

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMA
VAKIFLARI (SYDV) ÇALIŞANLARININ ASGARİ GELİR
DESTEĞİ UYGULAMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**

DOKTORA TEZİ

Ayşe Hilal SAYAN KOYTAK

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

ANKARA, 2022

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DEKİ SOSYAL YARDIMLAŞMA ve DAYANIŞMA
VAKIFLARI (SYDV) ÇALIŞANLARININ ASGARİ GELİR
DESTEĞİ UYGULAMASINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**

DOKTORA TEZİ

Ayşe Hilal SAYAN KOYTAK

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Abdulkadir DEVELİ

ANKARA, 2022

ONAY SAYFASI

Ayşe Hilal Sayan Koçtak tarafından hazırlanan “Türkiye’deki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) Çalışanlarının Asgari Gelir Desteği Uygulamasına Yönelik Görüşleri” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
Doç.Dr. Abdülkadir Develi	AYBU/Sağlık Bilimleri Fak.	
Kabul ☐ Red ☐	/Sosyal Hizmet	
Doç.Dr. Cem Korkut	AYBU/SBF/İktisat	
Kabul ☐ Red ☐		
Dr. Öğretim Üyesi Süheyla Erikli	AYBU/Şereflikoçhisar Berat	
Kabul ☐ Red ☐	Cömertoğlu MYO/Yönetim ve Organizasyon	
Prof.Dr. Seyfettin Erdoğan	İstanbul Medeniyet Üniv. / SBF/	
Kabul ☐ Red ☐	İktisat	
Dr. Öğretim Üyesi Didem Koca	Niğde OHU / Sağlık Bilimleri	
Kabul ☐ Red ☐	Fak./ Sosyal Hizmet	

Tez Savunma Tarihi: 5 Eylül 2022

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı’nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Yaşar Yiğit

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Tarih (05.09.2022)

Ayşe Hilal Sayan Koytak

Eşim Enes, oğlum Ahmet Selim ve kızım Hatice İrem'e...

TEŞEKKÜR

Türkiye’deki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Çalışanlarının Asgari Gelir Desteği Uygulamasına Yönelik Görüşleri başlıklı tez çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen değerli Prof. Dr. Erdal KARAGÖL’e; başta tez danışmanım Doç. Dr. Abdülkadir DEVELİ olmak üzere tezimin içeriğinin zenginleşmesine katkı sunan, beni yönlendiren ve bana motivasyon veren çok kıymetli jüri üyeleri Prof. Dr. Seyfettin ERDOĞAN, Doç. Dr. Cem KORKUT, Dr. Öğretim Üyesi Süheyla ERİKLİ ve Dr. Öğretim Üyesi Didem KOCA’ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin oluşmasında büyük emek ve katkısı olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları temsilcileri ve ayrıca sosyal yardım inceleme ve araştırma görevlilerinin herbirine çok teşekkür ederim.

Bu süreçte de hayatımın her anında olduğu gibi her zaman en büyük destekçim olan aileme minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

ÖZET

Türkiye’deki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) çalışanlarının asgari gelir desteği uygulamasına yönelik görüşleri

Sosyal yardımlar, özellikle nakdi yardımlar yoksullukla mücadelede çözüme en hızlı ulaştıran sosyal politika araçlarından biridir. 2022 yılı itibariyle Türkiye’de 49 farklı sosyal yardım programı uygulanmaktadır ve son yirmi yılda sosyal yardımlara bütçeden ayrılan pay tam dört katına çıkmıştır. Yoksullukla mücadelede tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kaynakların en etkin kullanılabileceği ve ülkemize en uygun yöntemler belirlenmeye çalışılmakta ve ona göre yeni politikalar oluşturulmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), Türkiye genelinde tüm il ve ilçelerde örgütlenmiş kurumsal yapıları ve sahada deneyimli çalışanları ile kamusal sosyal yardımların dağıtımında en etkili kurumdur. Bu çalışmada Türkiye genelindeki SYDV çalışanlarına yönelik anket uygulanarak Asgari Gelir Desteği (AGD) Uygulamasına yönelik görüşleri araştırılmıştır. Çalışmada kartopu anket yöntemi kullanılmış ve 379 sosyal yardım ve inceleme görevlisine ulaşılarak mevcut sosyal yardımlara yönelik algıları, sosyal yardım istihdam ilişkisi ve asgari gelir desteği uygulaması ile AGD’nin ülkemizde nasıl uygulanabileceği konusundaki düşünceleri araştırılmaya çalışılmıştır.

Bir sosyal yardım türü olarak AGD konusunda SYDV inceleme ve araştırma görevlileriyle yapılan alanında ilk çalışma olması ve sonuçları itibariyle politika yapıcılara önemli çıktılar vermesi bakımından önem arz etmektedir. Özellikle sosyal yardım artı dönem olarak nitelenen önümüzdeki süreçte Türkiye’de sosyal yardımların nereye evrilebileceği konusunda sahadaki uygulayıcıların görüşleri bundan sonra yapılacak çalışmalara da yol gösterecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politikalar, Sosyal Yardım, Asgari Gelir Desteği, Yoksulluk

ABSTRACT

OPINIONS OF SOCIAL AID AND SOLIDARITY FOUNDATIONS' EMPLOYEES IN TURKIYE ON MINIMUM INCOME SUPPORT

Social aid, especially cash assistance, is one of the fastest means of social policy used in the fight against poverty. As of 2022, 49 different social aid programs are implemented in Türkiye and the share allocated to social aid from the national budget has quadrupled in the last twenty years. The most effective methods using the available resources to fight poverty are being researched on which new policies can be formed throughout the globe as well as in our country.

Social Aid and Solidarity Foundations (SYDV) are the most effective institutions in the distribution of public social aid with their institutional structures organized in all provinces and districts throughout Türkiye and their experienced employees on the field. In this study, a questionnaire was applied to SYDV employees across Türkiye and their views on the Minimum Income Support (AGD) Application were investigated. In the study, snowball survey method was used and 379 social assistance and review officers were reached and their perceptions of the current social assistances, social assistance- employment relationship and minimum income support application and their thoughts on how AGD could be implemented in our country were tried to be investigated.

It is important that it is the first study with SYDV investigation and review employees on the topic of minimum income support and it gives important outputs to the policy makers in terms of its results. The opinions of practitioners on the field at a time, especially in the upcoming period which is characterized as the social assistance plus period, will also guide how social assistance might evolve in Türkiye and the studies to be carried out from now.

Key Words: Social Policies, Social Aid, Minimum Income Support, Poverty

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	6
2. TEORİK ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi.....	7
2.2. Tanım ve Kapsam Bakımından Refah Devleti.....	9
2.3. Asgari Gelir Desteği Kavramı.....	19
2.3.1. Asgari Gelir Desteği Türleri.....	24
2.4. Farklı Refah Rejimlerinde Asgari Gelir Desteği.....	32
2.4.1. Sosyal Demokrat (İskandinav) Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği .	37
2.4.2. Muhafazakâr (Korporatist) Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği	44
2.4.3. Liberal (Anglo-Sakson) Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği	50
2.4.4. Güney Avrupa (Akdeniz/Yardımlaşma) Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği	55
2.4.5. Doğu Avrupa Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği	62
2.4.6. Genel Değerlendirme.....	65
2.5. Uluslararası Örgütlerin Asgari Gelir Desteğine Yaklaşımı	66
2.5.1. Birleşmiş Milletler	66
2.5.2. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	68
2.5.3. Dünya Bankası.....	69

2.5.4. Avrupa Birliği	72
2.6. Asgari Gelir Desteğinin Teorik Temelleri	72
2.6.1. Küreselleşme.....	72
2.6.2. Sosyal Dışlanma	77
2.6.2.1. Sosyal Adalet Teorileri	81
2.6.2.2. Sosyal Haklar	85
2.6.2.3. Yoksullukla Mücadele	87
2.6.2.4. Artan İşsizlik	88
3. TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLAR.....	90
3.1. Osmanlı Döneminde Sosyal Yardımlar	90
3.2. Cumhuriyet Sonrası Sosyal Yardımlar	91
3.3. Türkiye’de Gelir Dağılımı, Yoksulluk, İşsizlik	95
3.3.1. Türkiye’de Gelir Dağılımı	95
3.3.2. Türkiye’de Yoksulluk.....	97
3.3.3. Türkiye’de İşsizlik.....	98
3.4. Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminin Ana Hatları ve Mevcut Durum	99
3.5. Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS)	100
3.6. Türkiye’de Sosyal Yardım Hizmeti Sağlayan Kamu Kurumları	102
3.6.1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	102
3.6.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)	105
3.6.3. Vakıflar Genel Müdürlüğü	107
3.6.4. Gençlik ve Spor Bakanlığı KYK Hizmeti	108
3.6.5. Yerel Yönetimler	108
3.7. Türkiye’de Asgari Gelir Desteği Odaklı Uygulamalar	109
3.7.1. 2022 Sayılı Kanun	109
3.7.2. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED).....	110
3.7.3. şartlı Nakit Transferi (şNT).....	112

3.7.3.1. Mikro Kredi	113
3.7.3.2. Evde Bakım Hizmeti	114
3.8. Türkiye'nin Refah Rejimi Özellikleri	115
3.9. Literatür Taraması	116
4. METODOLOJİ	123
4.1. Araştırmanın Deseni	123
4.2. Evren ve Örneklem	123
4.3. Veri Toplama Aracının Oluşturulması	123
4.4. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	123
4.6. Hipotez Testleri	124
4.7. Verilerin Analizi	129
4.7.1. Kruskal-Wallis Testi	129
4.7.2. Wilcoxon Testi	130
5. BULGULAR ve TARTIŞMA	131
5.1. Demografik Verilere İlişkin Bulgular	131
5.2. Asgari Gelir Desteğinin Önemine Dair Bulgular	133
5.3. Asgari Gelir Desteğinin Gerekliliğine Dair Bulgular	139
5.4. Asgari Gelir Desteğinin Uygulanma Şekline Dair Bulgular	147
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	153
7. KAYNAKLAR	157
8. EKLER	173

Kısaltmalar Dizini

ABD - Amerika Birleşik Devletleri

AGD – Asgari Gelir Desteği

ASAGEM - Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

ASHB- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

ASPB- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

ATHGM - Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

BSHG - Federal Sosyal Yardım Kanunu (Almanya)

BSYBS - Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi

ÇHGM - Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

DB - Dünya Bankası

DPT - Devlet Planlama Teşkilatı

EFTA - Avrupa Serbest Ticaret Birliği

EU - Avrupa Birliği

EYGM - Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

FONAS - Sosyal Yardım Ulusal Fonu (İspanya)

GSMH - Gayrisafi millî hasıla

GSS - Genel Sağlık Sigortası

ILO - Uluslararası Çalışma Örgütü

İTO - İstanbul Ticaret Odası

KELA - Finlandiya Sosyal Güvenlik Kurumu

KHK - Kanun Hükmünde Kararname

KSGM - Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

MEB - Millî Eğitim Bakanlığı

OECD - Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

PRSI - Ücret Bağlantılı Sosyal Sigorta (İrlanda)

RMG - Rendimento Minimo Garantido, Asgari Gelir Desteği (Portekiz)

RMI - Asgari Gelir Katkısı

RTÜK - Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

SDP - Sağlıkta Dönüşüm Programı

SED - Sosyal ve Ekonomik Destek

SHÇEK - Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

SPSS - Statistical Package for the Social Sciences

SRAP - Sosyal Riski Azaltma Projesi

STK - Sivil Toplum Kuruluşu

SYDTF - Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu

SYDV - Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

SYGM - Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

ŞNT - Şartlı Nakit Transferi

ŞÖNİM - Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri

ŞYGDB - Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı

THK - Türk Hava Kurumu

TOKİ - Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

TÜİK - Türkiye İstatistik Kurumu

UN - Birleşmiş Milletler

UNDP - Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

WB - Dünya Bankası

WWB - Çalışma ve Sosyal Yardım Yasası (Hollanda)

YÖK - Yükseköğretim Kurulu

YURTKUR - Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

Şekiller Dizini

Şekil 2.1. : Asgari gelir türleri.....	25
Şekil 2.2. Küreselleşmenin nedenleri	75
Şekil 4.1. Q-Q grafiği.....	125
Şekil 4.2. H11 Wilcoxon Testi Sonucu	126
Şekil 4.3. H21 Kruskal-Wallis Testi Sonucu	126
Şekil 4.4. H31 Kruskal-Wallis Testi Sonucu	127
Şekil 5.1. Katılımcıların cinsiyet dağılımı.....	131
Şekil 5.2. Katılımcıların yaş grubuna göre dağılımı	132
Şekil 5.3. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımı	132
Şekil 5.4. Katılımcıların Vakıfta Çalışma Süreleri.....	133
Şekil 5.5. Asgari gelir desteği ihtiyaç sahiplerine ulaşmada daha etkili bir yöntemdir	134
Şekil 5.6. Asgari gelir desteği uygulaması ile sosyal yardım sistemi daha verimli bir hale gelecektir	135
Şekil 5.7. Asgari gelir desteği uygulaması vatandaşlara güvenceli bir yaşam statüsü sağlamaktadır.....	135
Şekil 5.8. Asgari gelir desteği uygulaması yardım isteme kültürünün azalmasına katkı sağlamaktadır.....	136
Şekil 5.9. Asgari gelir desteği sosyal yardımlara bağımlılığı azaltıcı bir etkiye sahiptir..	137
Şekil 5.10. Asgari Gelir Desteği, yoksul vatandaşların insan onuruna yaraşır bir hayatı idame ettirmeleri açısından çok önemlidir	138
Şekil 5.11. Asgari Gelir Desteği Uygulaması kayıt altında çalışan kimselere kayıt dışı çalışanlara görece avantaj sağlamaktadır	138
Şekil 5.12. Asgari Gelir Desteği sosyal yardımların etkinliğinin tespitini yapılabilir kılacaktır	139
Şekil 5.13. Asgari Gelir Desteği sosyal dışlanmanın azalmasına katkı sağlamaktadır.....	140
Şekil 5.14. Asgari Gelir Desteği Uygulaması yoksullukla mücadelede kalıcı bir etkiye sahiptir	140
Şekil 5.15. Asgari Gelir Desteği Sosyal Yardım Sistemini daha kapsayıcı bir yapıya kavuşmasında etkilidir.....	141
Şekil 5.16. Asgari Gelir Desteği Uygulaması sosyal politika yönetimi açısından bir fırsattır	142
Şekil 5.17. Daha izlenebilir bir sosyal yardım mekanizması için asgari gelir desteği uygulaması gereklidir	142

Şekil 5.18. Hak temelli sosyal yardım sistemi açısından Asgari Gelir Desteği gereklidir	143
Şekil 5.19. yardımların çok çeşitli olması insanları çalışmamaya itiyor bu nedenle tek çeşit nakdi yardım uygulaması olan Asgari Gelir Desteği gereklidir	144
Şekil 5.20. Gelirin adil dağılımı probleminin çözümü için Asgari Gelir Desteği gereklidir .	145
Şekil 5.21. Sosyal yardımların dağıtımının daha kolay bir hale gelmesi için Asgari Gelir Desteği gereklidir	145
Şekil 5.22. Kayıt dışı istihdamın azaltılması için Asgari Gelir Desteği gereklidir	146
Şekil 5.23. Asgari Gelir Desteği Uygulaması ile çalışma hayatına ilk kez girecek olan kişiler sosyal yardımdan önce çalışmaya teşvik edilmiş olacaktır	147
Şekil 5.24. Sosyal yardımlar yalnızca merkezi yönetim tarafından yapılmalıdır	148
Şekil 5.25. Sosyal Yardım Kanunu'nun dağınık mevzuat yapısı nedeniyle güncellenmelidir	148
Şekil 5.26. Asgari Gelir Desteği Uygulamasının belirlenmesinde karşılıksız/şartsız yöntem benimsenmelidir	149
Şekil 5.27. Asgari Gelir Desteği Uygulamasının belirlenmesinde karşılıklı/şartlı yöntem benimsenmelidir	150
Şekil 5.28. Asgari Gelir Desteği Uygulamasında ihtiyaç durumlarına göre şartlı ve şartsız karma yöntem benimsenmelidir	151
Şekil 5.29. Asgari Gelir Desteği miktarının belirlenmesinde bölgesel şartlar dikkate alınmalıdır.....	151

Tablolar Dizini

Tablo 2.1. Refah devleti kronolojisi	16
Tablo 2.2. Esping-Andersen'in üç tür refah kapitalizmi	35
Tablo 2.3. Esping-Andersen'in değişen refah devleti sınıflandırması.....	37
Tablo 2.4. Sosyal Demokrat (İskandinav) Refah Rejimlerinde asgari gelir desteği uygulamaları	39
Tablo 2.5. Korporatist (Kıta Avrupası) Refah Rejimlerinde asgari gelir desteği uygulamaları	45
Tablo 2.6. Liberal Refah Rejimlerinde (Batı Avrupa) asgari gelir desteği uygulamaları ..	51
Tablo 2.7. Güney Avrupa (Akdeniz) Refah Rejimlerinde asgari gelir desteği uygulamaları...	56
Tablo 2.8. Doğu Avrupa Refah Rejimlerinde asgari gelir desteği uygulamaları.....	62
Tablo 2.9. Hakların evrimi.....	86
Tablo 3.1. Türkiye'de sosyal yardımlar	94
Tablo 3.2. Türkiye'de gelir dağılımı analizi (2012 – 2021)	95
Tablo 3.3. Hanehalkı kullanılabilir gelire göre gini katsayısı, P80/P20 ve P90/P10 oranları 2006-2015.....	96
Tablo 3.4. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı, 2012-2021.....	97
Tablo 3.5. 2014-2021 yılları Türkiye'de istihdamın görünümü	99
Tablo 3.6. Türkiye'de kamu kesimi sosyal harcamaları (GSMH İçindeki Pay, Yüzde) ..	100
Tablo 3.7. 2022 Sayılı Kanun kapsamındaki aylıklar.....	110
Tablo 3.8. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik çerçevesinde verilecek destek miktarı.....	111
Tablo 3.9. 2015 ve 2016 yılları şartlı eğitim yardımları fayda sahibi/hane sayısı dağılımı ...	113
Tablo 3.10. 2021 Yılı için şartlı nakit transferlerine aktarılan kaynak tutarı.....	113

1. GİRİŞ

Keynesyen politikaların yüksek bir dikkat derecesiyle uygulanması, toplam talebin yüksekliği, vergi oranlarındaki artış, istihdam politikaları, sosyal refahın sağlanması adına devletçe yapılan cömert transferler, 1970'li yılların ortası itibariyle ülkeleri krizle yüz yüze bırakmıştır. Bu krizin neticesinde ekonomik açıdan devletlerin oynadıkları rolde küçülmeye karar vermeleri nedeniyle ortaya çıkan neo-liberalizm rüzgarı, gelişmekte olan ülkeler ve Avrupa genelinde ekonomik ve sosyal konularda bazı dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Uzun süreli işsizlik, düşük kâr oranları ve dış ticaret alanlarının sınırlandırılması gibi toplumsal huzursuzluğa neden olacak durumlara karşı bir ikame versiyon şeklinde tasarlanan neo-liberal organizasyon ve kurumlar etkinlik göstermeye başlamışlardır. Ulus ötesi organizasyonların söz konusu neo-liberal rüzgarını arkalarına almaları ise küreselleşme kavramına etkin bir ivme kazandırmıştır.

1990'ların akabinde küresel ekonomiye açılarak dış piyasalara entegrasyon ve iktisadî anlamda uygulanan yapısal uyum politikaları, gelir dağılımında eşitsizliğe, bölgesel düzeyde adaletsizliklere ve yoksulluğun artmasına neden olarak, ülkeler arasındaki refah dengesizliğini artırmıştır.

Refahın üretim sorumluluğunun, devletin yanında aileye yüklenen bir türü olan ve Türkiye'nin de içinde kabul edildiği Güney Avrupa Refah Rejimi sınıflandırmasına tabi olan devletlerin birincil görevi, formel sektörde çalışanların sakatlık, ölüm, yaşlılık ve işsizlik gibi toplumsal risklere karşı muhafazası ve çalışanlarla birlikte ailelerini de kapsamına alan hastalıklara karşı bir sağlık güvencesini yapısal olarak kurgulamaktır.

Refah devletinin krizi sonrasında, refah devletinin tasfiye edilmesi aşamasında, yoksulluğu piyasa sisteminin devamı adına belli bir yöne kanalizasyon edecek çalışmalarda bulunulmuştur.

Refah devletlerinde sosyal içerme anlamında alınmakta olan önlemler arasında önemli bir yeri olan asgari gelir desteği uygulaması, sosyal dışlanmaya maruz kalan vatandaşların topluma yeniden kazandırılmasında aktif rol oynamaktadır. Ekonomik anlamda bireyin belirli kriterler çerçevesinde erişilebilirlik sorununu ortadan kaldıran asgari gelir desteği, toplumsal barışı ve huzuru sağlamada etkin bir paya sahiptir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2011 yılında kurulması itibariyle sosyal yardım alanındaki gelişmeler önem arz etmektedir. Bu gelişmelerden en önemlisi, parçalı ve mükerrer yardım sorununun çözülmesidir. Parça parça ve birden fazla ödeme yapılması ve ahlaki bir sorun alanının oluşmasına da neden olan unsurlar, Bakanlığın kurulmasıyla çözüme kavuşmuştur. Sosyal politika ve sosyal yardım anlayışı ve işleyişinin temerküzü açısından Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın günümüzde birçok uygulaması mevcuttur. Barınma yardımları, doğum yardımı, eğitim yardımları, aile yardımları, sağlık yardımları, engelli yardımları, eşi vefat eden kadınlara yönelik ve muhtaç asker ailelerine yönelik düzenli nakdi yardım uygulamaları, yalnızca bunlardan birkaçıdır.

2000 sonrası Türkiye'de sosyal yardımlar alanında dikkat çekici ve somut gelişmelerin yanında, bir takım sorunlar mevcudiyetini sürdürmektedir. Sosyal yardımlarda dönüşüm ihtiyacının hissedilmesinde, sosyal yardım uygulamalarındaki dağınıklık ön plana çıkmaktadır. Bunun nedenleri arasında ilk sırayı farklı mevzuatlara göre uygulanan yardım programları almaktadır. Şöyle ki; 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu gibi farklı mevzuatlar üzerine inşa edilerek yürütülmeye çalışılan programlarda, içerik olarak farklı muhtaçlık sınırları ve tespit yöntemleri kullanılmaktadır.

Dönüşüm ihtiyacının bir diğer nedeni, sosyal yardımların dağıtımındaki çocuk, engelli, yaşlı, eşi vefat etmiş kadın gibi özel temalar nedeniyle sınırlı bir kesime hitap etme olgusundan ileri gelmektedir. Yoksulluğun en büyük dezavantaj kıstası olarak görüldüğü günümüzde, nüfusun en yoksul kesimine, yukarıda sayılan temalara dahil olunmamasına istinaden verilmeyen sosyal yardımlar, sosyal adaletin sağlanması açısından büyük bir handikaptır.

Bu duruma istinaden vatandaşların sosyal yardım algılarında, sistemi kavrayamama, olumsuz önyargı, yardımlara siyasi perspektiften yaklaşma ve toplumsal açıdan güvenilirlik ve adaletli sistem algısında azalma gibi olumsuz neticelerin oluşma riski bulunmaktadır.

Çalışmamızın konusu olan "Asgari Gelir Desteği", belirli bir seviyenin altında gelir elde eden vatandaşlara, kamu kaynaklarınca düzenli şekilde nakit olarak ödenen bir sosyal yardım türüdür. Yoksullara düzenli olarak yapılan, hak niteliği taşıyan ve faydalanıcılarına

güvenceli bir yaşama statüsü vaadinde bulunan, muhtaç kişilerin asgari düzeydeki ihtiyaçlarını sağlamayı hedef alan bir uygulama olarak nitelendirilen asgari gelir desteği, literatürde *güvenceli asgari gelir*, *garantili asgari gelir*, *asgari gelir garantisi* ve *tutunma geliri*, *negatif gelir vergisi*, *vatandaşlık geliri* ve *temel gelir* gibi ifadelerle de kullanılmıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

İnsanlık tarihi boyunca her daim bir sosyal problem olarak varlığını muhafaza eden yoksulluk olgusu, özellikle günümüzde, Türkiye’de olduğu kadar, dünyanın neredeyse tamamında ekonomik ve sosyal boyutları olan çok önemli bir paradigma haline gelmiştir. Yoksulluğun toplumsal dinamikler indinde tanımının yapılmasındaki güçlük ise, bu problemin çözümü noktasında belirsizliğe neden olmaktadır.

Tarihin her döneminde yoksulluk, sosyal açıdan sorun teşkil etmiş ve çözümü için çeşitli yollara başvurulmuştur. Günümüzde refah devleti gibi bir tecrübenin de ışığında gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de, sosyal yardım alanına ciddi anlamda önem atfedilmektedir. Sosyal yardımlar, yoksul kişilerin barınma, gıda, ısınma gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama noktasında yapılan yardımların bütünüdür. Sosyal yardımların ihtiyaçlara göre kategorize edilen birçok türü bulunmaktadır.

Türkiye’de elliye yakın farklı sosyal yardım çeşidiyle toplumun en mağdur kesimlerine ulaşabilmekte ve geniş yelpazedeki toplum kesimlerini kapsayan bir sosyal yardım sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemin etkin işleyebilmesi için de bütünleşik sosyal yardım sistemi uygulamaya konmuş ve bu sayede mükerrerlik nisbeten önlenebilmiş, her il ve ilçelerdeki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığıyla muhtaç vatandaşlara ulaşılabilmesi sağlanmıştır. Türkiye, bu esnek sosyal yardım sistemi ve sosyal yardımlara bütçede ayrılan payın son yirmi yılda tam dört kat arttırılmasıyla bir çok kesimi kapsayan sosyal politika araçlarına sahiptir.

Tüm bu gelişmelere rağmen son yıllarda dünyayı etkisine alan global krizlerin de etkisiyle dünyada ve ülkemizde sosyal yardımların yoksulluk riskini azaltma etkisi incelendiğinde bir sosyal yardım türünden çok daha fazla işlevsel niteliğe sahip olan asgari gelir desteği, hedefe ulaşmada daha etkin bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır. Asgari Gelir Desteği, geliri belli bir seviyenin altında olan bireylere devlet bütçesinden aktarılan nakit şeklinde, bireyin yalnızca fizyolojik anlamda ihtiyaçlarını değil, bunun yanında psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının da karşılanması amacıyla uygulanmaktadır.

Literatürdeki bulgular çerçevesinde araştırmanın temel problemi; Türkiye’de sosyal yardımların dağıtımından sorumlu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) çalışanlarının mevcut sosyal yardım sistemine yönelik algısının nasıl olduğunu ve SYDV çalışanlarının Asgari Gelir Desteğine yönelik algısını belirlemektir. Bu bağlamda sosyal yardımların işleyişi ve vakıfların kurumsal kapasitesi, istihdam sosyal yardım bağlantısının çalışıp çalışmadığı, sosyal yardım sosyal hizmet ilişkisi, sosyal yardımların yoksullukla mücadelede etkin olup olmadığı ve Asgari Gelir Desteği’nin ülkemizde uygulanıp uygulanamayacağı, araştırmanın alt sorularıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Asgari Gelir Desteği, geliri belirli bir miktarın altında olan vatandaşlara, kamu kaynaklarınca düzenli şekilde nakit olarak ödenen bir sosyal yardım türüdür. Türkiye’de sosyal yardımlar büyük ölçüde SYDV’ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle araştırmanın amacı Asgari Gelir Desteği Uygulamasına yönelik olarak uygulayıcıların görüşlerinin tespit edilmesidir.

Yoksulluğun kronik bir sorun haline dönüştüğü günümüz dünyasında, asgari gelir desteği uygulamasının varlığı, çözüm açısından son derece önemli bir konumdadır. Sosyal transferler, maddi boyutları açısından ciddi bir maliyete yol açsalar da yoksulluk oranını yüzdesel bakımdan aşağılara çekme açısından, oldukça başarılı sonuçlara ulaşmada aktif rol oynamaktadırlar. Mutlak yoksulluk açısından olaya bakıldığında ise, yine başvurulacak en hızlı çözüm yolu olarak doğrudan nakit transferi hususu karşımıza çıkmaktadır.

Tarihsel düzlemde 18. yüzyılın sonları itibariyle ortaya atılan asgari gelir desteği düşüncesi, mevcut refah sistemlerinde farklı boyutlarıyla uygulanmaktadır. Son yıllarda küresel ölçekte meydana gelen sosyo-ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması ve yoksulluğun kuşaktan kuşağa geçme riski, sosyal yardımların tüm bu sorunlara nasıl daha iyi bir çözüm sunabileceğini irdelemekte ve asgari gelir desteği yeniden önem kazanmaya başlamıştır.

Sosyal yardım programlarından faydalanan bireylerin mesleki eğitim ve kurs faaliyetlerine katılımlarının akabinde istihdam edilmelerinin bir zaruret dâhilinde gerçekleştirilmesini ifade eden “Aktivasyon Şartı”, 1990’lı yıllardan beri Avrupa’lı devletler tarafından uygulanmakta ve günümüzde de kabul görmektedir. Genel anlamda asgari gelir

desteğinin, kimi zaman gelir tespitine dayalı ve istihdam noktasında aktivasyona yönelik birtakım şartları mevcut olsa da, yoksulluk perspektifinde konuya bir açıklama getirilmek istendiğinde, doğrudan nakit transferi olması hasebiyle, yoksulluk parametrelerini aşağı çekmede başvurulacak en rasyonel yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir.

Gelir dağılımı, üretim, tüketim, bölüşüm ekseninde, sosyal adaletin sağlanması meselesi, öteden beri süregelen bir durumdur. Sosyal yardımların bu minvalde hak temelli bir biçimde dağıtımının sağlanması, sosyal adaletin tesis edilmesi açısından son derece önemli bir araçtır. Sosyal barış, sosyal uzlaşma, sosyal dayanışma gibi birleştirici ve toplumsal ahengi ileri noktaya taşıyacak kavramların varlığı, yine hak temelli olarak dağıtılacak olan doğrudan verilecek nakit transferi sistemi ile perçinlenecektir.

Küreselleşme olgusunun piyasa ekonomisi ile tüm dünyayı sınırsızca kapsama alanına alması, beraberinde işsizlik ve yoksulluk gibi bir takım sosyal sorunları da getirmektedir. Bunun yanında sosyal güvenlik sistemlerinin günümüzde işsizliğe, sosyal dışlanmaya ve yoksulluğa çare olamaması, yeni arayışları gündeme getirmiştir. Bu arayışlar çerçevesinde ortaya konan asgari gelir desteği fikri, sigorta eksenli sosyal güvenlik mekanizmasında revizyona gidilmesine yol açmıştır.

Türkiye’de de 11. Kalkınma Planı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Stratejik Planı’nda ‘Sosyal Yardım Artı (+) Dönem’ e geçiş olarak nitelenen dönemde, bundan sonraki hedefe yönelik araştırmalar yapılmakta, önleyici ve koruyucu sosyal politikalar ile sosyal yardım istihdam ilişkisinin iyi dengelendiği bir sisteme yönelik politikalar hedeflenmektedir.

SYDV’ler (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları) teşkilatlanma yapıları ve alandaki tecrübeleri ile sosyal yardım sisteminin en kritik aktörüdür. SYDV çalışanlarının sosyal yardım sistemine ilişkin algılarının nasıl olduğunu araştırmak önemlidir. Bu çalışmanın, sosyal yardımların verilmesinde birebir aktif olan çok tecrübeli sosyal yardım uygulayıcıları olan SYDV çalışanlarıyla yapılan diğer kısıtlı çalışmaların aksine tüm Türkiye çapında yapılmış kapsamlı bir anket çalışması olması önemlidir. Araştırma, Asgari Gelir Desteği bağlamında da literatürde bir ilk teşkil etmektedir. Sosyal yardımlara yönelik deneyimleri uygulayıcılar açısından irdelemek ve alandaki sorunları tespit etmek açısından önemlidir. Sosyal yardımlarda kurumsal kapasitenin gelişimini Vakıfların kamunun bürokratik yapısı kapsamında değerlendirmek açısından önemlidir. Ayrıca hedeflenen

Sosyal Yardım Artı Dönemi' için sosyal yardımların daha etkin kullanımı ve küresel ve bölgesel gelişmeler ışığında vatandaşını sosyal risklere karşı korumayı önceleyen ülkemize, Asgari Gelir Desteği bir politika önerisi olabilir mi sorusuna cevap aramaktadır.

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın coğrafi kapsamı Türkiye geneli olarak alınmıştır. Bu bağlamda 81 ildeki toplam 1003 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nda çalışan 3985 sosyal yardım inceleme görevlisi araştırma kapsamındadır. Çalışmanın zaman kısıtı ve maliyeti göz önünde bulundurularak anketler katılımcılara çevrim içi olarak uygulanmıştır. Diğer yandan kurumsal olarak araştırmanın kapsamını sosyal yardım sağlayıcı kurumlardan yalnızca SYDV'ler olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularının Türkiye geneli SYDV'lere genellenebilmesi mümkün hale gelmiştir.

Araştırmanın kapsamı SYDV'lerde görevli sosyal yardım inceleme görevlilerinden oluşmaktadır. Teorik kapsamı ise literatürde yer alan asgari gelir desteği ve SYDV'lerin görüşleri ile ilgili çalışmalarla sınırlı tutulmuştur.

Bu araştırmanın sorunu ve amaçları doğrultusunda toplanan veriler, verilerin analizi ve değerlendirilmesi özetle şu kıstaslarla sınırlandırılmıştır:

- Çalışmanın en temel kısıtlılığı, sosyal yardım sağlayıcı kurumlarda SYDV'lerde çalışan sosyal yardım ve inceleme görevlileridir.
- Araştırma 2021 yılı Ocak – Nisan ayları arasındaki dönemde gerçekleştirilmiştir.
- Araştırmanın verileri literatür taraması ile elde edilen anket yoluyla elde edilen verilerle ve gönüllü katılım ile sınırlıdır.

2. TEORİK ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, asgari gelir desteği tanım ve kapsam bakımından ele alınmış, paralelde ise temel gelir, negatif gelir vergisi, tutunma geliri, vatandaşlık geliri gibi benzer uygulamalara dair açıklamalara yer verilmiştir. Türleri bakımından karşılıklı olup olmama ve herhangi bir şarta bağlı olup olmama prensipleri ayrıca konu edinilmiştir. Bu sayılanların akabinde yine birinci bölümde, asgari gelir desteğinin ortaya çıkmasında başat rol oynayan teorik temellere yer verilmiştir. Bu temeller çalışmada, sosyal dışlanma, küreselleşme ve neo-liberalizm, sosyal adalet, sosyal haklar, artan işsizlik ve yoksullukla mücadele konuları üzerinden ele alınmıştır. Birinci bölümde son olarak, Birleşmiş Milletler (UN), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Bankası (WB) ve Avrupa Birliği (EU) gibi Uluslararası örgütlere ve bu örgütlerin asgari gelir desteğine yaklaşımına yer verilmiştir.

2.1. Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi

Çalışma kavramına atfedilen kutsiyet neticesinde, ücretli olarak çalışan ve işsizlik sarmalında çalışamayan bireylerin sosyal hayata katılımlarında, keskin bir ayrım söz konusu olmuştur. Çalışma yaşamının geçirdiği dönüşümle birlikte, 19. yüzyıldan günümüze bakıldığında; süregelen bir dönüşümün sosyal hayatta meydana getirdiği tahribatı görmek hiç de zor değildir. Özellikle “çalışan yoksul” kavramı, 19. yüzyılda sanayi devrimini yaşayan ülkelerdeki işgücü yapısı ve günümüzde mevcut işgücü yapısı arasındaki benzerlik ise, bu dönüşümün acı bir tezahürü niteliğindedir. Sanayi devrimi artığı olarak devam eden bu süreç, post-fordizm sürecine girilirken değişime uğramış ve günümüzde çalışma kavramı inovatif gelişmelerin de etkisiyle daha arka planda kalmaktadır.

Sanayi devriminin akabinde, dar anlamıyla işçi, işveren ve devlet arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan sosyal politika; emek ve sermaye eksenli bir tartışmanın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kapitalist sistemin devam etmesini arzulayan devletler, bu minvalde emek ve sermayeden müteşekkil sınıf çatışmalarını önleme amacıyla hareket etmektedirler.

Sanayi devriminin getirdiği toplumsal tabakalaşma, kitlesel üretimden hareketle yaşanan sosyal değişim, sermayenin olağandışı yükselişi ve ücretlilerin düştükleri sefalet gibi unsurlar, sosyal politikanın dar anlamda doğuşuna zemin hazırlamışlardır.

Küreselleşme olgusunun dünyaya nüfuz etmesi ile başlayan süreç içerisinde, sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikler değişen boyutlarıyla sosyal politika alanında da etkili olmuşlardır. Bu noktada sosyal politika, geniş anlamı itibariyle, eğitim, sağlık, konut ve sosyal güvenlik gibi konuları kapsamına alarak, toplumun muhtelif sınıf ve tabakaları arasında oluşan sosyo-ekonomik karşıtıkları, ayrımları sona erdirmek veyahut asgariye indirmek, toplum düzeninin devamını sağlamak ve toplumsal krizleri önlemek adına tasarlanan ve uygulanan politikaları ifade etmektedir (Önsal, 2017: 456).

Dar anlamından geniş anlama geçiş ise, adalet ve eşitlik söyleminin yanı sıra, Keynesyen politikaların meyvelerini vermesi ve II. Dünya Savaşı sonrası oluşan politik sürecin neticesinde meydana gelmiştir. Bu süreçte cereyan eden siyasi olaylar ve sosyo-kültürel hareketler, Altın Çağ'ın başlamasıyla devletlerin salt bir refah sağlayıcı rolünde çeyrek asırdan fazla hüküm sürmelerine neden olmuştur.

Yukarıda bahsi geçen hususların yanında, bugün modernizmin kısıracındaki sosyal politika literatüründe dayatılan nokta, batı orjinli bir karakterden ibarettir. Batı orjinli sosyal politika karakterinin oluşumunda beslendiği kaynaklar ise, gayet pragmatist bir temele dayanmaktadır. Refahı ve iktisâdi kalkınmayı, toplumsal ahenk ve sosyal adaletin sağlanması için önceleyen Batının politikaları, neo-liberalizm sarmalında akamete uğramış ve sunulan refah hizmetleri Altın Çağ ile mukayese edildiğinde, hayli gerilemiştir.

Bu noktada Türkiye'nin sosyal politika alanında zihniyet bağlamında beslendiği kaynakların başında ise Vakıflar ve ahilik kültürü gelmektedir. Vakıflar, özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde, sosyal adalet, sosyal ahenk ve sosyal refahı sağlamada kimi zaman devletin aktif rolünü aşan bir performans sergilemişlerdir. Türkiye'de bugün, Osmanlı dönemine kıyasla aktiflik derecesi aynı olmasa da vakıflar mevcudiyetlerini muhafaza etmektedirler.

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma odaklı bir öge olan Ahilik kültürü ise, kendi sosyal politika anlayışımızın yegâne yapı taşlarından biri olmuştur. Yoğun olarak yaşandığı dönemin izlerini, bugünün Sanayi ve Ticaret Odaları anlayışında kısmen de olsa görmek mümkündür. Her ne kadar belirli uygulamalar başarılı oldukları dönem içerisinde değerlendirilmeleri mümkünse de ahilik kültürünün bugünün ekonomik ve sosyal politikalarıyla özdeşleşecek çağrışımlarından istifade etmek ihtimal dâhilindedir.

Bu bağlamda hayırseverlik ve sadaka anlayışı gibi bir yaftadan ziyade, hak ve eşit vatandaşlık temalı bir sosyal yardım algısının varlığının anlatımı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması ve sağlanan hizmetlerin çeşitlendirilmesi/iyileştirilmesiyle daha kolay hale gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle küresel petrol krizleri arasında Altın Çağ'ı yaşayan refah devletleri, bu süreçte sınıflandırılmaya çalışılmış ve bazı tipolojiler üzerinden ayrımlara gidilmiştir. Bu meyanda çalışmamızda kullanım açısından tipoloji olarak, "Liberal Refah Modeli", "Muhafazakâr (Kıta Avrupası) Refah Modeli" ve "Sosyal Demokrat (İskandinav) Refah Modeli" şeklinde ayrılan, Esping Andersen'in Üçlü Sınıflandırması tercih edilmiştir.

2.2. Tanım ve Kapsam Bakımından Refah Devleti

Tanım olarak refah devleti, birey ve aileleri sosyal anlamda tehlikelere karşı koruyan, onlara asgari bir gelir güvencesi veren, sosyal güvenlik imkânlarından faydalanmalarını sağlayan, toplumda hangi statüye sahip olurlarsa olsunlar tüm vatandaşlara sağlık, eğitim, konut, sosyal yardımlar gibi sosyal politika alanlarında belirli bir standart getiren devlettir (Koray, 2012: 73). Literatürde en çok referans olarak gösterilen tanım ise, Asa Briggs'e aittir. Briggs'e göre refah devleti; piyasa güçlerinin rolünü azaltmayı hedefleyen, kamu imkanlarının organize ve bilinçli bir halde kullanıldığı bir devlet türüdür. Briggs bu bağlamda refah devletinin üç alanda işlevselliğinden bahseder. Bu alanlardan ilki, bireylere ve ailelere, asgari bir seviyede gelir garantisinin sağlanmasıdır. İkincisi, bireylerin bazı sosyal risklerin (hastalık, yaşlılık, işsizlik vb.) üstesinden gelmeleri noktasında onlara yardımcı olunmasıdır. Sonuncusu ise, sosyal refah hizmetleri vasıtasıyla, tüm vatandaşların hayat standardının olabilecek en iyi hale getirilmesini sağlamasıdır. Yani kısaca refah devleti, asgari bir gelir güvencesi sağlamalı, güvencesizliği azaltmalı, tüm vatandaşlara mümkün olan en iyi yaşam standardına sahip olma hakkını vermelidir (Briggs, 1999'dan akt. Özdemir, 2007: 19).

Bireylerin, ailelerin veya grupların dürüstlük, adalet ve merhamet düzleminde somut bağlamda esenliğini sağlamak adına devletin müdahalesini gerektiren bir sosyal politika aracı olarak algılanan refah devleti kavramı, ihtiyaç duyulan hizmetlerin yalnızca asgari seviyede karşılandığı ve asgari standartların sağlandığı en düşük sorumluluk alanından, eğitim, sağlık, konut ve bireye özgü sosyal hizmetler gibi en yüksek hizmet alanlarına doğru

geniş bir çerçeve içerisinde farklılaşma arz etmektedir. Bu noktadan bakıldığında refah devleti kavramı, devletin belirli alanlardaki sosyal risklere karşı, sosyal yardım ihtiyacı bulunanlara yönelik, eğitim, konut ve çocuk veya yaşlı bakımı gibi alanlarda vatandaşlar açısından olumlu bir yönde sosyal koruma amacına uygun davranmasıdır. Söz konusu amaçların gerçekleştirilebilmesi adına vergi ve fon temelli bir transfer mekanizmasına ve devlet tarafından desteklenen sosyal hizmetlerin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bundan dolayı refah devleti, devletin vatandaşlarının sosyo-ekonomik güvenliği açısından birincil sorumluluk taşıdığı ve bu sorumluluğunu işsizlik sigortası, emeklilik sigortası ve bilumum sosyal güvenlik uygulamaları vasıtasıyla karşılamaya çalıştığı bir sistemdir (Taşcı, 2011: 23-24).

Refah devleti kavramı, çok gelişmiş ülkelerin ileri düzeydeki sosyal politikalarını akla getirmesini ifade eden düşünce haricinde (Özdemir, 2007: 11), tarihsel düzlemde genel olarak sosyal devlet kavramı ile birlikte kullanılmıştır. Bu birlikteliği pekiştiren süreçte, 1970'lerden sonra yaklaşık olarak yirmi yıl boyunca refah devleti perspektifinde ortaya çıkan en önemli gelişme sosyal harcamaların boyutunda görülen artıştır. 1960'lı yıllarda gelişmiş ülkelerde sosyal harcamalar GSMH'nin %7.5'i oranındayken, 1980'li yıllara gelindiğinde bu oranın iki katına çıktığı görülmektedir. Örneğin, ABD'nin 1980'lerde sosyal harcamalarının GSMH içindeki payı %9.75 iken, İsveç bu oranı %7'den %17'nin üzerine çıkarmıştır. Bu gelişmeler ışığında kavramın gelişimine bakmak gerekirse, refah devleti kavramı gerek gelişimi açısından gerek kullanımı açısından İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde yaygınlık kazanmıştır. Bu çerçevede refah devleti, kapitalist ekonomilerde sanayileşme sonucu meydana gelen sorunlar nedeniyle eşitsizlik ve güvensizliğin artmasının akabinde, siyasal bilinç ve hakların gelişmesi ile devletlerin bu konuya kayıtsız kalamayarak, toplumsal güçler arasında dayanışmayı sağlamlaştırmak üzere oynaması gereken bir rol olduğu düşüncesinden hareketle gelişmiş bir kavramdır. Bu açıdan refah devletini sosyal devletten ayrı bir alan olarak görmeye sevk eden nokta, refah devletinin birey ve ailelere asgari bir gelir güvencesi vererek onları toplumsal risklere karşı koruyan, sosyal güvenlik olanağı sağlayan, sosyal statüleri ne olursa olsun tüm vatandaşlara sağlık, eğitim, barınma vb. alanlarda belli bir standart getiren bir devlet anlayışına sahip olması ve işsizlik, yaşlılık, engellilik gibi belirli sosyal nedenler karşısında aile ve bireyleri destekleyerek bu riskleri asgariye indirmesi, bu sebeplere istinaden statüler ve sınıflar arasında herhangi bir ayrıma gitmeksizin tüm vatandaşların eşit haklara sahip olmasını hizmetleri düzenleyen anlaşmalarla sağlamasıdır (Şenkal, 2017: 215).

Refah devletini tanımlamaya yönelik yaklaşımlar, temel kabulleri açısından farklı dönemler üzerine ayrımlar yapılmaktadır. Literatürde yaygın olarak kabul edilen görüş, refah devletinin serüvenini devletin toplumsal refah alanında düzenlemeler yapması ile başlatma şeklinde olmuştur. Bu bakış açısıyla yapılan analizlerde refah devletinin doğuşu ve gelişimi, yoksulluk ve sosyal güvenlik alanlarında yapılan ilk düzenlemeler olan 1600'lü yıllardaki İngiliz yoksul yasalarına veya 1870'i yıllarda Bismarck dönemi sosyal güvenlik yasalarına kadar geriye götürülmektedir (Taşgın, 2017: 25).

İlk başlarda daha sınırlı bir hedefi ve kapsamı olan refah devleti, sosyal politikanın da gelişimine paralel olarak zamanla yaygınlaşıp genişlemiştir. Refah devletinin gelişiminde bu bağlamda dört aşamadan söz edilebilir;

Başlangıç dönemi: Bir başlangıç olarak addedilen 1870'lerde başlayan, bir deneyim kazanma dönemidir. Söz konusu dönemde işçi sınıfı ve işçi hareketi büyümekte güçlenen ve hak arayan iki sınıf ile beraber toplumsal çözülme ve sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu sıkıntılara çözüm aramak üzere siyasal haklar üzerinde durulmuş, sınıf ve kitle partileri bu vesileyle güç kazanmıştır. Bu hareketlenme neticesinde ise işçi sınıfı ve yoksullar üzerinde yoğunlaşan sosyal güvenlik gibi politikalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu politikaların temelindeki düşünce yapısı da; özgürlük, eşitlik ve güvenlik kavramlarını bir araya getirip harmanlayarak, bunlar arasında toplumsal bir uzlaşma sağlamaktır.

Pekiştirme dönemi: 1930'lu yıllardan 1940'lı yılların sonlarına kadar süren ikinci aşama, yapılan düzenlemeleri pekiştirme ve sağlamlaştırma dönemidir. Bu dönemde yaşanan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sebebiyle ekonomik problemler çoğalmıştır. Bu olumsuz tabloya rağmen, yine savaşlar nedeniyle toplumsal güçler arasında uzlaşma ve dayanışma hususları önem kazanmış, daha önceki aşamada olduğu gibi özgürlük, eşitlik ve güvenlik kavramları bir arada tutulmaya ve uzlaştırma kültürü ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır (Koray, 2012: 73-74).

Yayılma dönemi: 1950'li yıllardan 1960'lı yılların sonuna yahut bazı görüşlere göre 1970'li yılların ortalarına dek uzanan üçüncü aşama refah devletinin büyüdüğü ve yayıldığı dönem olarak isimlendirilmiştir. Bu dönem, ekonomik büyüme ve Keynesyen politikalarla refah devletinin gelişip büyümesi adına uygun koşulların var olduğu bir dönemdir. Bu noktada Keynesyen politikaların içeriğinden bahsetmek önem arz etmektedir. Şöyle ki; refah devleti kavramına dar ve geniş anlamda bakanların yaklaşımları neticesinde, dar bir bakış

açısıyla yaklaşanlar, refah devletini sosyal hizmetler sunan, gelir transferlerinde ve toplu konut alanlarında faaliyet gösteren bir kurum olarak algılamaktadırlar. Buna mukabil refah devletine geniş bir bakış açısıyla yaklaşanlar ise, devletin ekonomi hususunda izlediği politikaları merkeze alarak istihdam ve ücretler gibi makro ağırlıklı ekonomik politikalara önem vermektedirler. Keynesyen refah devleti kavramı ile altı çizilmek istenen nokta, işte tam da bu geniş anlamı işaret etmektedir. Keynes'in geliştirdiği sosyal ve ekonomik açıdan güçlü bir devlette ekonomik büyümenin zorunluluklarıyla sosyal adaletin ötesini aramanın gerekliliğinin tam denkliği ilkesine dayanmaktadır. Daha genel anlamda refah devletince sağlanan hizmetler, sağlık hizmetlerinden sosyal yardımlar vasıtasıyla yoksulluğu azaltmaya dek geniş bir yelpazede seyreden hizmetleri içermektedir.

Bu dönemde toplumdaki grup ve sınıfların tümü, ekonomik büyümeden daha iyi bir pay kapma mücadelesi vermiş, bu girişimlerinden de kazançlı çıkmışlardır. Kalkınma adına hızlı ekonomik büyüme, refah devletinin somut kaynaklarını oluştururken; güçlenen ve büyüyen işçi sınıfı, emek yanlısı bir politika güderek siyasal partilerin iktidara gelmesi yahut sendikaları vasıtasıyla ve güçlü bir baskı unsuru olarak gelirin yeniden bölüşümünde etkin bir rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde Batı Avrupa'da refah devleti gelişirken, işçi sınıfı da toplumsal bir uzlaşmanın gereklerini yerine getirmeyi başarmıştır. Batı Avrupa toplumları açısından İkinci Dünya Savaşı sonrası bünyesinde ortak özellikler barındıran bu dönem, uygulanmış olan ekonomi politikası nedeniyle "Keynesyen refah devleti" veya "Keynesyen uzlaşma" terimleriyle de anılmaktadır. Refah devletinin yayılma dönemi olarak kabul edilen bu dönemde yüksek bir istihdam seviyesi yakalanmış, çalışanların ücret ve çalışma koşulları iyileştirilmiş, sosyal güvenlik uygulamaları zenginleşmiş ve çeşitlendirilmiştir. Eşitlik, özgürlük ve güvenlik kavramları adına Batı toplumunda artık herhangi bir endişe kalmamıştır.

Sorgulanma –Yeniden Biçimlenme dönemi: Refah devletin açısından olumlu anlamda seyreden gelişmeler, 1970'lerin ortaları itibariyle bazı tehlike ve sınırlamalarla karşılaşmıştır. Buradaki en büyük çelişki; ekonomik duraklama ile yüksek refah düzeyinin getirdiği rahatlık sonucunda sosyal politika uygulamalarında kısıtlamalara gidilmiş ve refah devleti konusunda tartışmalar ön plana çıkmıştır. Sorgulanma ve yeniden biçimlenme adı altında, refah devletinin gelişimi açısından son aşama olarak görülen bu dönem, hala günümüzde gelişimini sürdürmektedir (Koray, 2012: 74), (Şenkal ve Sarıipek, 2007: 147 – 148).

Fransızca’da ilk defa İkinci İmparatorluk döneminde kullanılan Refah devleti kavramı, aşırı radikal bir bireycilik felsefesine ve devletin yetkilerinin genişlemesine aynı oranda eleştirel yaklaşan liberal düşünürlerce ortaya atılmıştır. 1860 sonrası İmparatorluk hayalleri kuran cumhuriyetçi milletvekili Emile Ollivier, loncaları yasaklayan 1791 tarihli Le Chapelier Yasası’nı eleştirirken refah devleti adını ilk olarak verdiği anlayışın sadece her bireyin şahsî çıkarıyla kamu yararını tanıyan bir toplum felsefesine bağlı olduğunu öne sürmüştür. İktisatçı Emile Laurent ise, bu düşüncüyü yeniden gözden geçirerek devletin belli bir inayet üzerinden yükseldiğinden bahsetmiş ve bu hususa alternatif olarak yardım derneklerinin geliştirilmesini önermiştir (Rosanvallon, 2004: 119).

Refah devleti kavramının Almancası olan Wohlfahrtstaat kelimesi, 1870’lerde “kürsü sosyalistleri” nce kullanılmıştır. Bismarck’ın sosyal güvenlik ağırlıklı reformlarını gerçekleştirdiği 1880’li yıllarda ise, Sozialstaat (sosyal devlet) tanımı kullanılmıştır.

Türkçe’de kullanılan refah devleti kavramının en uygun karşılığı olması açısından ayrı bir öneme sahip İngilizce açısından konu irdelendiğinde, welfare state (refah devleti) kavramı, 1900’lerin başında refah politikasının bahsi geçse de, daha yakın bir zaman olan 1940’lı yıllarda ortaya atılmıştır. 1941 yılında Başpiskopos Temple tarafından ilk defa telaffuz edilen kavram, savaş dönemi İngiltere’sini bir savaş devleti olan Nazi Almanyası’ndan ayırmak adına kullanılmıştır. İngilizce’den bahisle, genel anlamda İngiltere’yi burada özel olarak anmak ciddiye arz etmektedir. Şöyle ki, bugünün refah devletinin temelini oluşturan sosyal yardımların sistematik olarak ilk defa uygulandığı ülke İngiltere’dir. Tarihi düzlemde 1601 yılında Kraliçe Elizabeth tarafından hayata geçirilen Old Poor Law (Eski Yoksulluk Yasası), sosyal yardım olgusunun ana hatlarını belirlemiştir. Bu kanun temelde üç grup muhtaç öngörmüştür; engelliler, herhangi bir engeli bulunmayanlar ve çocuklar. Kilise toprakları esas alınarak sınırları çizilen yardım, özel bir vergi aracılığıyla finanse edilmiştir. Muhtaç çocuklara ve engellilere maddi yardımda bulunulmuş, engelli olmayan ihtiyaç sahiplerine ise, istihdama dayalı yardımda bulunma yoluna gidilmiştir. 1795’e kadar söz konusu yasada çeşitli düzenlemelere gidilmiş, ekonomik kriz ve yoksulluğun had safhaya ulaştığı 1795 yılında çıkarılan Speenhamland Parlamentosu Yasası ile yardım politikasının yönü değişerek, tüm bireylere asgari geçim hakkı tanınmıştır. Bu yasaya göre, birey çalışmasına rağmen geçiminin ancak belirli bir miktarını elde edebiliyorsa, kalan kısmını tamamlama görevi topluma verilmiştir. Böylelikle ilk kez bir asgari gelir uygulaması girişiminde bulunulmuş, yardım miktarı ise, sahip olunan çocuk

sayısı ve buğday fiyatına endekslenmiştir. Bu teşebbüs, olumlu anlamda en mağdur bireylerin durumunda bir iyileşmeyi sağlamış olsa da, tarım ücretlerinde genel bir düşüşe neden olmuştur (Rosanvallon, 2004: 120), (Özdemir, 2007: 16).

Refah devleti kavramının literatüre girmesi, 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu ile mümkün olmuştur. Söz konusu rapor, sosyal sigortalar alanında önce Britanya sisteminin kurulmasına zemin hazırlamış, II. Dünya Savaşı akabinde ise batı ülkelerinde hayata geçirilen birçok reforma öncülük etmiştir. Raporda ortaya konan sosyal güvenlik rejimi, 1930’lu yılların Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’daki sosyal sigortalar anlayışından farklı olarak, sosyal risk ve devletin bu riskleri önlemedeki rolünü yeni bir zemine oturtmuştur. Sosyal güvenliğin asıl amacı gelir güvenliğini garanti altına alarak, insanı ihtiyaçlarından kurtarmaktır. Bireylerin düzenli gelir sahibi olmasına engel teşkil eden; hastalık, iş kazası, ölüm, yaşlılık, analık ve işsizlik gibi her husus sosyal risk olarak algılanır ve bu noktadan hareketle Rapor, sosyal güvenlik rejimi bağlamında dört temel özelliğe sahiptir;

- Gelir düzeyi miktarı veya çalışıp çalışmamaya bakılmaksızın, nüfusun tamamını içine alan kapsayıcı bir sistemdir.
- Tek yönlü bir sistemdir. Bireylerin gelir düzeyi ne olursa olsun, ödenekler tektir.
- Birleşik ve sade bir sistemdir. Tek bir prim, gelirden yoksun kalmaya yol açabilecek risklerin tamamını güvence altına alır. Bu hususta Beveridge, “sosyal risklerin ulusal telafisi” ilkesini ortaya koymuştur.
- Merkezî bir sistemdir. Bir yönetim reformundan hareketle, tek bir kamu hizmeti ortaya koyulmasını öngörür.

Beveridge, bu hususların paralelinde üç amacı olan bir idari sistem önerisi de getirmiştir. Bu amaçlar, aile ödenekleriyle ailelere yardım, bir Kamu Sağlığı Merkezi kurulması vasıtasıyla kamu sağlığının iyileştirilmesi ve istihdamın düzenlenmesidir. Beveridge’in bu amaçlarla inşa etmek istediği sistem, ödenekler yoluyla sağlık harcamaları ve aile giderlerini karşılama anlamında bir tamamlayıcı vergi finansmanını öngörmüştür. Beveridge, 1944’de yazdığı “Özgür Bir Toplumda Tam İstihdam” (Full Employment in a Free Society) isimli eserinde, Rapor’da öngördüğü yeni sosyal güvenlik politikasının, sadece

uygulanacak bir tam istihdam politikasıyla mana kazanabileceği hususundan bahsetmiştir (Rosanvallon, 2004:123-124).

1945-1980 döneminde refah devleti kavramı, politika ve halk tarafından sıklıkla kullanılan bir terim haline gelmiştir. Kavram açısından modern bir anlama kavuşma seyri ise, refah devletinin temellerinin atıldığı 19. yüzyıl ortalarında, temel eğitimi sağlamak amacıyla yapılan düzenlemeler itibariyle görülmektedir. Yine modern bir görünüme bürünme adına kavramın başlangıç noktası olarak ifade edilen diğer husus, 1883'te Bismark'ın uyguladığı sosyal sigorta sistemidir.

Refah devletinin gelişimi itibariyle doğduğu ülkelere bakıldığında ise, refah devletinin ilk uygulamalarının 1800'lü yıllarda Almanya'da başladığı, sırasıyla Batı Avrupa ülkeleri ve akabinde, Kuzey Amerika ve Avustralya'ya yayılmış olduğu dikkat çekmektedir. Bu ülkelerin öne çıkan ortak özellikleri ise, yerleşik demokrasi, yüksek düzeyde sanayileşme ve gelişmiş piyasa ekonomileridir. Daha sonraları, önce Japonya, akabinde 1970'li yıllarda ise Tayvan, Güney Kore, Hong Kong ve Singapur gibi Uzakdoğu ülkeleri de, ileri düzeyde sanayi atılımlarını gerçekleştirip, güçlü piyasa ekonomilerine sahip olarak refah devleti olma yolunda önemli adımlar atmışlardır (Özdemir, 2007: 17-18).

1970'li yılların ortalarında patlak veren petrol krizleri, ABD'nin yüksek seviyede seyreden bütçe açığı sebebiyle büyümeye devam etmesi, lakin enflasyon oranlarındaki hızlı artış, Avrupa'daki işçi hareketleri, Japonya, ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde üretim sonucu elde edilen kârların azalması gibi sebeplerden ötürü, refah devletinin Altın Çağ dönemi akamete uğramıştır (Kurşun ve Rakıcı; 2016: 139). Bu gelişmelerden hareketle Özdemir, iki sonuçtan bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, refah devletinin esasen 20. yüzyılda icat edilmiş bir kavram olduğudur. Diğer ise, bütün ülkelerin refah sistemlerinin, vasıfları incelendiğinde ayrıştırıcı özellikleri olduğudur. (Özdemir, 2007: 18).

Tablo 2.1. Refah devleti kronolojisi

1601	Yoksullar için bölgesel sorumluluk esasına dayalı; belirli ihtiyaçlara sahip belirli gruplara yönelik kamu desteğinin verildiği ilk yasa olan, Elizabeth Yoksulluk Yasası İngiltere’de uygulamaya konuldu.
1698	Dünyanın ilk hayat sigortası şirketi İngiltere’de faaliyete başladı.
1730	Kilisenin çoğu yoksuldan desteğini çekmesi üzerine, Kuzey ülkelerinin çoğunda reform yapıldı. Bu durum, daha sonra ortaya çıkacak refah devletleri üzerinde de etkili oldu.
1776	Adam Smith’in; refah devletiyle ilgili olarak birçok liberal aydın ve politikacının düşüncesini etkileyen, Ulusların Zenginliği (The Wealth of Nations) isimli kitabı yayımlandı.
1883	Almanya’da, refah devletinin modern anlamda başlangıcı sayılan ve Bismark Yasası olarak da bilinen, bir yasama dizisinin ilk adımı olan hastalık sigortası yürürlüğe konuldu. Bismark reformları, 1884’de iş kazası, 1889’da ise malullükle ilgili yasalarla devam etti.
1898	Fransa’da iş kazası alanında ilk sosyal güvenlik sistemi tesis edildi. Akabinde İtalya’da da aynı alanda düzenlemeler yapıldı. Yeni Zelanda’da ise bu dönemde yaşlılık aylığı ile ilgili bir yasa yürürlüğe konuldu.
1905	İlk işsizlik sigortası uygulaması İngiltere’de yürürlüğe girdi.
1911	İş kazaları ile ilgili olarak, Japonya’da ve İsviçre’de ilk sosyal güvenlik sisteminin temeli atıldı.
1936	II. Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomi politik üzerinde ve ekonomi politik tartışmaların yanı sıra refah devletlerinin gelişimde de derin bir etkiye sahip olan John Maynard Keynes’in “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” (The Theory of Employment, Interest and Money) isimli meşhur eseri yayımlandı.
1941	İngiltere Başpiskoposu Temple, “refah devleti” kavramını ortaya attı.
1942	İngiltere’de Lord William Beveridge, “Sosyal Sigorta ve Birleşik Hizmet” (Social Insurance and Allied Service) isimli raporu kaleme aldı. Raporun neticesinde oluşturulan ve refahın evrensel anlamda sağlanmasıyla karakterize olan düzene, “Beveridge Modeli” ismi verildi.
1952	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nun sosyal güvenlikle ilgili 102 numaralı sözleşmesi kabul edildi.
1957	Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından, göçmen işçiler için işgücü dolaşımı ve sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeleri içeren antlaşma ile, Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruldu.
1989	Avrupa Birliği’nde, “Topluluk Temel Sosyal Haklar Şartı” kabul edildi.
1997	Avrupa Birliği’ndeki devletlerin başkanları tarafından Amsterdam Anlaşması imzalandı. Sosyal entegrasyon antlaşmasının bir parçası olan bu düzenleme, bütün üye ülkeler tarafından onaylandı. Söz konusu antlaşmanın önemi, Avrupa Birliği’nin ilgi alanı içinde olan iş piyasası ve sosyal politikaya, daha önceki dönemlere göre daha fazla oranda vurgu yapılmasıdır.

Kaynak: Bent Greve, Historical Dictionary of the Welfare State, London: The Scarecrow Press, 1998, s. Xi-xiv.’den akt. Özdemir, 2007: 452-455) kısaltılmış halidir.

Bu belirginlik temelinde, refah devletinde önce çoğu batılı ülkede ilk dönemlerde genel hizmetlerin sağlanması görevi, gönüllük temeline ve hayırsever kurumlara dayalı olarak ifa edilmiştir.

Günümüzde de gönüllülük temeline göre ifa edilen hizmetler vardır ve gönüllü insanların faaliyetleri bu güzergaha bağlı olarak genişlemektedir. Buna mukabil, daha büyük çapta hizmetlerin sağlanabilmesi adına resmi düzeyde bir yönetsel aygıtın düzenleyici desteği gerekmektedir. Bu ihtiyaç, özellikle 1940 yılında sonra gönüllülük modeli yerine refah modelinin doğuşunu sağlamıştır. Refah modeli perspektifinde eğitim, sağlık, alan kullanımı ve planlama, konut politikası, tam istihdam politikası ve sosyal refah planlamasında devlet merkezli faaliyet gösteren bir mekanizma kurmak amacıyla çok sayıda yasal düzenleme yapılmıştır. İngiltere, Fransa ve Almanya, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’ında bu tür gelişmelere öncülük etmişlerdir. Bununla birlikte, sağlanan hizmetlerin devletin sorumluluğunda olduğu anlayışı yerleşmiş ve devletin bu sahadaki sorumluluğu kurumsallaşma yoluna gitmiştir. Sonuç olarak, refah hakkı ve yetkilendirme olarak devletten beklentilerin artması anlamında bir kültür doğmuş ve bu kültür devletin yeni taleplere ve baskı unsurlarının harcamaların artırılması isteklerine itiraz etmesini zorlaştırmıştır (Ersöz, 2011: 769).

Refah devleti, emeğin örgütlenmesi sonucu sahip olduğu gücün her alanda kullanıldığı ve idarenin piyasa aktörlerinin rolünü asgari olarak üç yönde değiştirme uğraşını güden devlettir. Bu üç yönden ilki, kişilere ve ailelere asgari bir gelir garanti etmektir. İkincisi, bireysel ve ailesel orjinli krizleri çıkaran hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi sosyal riskleri asgariye indirmektir. Üçüncü olarak ise, sınıf ve statü ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşlara sosyal hizmetleri en üst kalitede sunmaktır (Şenkal, 2017: 250).

Refah devleti kavramının ulusal ve uluslararası düzlemde hayat bulmasının temelinde, refah devletinin;

- Sanayileşme mantığının bir uzantısı olarak ortaya çıkması,
- İleri düzeydeki kapitalist düşüncenin ihtiyaçlarına cevap verme noktasında gelişim göstermesi,
- Siyasi ve sosyal sınıflar arasındaki kavgalar sonucu biçimlenmesi,
- Sosyal üretim organizasyonu tarafından şekillendirilmesi,

- Devletin veya güdülen siyasetin yapısı ve çıkarları doğrultusunda belirlenmesi

gibi bazı hususlar önem arz etmektedir (Taşcı, 2011: 24).

Tarihsel düzlemi ve tanımının yanı sıra kapsam bakımından refah devletinin fonksiyonlarından bahsetmek gerekirse; devletin dört ana fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlar; düzenleyici fonksiyon, ekonomik politika oluşturmak, geliri yeniden dağıtmak ve işveren kimliğidir.

Sanayileşme sebebiyle ortaya çıkan sosyal sorunlara ilgisiz kalamayan ve bu bağlamda ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmeyi kendine zorunlu bir görev olarak addeden devlet, ilk başta düzenleyici işlevini ön plana çıkarmıştır. Devletin bu noktada mevcut düzenleyici görevleri geniş bir yelpazeyi kaplamaktadır. Faiz oranlarını denetlemek, işyerlerinin açılış saatlerini tayin etmek, işçilerin çalışma yaşına ve çalışma saatlerine sınır koymak, kayıt-dışı istihdamı yasaklamak, tüketiciyi koruma kanunları çıkartmak, piyasada kredi işlemlerini kontrol etmek, çevre kirliliğini denetlemek ve spesifik anlamda, sit alanı içindeki özel mülk sahiplerinin devletin yazılı rızası olmaksızın pencerelerini değiştirmelerini yasaklamak vb. düzenlemeler, devletin düzenleyici görevlerinden bazılarıdır (Özdemir, 2007: 32).

Devletin düzenleyici işlevinin haricinde, ikinci işlevi ekonomik politikalar üretmektir. Vergi politikaları, para politikaları, gelir politikaları, ticaret politikaları, istihdam politikaları gibi yollarla devlet, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek adına, ekonomi üzerinde etkili bir aktör durumundadır.

Üçüncü işlev olarak devlet, geliri yeniden dağıtıcı politikalar izleyerek, zengin ve yoksul kesim arasındaki farkı azaltmaya çalışmaktadır. Devlet, kaynakların dağılımı noktasında, erkeklerden kadınlara, çalışanlardan işsizlere, yetişkin olanlardan çocuklara doğru aktarımda bulunmuş ve netice itibarıyla gelir yeniden dağıtılmıştır (Özdemir, 2007: 33-34).

Son olarak devletin dördüncü işlevi, işveren kimliğidir. İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde, özellikle 1945'li yılların ardından kamu sektörünün olağanüstü hızla büyümesiyle birlikte, kamu sektöründe istihdam da hızlı bir artış göstermiştir. Özellikle büyük ölçekli ekonomik kuruluşlar vasıtasıyla ekonomide başat bir aktör olan kamu sektörünün, bazı gelişmiş ülkeler işgücünün önemli bir oranını kendi bünyesinde barındırdığı görülmektedir.

Refah devletinin gelişimi neticesinde artan sosyal refah önlemleri, sosyal yardım bütçesinin büyümesinin yanı sıra sosyal yardım sektörü olarak ifade edilebilecek bir hizmetler sektörünün ortaya çıkmasına yol açmış, bu sayede işgücünün önemli bir kısmı bu sektörde istihdam edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda refah devleti ile istihdam düzeyleri arasında oldukça anlamlı bir ilişkinin varlığı açıktır (Özdemir, 2007: 35).

2.3. Asgari Gelir Desteği Kavramı

Refah devleti kavramı literatüre 19. yüzyılda Almanya’da girmiş olup, sosyal güvenlik alanında yapılan devrimlerin nihayetinde kullanılmaya başlanmıştır. II. Dünya Savaşı’nın akabinde Keynesyen politikaların işlerlik kazanmasıyla, bir Altın Çağ dönemi başlamıştır (1945-1975). Bireylere ve ailelere asgari bir gelir imkânının yanında sosyal risklere karşı koruma güvencesi sağlayan, sosyal politikanın kapsamına giren sağlık, eğitim ve sosyal yardımlar konularında hizmetler sunan refah devleti, bu dönemde olgunluk aşamasına erişmiştir. Akabinde gelişen petrol krizleri ve küreselleşmenin dünyada genel anlamda oluşturduğu dönüşüm neticesinde, bu refah ortamı akamete uğramıştır. Her şeye rağmen ülke sistemlerinin tümünde devlet, sosyal refah politikalarının en güçlü üreticisi ve uygulayıcısı pozisyonundadır. Günümüzde refah devletlerinin eskisi kadar aktif olmamasına dair eleştiriler var olsa da, 1980’li yıllarda başlayan dönüşüm itibariyle günümüze bakıldığında, devletlerin yaptığı sosyal yardım harcamalarının GSMH içindeki payı yıldan yıla artış göstermektedir. Bu gösterge de var olan eleştirilerin yerinde olmadığını ispatlar niteliktedir.

Refah devletlerinde, zaman içerisinde vatandaşlara sunulmak üzere birçok sosyal yardım türü uygulaması üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın ana teması olan asgari gelir desteği uygulaması ise, bazı yönleriyle diğer sosyal yardım türlerinden farklılık arz etmektedir.

Asgari gelir desteği, yoksul ailelere, eşdeğer fert ölçeğine hane büyüklükleri oranında ve haneyi mutlak yoksulluk sınırından kurtaracak eşdeğer fert tüketim düzeyinde düzenli yardım yapılması biçimindeki yardım programı olmakla birlikte, asgari gelirin felsefi anlamda temel ilkesi, kişinin veya ailenin yoksulluktan kurtulmalarını sağlayacak düzeyde bir yardım miktarı ile desteklenmesidir.

Yoksulluğun asgari sınırlara indirilmek istenmesi durumunda devletler, bazı önlemler alma gereğini duymaktadırlar. Bu önlemlerin başında ise gelir düzeyinin yukarı seviyeye çekilmesi ve büyüme potansiyelinin ortaya çıkarılarak yine yukarı doğru ivmelenmesi hususları gelmektedir. Bu dolaylı yöntemlerin yanında direkt olarak kullanılabilecek yöntem ise, doğrudan transfer ödemelerine başvurmak olacaktır. İşte bu doğrudan transfer ödemelerinden biri olan asgari gelir desteği uygulaması, hak temelli ve bireyleri muhtaçlık durumundan kurtaracak olan sosyal koruma amaçlı uygulanan bir sosyal politika ürünüdür.

Asgari gelir desteğinin, kimi zaman gelir tespitine dayalı ve istihdam noktasında aktivasyona yönelik birtakım şartları mevcut olsa da, yoksulluk perspektifinde konuya bir açıklama getirilmek istendiğinde, doğrudan nakit transferi olması hasebiyle, yoksulluk parametrelerini aşağı çekmede başvurulacak en rasyonel yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde asgari gelir desteği ve farklı refah rejimlerindeki uygulamalarına yer verilecektir. Bu doğrultuda, bir girizgâh olarak öncelikle refah devletinin geniş manada bir tanımı yapılmıştır. Akabinde refah devletinin geleceği ve asgari gelir desteğinin gelecekteki sosyal refah yaşamında nasıl bir şekil alacağı tartışılmış; Esping-Andersen'in yapmış olduğu refah sınıflandırması dikkate alınarak, bu çerçevede ülkelerin refah rejimlerine göre tasnifi yapılmıştır. Örnek ülkeler vasıtasıyla, asgari gelir desteğinin o ülkelere hangi şartlar altında ve ne gibi durumlarda uygulandığı gibi hususlara yer verilmiştir. Son olarak ise, refah devletlerinin sınıflandırılması tartışmaları ve farklı refah rejimlerinden seçilen ülke örneklerinde, asgari gelir desteği uygulamasının farklı boyutları yansıtılmaya çalışılacaktır.

Yaşamı idame ettirmek için asgari ihtiyaçlarını karşılamada zorluk çeken birey ve ailelerin korunması açısından asgari gelir desteği uygulaması ciddi anlamda önem arz etmektedir. Asgari gelir desteği karşılıklı ve karşılıksız olmak üzere iki türe ayrılmaktadır. Karşılığında toplum yararına istihdam edilme şartı konulabileceği gibi, herhangi bir şart öne sürülmeden de hane halkları bu yardımdan faydalanabilmektedirler.

Refah devletlerinde sosyal içerme anlamında alınmakta olan önlemler arasında önemli bir yeri olan asgari gelir desteği uygulaması, sosyal dışlanmaya maruz kalan vatandaşların topluma yeniden kazandırılmasında aktif rol oynamaktadır. Ekonomik

anlamda bireyin belirli kriterler çerçevesinde erişilebilirlik sorununu ortadan kaldıran asgari gelir desteği, toplumsal barışı ve huzuru sağlamada etkin bir paya sahiptir.

Çalışma yaşamının geçirdiği dönüşümle birlikte, 19. yüzyıldan günümüze bakıldığında; süregelen bir dönüşümün sosyal hayatta meydana getirdiği tahribatı görmek hiç de zor değildir. Özellikle “çalışan yoksul” kavramı, 19. yüzyılda sanayi devrimini yaşayan ülkelerdeki işgücü yapısı ve günümüzde mevcut işgücü yapısı arasındaki benzerlik ise, bu dönüşümün acı bir tezahürü niteliğindedir. Emek kavramına atfedilen aşırı kutsiyetin bu noktada ciddi rolü bulunmaktadır.

Yoksulluğun kronik bir sorun haline dönüştüğü günümüz dünyasında, asgari gelir desteği uygulamasının varlığı, çözüm açısından son derece önemli bir konumdur. Sosyal transferler, maddi boyutları açısından ciddi bir maliyete yol açsalar da, yoksulluk oranını yüzdesel bakımdan aşağılara çekme açısından, oldukça başarılı sonuçlara ulaşmada aktif rol oynamaktadırlar. Mutlak yoksulluk açısından olaya bakıldığında ise, yine başvurulacak en hızlı çözüm yolu olarak doğrudan nakit transferi hususu karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal yardım sisteminde ciddi anlamda bir dönüşüme de yol açabilecek önemli argümanlardan olan asgari gelir desteği uygulaması, bireylerin vatandaşlık bilincini kazanması ve topluma duydukları aidiyet eşliğinin artmasında aktif rol oynamaktadır. Bu noktada gelirin orijini, üretime katılım ve çalışma hayatının bir aktörü olma gibi temel unsurlar gözetilmemekte, birey toplumun bir hücresi, bir yapı taşı olarak yalnızca insan olması hasebiyle bu yardımdan yararlanmaya hak kazanmaktadır.

Gelir dağılımı, üretim, tüketim, bölüşüm ekseninde, sosyal adaletin sağlanması meselesi, yine öteden beri süregelmektedir. Sosyal yardımların bu minvalde hak temelli bir biçimde dağıtımın sağlanması, sosyal adaletin tesis edilmesi açısından son derece önemli bir araçtır. Sosyal barış, sosyal uzlaşma, sosyal dayanışma gibi birleştirici ve toplumsal ahengi ileri noktaya taşıyacak kavramların varlığı, yine hak temelli olarak dağıtılacak olan doğrudan nakit transferi sistemi ile perçinlenecektir.

Günümüzde küreselleşme süreci ve devletlerce uygulanan neo-liberal politikalar, sosyo-ekonomik anlamda hayatın her alanına etki etmektedir. Çok boyutlu olan bu etkileşimin neticesinde büyük ekonomik krizler, ekonomik açıdan insanları büyük bir tehdit sarmalıyla dezavantajlı bir hale dönüştürerek, yoksulluğa sevk etmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de dâhil olmak üzere dünyada milyonlarca insanın bu zor koşullar

altında hayatlarını idame ettirmeye çalışmaları, devletleri yeni arayışlara yönlendirmektedir. Bu arayışların en büyük sebeplerinden ve sosyal hayatın önündeki en büyük engellerden olan yoksulluk, işsizlik, sosyal dışlanma, refah devletlerinin bakış açılarındaki dönüşüm, nüfusun yapısındaki değişim gibi unsurlara istinaden sosyal güvenlik rejimleri de bir kriz halinde sancılı bir dönüşüm geçirmekte ve bu olumsuz koşullara çözüm olması açısından birtakım yollara başvurulmaktadır. İşte bu noktada, son zamanlarda üzerinde oldukça durulan bir konu olan asgari gelir kavramı ön plana çıkmaktadır.

Asgari gelir kavramının tanımını yapma hususunda literatürde farklı yaklaşımlar bulunmakta ve içinde barındırdığı siyasi, ekonomik ve kültürel kodları genel bir tanım yapma imkânını zorlaştırmaktadır (Karaaslan, 2014: 6). En genel tanımıyla asgari gelir kavramı, toplumun yoksul ve dışlanmış kesimlerinin asgari seviyede geçim imkânları elde etmeleri ve toplumun bütünüyle olan ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi amacıyla devlet tarafından yapılan bir sosyal yardım türüdür (Balcı, 2001: 1). Asgari gelir kavramı başka bir tanımda, geliri belirli bir düzeyin altındaki vatandaşların tamamına, düzenli olarak kamu kaynaklarından yapılan transferler şeklinde ifade edilmektedir (Buğra vd, 2007: 26). Yine bir diğer tanımda ise, yoksullara düzenli olarak yapılan, hak niteliği taşıyan ve faydalanıcılarına güvenceli bir yaşama statüsü vaadinde bulunan, muhtaç kişilerin asgari düzeydeki ihtiyaçlarını sağlamayı hedef alan bir uygulama olarak nitelendirilmektedir (Madenoglu, 2010: 37).

Asgari gelir desteği niteliğindeki sosyal yardım uygulamalarını nitelemek için, bazı kaynaklarda, *güvenceli asgari gelir*, *garantili asgari gelir*, *asgari gelir garantisi* ve *tutunma geliri*, *negatif gelir vergisi* gibi ifadeler de kullanılmıştır. Doğrudan doğruya yoksullukla mücadele amacıyla geliştirilmiş bir sosyal yardım programı ürünü olan asgari gelir desteği, yoksullara düzenli olarak yapılan ve içeriğinde hak niteliğini barındıran, faydalanıcılarına spesifik bir yaşam standardı sunulmasını garanti etmenin sorumluluğunu taşıyan, bu hususlara istinaden muhtaç durumdaki kişilerin asgari seviyedeki ihtiyaçlarını tatmin etme hedefine odaklı ve çoğu zaman karşılığında bir çalışma yükümlülüğü şart koşturmayan bir uygulamadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 44).

Asgari gelir kavramı, bazı durumlarda algı açısından asgari ücret kavramıyla karıştırılabilmektedir. Bu da asgari gelir ve asgari ücret kavramlarının, içinde barındırdıkları ortak öge olan *asgari* kelimesine istinaden bir çağrışıma sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Burada önemli olan nokta ortak bir kelimeye sahip olmalarından öte, iki

kavramın da asgari yaşam düzeyini belirli normlara göre karşılamayı hedeflemeleridir. Bu noktada asgari kelimesiyle kastedilen yaşamak için elzem olan zarurî fiziki ihtiyaçlar değil, insanın yaratılışı gereği olan mücerret, manevi ve kültürel anlamda ihtiyaçlarını da içerisinde barındıran *sosyal* anlamda asgari olma durumudur. Bu ortak kelime haricinde bütünsel anlamda tamamen farklı kavramlardır. İş sözleşmesi ile çalışan işgörenlerin emekleri karşılığında hak ettikleri ücret olan asgari ücret, söz konusu sözleşmenin tarafları olan işgören ve işverenlerin sözleşme özgürlüğünün sınırlarını belirler (Balcı, 2010: 35). Asgari ücret, bağımlı statüler altında çalışan iş görenlerin, yaşamlarını insan onuruna yaraşır şekilde idame ettirebilmelerine yeterli olanak sağlayacak halde, kamu otoritesi tarafından belirlenen ve hukuki düzenlemeler yoluyla ülke genelinde yürürlüğe konulan en az seviyedeki ücret miktarıdır (Altan, 2007: 176).

Buna karşın asgari gelir desteğinin muhatap olduğu kesim başta yoksullar, işsizler ve sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler ve bunlara ek olarak çocuklar, kadınlar, gençler, yaşlılar, engelliler, çocuk bakımında sorun yaşayan ebeveynler, yabancı uyruklular gibi gruplardır. Hukuki açıdan karşılaştırma yapıldığında ise, asgari ücret İş Hukuku'nun kapsamında iken, asgari gelir kavramı Sosyal Güvenlik Hukuku'nun kapsamına girmektedir (Karaaslan, 2014: 8-9).

18. yüzyılın sonları itibariyle ortaya atılan asgari gelir desteği düşüncesi, mevcut refah sistemlerinde farklı boyutlarıyla uygulanmakta ve son yıllarda meydana gelen sosyo-ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönüşümün arka planında ise, değişen aile yapısı ve nüfusun yanı sıra yoksulluğun artan bir grafik halinde seyretmesi ve sosyal güvenlik rejimlerine nefes aldırmayan mali sorunlar gelmektedir (Coşkun vd. 2011: 132).

Asgari gelir hakkı kavramı vatandaşlık boyutunda ele alındığında, altı çizilmesi gereken nokta toplumun bütün kesimlerinin üretim çabasından potansiyel bir paya sahip olduğudur. Bu bakış açısıyla tanım olarak asgari gelir kavramı, faydacı olmayan bir kimliğe bürünmektedir. Şöyle ki; toplumun bütün kesimlerine tanınan asgari gelir hakkı, insanları iktisadi normların boyunduruğu altında karşılıklı bir çıkar ilişkisi içerisine girmeden, yüksek produktivite amacıyla hareket etmeden, asgari koşullarda ve yalnızca insan olmalarından ötürü bir gelir imkânı tanır. Burada toplumsal eşitliğe yapılan vurgu, vatandaşların özerkliği kavramını referans almakta ve bu özerkliğin esasen mülk sahibi olmakla elde edileceğine inanan burjuva toplumunun değerlerini aşarak, farklı bir değerler sistemine dönüşümünü göz

önüne sermektedir. Bu dönüşüm, idari, iktisadi ve teknik iş bölümünden doğan rasyonel ve kanun odaklı otoriteye tâbiyeti ortadan kaldırarak, toplum içerisinde bireylerin kendilerini diğer üyeler ile eşdeğer olarak görmesine imkân tanır. Emek ve mülkiyet unsurlarına bağlı olmayan bir gelir hakkını savunmasından ötürü asgari gelir, iktisadiyatın hem gerçek hem de sembolik anlamda siyasal ve toplumsal yaşama egemen olmasının önündeki engellerin başında gelmektedir.

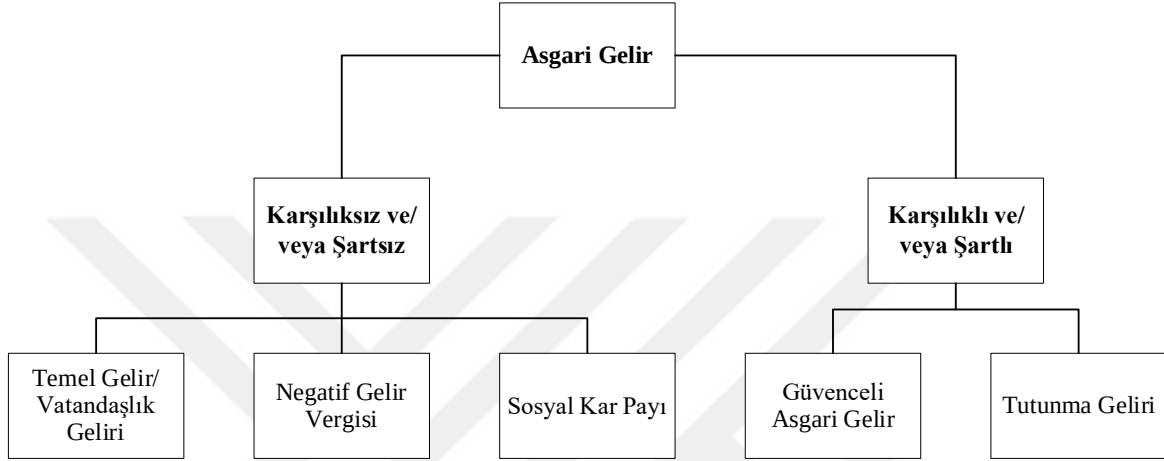
Bu hususa istinaden, asgari gelirin bir vatandaşlık geliri olarak tanımlanması ciddiye arz etmektedir. Belli bir asgari gelir seviyesinin altında hayatını idame ettirmeye çalışan, uyruk şartı gözetilmeksizin vatandaş olsun ya da olmasın bütün bireylerin, sadece o toplumda yaşamasından ötürü hak sahibi olacağı vatandaşlık geliri, toplumu sadece bireyler toplamı olarak sığ bir şekilde gören iktisat ideolojisine karşı, toplumun siyasi bir ortaklık olduğunun altını çizen önemli bir araç olarak ifade edilebilir. Sahip olduğu bu özelliğiyle vatandaşlık geliri, yoksullukla mücadelede önemli bir etken olmanın ötesinde hem onu kapsayan hem de daha gelişmiş manada bir siyasal projenin parçası olarak ifade edilmektedir. Vatandaşlık geliri düşüncesi, bireylerin piyasa mantığına tabi olmalarını isteyen iktisat aklına karşı bir nebze olsun direnç ve özgürlük sağlayan toplumsal ve siyasal bir mekanizmadır. Dolayısıyla vatandaşlık geliri, toplumdaki zengin kişilerin yoksullara bir şeyler bağışlamasının vasıtası değil, toplumda yaşayan bütün bireylerin vatandaş olarak kabul edilmesi ve bu kabulün gerçekleşmesi için herkesin asgari bir gelir hakkına sahip olduğu yeni bir medeniyet anlayışının vasıtasıdır (İnsel, 2016: 47-50).

2.3.1. Asgari Gelir Desteği Türleri

Yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik ortaya konan nakdî yardım düşüncesini, genel anlamda, asgari gelir ve temel gelir başlıkları altında incelemek mümkündür. Algi noktasında literatürde bazı yanılsamalara meydan veren temel gelir-asgari gelir ayrımı, hem teoride hem de pratikte, birbirlerinden kavramsal ve uygulama alanında sonuçları açısından çok uzak mesafede değildirler. Öte yandan tanımları noktasında net bir ayrım söz konusudur. Karaaslan'a göre (2014: 9-10), asgari gelir desteği, esasen sosyo-ekonomik anlamda alt gruplara yapılan gelir transferi olmakla beraber uygulama açısından ülkeler arasında farklılık arz etmektedir. Bu noktada asgari gelir kavramı, *karşılıksız ve/veya şartsız asgari gelir modelleri* ve *karşılıklı (istihdam karşılığı) ve/veya şartlı asgari gelir modelleri* şeklinde iki ayrı alanda incelenebilir. Burada zikredilen sınıflandırma, asgari gelir desteğinin farklı

özelliklerine sahip birçok farklı türevini içerdiğinden bu başlıkları da ayrı alt başlıklar halinde incelemek yerinde olacaktır. Bu çerçevede, karşılıksız ve/veya şartsız modelleri, *temel gelir – vatandaşlık geliri*, *negatif gelir vergisi* ve *sosyal kar payı* halinde üç alt başlıkta, karşılıklı ve/veya şartlı modelleri ise, *güvenceli asgari gelir* ve *tutunma geliri* halinde iki alt başlıkta inceleme imkânı mevcuttur.

Şekil 2.1.'de Asgari gelir türleri şu şekilde şematize edilmiştir;

Şekil 2.1. : Asgari gelir türleri

Kaynak: Karaaslan, 2014: 10

Karşılıksız (Şartsız) Modeller

Karşılıksız ve/veya şartsız asgari gelir modelleri sahip oldukları fonksiyonlara istinaden sosyal yardım çatısı altında işlev gören asgari gelir modellerinden farklılık arz etmektedir.

Bu modelin ilk alt başlığı olan temel gelir kavramı, bir toplumda yaşamını sürdüren bireylere, çalışma hayatıyla olan ilişkilerine bağlı kalmadan, yalnızca içinde bulundukları toplumun bir üyesi olmaları sebebiyle, şartsız olarak sağlanan düzenli bir nakit gelirdir. Bu noktada kavram, yansıttığı yaklaşım itibarıyla kapitalist değerlere sahip olan mekanizmaları ciddi bir şekilde sorgulamakta, bunun düşüncenin zeminine ise emeğe verilen değerin pragmatizminden ziyade insana ve insan haklarına verilen değeri oturtmaktadır. Yine kavram bu noktada, sivil, siyasi ve toplumsal anlamda bütüncül haklar içeren bir vatandaşlık statüsünü referans alarak, asgari bir gelire sahip olmayı temel bir vatandaşlık görevi olarak

ifade eder. Bu hususlara istinaden “temel gelir” kavramını, “vatandaşlık geliri” şeklinde ifade etmekte herhangi bir sakınca bulunmamaktadır (Buğra ve Keyder, 2016:8).

Sosyal devletin sosyal politika vasıtalarından biri olan vatandaşlık geliri, sosyal adaleti sağlamayı amaçlayan ve şartsız temel gelire dayanan bir finans (gelir) transfer modelidir. Söz konusu modelde ekonomik durumuna ve gelir seviyesine bakılmaksızın bütün vatandaşlara eşit miktara dayalı kanunla belirlenmiş bir gelir, herhangi bir karşılık beklenmeksizin, belirli takvimlerde düzenli halde ödenmektedir. Burada gelir transferinin asıl amacı, temelde yoksunluk halinde bulunan vatandaşların asgari yaşam düzeylerini muhafaza edebilmelerini ve sosyal hayata bütüncül bir anlayışla aktive olmalarını sağlamaktır. Bu modelin bir diğer özelliği, vatandaşın gelir durumunu (muhtaçlığını) herhangi bir teste tabi tutulmadan tasdik ettirmesine gerek duyulmaması ve kendisinden emek piyasasına katılımı noktasında, yardım sağlayan kurum/idarece herhangi bir talepte bulunulmamasıdır. Lakin ortalamanın üzerinde gelir düzeyine sahip olan bireylere aktarılan temel gelir, ekstra gelir vergisine tabi tutulmaktadır. Karşılıksız/şartsız temel gelir uygulamasında, muhtaçlık durumu yaşayan vatandaşa, geçimini bu yardım üzerinden tamamen karşıladığı düşüncesi ekseninde, ekstra başka bir ödeme yapılmamaktadır. Söz konusu duruma istinaden kamusal sosyal yardım mekanizmasına gereksinim durumu sorgulamalı hale gelmektedir. Bu durumu başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, vatandaşa bağlanan şartsız temel gelir, akabinde vergi ya da sosyal sigorta primleri ile finansmanı sağlanan diğer bütün sosyal hakların (kamu sosyal yardımları, işsizlik ödeneği, iş göremezlik ödeneği, kira yardımı, çocuk parası, bakım ödeneği) yürürlükten kalkmasına zemin hazırlayacaktır. Lakin istihdam hususunda, şartsız temel gelir açısından vatandaşın emek piyasasında çalışması sorun teşkil etmemektedir. Çünkü şartsız temel gelir ödemelerinin, diğer gelir kaynaklarına bağlı olmaması, devletçe yapılan yardımların mali dengesine olumsuz anlamda bir etki etmemektedir (Seyyar, 2010: 53).

Çalışma hayatının küresel anlamda geçirdiği büyük dönüşüm, insanın sosyal hayattaki yerini sorgulamakta ve insan hayatının anlamının revize edilmesini gerektirmektedir. Bu revizyon uğraşı, emeğe atfedilen aşırı kutsiyetin ötesinde olmak durumundadır (Buğra ve Keyder, 2016: 12). İşte bu noktada modelde tartışmalı halde bulunan en büyük sorun, yardım-tembellik ikilemidir. Kimileri tarafından modelin vatandaşa emek piyasasına girme yönünde ilham verdiği düşünülürken, kimileri de aksine, hazır geliri olan bir vatandaşın emek piyasasına girmekten imtina edeceği düşüncesine

sahiptir. Bu noktada yapılan yardım miktarı piyasaya giriş noktasında tercih sebebinin belirleyecektir. Vatandaş, yapılan yardım miktarının azlığı/çokluğu ekseninde çalışıp çalışmamaya kendisi karar verecektir. Bu karara etki eden en net dinamik ise, yaşanan ülkede yürürlükte bulunan asgari ücret miktarıdır. Asgari ücretin üzerinde ödenen yardım miktarının emek arzını azaltması ve aksi durumda asgari ücret miktarından daha düşük seviyede ödenen yardım miktarının emek arzını artırması ihtimal dâhilindedir. Ülkede asgari ücret uygulaması bulunmaması yahut yürürlükten kaldırılması durumunda ise şartsız asgari gelir desteği uygulaması, emek piyasasında ücretleri kısa vadede aşağı yönlü bir baskılamaya maruz bırakabilir. Orta ve uzun vadede ise, piyasada bir denge mekanizmasının ücretler açısından işlerlik kazanması yine mümkün görünmektedir. Ayrıca yardım sağlayan devletin petrol ve altın geliri gibi olağanüstü bir geliri olmadığı sürece, şartsız yardım modelinin finansmanı ücretlerden, gelirlerden ve tüketimden alınan vergilerle sağlanmaktadır (Seyyar, 2010:53-54).

Vatandaşlık geliri, kamu sosyal güvenlik harcamalarının aktarımında bir yeni bir vasıta olarak, gelir/servet testine bağlı kamu sosyal yardımlarının gerçekleştirilmesi sürecinde meydana gelen aşağılanma ve yoksulluk damgası yükünü ortadan kaldırmak ve bireylerin vatandaşlık bilincini kazanma ve topluma aidiyet duygularını kuvvetlendirmek amacıyla devlet tarafından toplumun bütün üyelerine sağlanan gelirdir ve bu yaklaşım ekseninde gelirin menşei, üretime katılma ve istihdamın bir parçası olma unsurları gözetilmeksizin, toplumun bir yapıtaşı olarak vatandaş olmaya, daha da ötesi insan olmaya dayandırılmaktadır. Vatandaşlık geliri, gelir düzeyinin düşük olması sonucu ortaya çıkan yoksulluk durumunun yanı sıra gelirin düzensiz olması durumunda ortaya çıkan yoksulluğa karşı da bir çare olarak sunulmakta, lakin tek başına bütün bir gelir dağılımı adaleti sorununa ve yoksulluğu ortadan kaldıracak nitelikte bir çözüm önerisi olarak değerlendirilemeyeceği hususunun altı çizilmektedir. Vatandaşlık geliri uygulaması, ilk etapta önemli miktarda kamu kaynağı gerektirmekte, sistemin hayata geçirilmesi ve sağlıklı bir biçimde işlerliğinin sürdürülmesi için adil ve güçlü bir vergileme sisteminin varlığına ve kayıt dışılığın tamamen ortadan kaldırılmasına gereksinim duyulmaktadır (Alper ve Arabacı, 2010: 46).

Karşılıksız/şartsız asgari gelir modelinin diğer bir alt başlığında “negatif gelir vergisi” yer almaktadır. Negatif Gelir Vergisi, sosyal anlamda asgari seviyedeki gelir düzeyinin altında gelire sahip olan bireylere nakit yardımı yapılması ile asgari gelirin garanti edildiği bir tekniktir. *Garanti edilmiş asgari gelir* adı altında da tanımı yapılmış olan Negatif

Gelir Vergisi, mükelleflerin belirli bir gelir düzeyinin (açlık veya yoksulluk sınırı) üzerindeki gelirlerini vergilemeye tabi tutarken, bu düzeyin altında gelire sahip olan bireylere bu düzeydeki geliri garanti edecek biçimde nakit yardımı sağlanmasını gerçekleştiren mali bir araçtır. Bu teknik ile gelirin dağıtımının daha adil ve etkin biçimde sağlanması ve belirli bir düzeyin altındaki gelirden alınan vergiyi negatif yaparak yoksullukla mücadele edilmesi amaçlanmaktadır (Aktan, 2002: 623).

Bireyleri tembellik sarmalına yönlendirmesi ekseninde yaklaşımları referans alan görüşler her ne kadar Negatif Gelir Vergisinin pasif yanına vurgu yapsa da, esasen muhtaç durumda bulunanlar açısından pozitif bir anlam taşımaktadır. Aileye dönemsel olarak yıllık ve aylık olarak ve kişi sayısına bağlı olarak yapılan bir nakdi transfer olan Negatif Gelir Vergisi 1960’larda ilk olarak Friedman’ın tanımladığı 1974’te OECD’nin birlik üyelerine tavsiye ettiği kavramdır. Bu gelişmeler üzerine ABD ve İngiltere pilot bölgeler seçmek suretiyle uygulama açısından gözlemlerde bulunmuş, Kanada, Japonya, Almanya ve Fransa gibi ülkeler de bu denemelere ekonomik programlarında yer vermişlerdir. Lakin uygulama anlamında yapılan metodolojik hatalar ve örgütsel bağınazlık yüzünden işlerlik kazanamamıştır (Taşcı, 2009: 494).

Karşılıksız/şartsız modelin üçüncü alt başlığı ise, *sosyal/vatandaşlık kâr payı*’dır. Sosyal kâr payı anlayışına göre, ülkede bulunan doğal kaynaklar toplumun bütün bireylerinin ortak malıdır ve devlet bu doğal kaynakları satması sonucu elde ettiği kârı vatandaşlarıyla paylaşma yoluna gitmelidir. Uygulama açısından örnek vermek gerekirse, ABD’deki Alaska Eyaleti, yeraltı kaynaklarının satışından kâr elde etmekte ve Eyalet Fonu aracılığıyla bu kardan vatandaşlarına bir miktar aktarımda bulunmaktadır. Sosyal kâr payı, esasında Keynes sonrası Batılı müreffeh toplumlarda uygulanan nakdî sosyal yardım türlerinden ayrı olarak değerlendirilmemelidir. Refah devleti ile ilgili yapılan çalışmalarda *sosyal ücret* olarak da bahsi geçen bu kavram, vatandaşların istihdam ile alakalarının bulunup bulunmamasına bakılmaksızın dolaysız olarak devletten alacağı bir yardım türü olarak gelir dağılımından kaynaklanan yoksullukla mücadele amacını gütmektedir (Zararsız, 2010: 41).

Karşılıklı (Şartlı) Modeller

Karşılıklı/şartlı asgari gelir modelleri, gelirin istihdama dayandırıldığı noktada güvence altına alındığı ve bireyin asgari gelir desteği almak için gelir testinden geçmesi

zaruri olan uygulamalardır. İstihdama dayalı asgari gelir mekanizmasının en temel özelliği, işsiz, yoksul ya da sosyal dışlanmaya maruz kalmış bireyin, devletin yönlendirdiği alanda istihdam edilmeyi ve mesleki edindirme programlarına katılmayı kabul etmek zorunda olmasıdır. Bu şartlara göre davranmayan kişinin yardımları kesilmektedir. Bu yönüyle istihdama dayalı asgari gelir sistemi, çalışma hayatına geri dönme hususunda gönüllü olan, iş aramaya hâli hazırda devam eden ve mesleki eğitim programlarından yararlanmak isteyen kişilere yöneliktir ve bu kesimle devlet arasında bir sözleşme temeline bağlıdır. Devlet bu noktada sağlamış olduğu destek niteliğindeki yardımları, belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesi şartına bağlı kılmış ve programa uyulmaması halinde cezalandırıcı hükümlerin işlerlik kazanacağını bildirmiştir.

Karşılıklı/şartlı asgari gelir türleri genel anlamda *güvenceli asgari gelir* ve *asgari tutunma geliri* adı altında iki türe ayrılmaktadır (Karaaslan, 2014: 23).

Bu türlerden birincisi “güvenceli asgari gelir” kavramıdır. Güvenceli asgari gelir, devlet tarafından yoksul kesimlere yapılan bir sosyal yardım türüdür. Lakin diğer sosyal yardım türlerinde yaşlılık, engellilik, dışlanmışlık ve muhtaçlık durumu gibi dezavantajlı olma durumu yardım sağlanması noktasında bir ayırıcı özellik olarak öne çıkarken, güvenceli asgari gelir desteğinde belirli bir sebebe ihtiyaç duyulmadan, yoksulluk sınırının altındaki bireylere yardım yapılmaktadır. Diğer taraftan güvenceli asgari gelir uygulamasının bir diğer özelliği, uygulamadan yararlanan kesimin, kısmen sosyal sigorta kapsamına dâhil edilmesidir. Bu fonksiyonlarıyla sosyal koruma sistemlerine katkı sağlayan güvenceli asgari gelir, sosyal güvenliğin temel ilkeleri üzerinde dönüştürücü bir etki yapmış, bunun yanı sıra sosyal hukuk açısından da köklü bir anlayış değişikliğini de beraberinde getirmiştir (Balcı, 2010: 36).

Avrupa Birliği’nde farklı ulusal anlayışlara sahip olan güvenceli asgari gelir kavramı, üye ülkelerin proje isimlerinde, *asgari gelir*, *entegrasyon geliri*, *ilave gelir*, *kamu yardımı*, *gelir desteği*, *tamamlayıcı refah ödeneği*, *geçim yardımı*, *kaynak ihtiyacı yardımı* gibi isimlerle ifade edilmektedir (Karaaslan, 2014: 23).

Güvenceli asgari gelir uygulamasının çıkış noktasında en önemli etken, sosyal güvenlik sistemlerinin genç işsizleri, uzun süreli işsizleri ve tek ebeveynli aileler gibi sosyal dışlanmaya maruz kalmış bireyleri kapsamaması olmuştur. Bu sebepten ötürü güvenceli asgari gelir katkıya dayalı olmaksızın verilmekte ve geliri geçim düzeyinin altında bulunan

bireylerin hepsine güvence sağlamayı hedeflemektedir (Karaaslan, 2014: 24). Güvenceli asgari gelirin başrolünde “işçi” değil “yoksul” rol önem ifade etmektedir. İş olmayanlar, enformel sektörde çalışanlar, herhangi bir engeli yüzünden emek piyasasına dahil olamayanlar, yaşlılık durumundan veya boşanmış olmanın verdiği mağduriyet yüzünden muhtaç hale gelenler, toplumun kıyısında bulunanlar ve toplumsal manada dışlanmışlar bu geliri almaya hak kazanırlar. Bu sebeplerden ötürü güvenceli asgari gelir, esasında iş hukukundan ziyade, sosyal koruma hukukuna ait bir kavramdır (Balcı, 2010: 35).

Karşılıklı/şartlı asgari gelirin diğer bir türü ise asgari tutunma geliridir. Asgari tutunma geliri kavramı güvenceli asgari gelirden çok farklı olmamakla birlikte, bu kavramda yoksullukla mücadelenin yanında sosyal dışlanmaya karşı etkin bir mücadele anlayışı hâkim rol statüsündedir. Bunun en güzel örneği Fransa’da mevcut halde olup, Fransız hukukunda *revenu minimum d’insertion* olarak asgari tutunma geliri, toplumdan dışlanmış olan bireyleri yeniden topluma kazandırmak amacıyla asgari bir gelir miktarının kendilerine sağlanması olarak ifade edilir. Toplumdan dışlanmış olan bireylere yapılan asgari seviyedeki yardımlar, o bireylerin topluma tutunmasına vesile olduğu gibi, etimolojik açıdan kavramın hakkını vermektedir ve tutunma geliri toplumun kıyısında mukim bireylere adeta bir dal vazifesi görmektedir (Balcı, 2010: 36-37).

Güvenceli asgari gelir ve asgari tutunma geliri programları yaygın bir halde birden fazla boyuta sahip olup; eğitim, sağlık ve konut gibi yardımları da bünyesinde barındırmaktadır (Karaaslan, 2014: 25).

Güvenceli asgari gelir, devletin servet araştırması yapmasının akabinde sınırı çizilmiş bir gelir seviyesinin altında geliri olan bireylere istihdama katılım gibi herhangi bir zorunluluk şartı öne sürülmeksizin gelir desteği sağlamak amacıyla verilen bir sosyal yardım türüdür. Bu noktada servetin teste tabi tutulması hususu, güvenceli asgari geliri temel gelir kavramından ayıran en önemli unsurdur. Servet araştırması/gelir testi tüm hane üyeleri için uygulanmakta olup, yardımdan yararlanmayı talep eden hane halkı üyelerinin, yardıma hak kazanma noktasında gelir kaynaklarını (gelirden yoksunluk halini) ispatlamaları gerekmektedir. Hane haklı üyeleri gelire bağlı yoksunluk hallerini ispatladıkları noktada süreçte yardım almaya hak kazanmış olurlar. Teste/araştırmaya bağlı şartlı yardımlarda amaçlanan gaye, bireyin yaşadığı ülkedeki resmi istatistiklerle belirlenmiş yoksulluk sınırı/oranına göre bir asgari gelir seviyesine ulaşımını temin etmektir. Bireylere asgari gelir sınırına ulaşmalarında yapılacak ödemeler, bireylerin gelir kaynaklarının miktarına göre

farklılık arz etmekte, herkese eşit miktarda ödeme yapılmamaktadır (Karaaslan, 2014: 25-26).

Avrupa Birliği'nde güvenceli asgari gelir uygulaması geniş bir çerçevede ele alınmakta olup, bazı yönleriyle şartsız temel gelir ile aralarında farklılıklar bulunmamaktadır. Bu hususlar üç konu üzerine vurgu yapmaktadır. Ayrımın odak noktasındaki ilk husus, güvenceli asgari gelir desteğinin bireye ve aileye sağlanması, karşılıksız/şartsız temel gelir desteğinin ise yalnızca bireye dönük bir uygulama olmasıdır. İkinci olarak, bireyin/hane halkının diğer kaynaklardan elde ettiği gelirin ağırlığı görülmektedir. Bu hususta ise, güvenceli asgari gelir desteği uygulaması diğer kaynaklardan elde edilen geliri bir hak kazanma vasıtası olarak merkezine almakta, temel gelir uygulaması bu koşulun varlığı ile ilgilenmemektedir. Son olarak söz konusu ayrımın üçüncü bahsi istihdama dayalı bir koşulun varlığına vurgu yapmaktadır. Güvenceli asgari gelir desteğine hak kazanmak isteyen birey, istihdama dayalı bir desteğin ortaya koyduğu çalışma arzusunda olma prensibine rıza göstermekte, karşılıksız/şartsız temel gelir uygulaması ise bireyden bu meyanda herhangi bir talepte bulunmamaktadır (Karaaslan, 2014: 26).

Asgari gelir desteği türleri farklı boyutları açısından irdelendiği takdirde genel anlamda ikame edici ve tamamlayıcı iki boyutuyla topluma katkı sunmaktadır (Karaaslan, 2014: 27). Temel gelir, bu anlamda asgari gelir güvencesi mekanizmasının fonksiyonel olarak ikame edici bir türü olarak değerlendirilebilir. Mevcut sosyal güvenlik sistemlerinde yapılan radikal bir dönüşüm projesi olan bu tür, günümüzde işlev gören mekanizmada farklı tipte yardımların yerini bütünsel anlamda tek bir yardım türünün alması fikrinin tezahürüdür. İkame edici asgari gelir, geçim kaynaklarının kısıtlılığı şartından bağımsız halde toplumdaki bütün kesimlere verilmesi arzu edilen bir yardım türüdür. Günümüzde ikame edici asgari gelir farklı isimlerle anılmaktadır. Örneğin, Belçika'da *evrensel yardım*, İngiltere'de *yurttaşlık geliri*, Hollanda'da *temel gelir*, Fransa'da *yaşam geliri* olarak nitelendirilmektedir (Metin, 2012: 129).

Tamamlayıcı nitelikteki asgari gelir güvencesi olgusunda ise istihdama dayalı sosyal güvenlik sistemlerinin muhafaza edilmesi ve bu sistemlerdeki eksik kısımların tamama erdirilmesi amacıyla asgari gelir güvencesinin öne çıkması görülmektedir. Dünyada Güney Afrika ve Brezilya gibi ülkelerde de uygulanan tamamlayıcı nitelikteki asgari gelir desteği uygulaması, herhangi bir sebebe ihtiyaç duymaksızın devletin yoksulluk sınırının altında yaşamlarını idame ettirmeye çalışan bireylere yaptığı sosyal yardım türünü ifade etmektedir.

Burada zikredilen fonksiyonlarına istinaden, uygulama, vatandaşların maddi durumlarına bağlı olmayan, şartlı bir hak olarak verilecek ve geliri belirli bir seviyenin üzerinde bulunanlardan vergileme vasıtasıyla alınacak yalın halde bir temel gelir uygulamasından farklılık arz etmektedir. Bu noktada ayırıcı özellikleri itibariyle, ikame edici ve tamamlayıcı asgari gelir güvencesinin, şartlı ve şartsız temel gelir ayrımı biçiminde nitelendirildiği de görülmektedir (Metin, 2012: 130).

Günümüzde küreselleşme süreci ve devletlerce uygulanan neo-liberal politikalar, sosyo-ekonomik anlamda hayatın her alanına etki etmektedir. Çok boyutlu olan bu etkileşimin neticesinde büyük ekonomik krizler, ekonomik açıdan insanları büyük bir tehdit sarmalıyla dezavantajlı bir hale dönüştürerek, yoksulluğa sevk etmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler de dâhil olmak üzere dünyada milyonlarca insanın bu zor koşullar altında hayatlarını idame ettirmeye çalışmaları, devletleri yeni arayışlara yönlendirmektedir. Bu arayışların en büyük sebeplerinden ve sosyal hayatın önündeki en büyük engellerden olan yoksulluk, gelir adaletsizliği, işsizlik, sosyal dışlanma, refah devletlerinin bakış açılarındaki dönüşüm, nüfusun yapısındaki değişim gibi unsurlara istinaden sosyal güvenlik rejimleri de bir kriz halinde sancılı bir dönüşüm geçirmekte ve bu olumsuz koşullara çözüm olması açısından birtakım yollara başvurulmaktadır. İşte bu noktada, son zamanlarda üzerinde oldukça durulan bir konu olan asgari gelir kavramı ön plana çıkmaktadır. Asgari gelir kavramının tanımını yapma hususunda literatürde farklı yaklaşımlar bulunmakta ve içinde barındırdığı siyasi, ekonomik ve kültürel kodları genel bir tanım yapma imkânını zorlaştırmaktadır.

2.4. Farklı Refah Rejimlerinde Asgari Gelir Desteği

Büyük Bunalım ve II. Dünya Savaşı'nın akabinde hızla büyümeye devam eden sosyal ve ekonomik problemlere bir çözüm yolu olarak Keynesyen politikalar ekseninde meydana gelen ve gelişen refah devletine istinaden, refah devletleri ile ilgili yapılan çalışmalarda artış yaşanmıştır. Bazı ülkelerin sosyal politika temellerini ve gelişimini inceleyen araştırmacılar, 1970'li yıllar itibariyle çalışmalarını yoğunlaştırmış ve refah devletini bu süre zarfında teorik biçimde ele almışlardır. Bu çalışmaların başında ise, refah devletinin sınıflandırılması çalışmaları gelmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde, refah rejimlerinin kaç'a ayrılabilceği olduğu ve hangi ülkenin hangi türde değerlendirilebileceği tespit edilmeye çalışılmıştır (Tuz, 2010: 46).

1970'lerin ortaları itibariyle, sanayileşmiş ülkeler, refah devleti kavramını modern dünyanın önemli bir fonksiyonu olarak görmeye başlamış ve bu kategoriye girebilme anlamında bir yarışa girmişlerdir. 1980'li yıllarda, bu ülkelerdeki yaşlı nüfusun artması ve çift kutuplu dünya düzeninin değişmesi gibi sebeplere istinaden, refah devleti ve bu kavramla ilişkili olabilecek başlıklar iyiden iyiye popülerlik kazanarak, özellikle siyasi gündemin ilk sıralarına yerleşmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise, refah devletinin gelişiminden, kökeninden, sosyal politika rejiminin tarihsel ve karşılaştırmalı açılan detaylı mukayeselerini içeren çalışmalar ile zengin bir literatüre ulaşılmaya başlanmıştır (Özdemir, 2007: 121-122).

Refah devletleri uygulamaları, çeşitli yönleriyle birbirlerinden farklılık arz etmekte olup, bu farklılıklara istinaden, refah devleti sınıflandırma çalışmaları yapılmıştır. Bu sınıflandırma çalışmaları, sosyal refah hizmetleri ve sosyal harcamalar üzerinden gelişmiş ülkeleri incelemekte; belirli nitelik ve kriterlere göre bu devletler farklı kategoriler altında yer almaktadırlar. Yıllardır yapılan bu kategorizasyon çalışmalarının nedeni, refah devletlerinin uygulamada birbirinden farklı kriterlere bağlı olarak gelişim göstermesidir.

Ulus-devletlerin birbirlerinden farklı ekonomik, tarihsel ve kültürel geleneklerine göre farklı türlerde refah devletleri ortaya çıkmıştır. Devletler, farklı sosyo-ekonomik yapılarına istinaden, farklı zamanlarda farklı sınıflandırmalara dahil olabileceğinden, gerçek anlamda herhangi bir ülkenin net olarak bir kategoriye dahil edilmesinin çok zor olduğu ifade edilmektedir. Bu duruma örnek olarak, ABD ve İngiltere, liberal rejim sınıflandırması altında yer alıyor olsa da reel anlamda aynı gruba sokulması imkan dahilinde değildir. Bunun nedeni, İngiltere'nin, ABD'deki refah devleti anlayışından ayrı olarak, Kuzey Avrupadaki İskandinav refah devletlerinde görülen sağlık sistemine çok daha yakın bir sisteme sahip olmasıdır (Taşcı, 2011: 24-25), (Özdemir: 2017a)

Refah devletinin sınıflandırılmasına dair ilk çalışmalar, Wilensky ve Lebeaux'un 1958 yılında kaleme aldığı ve refah devletlerini, "kalıntı" ve "kurumsal" olarak iki başlık halinde incelediği esere kadar götürülebilir. Kalıntı refah devleti bakış açısına göre, normal şartlarda refah sunması beklenen yapılar olan aile ve piyasa, bu fonksiyonu sağlayamazlarsa refah sunma görevi devletin sorumluluğuna geçmektedir. Kurumsal refah devleti bakış açısına göre ise, hali hazırda refah sunma görevini devlet üstlenmektedir.

Sınıflandırma çalışmaları aşamasında, daha sonra, Richard Titmuss refah devletlerini farklı bir bakış açısıyla üç kısımda; “kalıntı refah modeli”, “endüstriyel başarı-performans modeli” ve “kurumsal-yeniden bölüşümcü model” adları altında incelemiştir.

Kalıntı refah modeli, Wilensky ve Lebeaux’un tasnifiyle aynı düzlemde, muhtaç kişilere temel yardım ve hizmetlerin sunumunda devletin piyasaya müdahale etmesini sınırlandırarak, sadece yoksul kesimler için minimal bir devlet yardımı öngörmektedir. Piyasa ve aile kurumu yardım sağlama hususunda başarısız olmaları durumunda, devlet geçici olarak bir refah sunumunda bulunmaktadır (Özdemir, 2005: 235).

Endüstriyel Başarı modeli, daha çok sosyal sigorta ilkesiyle ilişkili bir modeldir. Bu modelde istihdama dayalı bir anlayış söz konusu olup, yardım almak için emek piyasasında aktif olarak var olunması ve sigorta kurumlarına düzenli katkı payı ödemek gerekmektedir. Kurumsal modelde ise, refah devleti, ihtiyaçlara binaen vatandaşlarına evrensel hizmetler sunmaktadır. Devlet bu görevini yerine getirmek amacıyla, piyasanın geliri bölüşmesine müdahale ederek, geliri yeniden paylaştıran dağıtıcı sosyal politikalar uygulayarak, vatandaşlara evrensel hakları sunma garantisi veren bir kamu hizmeti sağlamaktadır. Kurumsal modelde, eşit vatandaşlık ve toplumsal bütünleşme olguları hâkim olup, birey damgalanmamaktadır.

Refah devletlerini sınıflandırmak amacıyla kullanılan bir ayırım da, sosyal koruma sağlama noktasında, finansmanın kim tarafından üstlenileceği ile ilgilidir. Bunlar, çalışanın sosyal refah hakkını ödenen prime bağlı kılan “Bismarck Modeli”, bir ülkenin tüm nüfusunun sigorta altına alınmasını amaçlayan “Beveridge Modeli ” ve bu iki modelin karışımı “Karma” modeldir (Özdemir, 2005: 236).

Refah devletlerini sınıflandırmak amacıyla birçok çalışma yapılmış olup, bu konuda referans gösterilecek çalışmaların başında ise Esping-Andersen’in temel üçlü sınıflandırması gelmektedir. Çalışmamızda da referans olarak gösterilen bu üçleme, “Liberal Refah Modeli”, “Muhafazakâr (Kıta Avrupası) Refah Modeli” ve “Sosyal Demokrat (İskandinav) Model” şeklinde ayrılmıştır.

Tablo 2.2. Esping-Andersen’in üç tür refah kapitalizmi

Rejim	“Liberal”	“Muhafazakar”	“Sosyal Demokrat”
Önde Gelen Örnekleri	ABD, İngiltere	Almanya	İsveç
Felsefi Temeli	Klasik liberalizm	Muhafazakar sosyal politika	Sosyalizm / Marksizm
Dekomüdfikasyon	Düşük	Orta	Yüksek
Sosyal Haklar	Gereksinim temelli	Katkıya dayalı	Evrensel
Refah Önlemleri	Karma hizmetler	Transfer ödemeleri	Kamu hizmetleri
Haklar	Düz oranlı ödenekler	Katkıya dayalı	Yeniden dağıtıcı
Sosyal Politika Sağlayan Kurumlar	Piyasa (kalıntisal)	Devlet (mesleksel)	Devlet (evrensel)

Kaynak: Bernhard Ebbinghaus, Philip Manow, “Introduction: Studying Varieties of Welfare Capitalism”, **Comparing Welfare Capitalism: Social Policy and Political Economy in Europe, Japan and the USA**, London: Routledge, 2001, s.8. & Rebecca A. Van Voorhis, “Different Types of Welfare States? A Methodological Deconstruction of Comparative Research”, **Journal of Sociology and Social Welfare**, Vol.: XXIX, No: 4, December 2002, s.5.’ten aktaran (Özdemir: 2007: 132).

Refah devleti kavramı, emeğin meta olmaktan uzaklaşma sürecinin irdelenmesinde devlet odaklı bir yaklaşımla belirlenir. Esping-Andersen’in “refah rejimi” kavramını kullanması, sosyal politika bilimine yaptığı değerli bir katkı ile bu tarz bir yaklaşımın sınırlarına işaret etmektedir. Emeğin meta olmaktan uzaklaşmasının hangi toplumda ve ne ölçüde kabul gördüğünü idrak etmek için, devletin yanı sıra emek piyasasını ve aileyi de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Söz konusu kurumların bağımsız halde ayrı ayrı oynadıkları rolün haricinde burada öne çıkan nokta, birbirleriyle etkileşim halinde biçimlendirdikleri ortamdır. Devlet müdahalesi, emek piyasasının işleyişini etkilediği oranda, ailenin bireye sunduğu sosyo-ekonomik güvencenin niteliğini etkilemektedir (Buğra, 2016: 68).

Esping-Andersen, refah devletine geniş bir perspektiften bakıldığında, temel soruların politik ekonomiyle ilgili olduğunu ve bunun yanında devletin ekonomiyi idare ve organize etmekteki rolü ekseninde belirlendiğini ifade etmektedir. “Keynesyen refah devleti veya refah kapitalizmi” olarak bu yaklaşımı genel anlamda adlandırabileceğini söyleyen yazar, özellikle Avrupa ülkeleri açısından politik-ekonomik meselenin ele alınışının birbirinden oldukça farklı rejimler ortaya çıkardığını da belirtmektedir. Söz konusu farklı rejimlerin ortaya çıkmasında ise, sosyal hak statüsü verilen insan gereksinimlerinin belirleyici bir husus olduğu idrak edilmektedir (Koray, 2001: 26).

Esping-Andersen’in üçlü refah rejimi sınıflandırmasındaki ayrımın temeli, refah devletlerinin üzerine inşa edilen farklı bir mantıkla örtüşmektedir. İskandinav ülkelerinde hâkim model olan sosyal demokrat refah modeli (İskandinav modeli), sağlık gibi vatandaşlar açısından son derece önemli olan uygulamaları piyasa ilişkilerinden bağımsız tutmaya çalışmakta olan bir modeldir.

Korporatist bir sistem olan Kıta Avrupası’nın muhafazakâr devlet mekanizması, sosyal hakları piyasadan dekomüdfeye etmemesi karşısında, sosyal piyasa ekonomisinin dinamikleri açısından piyasanın sınırlı bir eleştirisini ihtiva etmektedir. Evrensel niteliklere sahip bir mekanizma yerine, sigortacı anlayışa ve varlık araştırmasına (means-test) dayalıdır. Piyasanın finansal risklerinden sistemli bir korunmayı getirmesine karşın, sosyal eşitsizliklere temel teşkil etmeye devam etmektedir.

Anglo Amerikan demokrasilerinde kabul gören liberal (piyasa merkezli) model ise, klasik yoksulluk yasalarının bir uzantısı olup, piyasadan kaynaklanabilecek olumsuz etkileri gidermeye çalışmakta ve önemli oranda refahın özel anlamda örgütlenmesine dayalıdır (Özdemir, 2007: 132).

Esping-Andersen, refah rejimleri arasındaki en belirgin farklılıkların, üç siyasi akımı yansıttığını ifade etmektedir. Liberaller, özgür piyasalara müdahale etmeyen kalıntı bir refah devleti anlayışını, Muhafazakârlar “parasal destekleme” fikrini, Sosyal Demokratlar ise “yeniden dağıtıcı” ve “evrensel” bir refah devleti anlayışını ön plana çıkarmaktadır (Özdemir, 2007: 133).

Tablo 2.3. Esping-Andersen'in değişen refah devleti sınıflandırması

1990'da Yaptığı Sınıflandırma	
Sosyal Demokrat:	Norveç, İsveç, Danimarka, Finlandiya, Hollanda
Liberal	: Amerika, Kanada, İsviçre, Avustralya, Japonya
Muhafazakar	: İtalya, Fransa, Avusturya, Almanya, Belçika
Sınıflanmayanlar:	İrlanda, Yeni Zelanda, İngiltere
1999'da Yaptığı Sınıflandırma	
Evrensel	: Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya, Hollanda ve (bir dereceye kadar) İngiltere
Kalıntı	: Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda, Amerika ve (bir dereceye kadar) İngiltere
Sosyal Sigorta	: Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya
Sınıflanmayan	: İrlanda, İsviçre

Kaynak: Gosta Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton-N.J.: Princeton University Press, 1990, s. 74. & Gosta Esping-Andersen, *Social Foundations in Postindustrial Economies*, New York: Oxford University Press, 1999, s. 85-86. Aktaran Özdemir, 2007: 134

2.4.1. Sosyal Demokrat (İskandinav) Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği

Sosyal demokrat refah rejimleri, “evrensel refah rejimleri” ve “modern refah rejimleri” gibi kavramların yanı sıra “İskandinav modeli” olarak da tanımlanmaktadır. İsveç bu grubun çne çıkarak parlayan ülkesi olduğundan bu model, “İsveç modeli” olarak da anılmaktadır. İsveç'in yanında diğer ülkeler ise, Norveç, Danimarka ve Finlandiya'dır (Özdemir, 2005:248). Sosyal demokrat rejimin temelinde herhangi bir sınıfa veya statüye bakılmaksızın bütün vatandaşların aynı haklar ve faydalardan yararlanması esastır (Kağnıcıoğlu, 2013: 28).

Sosyal demokrat modelde refah kurumsal bir bütün haline gelmekte ve devlet temel aktör olarak hareket etmektedir. Bu konu sosyal anlamda devlete atfedilen görev açısından oldukça önemlidir. Model, emeğin ve insan gereksinimlerinin piyasanın boyunduruğuna bırakılmadığı ve emeğin metalaşmaktan uzak bir görünüm arz ettiği yapıları tanımlamaktadır. Modele sahip ülkelerde, evrensel nitelik taşıyan geniş kapsamlı sosyal güvenlik uygulamaları mevcut olup, toplumsal eşitlik, sosyal adalet ve gelirin adil paylaşımı esas amaçlardandır. En başta dezavantajlılar olmak üzere, toplumun bütün kesimleri ortalama anlamda bir vatandaşın yararlandığı tüm hizmet ve imkânlardan yararlanabilirler.

Refah devleti anlayışının en fazla bütünleştiği model olan, sosyal demokrat modelde, vatandaşların emek piyasasına girişine sıcak bakılmakta ve teşvik edilmektedir. Erkek hegemonyasındaki emek piyasasına zamanla kadınlar da nüfuz etmiş ve riskler toplumsal olarak paylaştırılmıştır. Vatandaşların sosyal sigorta esaslı anlayış yerine, sosyal haklar temelinde örgütlendiği bu modelde istihdama önem verilmiş, lakin piyasanın tek başına sosyal yapıyı ve sosyal ilişkileri tahakküm altına almasına izin verilmemiştir. Genel anlamda refah hizmetleri vatandaş hakları ile ayrılmaz bir bütünlük arz etmektedir. Bu da, vatandaşların gelir ve iş piyasasındaki statülerinden bağımsız biçimde geniş çapta hizmet yelpazesinden yararlanmaları anlamına gelmektedir (Kesgin, 2014:123), (Coşkun ve Tireli, 2008: 58).

İstihdam anlamında bu rejimin en önemli özelliklerinden birisi de, toplam istihdam düzeyinin yüksek olup, daralma ve durgunluk dönemleri de dâhil olmak üzere her daim tam istihdamın taahhüt edilmesidir. Şöyle ki, bu modelde istihdam içinde kamu istihdamı, OECD ülkelerinin iki katıdır. Kadınların çalışma oranları oldukça yüksektir. Bu sebeple “genişletici refah devleti modeli” yahut “tam istihdam sağlayıcı refah devleti modeli” olarak da tanımlanmaktadır (Özdemir, 2005: 248).

Yüksek vergi oranları, modelin en çok dikkat çeken unsurlarından birisidir. Sendikaların güçlü oluşu, adaletli bir gelir dağılımına ve düşük vasıflı işçileri bile yüksek oranda ücret almalarına katkı sunmaktadır. İşini kaybetme, engellilik ve refah önlemlerine ihtiyaç duyulan tüm hallerde, sosyal refah devleti bakışı devreye girmektedir (Özdemir, 2005: 249).

Modelde, sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları, merkezi yönetim veya yerel yönetimlerle eşgüdümlü olarak sürdürülmektedir. Sosyal yardımlar, bu ülkelerde genellikle adem-i merkeziyetçi bir anlayışla örgütlenip finanse edilmiştir. Merkezi yönetimler ise, bölgesel farklılıkları ve dengesizlikleri azaltma veya yok etme adına çalışmalarına düzenleyici ve denetleyici anlamda devam etmektedirler.

İskandinav ülkelerinde sosyal yardım, devlet uygulaması olması hasebiyle, kişisel ve keyfilik boyutundan arınarak, evrensel bir niteliğe bürünmüş; vatandaş temelli olarak tüm ülke vatandaşlarını kapsayacak şekilde standardizasyona gidilmiştir (Kesgin, 2014: 124).

Sosyal demokrat refah rejimi, devlete verdiği önem ile uluslararası arenada benzersiz bir konumda olup, ailelerin güçlendirilmesini ve bireylerin daha fazla bağımsız olmaları

amacını gütmektedir. Bununla birlikte aynı zamanda, vatandaşlarının refah temelli ihtiyaçlarını, imkân olduğu müddetçe piyasadan bağımsız kılmaya (metalaştırmadan uzak tutarak) gayret göstermektedir. Bu anlamda modelin karakteristik unsurları üçe ayrılır; sosyal sigorta, ileri derecede çocuk, engelli ve yaşlılara yönelik gelişmiş hizmetler ve evrensel gelir garantisidir (Özdemir, 2005: 249).

Asgari gelir desteği açısından, uygulamaların yasal çerçeve bağlamında garanti altına alınmış ve ulusal perspektifte uygulanmakta olması, yerel karar alıcıların yetkilerinin kısıtlılığı ve bundan dolayı uygulamalarda olması muhtemel keyfilik riskinin düşüklüğü ve uygulamanın muhtaçlık durumunun devam ettiği müddetçe sürmesi, Norveç haricindeki modeldeki ülke mekanizmalarının ortak özelliklerindendir. Norveç’te ise, çalışma şartı koşan programlarda “workfare” işlevlerinin ön plana çıktığı gelir desteği programları yaygınlaşmaktadır (Erdem, 2006: 3).

Tablo 2.4. Sosyal Demokrat (İskandinav) Refah Rejimlerinde asgari gelir desteği uygulamaları

	İSVEÇ	FİNLANDİYA	NORVEÇ
Programın Adı	Socialbidrag (1985)	Toimeentulotuki (1994)	
Yardım Miktarı Kişi Başı Aylık GSMH (Tek başına yaşayan 25 yaş üstündeki bir kişiye verilen aylık destek miktarı – Euro)	Yüksek (338 Euro) + İhtiyacı olanlara konut yardımı	Yüksek (355-370 Euro) + İhtiyacı olanlara konut yardımı	Ortalama (Belirli bir miktar yok)
Süresi	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece	6 Ay
İDARE BİÇİMİ			
Düzenleme	Merkezi Devlet (Karar alıcıların yetkisi çok sınırlı)	Merkezi Devlet (Karar alıcıların yetkisi çok sınırlı)	Merkezi Devlet (Karar alıcıların yetkisi çok geniş)
Uygulama	Yerel Yönetimler	Yerel Yönetimler	Merkezi Yönetim
Finansman	Belediyeler	Yerel Bütçeler	Belediyeler
Çalışma Koşulları	Kamu yararına katkıda bulunacak işlere katılım garanti altına alınmıştır.	Yardım alacaklara emek piyasasının işleyişini destekleyen nitelikte İstihdam Akitleri imzalatılır.	Kamu yararına haftada azami 15 saat çalışma süresi konulmuştur.

Kaynak: Erdem, Ilgın: “Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, 2006, s. 27. (Çevrimiçi)

İsveç

Modern refah devletinin en iyi örneklerinden biri olan İsveç, büyük merkezileşmiş kurumları, geniş ölçekli transferleri, gelir eşitsizliğini giderici, yoksulluğu önleyici yardımları ve sosyal risklere karşı sağladığı sigorta sistemi ile diğer refah devletlerinden farklı bir konumdadır. Beyaz yakalıların yanında, geleneksel işçi sınıfına da fayda sağlayan, evrensel anlamda refah devletinin kurumsal hale geldiği bir sisteme sahip olan İsveç, kamusal sağlık ve eğitim durumu göstergeleri açısından da dünyada en üst sıralarda konumunu almıştır (Gökbunar vd. 2008: 169).

İsveç'te, 1980 yılında çıkan bir yasayla Göthenburg ve Helsinburg'da, "Socialbidrag" olarak adlandırılan gelir desteği yürürlüğe girmiştir. Sosyal güvenlik sisteminin evrensel nitelikte olması ve katkı ödenekli yardımlar içermesinin yanı sıra, diğer İskandinav ülkelerinde olduğu gibi kapsamlı ve cömert olması, sosyal yardımların fonksiyonel anlamda zayıf kalmasına neden olmuştur. Refah yardımı almak, evrensel bir hak olarak tanımlanmış; yardımdan yararlanma koşullarından biri olan azami gelir miktarı bandı, olabildiğince esnek tutulmuştur. Bu doğrultuda gelir desteğinden yararlananların bir kısmı, istihdama dayalı elde ettikleri gelire ya da diğer gelir kaynaklarına ek olarak bu refah ödemelerinden yararlanabilmektedirler. Yerel olarak organize edilen ve finansmanı belediyeler tarafından sağlanan "Socialbidrag" uygulaması, bölgeden bölgeye farklılık göstermekle birlikte, merkez tarafından bölgelerarası eşitliğin sağlanması noktasında yoğun bir çaba sarf edilmektedir (Erdem, 2006: 3).

İsveç'te uygulanan asgari gelir desteği uygulamasının bir diğer özelliği, ihtiyaç sahibi kesimlere herhangi bir hedef grup tespiti yapılmaksızın yardım dağıtılması politikasıdır. Söz konusu politika ile sistemin evrenselliği garanti altına alınmaktadır. Bunun en önemli kanıtı ise, 1993 yılında toplam nüfusun %10'unu oluşturan yabancı uyruklu İsveç vatandaşlarının ülkede sosyal yardımdan faydalanan nüfusun %25'ini oluşturmalarıdır.

Socialbidrag adı verilen bu sistemde destek ödemeleri belli bir periyot süresince ve cömert oranlarda yapılmakta olup, buna mukabil destekten faydalanan kişilerin gelir kaynaklarının ülkede belirlenmiş olan *azamî kaynak eşiğinin* altında olması gerekmektedir. Genel olarak destekten yararlananlardan aktif anlamda istihdama katılmaları beklenen bu sistemde, herhangi bir yaş sınırlaması yahut karar alıcı organlara ait keyfî uygulamalar mevcut değildir. Netice itibarıyla, İsveç sosyal yardım sisteminde esas gaye, yardımlardan

yararlanan kişilerin tümüne ortak ve eşitlikçi bir yapıyla hizmet edilmesidir. Bunun yanında, ülkede asgari gelir desteğinin kapasitesini artırma anlamında ve bunun için uygun bir altyapı hazırlanması yerine, “Aktif Emek Piyasası Politikası” uygulanmaktadır. Diğer İskandinav ülkelerine de sirayet eden ve kuralları zaman içerisinde daha da sıkılaştıran bu politikanın uygulanması, daha seçici ve kategorik sosyal yardım sistemlerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Çalışma deneyiminin artması ve ülkede becerilerin geliştirilmesi adına, gelir tespiti ve zorunlu istihdama dayalı kamu yardım programlarını ifade etmede kullanılan *workfare* yaklaşımı benimsenmiştir. Bundan dolayı, gelir tespiti ve zorunlu istihdama dayalı asgari gelir desteği uygulaması, kurumsal kapasite ve düzenliliğin sağlanmasının akabinde, hak temelli bir anlayış üzerine inşa edildiği sürece, sosyal dışlanma tehlikesini bertaraf edecek ve daha proaktif sosyal yardım sistemlerinin varlığı mümkün olabilecektir (Erdem, 2006: 4).

Vatandaşlık temelinde yüksek standartlarda fayda ve hizmetler sunan İsveç, refah sağlayıcı aktör olarak piyasalara oldukça küçük roller vermektedir (Gökbunar vd, 2008: 169). Kamunun tahakkümü altında bulunan sosyal yardım sisteminde asgari gelir desteği, kişilerin yahut aile bireylerinin zorunlu yaşamsal gereksinimlerini karşılayacak geçim kaynaklarından yoksun olan kimselere, uygun bir yaşam standardı sağlamak amacıyla en son çare olarak kısa veya uzun dönem için verilen bir sosyal yardım uygulamasıdır. Çocuklu bekar kadınlar, çocuksuz yalnız yaşayan kişiler ve göçmenler, uygulamadan yararlananların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Asgari gelir desteği uygulamasından yararlanma hakkı, bütüncül bir anlayışla verilmekle birlikte, bazı koşullara bağlanmıştır. Şöyle ki; destekten yararlanma hususunda vatandaşlık şartı aranmamakla birlikte, İsveç’te ikamet şartı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, destek alanlar yeterli ücrete alabilecekleri bir iş aramakla mükelleftirler. Bu noktada da aktif iş piyasası politikaları devreye girmektedir (Karaca, 2014: 27).

Finlandiya

Tarihsel süreç bakımından Finlandiya, tam istihdamın sağlanmasına öncelik vermiş; ekonomik büyümenin düşük oranda olduğu dönemlerde, bütçe dengesi, düşük enflasyon ve yüksek oranda yatırım sağlama amacıyla kamu harcamalarında kesintiye gitmiştir. Diğer İskandinav ülkelerinin uyguladığı politikalarla çelişen bu hususla ilişkili olarak, mevcut durumda uygulanan sosyal yardım stratejisinin kısıtlı imkânlarla sahip oluşu, sadece evrensel

refah politikalarının varlığına değil, bununla eş zamanlı olarak ülkenin makroekonomik politikalarının sosyal yardımla olan ünsiyetinin zayıflığına da bağlıdır (Erdem, 2006: 4).

1994 yılında ortaya atılan emek piyasası aktivasyonu hedefinden önce, sosyal yardım sisteminde seçicilik ve aktivasyona dayalı bir dağıtım söz konusu değildir. 1994 yılından itibaren söz konusu hedef ile birlikte, Finlandiya'nın sosyal güvenlik sisteminde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Öncelikle gelir miktarına dayalı ödemeler ile birlikte aile ve çocuk yardımlarında kesintiye gidilmiştir. Akabinde sosyal yardımdan yararlanma koşulları ve gelir vergilerinde yapılan butik reformlarla sosyal güvenlik teması yerine, istihdamda kârlılık amacı güdülmeye başlanmıştır. Sonrasında ise, emek piyasası aktivasyonu ve sosyal yardımların dağıtımı amacıyla yapılan gelir tespitinin ölçütleri sıkı hale getirildi. Gelir desteğinin miktarı azaltıldıktan sonra, istihdama katılmayı teşvik edici opsiyonlar artırıldı. Yardımlardan yararlanan kişilerin aktivasyon teşviklerine katılmaya yanaşmamaları halinde ise, sosyal hizmet uzmanlarının verdikleri kararlar, bu kişilerin aldığı destek miktarının %20 yahut daha fazla bir bölümünü kesintiye uğratılmaya başlanmıştır (Erdem, 2006: 5).

Ülkede sosyal hizmet, sosyal sigorta ve sosyal yardımdan oluşan sosyal koruma sistemi Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı'nın politikalarıyla yürütülmektedir. Sosyal yardımlar gelir güvencesi sağlamak amacıyla izlenen son çare yöntemidir. Yerel yönetimlerin yanı sıra piyasa güçlerince de sağlanan sosyal yardımlar; temel, ilave ve önleyici yardımlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Yardımlar genel olarak ayda bir verilmekte ve kişilerin temel harcamalarını esas almaktadır. Yardım miktarı ise, başvuruda bulunanların gelir ve varlığını aşan geçerli harcamalarına göre endekslenmiştir. Buna örnek olarak, yardım türlerinden biri olan temel sosyal yardımın asgari miktarı 2014 yılında yaklaşık 480 Avro olarak belirlenmiştir (Aktaş, 2014: 49).

Finlandiya'da işsizlik sorununun çözümü merkezi devletin sorumluluğunda olmakla birlikte, 2016 yılının sonuna kadar sosyal hizmetler ve sosyal yardımların idaresi yerel güçlere devredilmiştir. 2017 yılı başından itibaren, gelir desteği uygulaması, Finlandiya Sosyal Güvenlik Kurumu (KELA) tarafından yürütülecektir. Öngörülen değişiklikler neticesinde sosyal yardım alan Fin vatandaşlarının %90'dan fazlasının KELA yardımlarından yararlanması beklenmektedir. Bu vesileyle, yerel yönetimlerin yılda yaklaşık olarak 70 milyon avro tasarruf etmesi amaçlanmaktadır. (www.ekonomi.gov.tr).–
01.05.2017-

KELA'nın hedeflediği esas gaye, aslında Finlandiya sosyal yardım sisteminde asgari gelir desteği uygulamasından temel gelir uygulamasına doğru bir geçiş denemesidir. Pilot bir uygulama dâhilinde yapılacak bu deneme ile 2000 vatandaşa, iki yıl süre ile her ay yaklaşık 590 Dolar tutarında yardımda bulunulacak olup, pilot uygulama sonucunda ortaya çıkacak verilerin ışığında, uygulamanın genele yayılıp yayılmayacağına karar verilecektir (www.sosyalmedya.co) 01.05.2017

Norveç

1960'lı yılların sonu itibariyle açığa çıkarılan petrol ve doğalgaz rezervleri sayesinde ciddi anlamda bir zenginliğe ulaşan Norveç'te, 1972 ve 1994 yıllarında Avrupa Birliği'ne üye olup olama hususunda yapılan referandumlar neticesinde, halk Avrupa Birliği'ne üye olmamaya karar vermiştir. Bugün Avrupa Birliği dışında bulunan Norveç, ilişkilerini EFTA aracılığıyla sürdürmektedir. Bunun yanında Norveç, AB ile aynı ticari kodları uygulamakta olan Avrupa Ekonomik Alanı üyesidir (Kurşun ve Rakıcı, 2016: 147).

Serbest Pazar ve devlet müdahalesinden doğan karma bir ekonomiye sahip olan Norveç'te devlet, petrol sektörü başta olmak üzere, enerji üretimi ve dağıtımı gibi kilit alanları kontrol etmektedir. 2015 verilerine göre 77.050 ABD Doları milli geliriyle dünyanın en zengin ülkeleri arasında başı çekmektedir. Bu zenginlik ile yüksek oranda ilişkili bulunan refah devletinin oluşumunun altında yatan en önemli nedenler, uygulanan kamu politikalarındaki etnik ve kültürel azınlıklarla entegrasyon ve sosyal adalet anlayışının benimsenmesidir (Albayrak ve Birinci, 2016: 74).

1990'lar itibariyle Norveç'te yardıma hak kazanma noktasında, yardım talep edenler artan oranda bir çalışma testinden geçme mecburiyetine tabi tutulmaktadırlar. 2000 yılında yardımdan yararlanmak isteyenlerin %10'unun "çalışmaya isteklilik testi"ni geçememiş olmaları ve kendi hatalarına istinaden işsiz kalmaları gibi nedenlerle yardımlarının kesilmesi, bu hususun en ciddi kanıtı niteliğindedir.

Norveç refah devletinde sosyal güvenlik entegrasyon konularında yakalanan başarının haricinde, *workfare* uygulamalarının son çare politikası olarak sosyal politika alanına dâhil edilmesi, ABD'de uygulanan refah devleti modeline öykünmeye başlandığı eleştirilerini de beraberinde getirmektedir. Ülkede istihdama dayalı sosyal yardım prensibiyle çalışanların emek piyasasında düzenli bir biçimde ücretlendirilmemeleri ve

devletin sağladığı işi kabul etme yükümlülüklerinin; devletin refah toplumundan istihdam toplumuna geçiş uygulamalarındaki piyasa odaklı yaklaşımı, bu iddiayı destekler durumdadır. Primsiz sosyal yardım sistemlerinin ülkedeki mevcudiyeti, sosyal yardım karşılığı aileyi tek başına geçindiren ebeveynlerin (özellikle kadınların) düşük ücretler karşılığında istihdam edilmeleri, genç yaştakilerin belediyede istihdam edilmeleri gibi örnekler, yine Norveç’te zorunlu çalıştırma sahalarının oluşturulmaya başlanmış olduğunun kanıtı olup, bu sürecin bireylerin temel insan hakları ve karar alma özgürlüklerine bir müdahale şeklinde olduğu ifade edilmektedir (Erdem, 2006: 5-6).

2.4.2. Muhafazakâr (Korporatist) Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği

Bu modele örnek olarak verilebilecek ülkelerin başında, Almanya, Avusturya, Fransa gibi ülkeler gelmektedir. Almanya ise bu model ile ilgili değerlendirmelerde temel olarak örnek teşkil etmektedir. Bu rejim türü; “muhafazakâr-korporatist refah rejimleri”, “sosyal sigorta modeli”, “Kıta Avrupası modeli”, “kurumsal refah rejimleri”, “Bismark ülkeleri modeli”, “Alman modeli” veya “Hristiyan Demokratik rejimler” gibi farklı şekillerde adlandırılabilir.

Piyasa verimliliğinden ziyade, geleneksel hiyerarşik sosyal düzenin muhafaza edildiği klasik Avrupa yaklaşımı açısından muhafazakâr bir mahiyet taşıyan model, orijini itibarıyla anti-liberal bir görünüm arz etmektedir. Sosyal haklar geniş bir bantta seyretmekte, ayrıca piyasa alanında yapılan düzenlemelerin rolü marjinal sınırı geçmemektedir. Korporatist bir özellik taşıyan rejimin kökenleri irdelendiğinde, söz konusu haklar ve imtiyazların sınıf ve statü anlamında değişiklikler arzettiği ve gelirin yeniden dağılımının olağan bir durum olmadığı görülmektedir (Özdemir, 2005:245).

Bu modelde, sosyal yardım uygulamaları daha seçici ve özel gruplar üzerinde yoğunlaşmıştır ve yoksullar, yaşlılar ve engelliler gibi spesifik gruplar üzerinden sürdürülmektedir. Yerel yönetimler, merkezi yönetimlerle beraber yardımların uygulanmasında aktif rol alırlar. Aile odaklı bu yardımlar sürdürülürken, özellikle çalışan erkek üzerinden yürütülmekte olan sosyal uygulamalar vardır. Çalışmakta olan erkeğin iş kazası geçirmesi, işsiz kalması ya da ölmesi halinde bu yardımlar aktif olmaktadır. Muhafazakâr rejim kadın ve erkeğe eşit şekilde davranmamakla birlikte, evi geçindiren kesim erkek olarak görülmektedir. Kadınlar ilk önce eş ve anne olarak kabul görmektedirler. Modelin temelinde, erkek bir işte çalışırken, kadın da evde bakım hizmetleri ile meşguldür.

Evin reisi konumundaki kişinin iş durumunun muhafaza edildiği ve buna göre sosyal güvenlik önlemlerinin uygulandığı bir düzlem mevcuttur.

Sosyal güvence, bireyin çalışma yaşamındaki pozisyonuna göre verilerek, kişinin memur, işçi ya da kendi namına çalışmasına bağlı olarak mevcut zamanda ödediği primler üzerinden sağlanmaktadır. Rejimin özelliklerini taşıyan ülkelerde sosyal güvenlik açısından özel piyasa koşullarında genellikle marjinal bir rol oynamaktadır. Devlet haricindeki refah çözümleri, çoğunlukla kiliselere bağlı kar amacı gütmeyen gönüllü kuruluşlar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir (Kesgin, 2014: 122-123), (Coşkun ve Tireli, 2008: 157), (Kağnıcıoğlu, 2013: 29).

Kısaca bu model, organik ve hiyerarşik bir yapıyı koruyan, başta aile, kilise ve istihdama dayalı bir refah yaklaşımını teşvik eden ve ihtiyaç halinde onları tamamlayan, lakin onların ikamesi olmayan bir refah devleti anlayışıdır (Koray, 2005: 198).

Tablo 2.5. Korporatist (Kıta Avrupası) Refah Rejimlerinde asgari gelir desteği uygulamaları

	Fransa	Almanya	Hollanda
Programın Adı	Revenue Minimum d’Insertion (1989) + diğer uygulamalar	Sozialhilfe (1991)	Algemene Bijstand (1995)
Yardım Miktarı / Kişi Başı Aylık GSMH (Tek başına yaşayan 25 yaş üstündeki bir kişiye verilen aylık destek miktarı – Euro)	Yüksek (418 Euro) + İhtiyacı olanlara konut yardımı	Çok Yüksek (322 Euro) + İhtiyacı olanlara konut yardımı	Yüksek (523 Euro) + İhtiyacı olanlara konut yardımı
Süresi	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece
İDARE BİÇİMİ			
Düzenleme	Merkezi Devlet (Karar alıcıların yetki alanları nispeten geniş)	Merkezi Devlet (Karar alıcıların yetki alanları nispeten geniş)	Merkezi Devlet (Karar alıcıların yetkisi geniş)
Uygulama	Merkezi ve yerel yönetimler bir arada	Merkezi Yönetim	Yerel Yönetimler
Finansman	Yerel Bütçeler	Merkezi Bütçe	Yerel Bütçe

Çalışma Koşulları	“Topluma Entegrasyon Akdi”nin belirlediği haftalık zorunlu çalışma süreleri (15 saat) mevcuttur.	Hem kamu yararına katkıda bulunacak işler, hem de düzensiz piyasa işleri uygulama dâhilindedir.	Yardım alanların iş aramaları ve İş Bulma Kurumuna başvurmaları beklenir.
--------------------------	--	---	---

Kaynak: Erdem, Ilgın: “Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, 2006, s. 28. (Çevrimiçi)

Almanya

Bir sosyal yardım türü olarak Almanya’da uygulanan asgari gelir uygulamaları ilk olarak 1961’de Federal Sosyal Yardım Kanunu (BSHG) akabinde yasal zemine oturtulmuştur. Almanya’da 1980 yılı itibariyle artan bir ivme kazanan sosyal yardımlardan yararlanan kişi sayısı, Doğu ve Batı Almanya’nın 1990’da birleşmesinden sonraki ilk 6 yılda Batı kısmında %35, Doğu kısmında %54 oranında artmıştır. Lakin bu artışlara rağmen toplam nüfus içinde sosyal yardımlardan yararlanan kişi sayısı Batı Almanya’da %3,8, Doğu Almanya’da ise %2,5 gibi oldukça düşük bir seyir izlemektedir. Yıllar itibariyle değişen en önemli hususlardan biri ise, yardımdan yararlananların profilinde gözlemlenen değişiklikler. Bu değişim günümüze, çocuklar ve gençlerin “yeni yoksullar” olarak ortaya çıkması ve çalışan yoksulların çalışma çağındaki yetişkin kişilerden oluşması ile tezahür etmiştir (Karaca, 2014: 2).

Alman sosyal refah rejimi 3 temel ayak üzerine bina edilmiştir;

- Çoğunlukla yardım alanların katkılarına dayanan; yaşlılık, engellilik, işsizlik ve yetimliğe karşı güvenceler.
- Savaş gazilerine ve suç mağdurlarına, herhangi bir katkı payı istenmeksizin ödenen tazminatlar.
- Diğer alanlarda bulunan kişilere ödenen sosyal yardımlar.

Almanya’nın sosyal yardım alanında öne çıkan programı *Sozialhilfe* (genel yardımlar)’dır. Genel yardımlar ödemelerinde bulunan *Hilfe zum Lebensunterhalt* ve engelliler, sağlık güvencesi olmayanlar gibi özel durumu bulunan vatandaşları için ödemelerde bulunan *Hilfe in besonderen Lebenslagen* olmak üzere iki kısımdan oluşan bu yardım türü oldukça önemli bir misyonu üslenmektedir (Erdem, 2006: 8).

Kanun hükümlerine göre, yaşamı idame ettirme amacıyla yapılan harcamaları karşılamaya yönelik yardımlar ile gelir elde etme gücünün azalması durumunda ihtiyaç temelli olarak yaşlılıkta yapılan emekli aylığı desteklerinden, sağlıkla ilgili sebeplerden yahut yaşa bağlı olarak çalışamayan kişiler yararlandırılmaktadır. Sosyal yardım ödemeleri Almanya'da bazı şartları içerse de, kesin kuralların varlığı mevcut değildir. Burada var olan esnekliğin en bariz göstergesi, verilen yardımların, yardım alanın ihtiyacı sürdüğü müddetçe kesilmemesidir. Çalışabilir durumdaki herkes, iş arayanlara yönelik temel güvenlik yardımlarından belli durumlara bağlı olarak istisna tutulmaları neticesinde, aile üyeleriyle birlikte yararlanabilir. Resmî anlamda güvenceli asgari gelir hakkından yararlanabilmek için ilk adım, kişinin yeterli gelir kaynağından yoksun olması, ilke olarak Alman vatandaşı olması (vatandaşlar haricinde, Avrupa Birliği'ne üye devletler vb. düzenlenen sosyal güvenlik sözleşmelerini imzalayan ülkelerin vatandaşları, sığınmacılar, özel statülü yabancılar da dâhil olmak üzere), fiilen Almanya'da ikamet ediyor olması ve çalışmaya istekli olması gerekmektedir.

Yardım alan kişi, istihdam olma noktasında uğraş vermeli, herhangi bir sonuç elde edemediği takdirde kendisine önerilen makul bir iş teklifini kabul etmelidir. Önerilen işin kabul edilmemesi durumunda, yardımlar askıya alınabilmekte yahut yardım miktarında indirimle gidilebilmektedir. Bu bağlamda çalışmayı teşvik etmek amacıyla asgari gelir desteğinin miktarı asgari ücretin altında belirlenmektedir (Metin, 2012: 136).

Çalışmaya istekli olma durumunun konuyla bağlantısı irdelendiğinde, çalışabilir durumda olan kişilerin pozisyonlarına uygun işler, iş hukukunun çerçevesinin dışında kalan işlerdir. Bu işler genellikle, kısmî süreli işler ya da toplum yararına yapılan geçici ek işlerdir. Sosyal ve mesleki uyumu teşvik etmek amacıyla uygulanan bu önlemler, işsizlerin tamamen çalışma alışkanlıklarını kaybetmelerini önlemek, yardımdan yararlanan kişi üzerinde bir sosyal kontrol sağlamak ve yardımdan yararlanan kişinin toplum için saygın bir statü kazanmasını sağlamaktadır (Karaca, 2014: 13-15), (Erdem, 2006: 9).

Sosyal yardım ödemeleri Almanya'da bazı şartları içerse de, kesin kuralların varlığı mevcut değildir. Burada var olan esnekliğin en bariz göstergesi, verilen yardımların, yardım alanın ihtiyacı sürdüğü müddetçe kesilmemesidir. Buna mukabil, çalışan ailelere sağlanan destek ve bakım hizmetleri, diğer refah rejimlerine göre oldukça düşüktür. Bunun nedeni ise, kadınların rolüne ilişkin geleneksel bakış açısının ve kadınların istihdamının

ailenin refahını olumsuz anlamda etkileyeceği düşüncesidir (Erdem, 2006: 9), (Kağnıcıoğlu, 2013: 29).

Fransa

Fransa’da sosyal yardım sistemi, yaşlılara yapılan yardımlar ve aile yardımları olarak iki temel üzerine inşa edilmiştir. Aile yardımları, primsiz sistem tarafından sağlanan sosyal yardımlar olup, gelir durumuna bağlı halde, hamilelik, konut, taşınma, okula başlama, tek başına yaşayan ebeveyn, asgari geçim yardımları yapılmaktadır. Çocuk parası, aile eğitim yardımı, çocuk bakımı için istihdam yardımı, özel eğitim yardımı ve aile destek yardımı gibi yardım türleri ise, kişinin gelir durumuna bakılmaksızın sağlanmaktadır.

Fransa’da, 1988 yılında çıkarılan Asgari Gelir İçermesi (RMI) (revenu minimum d’insertion) yasasının temel amacı, yoksullukla mücadele olup, içerik itibariyle, yardımdan yararlananın istihdam yolu toplumsal içerilmeyi, terapiyi ve mesleki eğitimi kabulünden bahsetmektedir. Söz konusu yardım uygulamasının finansmanı tamamen devlet tarafından sağlanmaktadır. Bu uygulama, geleneksel sosyal refahla mukayese edildiğinde, inovatif yönleri ile öne çıkmaktadır (Kaya, 2009: 51).

Fransız sosyal yardım sisteminde, RMI haricinde 5 adet asgari gelir desteği uygulaması daha bulunmaktadır. Bunlar, yalnız ebeveynlere verilen yardımlar, toplumsal bütünleşme yardımları, engellilere verilen yardımlar, engelli yetişkin yardımları ve dul yardımları şeklindedir. Bu yardımları almaya şartları olmayan bireylere RMI yardımı verilmektedir (Erdem, 2006: 7).

Fransa’da yasaya göre, ikamet eden gerçek kişiler bir takım koşulları yerine getirmek zorundadırlar. Bunlardan ilki, yaş koşuludur. Destekten yararlanmak isteyen kişi en az 25 yaşında olmalıdır. Sonraki koşul, kişinin uyruğuna bağlıdır. Fransız vatandaşlarına verilebilen yardımlar, aynı zamanda en az üç yıldan beri Fransa’da yaşayan ve oturma iznine sahip olan yabancılara da verilebilmektedir. Destekten yararlanmak için son koşul ise, kaynak koşuludur. Destek kapsamında yapılacak ödemeler için, kişinin belirlenen miktardan daha düşük bir gelire sahip olması gerekmektedir.

Fransa’da *tutunma geliri* adı verilen asgari gelir desteği ödemeleri, aylık olarak ödenmektedir. Ödeneğin miktarı ise, destekten yararlanan kişinin geçim kaynaklarının değişme ihtimaline karşılık üç ayda bir gözden geçirilmektedir. Söz konusu gelir, yararlanan

kişinin gelirini, aile büyüklüğüne ve kapsamına göre ayarlanıp, belirli bir seviyede tutularak asgari güvence sağlayan bir ödenektir. Bu gelirin miktarı resmi mevzuata göre belirlenmiş olup, yılda iki kez fiyatlar genel seviyesinin durumuna göre revize edilmektedir (Balcı, 2010: 43-44).

Asgari gelir desteğinin Fransa’da ayırt edilir özelliği, tamamlayıcı nitelikte bir ödenek olmasıdır. Ödeme hususunda, öncelikle kişinin bütün gelir kaynakları hesaplanmakta; hesaplamada asgari gelir ödemesinin fonksiyonlarıyla benzerlik gösteren yardımlar (çocuk bakımına istinaden ödenen yardımlar vb.) dikkate alınmamaktadır. Bu aşamada hesaplanan miktar, asgari gelir desteği için belirlen miktarın altında kalıyorsa bu gelirden yararlanma mümkün olmaktadır (Metin, 2012: 137).

Asgari gelir desteği ödemelerinin süresi kesin olarak belirlenmemiştir. Bununla birlikte, yardımdan yararlananlara sosyo-ekonomik hayata katılımları noktasında, toplumsal entegrasyonu sağlamaya yönelik istihdam sözleşmeleri imzalatılmaktadır. Topluma entegrasyon akdi (Contrat d’Insertion) adı verilen bu belge kısıtlayıcı ve uyulması zorunlu kuralların bulunduğu çok fazla madde içermemektedir. Bunun yanında söz konusu sözleşmenin imzalanmaması yahut içeriğine uyulmaması durumunda ödemeler bir süreliğine askıya alınabilmekte yahut tamamen durdurulmaktadır (Erdem, 2006: 8).

Hollanda

Hollanda’da sosyal güvenlik sistemi, sosyal refah (Sociale Voonzieningen) ve sosyal sigorta harcamaları (Sociale Verzekeringen) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Sosyal refah harcamaları merkezi bütçeden karşılanmakta ve gelir tespitine dayalı olarak dağıtılmaktadır. Bu kısım içinde sosyal yardımların payı ise, son 30 yıldır yükselen işsizlik ve yoksulluk oranlarına bağlı olarak artışa geçmiş bulunmaktadır.

Hollanda’da, toplumsal entegrasyonu sağlamaya yönelik önemli bir işlevi bulunan asgari gelir desteği sistemi, işsizlik, engellilik ve hastalıktan etkilenerek, çalışma yaşamına girişte bir takım zorluklar yaşayan bireylere, ulusal ölçekte ve düzenli bir yardım sunmayı amaçlamaktadır. 1989 yılında “Ulusal Yardım Yasası” ile vatandaşlık hakkı temelli tanımlanan bu tür sosyal güvenlik politikaları, ileriye dönük olarak işlevsellik kazanmıştır (Erdem, 2006: 10). 2004 yılında Çalışma ve Sosyal Yardım Yasası (WWB) ile sunulan asgari gelir desteği hem kişilere yönelik olarak, hem de hane halkının yoksulluk durumuna

bakılarak verilebilmektedir. 18-65 yaş arasındaki yoksul nüfusa yardım etmeyi amaçlayan sistem, yerel yönetimler aracılığı ile söz konusu kişileri topluma entegre fonksiyonuna sıkı sıkıya bağlı durumdadır (Buğra vd., 2006: 27).

Hollanda’da yardımlardan yararlanma hakkına sahip olma adına bir takım koşullar mevcuttur. Bunlardan ilki, bireyin vatandaş olması zaruri olmayıp, Hollanda’da ikamet etmesi yeterlidir. İkincisi, bireyin geçimini idame ettirme adına yeterli gelire sahip olmamasıdır. Bu da yapılacak bir gelir testinin varlığı ile mümkün olabilmektedir (Günder, 2013: 101).

Hollanda’da yardım miktarı 21 yaş altındakiler için daha düşük miktarlarda ödenmektedir. Burada genel düşünce, genç nüfusa ilişkin kuralların daha sıkı bir hale getirilmesidir. Özellikle son 20 yıldır genç nüfusa yönelik koşullar daha sıkı hale getirilmiş, buna mukabil ebeveynlerin sorumlulukları genişletilmiştir (Coşkun vd. 2011: 135).

2.4.3. Liberal (Anglo-Sakson) Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği

Piyasa mantığının hâkim olduğu Liberal model, “kalıntı refah rejimleri” ve “Anglo-Sakson model” olarak da tanımlanmaktadır. Bu modelde devlet vatandaşlarına asgari düzeyde yardım yapmakta, söz konusu yardımlar ise genellikle gelir araştırmasına bağlı kılınmakta ve yardım alanları damgalayıcı özelliktedir. Modele örnek ülke olarak ise, ABD, Kanada, İngiltere, İrlanda verilebilir (Özdemir, 2007: 134).

Liberal model, mütevazı ve yoklamalı sosyal yardımların (muhtaçların bir takım yollarla belirlenmesine bağlı olarak yapılan ödemeler “means tested”) ve mütevazı sosyal güvenlik ödemelerinin mevcut olduğu bir modeldir. Bu modelde yardım programlarının amacı piyasayı ve piyasaya girişi kuvvetli hale getirmektir. Bu da herkese düşük seviyede bir asgari gelir güvencesi vererek yahut aktif biçimde özel refah programlarına katkı sunulmasıyla mümkün olmaktadır. Bunun neticesinde toplum ikiye bölünür; bir yanda refah devletinin alıcıları arasında fakirlikte adalet sağlanır, diğer yanda piyasanın sunduğu imkânlarla zenginlik seviyesinde farklılıklar yaşanır (Koray, 2005: 198).

İstihdam anlamında, sosyal demokrat refah rejimi ülkelerinden farklı olarak, liberal refah rejiminin unsurlarını taşıyan ülkelerde, kamu sektöründe düşük, özel sektörde ise OECD ortalamasının üstü bir görünüm izlenmektedir. Çalışma ilişkileri bağlamında liberal

modelde, sendikalar genel olarak zayıf durumda olup, ücretler arasında orta ve yüksek seviyede farklılıklar ve adaletsiz bir gelir dağılımı mevcuttur.

Devlet eliyle müdahale bu modelin kapsadığı ülkelerde, belirli bir sınırdan tutulmuş, istihdam-aile dengesi piyasa koşullarına terkedilmiştir. Sosyal demokrat modelde kadın ve erkeğe eşit biçimde muamele edilirken, muhafazakâr modelde dışarıda-erkek / evde-kadın ikilemi yaşanmıştır. Liberal modelde ise, kadınların ailesel yükümlülükleri göz ardı edilerek, kadın ve erkek eşit olarak kabul görmüştür.

Bu modeli benimseyen ülkelerin temel sorunları arasında, artan sosyal adaletsizlik ve yoksulluk gelmektedir. Devlet tarafından sosyal refah harcamalarının sınırlı bir şekilde yahut vasatı aşamaması durumuna istinaden, yalnızca asgari gelir garantisi sağlanmaktadır. Devletin bu sınırlı müdahalesi sebebiyle bu model “gece bekçisi devleti” olarak da adlandırılmaktadır (Marangoz, 2001: 103-104). (Özdemir, 2007: 135), (Kağınıcıoğlu, 2013: 30).

Tablo 2.6. Liberal Refah Rejimlerinde (Batı Avrupa) asgari gelir desteği uygulamaları

	İngiltere	İrlanda
Programın Adı	Minimum Income Guarantee (MIG) (1999)	Minimum Guaranteed Income
Yardım Miktarı / Kişi Başı Aylık GSMH Tek başına yaşayan 25 yaş üstündeki bir kişiye verilen aylık destek miktarı – Euro)	Düşük (467 Euro)	Ortalama (515 Euro) + İhtiyacı olanlara konut yardımı
Süresi	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece
İDARE BİÇİMİ		
Düzenleme	Merkezi Devlet (Karar alıcıların yetki alanları geniş)	Merkezi Devlet
Uygulama	Yerel Yönetimler	Yerel Yönetimler
Finansman	Yerel Bütçeler	Merkezi Bütçe
Çalışma Koşulları	Kamu yararına katkıda bulunacak düzensiz piyasa işlerinde çalışma zorunluluğu oldukça yaygındır.	Kamu yararına yönelik işler yapmak ya da iş aramak şartı aranır.

Kaynak: Erdem, Ilgın: “Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, 2006, s. 29. (Çevrimiçi)

İngiltere

İngiltere’de mevcut sosyal güvenlik sistemi diğer refah sistemlerine nazaran, yüksek sosyal yardım harcamaları sebebiyle tartışmalı bir konumdadır. Devletin sosyal yardım harcamaları toplam harcamaların üçte birini, GSMH’nın ise %12-13’ünü oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik ekseninde yapılan nakdi yardımların %47’si yaşlılara, %27’si hasta ve engellilere, %20’si ailelere ve %6’sı ise işsizlere yapılmaktadır (Özdamar, 2007: 96).

İngiltere’de yoksullara yönelik yapılan yardımlar; özel ihtiyaçlar ödemesi, engellilere ödenen aylıklar, çocuk paraları ve yaşlılık aylıkları şeklinde sosyal nitelikli yardım uygulamalarıdır. Muhtaçlık aylığı sürekli gereksinim durumu için kurgulanmıştır. Özel ihtiyaçlar ödemesi ise, düzenli gelir ile karşılanması ihtimali bulunmayan, anormal harcamaların varlığı halinde geçerlidir. Bu durumdakilere hizmet vermek amacıyla kurulmuş özel bir fon vardır. Yerel yönetimler bütçelerinin bir kısmını söz konusu bu fona ayırmak mecburiyetindedirler. Bu fondan; taşınma, ev eşyası tamiri veya yenilenmesi, ölüm, analık gibi nedenlere istinaden para talebinde bulunulması mümkündür (Kaya, 2009: 43).

Engellilik durumunda; kişilerin engel dereceleri, bakıma muhtaçlık, yaş ve medeni durumları dikkate alınarak aylık bağlanmaktadır. Söz konusu kıstasların her biri ayrı ayrı değerlendirilerek kişilere belli bir miktar ödemede bulunmaktadır. Çocuklara ilişkin ödemeler ise, çocuk parası ve vasi aylığı şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu ödemelere hak kazanmak adına, ebeveynler için, son 1 yıllık oturum boyunca en az 182 gün İngiltere’de yasal oturum koşulu ve çocuklar için, 16 yaşını (eğitimde 19 yaşını) doldurmamış ve tam gün eğitimde bulunma koşulu mevcuttur (Kaya, 2009: 44).

Nüfusunun tamamına asgari düzeyde geçim imkânları sağlama hedefi olan İngiltere’de, sosyal koruma mekanizması vergilerle finanse edilmekte, katılımcı olmayan aile, sağlık ve yaşlılık yardımlarından ve katılımcı sisteme dayalı olan işsizlik, yaşlılık ve aile yardımları sigortalarından ve tamamlayıcı sosyal yardımlardan oluşmaktadır. Gelir desteği, aile kredisi ve konut yardımı uygulamaları, tamamlayıcı nitelikteki sosyal yardımların bünyesinde bulunmaktadır (Karaca, 2014: 20).

İngiltere’de gelir desteğinden faydalanmak için belirli koşulların varlığı aranmaktadır. İlk olarak başvuruda bulunan bireyin gelirinin belirlenen asgari limitlerin altında olması gerekmektedir. Destekten faydalanmak için vatandaşlık koşulu aranmamakta, buna mukabil başvuru tarihinden önce en az iki yıl ülkede ikamet edilmesi zorunludur. Son

olarak ise, işsizlik ödeneği ve çocuk bakım yardımı gibi diğer yardımlardan faydalanma hakkı tüketilmiş olmalıdır (Karaca, 2014: 21).

İngiltere’de sosyal yardımlar üç bölüm halinde yürütülmektedir. Bunlardan ilki, primsiz (means-tested) yardımlardır. Bu destekler, geliri ve birikimleri belli bir miktarın altında bulunan bireylere ödenmektedir. Genel olarak toplam yardım harcamalarının %35’i primsiz yardımlara tahsis edilmiştir. Yardım türünün ikincisi, primli yardımlardır. Bu destekler, gelir ve tasarruflar dikkate alınmaksızın, sigorta katılım payını yatıran bireylere aktarılır. Son olarak üçüncü yardım türü ise diğer yardımlar kategorisi adı altında geçmektedir. Diğer yardım türlerinin faaliyet alanı haricinde kalan bu yardım türü, çocuk ve engellilik desteklerini kapsamaktadır. Diğer yardımların toplam sosyal yardımlar içindeki oranı %18’dir. Bu yardımlar haricinde, düşük gelirli ailelerin çocuklarına, süt yardımı ve ücretsiz öğle yemeği ve ücretsiz taşıma hizmetleri de sunulmaktadır (Kaya, 2009: 44).

İngiltere, siyasi iradenin sosyal refah rejimini dönüştürme çabaları sonucu, bir takım hedeflere ulaşma çabası gütmektedir. Bunlar; sosyal yardım alan genç nüfusu istihdam toplumu oluşturma programlarına dâhil etmek, uzun süreli işsizlik yaşayan bireyler için çeşitli programlar tasarlamak ve yardım mekanizmalarını çalışmayı teşvik edecek ve refah sistemine bağımlılığı zayıflatacak biçimde yeniden düzenlemektir. Bu doğrultuda 1990’lı yıllarda temeli atılan bu reform nitelikli sosyal refah paketi, beraberinde bir takım eleştirileri de gündeme taşımıştır. Bu eleştirilerin ilki, “workfare” tipi uygulamaların emeği en ucuz biçimde sermayeyle bütünleştirme mekanizmasını güvence altına alıp, özel sektöre zorla çalıştırılan ucuz işgücü sağlamasıdır. Bir diğer eleştiri ise, iş bulmak amacıyla yarışa sokulan yardıma bağımlı grupların oluşturuluyor olmasıdır. İngiltere’nin bu minvalde uyguladığı sosyal politikalar, vatandaşlık temelli evrensel değerleri muhafaza etmek yerine, insan haklarını da ihlal ederek, işgücü piyasasına ciddi müdahalede bulunmaktadır (Erdem, 2006: 12).

Reformların yol açtığı olumsuzluklara örnek olarak, yalnız ailelere yönelik sosyal refah ödemelerinin kaldırılması ve ileri derecede engelli dışındaki engelli ödemelerinde kesintiler yoluyla refah rejiminin kapsamının daralması verilebilir. Bunun yanında söz konusu reformlar ile, iş araştırması yapması beklenmeyen bireylerin (hasta ve ileri derecede engelli) gelir ödemelerinde iyileştirmeler yapılmıştır. Bu şartları taşımayan bireylerin ödeme miktarlarında ise azalışlar meydana gelmiştir. Netice itibarıyla, sistemin koşulluluk derecesi artmış, ödemelere karar vermede iş bulma kurumlarındaki danışmanların rolü arttırılmış,

özel sektör sistem ile doğrudan bütünleşmeye zorlanmıştır (Balseven, 2009: 20). Bu gelişmelerin ışığında İngiliz sosyal politikaları yoksulluktan gittikçe daha fazla zarar gören bağımlı grupların oluşmasına zemin hazırlamaya devam etmektedir. Evrensel anlamda nitelikli bir yardım sistemine işlerlik kazandırma ihtimali oldukça düşmekte ve workfare politikalarının bir çıktısı olarak, “çalışan yoksul” kategorisinin sınırları genişlemektedir (Erdem, 2006: 12).

İrlanda

İrlanda sosyal refah rejimi, 20. yüzyılın başından beri dönüşümüne devam ettiği halde, spesifik olarak bir düşünce ekseninin etkisi altına girmemiştir. Bu nedenle, sosyal yardım uygulamalarıyla ilgili reformlar, genelde ihtiyaca binaen ve talep edildiği zaman devreye sokulmuştur. Sosyal sigorta sistemi zorunlu katkılar ekseninde yürütülürken, sosyal yardım sistemi gelir tespitine ve buna ek olarak çocuk, yaşlı ve engelli yardımları tarzında evrensel yardımlara dayalıdır (Erdem, 2006: 12).

Sosyal içerikli ödemelerin, primli ve primsiz şekilde yürütüldüğü İrlanda’da, primli ödemeler; sosyal sigortalar fonuna haftalık istihdam temelinde yapılan katkı ödemelerine dayanmaktadır. Toplam ödeme ve yıllık ortalama ödeme koşulu esas geçerlidir. Primsiz sistemde ise, kişinin geliri ve mal varlığı tespitine göre, vergilerle finanse edilen bir ödeme sisteminin varlığı söz konusudur (ASAGEM, 2006: 15). Ülkedeki sosyal güvenlik sistemi, “Ücret Bağlantılı Sosyal Sigorta-PRSI (Pay Related Social Insurance)” kesintileri olarak adlandırılan sosyal refah sigortası aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. 16 yaş üzeri ve 66 yaş altı tüm çalışanlar, sosyal sigorta şemsiyesi altında bulunma mecburiyetindedirler. PRSI katkıları temelinde yapılan sosyal sigorta ödemeleri, gelir tespitine dayalı sosyal yardım ödemeleri ve PRSI kesintisi ve gelir tespitini dayalı sosyal yardım koşulunun aranmadığı “Genel Ödemeler” (çocuk yardımı vb.) İrlanda sosyal koruma programının ana hatlarını oluşturmaktadır (Dublin Ticaret Müşavirliği, 2011: 19-20). Bununla birlikte İrlanda’daki sosyal yardım uygulamaları, ulusal ölçekte düzenlenip, yine ulusal düzeyde idare edilmektedir. Bütçenin büyük bir oranı merkezi devlet tarafından karşılanırken, yerel yönetimlerin de finansmana katkıları mevcuttur (Buğra vd. 2006: 29).

İrlanda’nın GSMH içinde sosyal güvenlik harcamalarına ayırdığı yıllık oran, Avrupa Birliği üyesi tüm ülkelerden daha düşüktür ve de düşmeye devam etmektedir. Yardımları alabilme koşulları, ihtiyaçların değerlendirilmesi mekanizmasıyla belirlenmektedir.

Bununla birlikte, yardıma hak kazanma adına belirlenen azami kaynak sınırı, diğer Avrupa ülkeleriyle mukayese edildiğinde daha yüksektir. Lakin burada bir sıkıntı ortaya çıkmakta, verilen yardım miktarlarının yoksulluk sorununu çözmede oldukça yetersiz kaldığı ve kişilerin tüm gelirlerinin sadece küçük bir kısmını oluşturduğundan, yardım uygulamaları yoksulluğa çare olamamaktadır (Erdem, 2006: 13).

2.4.4. Güney Avrupa (Akdeniz/Yardımlaşma) Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği

Esping-Andersen tarafından, bireylerin aileye yaslanmasına sebep olacak politikaların oluşturulması ve bireylerin aile gibi kurumlardan bağımsız bir şekilde ekonomik kaynaklara erişim fırsatı verilmesini ifade etmek üzere geliştirilen (Coşkun ve Tireli, 2008: 58) ve İtalya, İspanya ve Portekiz ve Yunanistan gibi ülkeleri kapsayan Güney Avrupa refah rejimi; “Tam Oluşmamış Model”, “Katolik Korporatist Model” ve “Latin Kuşağı Modeli” gibi adlarla da anılmaktadır. Anayasa, kanun yahut mevzuatları incelediğinde, açık bir şekilde refah devletinde olması gereken özelliklerin vaat edilmiş olmasına rağmen; buna mukabil Güney Avrupa modelindeki ülkelerin kurumsal yapıları ve vatandaşlarına temin ettikleri sosyal imkânlar oldukça kısıtlıdır. Bu anlamda söz konusu ülkeleri “kurumsallaşmış vaatler devleti” olarak anmak yerinde bir ifade olacaktır.

İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan, Kuzey Avrupa’dan daha sonra refah devletinin gelişimine tanık olmuşlardır. Bu aşamada ise, söz konusu ülkelerin sosyal transfer mekanizmaları, bazı meslek grupları için cömert bir görünüm arz ederken, bazı gruplar içinse geniş koruma boşlukları meydana gelmiştir. İçerdekiler – Dışardakiler, koruma ve fırsatlara erişim anlamında net bir şekilde ayrılmıştır (Özdemir, 2007: 151-152).

Bu modelde iş-yaşam dengesiyle ilgili kamu politikaları yüzeysel düzeyde seyretmekte ve modelin kapsadığı ülkelerde vatandaşlara ailevî yükümlülükleri ve işlerini birlikte idare edebilecekleri bir ortam için destek sağlanmamaktadır. Kamusal bakım hizmetleri gelişme aşamasında olup, ailelere yapılan finansal yardımlar sınırlı düzeydedir. Yardım anlamında bütün yük ailenin üzerine bırakılmıştır. Kadınlar eş ve anne rolünü üstlenirken, erkekler evi geçindiren taraftadır. Bu sebeple kadın istihdamı da düşük seviyededir. Bu modelde, kayıtdışı ekonomi geniş bir yelpazede seyreterek, ciddi verimlilik ve eşitlik sorunlarına yol açmaktadır. Kamu hizmetlerinin adil olmayan bir şekilde dağıtımı

yapılmakta ve çoğu zaman yeterlilik ve etkililik sorunu gözlenmektedir (Kağnıcıoğlu, 2013: 31), (Özdemir, 2007: 152).

Güney Avrupa refah rejiminde sosyo-ekonomik ve kültürel niteliklerine rağmen ülkelerin çoğu sosyal yardım konusunda benzer özellikler taşımaktadırlar. Şöyle ki; ülkelerin çoğunun büyük anayasal taahhütlerine rağmen, yeterli geliri olmayanlara destek sağlama anlamında bir ulusal programının yanı sıra, sosyal refah yasasının kodlaması ve yasaya bağlı, en düşük hayat düzeyini tanımlamak amacıyla, üstünde konsensüse varılmış standartlar bulunmamaktadır. Bu refah rejiminde yaşı ilerlemiş olan ve engelliler için ulusal sosyal sigorta sistemine bağlı emeklilik yardımları bulunmaktadır. Ülkelerin çoğunluğunda, yetimler veya korunmaya muhtaç çocuklar için ihtiyaç tespitine bağlı olmaksızın verilen destekler bulunmaktadır. Mevcut olan ve genele hitap eden yardım programları, yakın zamanda ortaya çıkmıştır. Yardım almaya hak kazanma koşullarından olan ikamet koşulu, çoğu ülkede aynı düzlemde aranmaktadır. Yardımlardan yararlanma hakkı, bütün ülkelerde gelir tespiti koşuluna sıkı sıkıya bağlıdır. Vatandaşların geliri arttıkça, tüm ülkelerde verilen yardım miktarı azalmaktadır. Sosyal yardıma hak kazanmış aile ve ailedeki fert sayısı bütün ülkelerde az miktardadır. Yardım miktarları, diğer refah ülkeleriyle mukayese edildiğinde oldukça düşük seviyede seyretmektedir. Yoksulluk oranları, diğer refah ülkelerine göre oldukça yüksektir (Gough, 2015: 240-245).

Tablo 2.7. Güney Avrupa (Akdeniz) Refah Rejimlerinde asgari gelir desteği uygulamaları

	İspanya	İtalya	Portekiz
Programın Adı	Ingresos minimos de Incercion ve Renta Minimos de Incercion	Reddito minimo d’Inserimento (RMI) (1998)	Rendimento Minimo Garantido (1996)
Yardım Miktarı / Kişi Başı Aylık GSMH (Tek başına yaşayan 25 yaş üstündeki bir kişiye verilen aylık destek miktarı – Euro)	Düşük (180 – 228 Euro)	Düşük (232 Euro)	Çok düşük (138 Euro) + İhtiyacı olanlara konut yardımı
Süresi	1 Yıl (İhtiyacın sürmesi durumunda yenilenir)	1 Yıl (İhtiyacın sürmesi durumunda yenilenir)	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece

İDARE BİÇİMİ			
Düzenleme	Bölgesel düzeyde (Karar alıcıların yetki alanları geniş)	Merkezi Devlet (Karar alıcıların yetki alanları nispeten geniş)	Merkezi Devlet
Uygulama	Yerel yönetimler	Yerel yönetimler	Yerel Yönetimler
Finansman	Yerel Bütçeler	%90 Merkezi Bütçe %10 Yerel Bütçeler	Merkezi Bütçe
Çalışma Koşulları	Kamu yararına yönelik işler yapmak, iş aramak ya da eğitim programlarına katılmak şartı bulunur.	İş bulma Kurumuna başvuruda bulunmak ve sağlanacak toplum temelli işlerde çalışmak mecburidir.	Yardım alacakların kurslara katılmayı, iş aramayı ya da çocuklarını okula göndermeyi taahhüt ettikleri “Topluma Entegrasyon Akdi” içerir.

Kaynak: Erdem, Ilgın: “Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, 2006, s. 30. (Çevrimiçi)

İtalya

İtalya, sosyal dışlanma ile mücadele konusunda, Avrupa’da evrensel bir programa sahip olmayan çok az sayıdaki ülkeden biridir. Bir refah kapitalizminin inşası bağlamında, kendi dayanışmacı faaliyetlerini devlet ve piyasa arasındaki işbölümünden kaynaklanan gereksinimlere göre düzenlemek mecburiyetinde olan aile kurumuna dayanmaktadır. Genelden özele incelendiğinde ise; hayat tarzlarının modernleşmesi, kadının çocuk ve yaşlı bakımındaki rolü, akrabalık bağları, cemaat ve komşu ağı eksende biçimlenmiş İtalyan kamu ve özel refah rejimi, bu hususların tamamlayıcısı olarak gelişim göstermiştir (Benassi ve Mingione, 2016: 128-129).

İtalya’da, ulusal bir sosyal yardımı bulunmamakla birlikte, 1960’lardan itibaren belli bir seviyenin altındaki gelire sahip emekli ve engellilere çoğunluğu sosyal sigorta ödeneğinden daha az miktarda, güvence altına alınmış destekler sunan ulusal ölçekte sınıflandırılmış yardım programları başlatılmıştır. Bu kategorilerin dışında kalan nüfus için ise yerel yardım programlarından, gönüllü yardım kuruluşlarından ve kiliseden faydalanılmaktadır. Bu tür bir yardımın gerçekleştirilmesi amacıyla gereken yetki, bölgelere 1972 yılında, belediyelere ise 1977 yılında devredilmiştir. 1990’da Yerel Muhtariyet Yasası ile mahalli idarelerin yetkileri genişletilmiş, sosyal yardım alanında genel çerçeve oluşturma

yetkisi bölgelere verilmiş, lakin yetki kullanımı isteğe bağlı hale getirilmiştir. 1970 ve 1980 sonrası kilise gibi kurumların yanı sıra, sivil toplum kuruluşları da bu alanda çalışmaya başlamıştır. 1991 yılında Gönüllü Örgütler Yasası'nın yürürlüğe konulması ile bu aktörlerin sosyal politika çerçevesindeki rolleri geliştirilmiştir (Gough, 2015:236-237).

1998 yılında Bütçe Yasası ile yürürlüğe konulan asgari gelir desteği uygulaması (RMI), psikolojik, fiziksel veya sosyal nedenlerle toplumsal marjinalleşme riski taşıyan ve kendilerine ya da çocuklarına bakamayan insanlara ekonomik ve sosyal destek sağlamak amacıyla yoksullukla ve sosyal dışlanma ile mücadele için getirilmiş bir önlemdir. Asgari gelir desteği uygulaması (RMI) bir son çare uygulamasıdır ve hedef kitlesi kendi kendilerine yaşamlarını onurlu bir varoluşun gereği olarak idame ettiremeyen ve diğer yardım programlarından gerekli koşulları sağlayamamalarına istinaden yararlanamayan insanlardır. RMI uygulamasında, faydalanma ihtimali olan bireylerin gelir kaynaklarını teyit etmek amacıyla gelir tespiti yapılmaktadır. İtalyan refah sisteminde RMI uygulaması, faydalanan kişiyi, işsiz, engelli, yaşlı, emekli gibi kategorize etmeden; kişinin ihtiyacına odaklı cevap verme adına tasarlanmıştır (Benassi ve Mingione, 2016: 161).

Asgari gelir desteği uygulamasının yönetim anlamında sorumluluğu, gerekli kaynakları doğrudan Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan alan belediyelerdedir. Destekten faydalanmak isteyenler, uygulama kapsamına alınmış bu belediyelerden birinde asgari 12 aydır ikamet ve İtalya ya da AB ülkeleri vatandaşı olma şartını, bunun haricinde, söz konusu belediyelerin birinde asgari üç yıl ikamet ve İtalya ya da AB-dışı ülkelerin vatandaşı olma yahut herhangi bir ülkenin tâbiyetinde olmama şartını yerine getirmiş olmalıdır. Destekten yararlanmak için diğer bir şart, yaşı çalışmak için yeterli olup da işsiz olan ancak çalışabilecek durumda olanların mesleki eğitim kurslarına katılması ve gelen iş tekliflerini kabul etmeleridir.

RMI ödeme miktarı, belirli eşik ile aylık gelir arasındaki fark olarak hesaplanmaktadır. Bu taban gelir, yardımdan faydalanan bireyin ailesindeki her bir kişinin kendi başına elde ettiği gelirin toplamıdır. Vergi sonrası çalışma gelirlerinin %75'i dikkate alınarak bireyin yeniden yoksullaşma riski azaltılmaktadır. Burada önemli olan nokta ise, yardımdan faydalanan bireyin kendi evi dışında herhangi bir mülke ya da varlığa sahip olmamasıdır. Bu bağlamda belediyeler, yardımdan faydalanan bireylerin şahsî ve ailevî özelliklerini dikkate alarak kişiselleştirilmiş entegrasyon programlarını formüle etmekle yükümlüdür. Söz konusu bu programların amacı, kişisel becerilerin geliştirilip teşvik

edilmesini sağlamak ve sosyal ilişki ağlarını yeniden inşa etmektir (Benassi ve Mingione, 2016: 162-163).

İspanya

İspanya refah devletinin, çalışanların ve ailelerinin korunması üzerine inşa edilmesi, sistemin işçi ve işverenlerin katkı payı ile finanse edilmesi, çoklu ve parçalı bir yapıya sahip olması gibi hususlar; Güney Avrupa refah rejiminin tipik özelliklerini bünyesinde barındıran İspanya’da, sosyal politika uygulamalarının en temel özelliklerindendir (Günel, 2010: 87).

İspanyada işsizlik yaklaşık son otuz yıldır %20’lerde seyretmekte ve nüfusunun %15 ile %25’i arasında değişen kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu veriler bağlamında, ülkede toplumsal bütünleşme oranının yüksek olması ve sosyal dışlanmanın düşük seviyede gerçekleşmesi ayırteedici gelişmelerdendir. Bu gelişmelere yol açan nedenlerin başında ise, aile yapısının etkisi ve sosyal güvenlik sisteminin yaşlı ve engellilere yönelik sunduğu bazı sıradışı uygulamaların varlığıdır. Geçmişlerinde düzenli bir çalışma hayatına ve düzenli bir işe sahip olmamış, lakin çalışmaya muktedir olan muhtaçlar ve işgücü piyasasından dışlanmış bireylerin de, İspanyol sosyal güvenlik sisteminden destek alma hakları vardır (Erdem, 2006: 14).

İspanya’da asgari gelir desteği programının temelleri, 1960’ta çıkarılan Sosyal Yardım Ulusal Fonu’nun (FONAS) kurulduğu kanunla atılmıştır. Bu kanun ile maaş esaslı sigorta kapsamı dışında kalan yaşlılar ve engellilere yönelik Asgari Emeklilik ve Maluliyet Maaşları düzenlenmiştir. FONAS destekleri 1990 Sigorta Dışı Emeklilik Kanunu ile aynı çatı altına alınmış ve hak olarak yapılandırılmıştır. Bask yöneticileri 1988’de genel bir asgari gelir programına (Ingreso Minimo de Insercion ya da Renta Minima) öncülük etmişlerdir. Söz konusu programın türevleri, Balearik adaları hariç, İspanya’nın diğer on altı Otonom Topluluğu’nun tümünde kullanılmaktadır. Buradaki olumsuz nokta ise, ulusal bir çerçevenin mevcut olmayışı ve bölgelerdeki uygulanan programlarının içeriğinin önemli ölçüde farklılık arz etmesidir (Gough, 2015: 237-238).

Asgari gelire hak kazanma koşulları bölgeden bölgeye farklılık gösterse de, genel olarak aranan koşullar mevcuttur. Vatandaşlık koşulunun aranmadığı İspanya’da belirli süre eşiklerine göre ikamet koşulu aranmaktadır. Destekten yararlanmak için çalışabilir durumda olmak zorunludur. Ayrıca asgari gelir desteği diğer kamu sosyal yardımlarıyla birlikte

alınamaz. Buna istinaden, destekten faydalanabilmek için diğer kamu sosyal yardımlarından faydalanma hakkının sona ermiş olması gerekmektedir. Yaş olarak ise, İspanya’da 25-65 yaşı arasında olmak gerekmektedir. Bu koşulların genel anlamda sağlanması durumunda azami 12 aylık olmak üzere asgari gelir desteğinden faydalanılmaktadır (Kara, 2014: 32-33).

Asgari gelir desteği karşılığında zorunlu çalışma ve sorumlulukların öngörüldüğü programlarda destek alanlara topluma entegrasyonu sağlamak amacıyla iş anlaşmaları imzalatılmaktadır. Bunlar genellikle işgücü piyasasında çalışma zorunluluğu getiren “workfare” tipi programlara katılımı gerektirip, toplumsal entegrasyonu artırma amacı gütmektedir (Erdem, 2006: 14).

Kapsam bakımından emeklilik sisteminin evrensel hale getirilmesi, engelliler için nakit desteklerinin artırılması ve özerk bölgeler tarafından asgari gelir programlarının uygulanmaya başlaması, yoksulluk oranlarını ve muhtaç kesimlerin karşılaştıkları sosyal dışlanma riskini azaltmada etkili olmuştur. Bunun yanı sıra sosyal bakım hizmetlerini artması da aynı yönde olumlu bir etki oluşturmuştur. İspanya’da sunulan sağlık hizmetleri de, sosyal yardım alanında yaşanan dönüşümün paralelinde evrensel bir gelişim göstermiştir (Guillen ve Matsaganis, 2015: 301-302).

Portekiz

Yaşlılar ve engelliler için verilen ilk kategorik yardımlar 1974 yılında verilmeye başlanmıştır. Bu tarih itibariyle Portekiz, doğum yardımı, yetim aylığı, aile yardımı ve gençlerin topluma entegre edilmesi için sağlanan destekler gibi, prim katkısına dayanmayan yardımlar hususunda ciddi anlamda bir ilerleme kaydetmiştir. Söz konusu bütün bu yardım programları, farklı bakanlıklar ve kurumlar tarafından, herhangi bir koordinasyona tabi olmadan yürütülmektedir (Gough, 2015: 238).

Asgari gelir desteği uygulaması Portekiz’de 1990’larda yürürlüğe girmiş olup, 1996 yılında sosyal güvenlik sistemini revize etmek amacıyla bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun aldığı kararlar sonucunda, Fransa’da yürürlükte olan uygulamadan esinlenen bir entegrasyon programı çerçevesinde, aile üyelerinin hayati ihtiyaçlarının karşılanması, mesleki eğitim ve istihdama doğrudan erişim sağlama gibi konular ile sosyal ve mesleki entegrasyonun geliştirilmesi hedeflenmiştir (Metin, 2012: 132).

Rendimento Minimo Garantido (RMG) ismi ile yürürlüğe giren asgari gelir desteği uygulaması, 1996 yılında ulusal bir kimlik kazanmış olup, sosyal yardımlar ülkede genele yayılmış ve vatandaşlık hakkı olarak uygulanmaktadır. Uygulama, 17 yaşın üzerindeki kişileri kapsamaktadır. RMG, aynen Fransa ve İspanya’da uygulanmakta olan programlar gibi toplumsal entegrasyonu sağlamak amacıyla iş sözleşmelerini bünyesinde barındırmaktadır. Destek programından faydalanacak bireylere, kendilerini geliştirmelerine yardımcı olacak kurslara katılmaları, iş aramaları yahut çocuklarını okula göndermeleri gibi konularda zorunluluk getirilebilmektedir. Buna ilaveten, ülkenin sosyal refah sistemi, destekten faydalanan bireylerin sosyal içermelerini ilerletme anlamında işgücü piyasası ve gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlayabilme noktasında başarılı bir görünüm arz etmektedir (Erdem, 2006: 16).

RMG uygulaması, ölçüt olarak asgari sosyal sigorta emeklilik ücretinin altında bir gelir düzeyini esasa almaktadır. Belirlenmiş skalaya göre; iki yetişkinden oluşan ailelerde asgari emeklilik tutarının yüzde 100’ü, üç yetişkinden fazla kişiden oluşan ailelerde, buna ilaveten, aynı tutarın yüzde 70’i artı her çocuk için ücretin yüzde 50’sinin toplamından oluşan bir asgari ücret düzeyi belirlenmiştir. Bu durumda, nakit gelir desteği söz konusu bu asgari ücret tutarıyla ailenin geliri arasındaki farkı kapatacak şekilde düzenli olarak ödenmektedir. RMG’nin yardımı hak etme ölçütü olarak aldığı gelir düzeyi, ülkede kabul edilen yoksulluk eşiğinin altındadır. Bunun yanı sıra, RMG’nin en yoksul kesimin durumunu iyileştirmekte etkili olduğu ve yoksullukla mücadelede gayet büyük bir adım oluşturduğu görülmektedir (Buğra ve Sınmazdemir, 2016: 95-96).

Portekiz’de 2000 sonrasında yaşanan krizlerin de etkisiyle yoksulluk oranı yüzde 20’lere ulaşmıştır. Burada dikkat çekici nokta ise RMG uygulamasından faydalanan kişilerin toplam nüfusun yalnızca yüzde 4’ü olmasıdır. Bu oran yoksullukla mücadele konusunda etkinlik ve verimliliğin zayıfladığını ortaya koymaktadır. RMG’den faydalanabilmek için yerine getirilmesi istenen koşulların çokluğu, sistemi yalnızca aşırı yoksulluk içinde bulunan kitleye yönlendirebilmiştir. Uygulamadan faydalananların yaklaşık yüzde 70’i ise ailesinin iâşesini karşılamak için başvuran kadınlardan oluşmaktadır. Yardım miktarları ortalamanın altında olup, bireylerin toplam gelirlerinin düşük bir oranına tekabül etmektedir (Erdem, 2006: 16-17).

2.4.5. Doğu Avrupa Refah Devleti ve Asgari Gelir Desteği

1980'lerin sonunda yaşanan, Doğu Avrupa'nın komünist ülkelerindeki siyasi, sosyal ve ekonomik değişimler, Sovyet güdümündeki komünist rejimlerin yolun sonuna geldiğinin işaretçisi olmuştur. Bu gelişmelere kayıtsız kalarak, 1990'daki sınıflandırmasını hazırlayan Esping-Andersen'in yaptığı çalışma, Doğu Avrupa'nın yeni demokrasilerinden bahsetmeyerek eksik kalmıştır. Bu sebeplerden ötürü, çoğu araştırmacı, bu gelişmeyi Esping-Andersen'in söz konusu çalışmasına eklemleyerek değerlendirmişlerdir.

Doğu Avrupa refah devletlerinin de dâhil olduğu eski Sovyet rejimlerde ekonomi politikaları, refahın sağlanması ekseninde, bütünüyle “tam istihdam”ın sağlanması ekseninde bir seyir izlemişlerdir. İlerleyen zamanda ise, rejim değişikliğinin ardından piyasalaştırma ve özelleştirme süreçleri, devlet tarafından kamu refahı açısından alınacak önlemlerde bir dönüşüme yol açmıştır. Ekonomik ve ideolojik açıdan yönetim biçimi olarak bu modeldeki ülkelerde büyük değişimler yaşanmıştır (Özdemir, 2007: 152-153).

Bu modelde, yukarıda bahsedilen tam istihdam çerçevesince, ücretli çalışma ve çocuk bakımı, sosyal demokrat modelde olduğu gibi, birlikte gerçekleştirmeyi sağlamak amacıyla devlet tarafından bir takım politikalar uygulanmaktadır. Sosyalist ideolojiye sahip devlet mantığına istinaden kadınların işgücüne katılımı yüksektir. İstihdam yapısı ise, tam zamanlı ve çift gelirli aile modelini baz almaktadır. Bunun nedeni ise, bu ülkelerdeki gelir seviyesinin diğer rejimlerdeki ülkelere göre oldukça düşük seviyede olmasıdır. Bu ülkelerde cinsiyet eşitliği hususu, her ne kadar dikte edilmeye çalışılsa da, cinsiyet eşitliğinin yalnızca ücretli çalışma ile ilişkili olması; annelik, çocuk bakımı, ebeveynlerin izin süresi gibi konularda toplumda ciddi sorunlara yol açmıştır (Kağrıoğlu, 2013: 31).

Tablo 2.8. Doğu Avrupa Refah Rejimlerinde asgari gelir desteği uygulamaları

	Romanya	Bulgaristan	Çek Cumhuriyeti
Programın Adı	Minimum Guaranteed Income (2001)	Minimum Guaranteed Income (1991)	Subsistence Minimum
Yardım Miktarı / Kişi Başı Aylık GSMH (Tek başına yaşayan 25 yaş üstündeki bir kişiye verilen aylık	Çok düşük (asgari ücretin %36'sı) + İhtiyacı olanlara konut ve yakacak yardımları	Düşük (asgari ücretin %50'si)	Ortalama (kişinin son çalıştığı işten aldığı aylık ücretin ilk 6 ay %60'ı, ikinci 6 ay %50'si)

destek miktarı – Euro)			
Süresi	Yardım alabilme koşulları sürdüğü sürece	Ortalama 7,5 Ay	6 Ay
İDARE BİÇİMİ			
Düzenleme	Merkezi Devlet	Merkezi Devlet	Bölgesel düzeyde (Karar alıcıların yetkileri geniş)
Uygulama	Yerel yönetimler	Merkezi Yönetim	Yerel Yönetimler
Finansman	%80 Merkezi Bütçe %20 Yerel Bütçeler	Merkezi Bütçe	Yerel Bütçeler
Çalışma Koşulları	Yardım alacaklardan, ayda 72 saatlik toplum refahına katkıda bulunacak işlerde çalışmaları beklenir.	Yardım alacaklardan, İş Bulma Büroları'na kayıt olmaları ve ayda 5 güne kadar kamu yararına işlerde çalışmayı kabul etmeleri beklenir.	Emek piyasası aktivasyonunu sağlama amacıyla, yardım alacakların kamu yararına işlerde çalışmaları zorunlu kılınmıştır.

Kaynak: Erdem, Ilgın: “Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, 2006, s. 31. (Çevrimiçi)

Romanya

1990’lı yıllar itibariyle planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçen Romanya’da, sosyal güvenlik sisteminin revize edilmesi sürecinde meydana gelen sorunlar neticesinde, Çalışma ve Sosyal Dayanışma Bakanlığı 1995 yılında, ciddi anlamda yoksulluk yaşayan bireylere yönelik bir sosyal yardım programı uygulamaya karar vermiştir. Buna istinaden 1995 yılında, yoksul kesimlere gelir tespitine dayalı halde sağlanacak bir finansal desteğin yasal çerçevesinin çizilmesi adına, Sosyal Yardım Yasası yürürlüğe girmiştir.

Sosyal Yardım Yasası’nın işlerliğinde meydana gelen sıkıntılar sebebiyle 2001 yılında Asgari Gelir Desteği Yasası çıkarılmıştır. Bu yeni uygulama, Avrupa Birliği mevzuatı ile ilişkili halde bir yoksullukla mücadeleyi hedefleyip; toplumsal dayanışmayı esas alan gelir tespitine dayalı bir biçimde olacak şekilde kurgulanmıştır. Ödenecek asgari gelir desteği tutarı, ulusal ölçekte geçerli olan asgari ücretin azami %45’i olarak belirlenmiştir. Uygulamanın idarî yönü yerel yönetimlere devredilmiş olup, lakin finansmanının %80’i merkezi bütçeden sağlanmaktadır. Yardım alabilme koşulları arasında,

toplum yararına faaliyet anlamında ayda 9 işgünü (72 saat) çalışma zorunluluğu mevcuttur (Erdem, 2006: 17-19).

Bulgaristan

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1990'larda bir dizi dönüşüm sürecine giren Bulgaristan'da, ekonomik dönüşüm aşamasında yüksek enflasyonla mücadele temelli makroekonomik politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Yüksek işsizlik oranlarının devamlı bir hal alması ise, yoksulluk konusunda yeni yaklaşımlara yönelmeyi gerektirmiştir. 1991, 1995 ve 1997 yıllarında yapılan düzenlemelerin akabinde sosyal yardım harcamaları; asgari gelir desteği, ısınma yardımları ve çocuk yardımları olarak üç bölüm halinde uygulamaya konulmuştur. Günümüzde Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olan Sosyal Yardımlar Birimi, 28 farklı bölgede direktörlük ve 272 belediyede bulunan birimleriyle, sosyal yardım faaliyetlerinin idare görevini ifa etmektedir.

Bulgaristan'da asgari gelir desteği uygulaması, gelir tespitine dayalı olarak, yaş, hane halkı sayısı, başvuran bireyin sağlık durumu ve istihdam durumuna göre verilmektedir. Ortalama yardım miktarı azami asgari ücretin yarısı olup, yardımlar hanede yaşayan kişi sayısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Yardım almaya hak kazanan kişiler genel anlamda, uzun süreli işsizler, engelliler, yalnız yaşayan yaşlılar ve yalnız ebeveynler olmuştur. Çalışabilecek durumda olan bireylerden işçi bulma bürolarında en az altı ay kayıtlı olma şartı aranmakta ve toplum yararına ayda beş güne kadar çalışmayı kabul etmeleri beklenmektedir (Erdem, 2006: 19-20).

Çek Cumhuriyeti

OECD ülkeleri arasında sosyal güvenlik kesintilerinin en yüksek olduğu ülkeler grubunda yer alan Çek Cumhuriyeti'nde (Aydın, 2013: 86), sosyal hizmetlerin sunumu giderek gelişim göstermektedir. Çek Cumhuriyeti'nin üç parçalı bir görünüm arz eden sosyal güvenlik ağı, 1989 yılında yapılan reform ile birçok yeniliğe imza atmıştır. Bu ağ içinde sosyal yardımların payı, tüm sosyal güvenlik harcamaları gibi artışa geçmiştir. Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı tarafından düzenlenen sosyal içerme stratejileri gereği belirlenen sosyal yardım kalemleri, yardımdan faydalanan bireyleri uzun vadeli bağımlılıktan kurtarma düşüncesine giderek işlerlik kazandırmakta ve bundan dolayı işgücü piyasası aktivasyonunu sağlamaya yönelmektedir.

1991 yılına kadar Çek Cumhuriyeti’nde ulusal anlamda tek tip bir asgari gelir desteği mevcut değilse de, 1991 yılında her çeşit gelir desteği için bir “asgari yaşam standardı” değeri rakam olarak belirlenmiş ve bütün sosyal yardım çeşitlerinde bu rakamın belirleyiciliğine göre hareket edilmiştir. Sosyal yardım mekanizmasında merkezi bir konumda bulunan bu asgari yaşam standardı tutarı, bütün bir hane halkının sahip olacağı en düşük harcama ve gelir tutarları dikkate alınarak hesaplanmış ve bir son çare tekniği olarak uygulamaya konulmuştur. 18-65 yaş arasındaki bireylerin, gelir tespiti sonucunda asgari gelir desteğine hak kazanma adına, çalışmak için uygun olmaları gerekmektedir. Ödenen yardım tutarları düşük düzeyde olup, hane halkı sayısına göre değişmekle birlikte, yardım almayı gerektiren durumların varlığı sürdüğü müddetçe, ödemeye devam edilmektedir (Erdem, 2006: 21).

2.4.6. Genel Değerlendirme

Refah rejimlerinin politik anlamdaki görüşleri, sosyal yardım alanına açık bir şekilde yansımaktadır. Bu bağlamda Liberallerin özgürlük yanlısı ve müdahaleci olmama anlayışı, Muhafazakarların para ile destekleme anlayışı ve Sosyal Demokratların yeniden dağıtıcı ve evrensel nitelikte olma anlayışı, ciddi biçimde kendi ekolleri içerisinde tezahür etmiştir. Refah devletleri uygulamaları bu tezahür neticesinde, sosyal refah hizmetlerin ve sosyal harcamaların karakteristiği üzerinden, sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda, Esping-Andersen’in yaptığı sınıflandırma üzerinden verdiğimiz ülke örneklerinde, rejimler arasında sosyal yardım genelinde ve asgari gelir desteği özelinde yukarıda zikredilen esaslar çerçevesince farklı uygulamalara yer verilmektedir.

Avrupa kıtasında yer alan refah devletleri, asgari gelir desteğini uygulama konusunda öncülük etmişlerdir. Bu anlamda Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde bu konuda bir tecrübe ve bilgi birikimi mevcuttur. Çoğu zaman üye ülke devletleri bu uygulamayı hayata geçirme noktasında birbirlerinden etkilenmiş olsalar da, uygulama açısından ülkelerarası farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar, asgari gelir uygulamalarının ortaya çıkış tarihleri, kapsamaları, faydalanma için gerekli olan koşullar, finansman teknikleri gibi konular üzerinde görüldüğü gibi, vatandaş olup olmama, ikamet süresi, yaş, gelir tespiti, aktivasyon gibi konularda ülkelerarası farklılıklar görülen uygulama, ödeme miktarları açısından da çeşitlilik arz etmektedir.

Refah rejimlerinde, ülke örneklerinde görüldüğü üzere özellikle şartlı olarak kurgulanan asgari gelir desteği uygulamasının, bazı noktalarda istihdam alanında bir sorunsala yol açacağı düşünülmüş ve çalışanı tembelliğe iteceği varsayımı ile çoğu ülkede son çare ilkesi olarak uygulandığı tespit edilmiştir. Yani, öncesinde istihdama katılım zorunluluğu yahut toplum yararına çalışma şartının ileri sürüldüğü tekliflerin akabinde son olarak bu uygulamaya başvuru alınmaktadır. Belirli bir şarta dayanmayan asgari gelir desteği uygulamalarında yine bu eleştiri hususu azalarak devam etse de, çocuk yardımı, işsizlik yardımı gibi alanlarda öncelik verilen aşamaların tüketilmesi durumunda asgari gelir desteğinin uygulanmasına geçilmektedir.

2.5. Uluslararası Örgütlerin Asgari Gelir Desteğine Yaklaşımı

2.5.1. Birleşmiş Milletler

24 Ekim 1945 tarihinde, dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası anlamda ekonomik, sosyal ve kültürel bir organizasyon inşa etmek için kurulan Birleşmiş Milletler (BM), kendini “adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği uluslararası ortamda ülkelerin bütününe sağlamayı kendine misyon olarak addeden küresel bir kuruluş” olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler düşüncesi ise ilk olarak, İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminde savaşta galip gelen ülkeler tarafından. Ülkeler arasındaki uyuşmazlıkları çözümleyerek ileride meydana gelebilecek ve kendi güvenliklerine tehdit oluşturabilecek bir savaşa engel olmak gayesiyle ortaya çıkmıştır (Tireli, 2009: 97-98).

Yoksullukla mücadele kavramı Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde uluslararası gündeme, 1990’lı yıllar itibariyle, yoksulluğun artışına sembolik bir tepki seviyesinde de olsa girebilmiştir. BM Genel Kurulu bu anlamda ilk olarak 1992 yılında, “Uluslararası Yoksulluğun Yok edilmesi Günü” olarak 17 Ekim tarihini ilan etmiştir. Sonrasında ise, 1996 yılında “Uluslararası Yoksulluğun Yok edilmesi Yılı” olarak 1996 yılını ve “Yoksulluğun Yok edilmesi Birinci On yılı ” olarak 1997-2006 arası dönemi ilan etmiştir (Özdek, 2002: 2).

Yoksullukla mücadele olgusunun kalkınma gündemine dâhil olmasında, Birleşmiş Milletler tarafından 1995’te Kopenhag’da gerçekleştirilen *Toplumsal Kalkınma Dünya Zirvesi* kurucu bir rol oynamış; yoksulluğun önüne geçilmesini dünya halklarının ahlaki, sosyal, ekonomik ve politik bir zarureti olarak benimsemiştir. Lakin buradaki zorunluluk

durumu serbest piyasa ideolojisinin bir dayatması olarak görülmüş ve ortaya çıkan bu çelişki bir şekilde zirvede yoksulluğun arttığı tespitine varılırken aynı zamanda küresel piyasa sistemi bir cazibe mekanizması şeklinde teşvik edilmiştir. Zirve belgelerinde altı önemle çizilen toplumsal adalet ve kalkınmanın sağlanması ve zengin-yoksul arasındaki açığın kapatılması gibi hedeflerin gerçekleştirilmesi adına, gelişmiş ülkelere az gelişmişlere doğru resmi kalkınma yardımlarının aktarılmasından başka bir önlem öngörülmemiştir. Bu önlem ise, gelişmiş devletlerin milli gelirlerinin % 0,7 oranını resmi kalkınma yardımı şeklinde en kısa sürede az gelişmiş devletlere aktarmaları hedefi doğrulanmış ve bu yardımların artırılması hususunda taahhütte bulunulmuştur. Lakin bu önlem yoksulluğu azaltma hedefinin ölü doğduğu anlamına gelmektedir. Bunun sebebi ise, başta ABD olmak üzere gelişmiş devletlerin 1970'lerden bu yana kalkınmaya yoğunlaşan resmi kalkınma yardımlarını transfer etmede yeteri derecede gönüllü olmamasıdır. 1990'lı yıllar süresince ise, gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere resmi kalkınma yardımları giderek azalmıştır. Bu durum ise, uluslararası arenada yoksulluğu azaltma amacının ne kadar sembolik düzlemde kaldığının göstergesi olmuştur (Özdek, 2002: 2-3).

Birleşmiş Milletlerin yoksullukla mücadele hususunda temel kurumu Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'dır (UNDP). UNDP 1965 yılında faaliyetlerine başlamış olup, amacı, küresel kalkınmanın sağlanması yoluyla insanların daha iyi koşullarında hayatlarını idame ettirmeleri için gerekli çalışmaları yapmaktır. 166 ülkede faaliyet gösteren UNDP, faaliyetlerini çeşitli paydaşları ile birlikte yürütmekte ve toplumların ulusal ve küresel kalkınma çabalarına paydaşlarıyla birlikte destek vermektedir. Yıllık İnsanî Gelişme Raporu yayınlayan UNDP, yeni ölçüm araçları vasıtasıyla inovatif analizler ve politika önerileri sağlamaktadır. Bu faaliyetinin yanı sıra UNDP, gelişme ve yoksullukla mücadele çerçevesinde, Milenyum Kalkınma Hedeflerinin gerçekleşme oranları konusunda bir izleme fonksiyonunu da icra etmektedir. 2000 yılında yoksullukla mücadele kapsamında tüm dünyada kabul edilen ve 15 yıllık bir hedefi içeren Milenyum Kalkınma Hedefleri programı 2015 yılında nihayete ermiştir. Gelir yoksulluğu, temiz su kaynaklarına erişim, ilköğretime kayıt oranı ve çocuk ölüm oranı gibi başlıklarda gözle görülür bir iyileşme olsa da, bugünün dünyasında ilerleme bekleyen birçok konu mevcuttur (Tireli, 2009: 99-100), (UNDP, 2016).

2.5.2. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Versay Barış Anlaşması çerçevesince 1919 yılında kurulan ILO, sosyal adaleti, uluslararası planda tanınan insan ve emek haklarını hak ettiği seviyeye çıkarmak için çalışmakta ve çalışma yaşamında barışın refah açısından vazgeçilmez olduğu şeklindeki kurucu misyonu doğrultusunda; insan onuruna yakışır işler oluşturulmasına, çalışanları ve iş çevrelerini kalıcı bir refah ve ilerlemeye sahip çıkmaya yöneltecek ekonomik koşullarla çalışma koşullarının sağlanması amacını gütmektedir.

ILO'nun başlıca hedefleri, çalışma yaşamında hakların hayata geçirilmesi, insan onuruna yakışan istihdam olanaklarının teşvik edilmesi, sosyal korumanın güçlendirilmesi ve çalışma hayatıyla ilgili hususlarda diyalogun güçlendirilmesidir. Bu noktada ILO'nun genel anlamda dört stratejik hedefi bulunmaktadır;

- Çalışma hayatında standartların, temel ilkelerin ve hakların yaygınlaştırılması ve işlerlik kazandırılması,
- Çalışanların insan onuruna yakışan işlerde çalışıp insana yakışır kazanca sahip olabilmeleri için gereksinim duyulan olanakların artırılması,
- Herkes için sosyal korumanın kapsamının genişletilmesi ve etkinliğin artırılması,
- Üçlü temsilin ve sosyal diyalogun güçlendirilmesidir (ILO, 2017).

ILO, 1952 yılında 102 numaralı Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesine imza atmıştır. Bu sözleşme ile dünya çapında kabul edilmiş asgari standartları belirleyen, temel sosyal güvenlik prensiplerine dayalı bir takım sosyal güvenlik unsurları; tıbbi bakım, hastalık parası, işsizlik parası, yaşlılık parası, aile yardımı, doğum parası, maluliyet parası ve iş kazası yardımı şeklinde sıralanmaktadır. Sözleşme bütün unsurları kapsarken, ILO bu unsurlardan en az üçünün örgüte üye devletlerce hayata geçirilmesini şart koşturma ve böylelikle sosyal güvenliğin kapsamının üye ülkelerde adım adım ilerletilmesine çalışmaktadır.

ILO, 2012 yılında ise, üye ülkelere kapsamlı sosyal güvenlik sistemlerini inşa etme ve ihtiyacı olan herkesin erişebileceği sosyal koruma zeminlerine öncelik verilmesi vasıtasıyla sosyal güvenlik kapsamını genişletme aşamasında rehberlik etmek amacıyla 202 numaralı Sosyal Koruma Zeminleri Sözleşmesini imza etmiştir. Söz konusu sözleşme, üye devletlere kayıt dışı ekonomide çalışanlar ve aileleri dâhil olmak üzere, yoksulları ve en savunmasız bireyleri kasama hususunda yardımcı olmaktadır. Bu noktada amaçlanan,

toplumun bütün kesimlerinin yaşamları boyunca temel bir sosyal güvenlik seviyesinden yararlanmalarını sağlamaktır.

Ulusal anlamda sosyal güvenlik zeminleri, yaşam döngüsü boyunca temel sağlık hizmetlerine ve temel gelir güvenliğine etkili bir biçimde ulaşımın sağlanması için, asgari olarak ulusal düzeyde aşağıdaki sosyal güvenlik teminatlarını içermelidir;

- Analık hizmetleri dâhil olmak üzere, temel sağlık hizmetlerine erişim,
- Eğitim, bakım, beslenme ve diğer gerekli mal ve hizmetlere erişimi sağlayan temel gelir güvencesi,
- Özellikle dezavantajlı gruba dâhil olan hastalık, işsizlik, doğum ve engellilik halleri durumunda yeterli gelir elde edemeyen aktif nüfus grubundaki kişiler için temel gelir güvencesi,
- Aktif nüfusa dâhil olmayan yaşlı bireyler için temel gelir güvencesi (ILO, 2017).

2.5.3. Dünya Bankası

1944 yılında Uluslararası Para Sistemi'nin unsurlarını belirleyen Bretton Woods anlaşması çerçevesince kurulmuş olan Dünya Bankası (DB), İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkelerin yeniden yapılanmalarına ve kalkınmalarına yardımcı olacak kaynakları sağlama görevini üstlenmiştir. Dünya Bankası'nın kuruluş amacı; üye ülkelere, savaşta yıkıma uğramış veya az gelişmiş ülkelerin kalkındırılması noktasında uzun vadeli kredi temin etme yoluyla yardım etmek, gelişmiş ülkelerin imkânlarını gelişme yolundaki ülkelere aktararak dünya genelinde hayat standardını yükseltmek ve fakirliği azaltma bağlamında, gelişmekte olan ülkelere proje ve program kredileri vermektir (Öztürk, 2006: 36-37).

Kurulduğu dönemde üye ülkelere, ülkelerin geri ödeme kapasitelerini göz önüne alarak borç veren Dünya Bankası, bu hususa istinaden kalkınma bankası olmaktan öte, daha çok bir ticari banka görünümünde az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru hizmet vermiştir. 1960'lı yıllar itibarıyla kalkınma düşüncesinin etkisiyle bir dönüşüm geçiren banka, bu görünümünden kurtularak az gelişmiş ülkelerin kalkınmasına yönelik faaliyetlerini hızlandırmıştır. 1970'li yıllarda yoksulluğu çalışma alanına dahil etmiş, 1980'lerde ise yapısal uyum programları ile çevresel konulara ağırlık vermiştir. 1990'larda yoksulluğa ek olarak sosyal sorunlara eğilen Dünya Bankası, 1990 ve 2000 yıllarında yayınladığı raporlarda yoksulluk konusunu ele almıştır. 1990 yılında yayınlanan rapor incelendiğinde,

yoksulluğun yanı sıra insani gelişme konusuna ağırlık verildiği görülmektedir. 2001 yılında yayınlanan raporda ise yoksulluk daha geniş anlamda ele alınmış, gelir düzeyi ve insani gelişimle beraber risklere maruz kalma ve korunmasızlık, söz hakkına sahip olamama ve politikaları yeteri kadar etkileyememe olarak değerlendirilmiştir. Temel misyonu yoksulluğu sıfıra indirmek olan Dünya Bankası, 2000'ler itibariyle kalkınma iktisadında ağırlık kazanan sosyal sermaye konusuna ağırlık vermiştir. (Sincer, 2009: 92-94), (Uzun, 2003: 161).

Dünya Bankası'nın 2000 yılında yayınladığı raporda çok boyutlu bir yoksulluk tanımı yapılmış, konuyla ilgili yeni bir bakış açısı ve dengeli bir strateji benimsenmiştir. Bu bağlamda raporda büyümeye önemle atıf yapılmış, elde edilen çıktıların tabana yayılacak ve yoksulluğu azaltacak şekilde yeniden dağıtılması, piyasalar için güçlü kurumsal tedbirler alınması ve yoksul bireyler için sosyal kurumlar inşa edilmesi gibi amaçlara vurgu yapılmıştır. 2000 yılı Dünya Kalkınma Raporu'nda yoksullukla ilgili olarak üç politikanın altı önemle çizilmiştir;

Fırsatların Artırılması: Yoksul bireyler devamlı surette maddi fırsatların (istihdam, kredi, elektrik, temiz su, yol, okul, sağlık v.b.) önemini ısrarla vurgulamaktadırlar. Bu olanakların sağlanabilmesi için öncelikli olarak büyümenin ve akabinde yatırım ve teknolojik gelişmenin sağlanması kaçınılmazdır. Bu noktada mali ve parasal politikaların istikrarlı bir görünüm sergilemesi ve şeffaf ve basit düzenlemeler yoluyla yatırımların inşası hızlandırılmalıdır. Eğitim ve sağlık konuları kendiliğinden bir değer taşımalarından ötürü yoksul bireylerin maddi durumlarının iyileştirilmesi noktasında önemli bir araçtır. Bu iyileştirme safhasında yukarıda bahsi geçen toprak, altyapı ve mali hizmetlere ulaşımın yanında sosyal ağlar gibi sosyal varlıklara sahip olunması ve ulaşılması da önemli bir işlevsel role sahiptir. Diğer yandan vergiler ve diğer kaynakları toplayan ve tekrar dağıtan aktör olarak devlet, sosyal hizmetlerin sunumu ve altyapının kuvvetlendirilmesi gibi uygulamalar açısından merkezi bir konumdadır. Ayrıca devlet tarafından sunulan hizmetler piyasa mekanizmaları, sivil toplum ve özel sektör tarafından da bir refah karması halinde desteklenmelidir.

Yoksulları Yetkilendirme - Güçlendirme: Yetkilendirme, muhtaç bireylerin yönetim organlarının karar alma yetirelerine katılımı vasıtasıyla yaşamlarına etki eden kurumları yönlendirme kapasitesinin genişletilmesi manasına gelmektedir. Güçlendirme ise, muayyen zümrelerin aleyhinde çalışan hukuki, siyasi ve toplumsal engelleri yok etmek ve iş hayatına

aktif olarak iştirak edebilmesi amacıyla yoksul bireylerin maddi koşullarının güçlendirilmesini tanımlamaktadır. Yoksul bireylerin ekonomik imkanlarının artırılması yetkilendirmenin önemli bir unsuru olmakla beraber burada öncelikle önem sahip nokta, devlet ve sosyal kurumların yoksul yanlısı bir politika izlemesini sağlamaktır. Devletin ve sosyal kurumların işlevselliklerini iyileştirme yönünde atılacak adımlar, ekonomik büyüme ve toplumsal hareketlilik üzerindeki sınırlamaları azaltarak büyümenin yanında eşitliğe de katkı sunacaktır. Bu amaçla adem-i merkezileşme yeterli düzeyde mali ve teknik imkanlar sunabilirse, devlet tarafından yoksul bireylerin problemlerine daha etkili biçimde müdahale fırsatı oluşturabilir.

Güvenliğin Artırılması: Güvenliğin artırılması kavramı, muhtaç fertlerin sağlık sorunları, maddi krizler ve doğal felaketler gibi risk unsurlarına karşı kırılganlıklarını azaltarak menfi durumlar meydana geldiğinde onlara yardım etmek anlamına gelmektedir. Bu anlamda yoksul bireylerin riski azaltmalarına yardımcı olan mekanizmalara destek olmak yoksul bireylerin yoksulluklarından kurtulmalarına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Dünya Bankası söz konusu politika ile kamu sağlık kampanyaları ile hastalık riskini, baraj inşaatı vasıtasıyla su baskınları olma riskini, ekonomik ve finansal anlamda güçlü makro politikalarla ekonomik kriz riskini azaltma önerisini sunmaktadır (Uzun, 2003: 164-165), (Coşkun ve Tireli, 2008: 37-38).

Fırsatların artırılması ve yoksulları güçlendirme alanları, en baştan itibaren sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurları olarak savunula gelmiştir. 1990’larda Dünya Bankası’nın yayınladığı raporların ve metinlerin içeriği durumu teyit eder niteliktedir. Lakin burada bahsedilmesi gereken önemli nokta, Dünya Bankası’nın 2000 raporunda altını çizdiği üzere sosyal güvenlik ile ilgili hususlarda geçmişte yaşanan gelişmelerden ders çıkardığı gerçeğidir. Çıkarılan bu derse örnek olarak ise, 1995 Meksika ve 1997 Doğu Asya mali krizleri verilmektedir. Banka, bu ülkelere uygulattığı programın neden olduğu ekonomik krizlerin, özellikle düşük gelire sahip insanlarda meydana getireceği şoku hafif şekilde atlatabilmesi için önceden bazı mekanizmaların işlevsel hale getirilmesi gerektiğini, yaşanan olumsuz gelişmelerden sonra sosyal güvenlik açısından koruyucu bir ağı kurulmasının ne kadar zor bir aşama olduğunu idrak edebilmiştir. Lakin söz konusu krizlerin meydana getirdiği şok dalgalarını atlama başarısız olma noktasında toplu hükümetlere atarak, sosyal güvenlik önlemlerinin alınmasında yetersiz kalınması veya gecikilmesi durumunu hükümetlerin başarısız politikalarına bağlamıştır (Zabcı, 2003: 221).

2.5.4. Avrupa Birliği

1970'lerin sonu itibariyle Avrupa ülkelerinde refah devleti uygulamaları, küresel rekabet, patlak veren ekonomik krizler, teknolojik ilerlemeler ve demografik değişiklikler neticesinde yetersiz kaldığından, yeni politikalar ve kurumlar devreye girmektedir. Tam istihdam anlayışından sapılması, yarı zamanlı, düzensiz ve yoksulluk sınırını aşmayan işlerin yaygınlaşması, kadınların işgücüne katılımlarının artması ve klasik aile yapısının dönüşüme uğraması gibi sebeplere istinaden, yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramları çok ciddi bir sorun haline gelmişlerdir. Günümüzde Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin neredense tamamının son çare uygulamalarından biri olan asgari gelir desteği uygulamaları ciddi anlamda önem kazanmıştır (Erdem, 2005: 1), (Buğra vd. 2007: 26). Avrupa Konseyi'nce 2000 tarihinde neşredilen Avrupa Sosyal Sözleşmesi Kısa Bir Rehber (European Social Charter A Short Guide) isimli dokümanında, asgari gelir desteğinin sosyal yardım almak için gerekli koşulları taşıyan herkese yönelik yaygın bir uygulama olduğundan bahsedilmiştir (Erdem, 2005: 21).

2.6. Asgari Gelir Desteğinin Teorik Temelleri

2.6.1. Küreselleşme

Küreselleşme kavramı, dünyanın geneline yayılmış fonksiyonel halde bulunan finans tabanlı örgütler ve özel müteşebbislerce öncesinde birikim ve yatırım niyetiyle kamu sektörüne aktarılan sermayenin serbest bırakılması ve yön değiştirmesi için piyasa disiplini refah mekanizmasına işleme olarak nitelendirilmiştir. Küreselleşmenin yalnızca tek boyutuna odaklanan kavramların yanında, teknik, ekolojik, politik, ekonomik veya kültürel birden çok boyutuyla ilgilenenler de mevcuttur. Ancak üzerine ağırlık verilen konuların başında ekonomi gelmekte ve küreselleşme ziyadesiyle uluslararası ticaret için büyük bir avantaj olarak lanse edilmektedir (Şenkal, 2017: 77). Ekonomik küreselleşme, esasında neo-liberalizm politikaları ve düşüncesi tarafından dizayn edilmekte, sosyalizmin yıkılışı ve demokratik sosyalizmin arka planda kalmasının neticesiyle piyasa ekonomisini ikame edecek bir mekanizma keşfedilemeyişi, serbest piyasa düşüncesinin dünyada tahakküm alanını genişletmektedir. Ekonomik küreselleşmenin de iki odak noktası olup birincisi, üretimin küreselleşmesi, yani üretimin ve dolayısıyla sermayenin; maliyet, piyasa, vergi, ucuz işgücü ve siyasal iklim türü sebeplerden ötürü yer değiştirmesidir. Bu anlamda ikinci

nokta ise, finans alanında küreselleşmedir. Bu kavramın açılımı ise, artık para, menkul kıymetler, kredi ve türev uygulamalar gibi işlemlerin büyük devletlerce düzenlenmemesi anlamına gelmektedir (Özdemir, 2007: 222).

Küreselleşme kavramı dar anlamda, sermaye hareketlerinin dünyanın bütününe yayılması sonucu teknolojik gelişmeler ile beraber dünyayı bir finans piyasasına dönüştürdüğü fikrine vurgu yapmaktadır. Trilyonlarca doların her gün dünya üzerinde el değiştirmesine rağmen küreselleşme kavramını yalnızca finans piyasalarının etkinliğinin artmasına endekslemek çok da derin bir bakış açısını yansıtmamaktadır. Bunun yegâne sebebi ise, küreselleşmenin, ekonomik olmasının yanı sıra siyasi, kültürel ve teknolojik açılardan çok boyutlu bir yapıya sahip olmasıdır. Geniş anlamda küreselleşme kavramı ise içeriğinde, ülkelerarası boyutta siyasi, toplumsal ve finansal ilişkilerin ilerlemesi, farklı toplumsal ve kültürel değerlerin inanç ve beklenti noktasında daha iyi tanıtılması, uluslararası ilişkilerin sıkı bir halde iyileştirilmesi gibi birbirinden bağımsız konuları bağlantılı halde barındırmaktadır. Bir diğer ifadeyle küreselleşme, ülkelerin sahibi bulundukları somut ve soyut değerlerin ulusal sınırların ötesine geçerek dünyaya yayılması ve farklılıkların bütünsel halde bir ahenk ile son bulmasıdır. Söz konusu somut ve soyut bu değerler finansal bir mahiyette bulunabileceği gibi, siyasi, toplumsal ve kültürel ifadeyle, piyasa ilişkileri, siyasal sistem, demokrasi anlayışı, insan kaynakları, din, ekolojik bilinç gibi fikirlerin evrensel bir kimliğe bürünmesi de bu anlayışın bir tezahürüdür. Bu bakış açısıyla küreselleşme, politika, finans, kültür, eğitim, sağlık, çevre gibi konularda gerçekleşmektedir (Aydemir ve Kaya, 2007: 264).

Bu noktada literatür kapsamında küreselleşme kavramı birkaç farklı anlamda kullanılabilmektedir. Bunlardan biri de, sosyal küreselleşme kavramıdır. Sosyal küreselleşme kavramı, belirli bir plan dâhilinde ulusal toplumsal fikir çatışmasını aşma, kültürel ve toplumsal yargıların aynı düzlemde buluşması, siyasal anlamda küreselleşme, küresel çapta piyasayı yönetmek amacıyla bölgesel yahut küresel bir idare yaklaşımı üretme bağlamında yeni mekanizmalar oluşturmak ve piyasanın küresel hale getirilmesiyle belirli yerel piyasaların kısıtlamaları dışında eylemlerini sergileyen sermayenin, mal ya da hizmetlerin serbest bir şekilde dolaşım imkânını engelleyen yapının ortadan kaldırılması şeklinde bir yapı anlamına gelmektedir. Sosyal politika hususunda içerik anlamında emek ve toplumsal problemlerle başa çıkma amacı güden sosyal küreselleşme kavramı, müreffeh

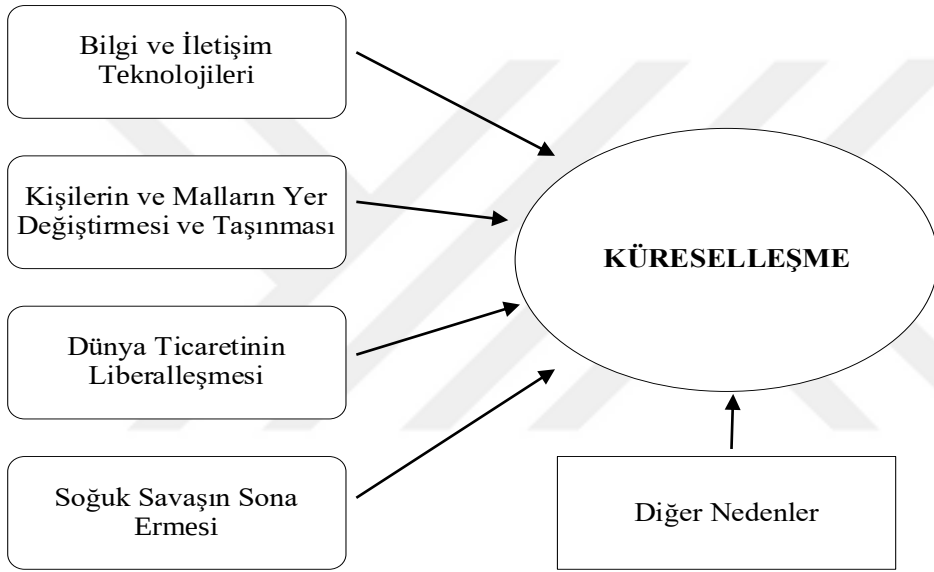
bir topluma ulaşma gayesiyle küresel bir perspektif oluşturma adına siyasi küreselleşmenin önemli bir hedefi olarak nitelendirilmektedir (Karaaslan, 2014: 31).

Günümüz toplumları, küresel kapitalizm, küresel medya mekanizması ve çokuluslu şirketlerin sosyal hareketlerin ve organizasyonların hızlı bir şekilde ilerlemesi süreciyle paralel olarak dışarıdan yapılan baskı ve müdahalelere daha sık bir şekilde maruz kalmaktadırlar. Toplumlar arasındaki sınırların çok daha şeffaf bir hale bürünmesine neden olan bu husus, aynı zamanda toplumlar arasındaki ilişkinin yoğunluğunun artmasına da katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda kültürel bir olgudan bahisle küreselleşmenin birleştirici ve ayırıksamacı yönlerini farklı zamanlarda görmek mümkündür. Küreselleşme genel anlamda yüzünü kötümser olarak gösterebileceği gibi iyimser olarak da gösterebilir. Yani, sosyal anlamda yararı olduğu oranda zararı da olabilir (Gelekçi, 2005: 266-267).

Globalleşme vasıtası ile teknik ilerlemelerin ve siyasi tasarrufların yalnızca zenginliğin yer değiştirmesi bağlamında değil, işgücünün yer değiştirmesi üzerinde de önemli oranda etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Bu minvalde sermayenin yer değiştirirken kendine şiar edindiği; sosyal yarar, yaşam standardı ve işgücü maliyeti gibi unsurlar, emek arz edenler için de yön tayin edici birer etken olmuşlardır (Özdemir, 2007: 223).

Küreselleşme sürecinin başlangıç noktası hususunda çeşitli tartışmalar mevcut olmakla birlikte, genel anlamda konunun üç ihtimal dairesinde incelenmesi mümkündür. Bu hususlardan birincisi, tarihin başlangıcından beri süregelen ve günümüzde ivmesini artırdığı iddia edilen bir küreselleşme anlayışıdır. İkincisi; küreselleşmenin modernizmin doğuşu ve kapitalizmin gelişimiyle eş zamanlı olarak ortaya çıktığını savunun anlayıştır. Son olarak üçüncüsü ise, sanayi ötesi ve post-modern toplum ve kapitalist sistemin işlerliğini kaybedişini savunan bir anlayıştır. Kavram bütünlüğü açısından küreselleşmenin aynı anda dünyanın küçülmesine yol açarken, dünya bilincinin de kuvvetlenmesine yol açması, her ne kadar birkaç yüzyıllık bir süreç gibi algılanışının tek gerçek yaklaşım olarak sunulmaması gerektiği, çünkü sosyal ilişkiler bağlamında en az iki bin yıl ve ötesi yahut dinlerin doğuşuyla başlayabilecek bir sürecin izlerini taşıdığı söylenebilir. Bu noktada sanayi devrimi elbette küreselleşme sürecini inceleyenlerin yakın zamandaki odak noktası olarak kabul ettikleri bir fenomendir. 19. Yüzyıldan sonraki dönemde, dünyadaki politik, ekonomik, sosyo-kültürel ve teknoloji gibi sahalarda reformlar çok hızlı bir şekilde yapılmış ve küreselleşme tartışmalarının orijini bu zaman dilimine taşımıştır (Gelekçi, 2005: 265).

Küreselleşme olgusunu açıklayan görüşler, küreselleşmeye yol açan sebepler açısından; teknolojik gelişmeler ile birlikte ekonomik ve ideolojik unsurların esas aktörler olma noktasında hemfikirlerdir. Bu unsurlara ek olarak bilişim teknolojilerinin maliyetinin düşmesi ve giderek yaygın hale gelmesi, sınır kavramının eski anlamını kaybetmesi, uluslararası arenada bilgi alışverişinin hız kazanması, kültürel değerlerin birbirleriyle etkileşim halinde kültürleşme sürecine ivme kazandırması, yine oluşum noktasında küreselleşme değerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Ekonomik bağlamda ise kendi yerel piyasalarını doyuma ulaştıran gelişmiş ülkeler, yeni piyasalar arayışı için girişimlerde bulunmuş ve çokuluslu şirketler bu vesileyle ortaya çıkmışlardır. Söz konusu şirketlerin hedefi, üretimi tüm dünya coğrafyasına yaymak olmuştur (Yurdabakan, 2002: 63-64).

Şekil 2.2. Küreselleşmenin nedenleri

Kaynak: (Özel (2007) den akt. Çetin, 2008: 33)

1970’li yıllar itibariyle gelişmekte olan ülkeler ve özellikle Avrupa bazında ortaya çıkan işsizlik, düşük kâr, kısıtlı dış ticaret sahası gibi bunalım durumuna bir alternatif şeklinde programlanan neo-liberal kurumlar, istikrar ve yapısal uyum gibi kavramların öncülük ettiği politikalar vasıtasıyla etkin olmaya başlamışlardır (Çımrın, 2009: 98). 1973-1980 dönemi, 1980 sonrasında hız kazanacak küreselleşme süreci açısından önemli gelişmelere sahne olmuştur (Şenses, 2004: 2). Bankacılık ve finans sektöründeki yabancıya yönelik kısıtlamaların kaldırılması, uluslararası rekabete uygun olarak ücretlerin düşürülmesi, sosyal politika sağlayıcı baş aktör olan devletin sağlık, eğitim ve refaha yönelik harcamalarında kısıtlamaya gitmesi, kamuya ait işletmelerin özelleştirilmesi ve yabancı

sermayeye yatırım anlamında teşvik imkânlarının artırılması gibi neo-liberal politikalar, söz konusu yapısal uyum programlarının temelinde yer almaktadırlar. Ekonomik bağlamda neo-liberal politikaların uygulanması, küreselleşmenin ayırt edici bir fonksiyonu olan yeni ulus ötesi kurumlar vasıtasıyla mümkün olabilmektedir. Bu ezici aktörlerle perçinlenen neo-liberal politikaların dönüştürücü gücü dünyayı yeni bir süreç olan küreselleşme olgusunun yaşandığı döneme ötelemiştir. Bu döneme kavramsal açıdan verilebilecek isim, ne tek başına küreselleşme, ne de neo-liberalizmdir. Bu süreci rasyonel anlamda *neo-liberal küreselleşme* dönemi olarak nitelendirmek mümkündür (Çımrın, 2009: 99).

Tabanında yatan düşünce olarak, sermayeyi yüksek ücretli gelişmiş ülkelere, düşük ücretli gelişmekte olan ülkelere kaydırmak olan neo-liberal küreselleşme (Güner, 2010: 114), 1980’li yıllardan günümüze doğru dünya genelindeki çoğu ülkede gelir yoksulluğuna, eşitsizliklerin artmasına ve gelir dağılımı adaletsizliğine neden olmuştur (Çakar ve Yılmaz, 2010: 61).

Küreselleşmeye yol açan önemli unsurlardan biri de neo-liberalizm kavramıdır. Kapitalizm eksenli dünyaya şekil veren liberalizm anlayışına mukabil 20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan krizlerin de etkisiyle neo-liberalizm anlayışı giderek dünyayı tahakkümü altına almıştır. Bu noktada liberalizmin kapitalist dünyanın, neo-liberalizmin ise küresel dünyanın ideolojisi olduğunu ve bu noktada neo-liberalizmin bir düşünceler doktrini olmasının yanı sıra toplumun yeniden inşasını amaç edinmiş sosyal ve siyasal bir program olma içeriğine de sahip olduğunu ifade etmek mümkündür (Çımrın, 2009: 97).

Bu dönemde ulus ötesi organizasyonlar, neo-liberal ekonomi politikalarının uygulanmasına yön vererek ve küresel dünyanın en önemli unsurlarını bünyesinde bulundurarak küreselleşmeye itici bir güç etkisinde bulunmuştur. Neo-liberalizm ve küreselleşme kavramlarının birbirlerine sundukları olanaklar ve dönüştürücü güçleri itibarıyla bu dönemin *neo-liberal küreselleşme* süreci olarak adlandırılması mümkündür (Çımrın, 2009: 99). Söz konusu bu neo-liberal küreselleşme anlayışını savunanlar, emeğin ve sermayenin serbest dolaşımının, devletlerin özelleştirmelerle piyasada küçülmeye gitmesinin ve dünya ile entegre olmasının ülkelere fayda sağlayacağı, zengin ve müreffeh bir konuma geleceklerini ileri sürmüşlerdir. Bu anlayışa göre serbest piyasa ekonomisinin doğal olarak kendiliğinden düzenleme kapasitesi, uzun vadede sermaye ve diğer kaynakların eşit bölüşümünü sağlayacak ve elde edilen zenginliğin dağılımı adil bir şekilde yapılacaktır. Lakin bu anlayışın neticesinde; 1990’lar sonrasında ülkeler arası refah dengesi sarsılarak,

dünya ekonomisi ile entegre olma, dış piyasalara açılma veya yapısal uyum politikaları etikiyle uygulanan iktisat politikaları ile beraber yoksulluk artmış, gelir dağılımı ciddi oranda bozulmuş ve bölgesel eşitsizlikler derinleşmiştir. Dünyanın bir bölümünde üretim artışı ve zenginleşme yaşanırken, diğer yanda yoksulluk ciddi oranda artmakta, açlık, eğitimsizlik ve bu hususların akabinde şiddet olayları ve savaşlar vuku bulmuştur. Neo-liberal politikalarla sosyal devlet uygulamaları sınırlanarak, insanlar ekonomik dönüşüm karşısında korunmasız bırakılmış, özelleştirmeler vasıtasıyla da işsizlik yaygın bir hale gelmiştir (Gürses, 2007: 60-61).

Bu bağlamda çözüm açısından asgari gelir desteği uygulamasının küreselleşme ve neo-liberal politikaların olumsuz sonuçlarını azaltabileceği ve bunun yanı sıra yoksullukla mücadele noktasında aktif bir metot olarak kullanılabileceği düşüncesi mevcuttur (Karaaslan, 2014: 33).

2.6.2. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma, 1980’li yıllar itibariyle sosyal politika literatürüne dâhil olan ve de gittikçe yaygınlık kazanan bir kavram olmakla birlikte, ilk defa 1960’lı yıllarda Fransa’da tartışma konusu olmuştur. Bu zaman zarfında yoksullukla ilgili birçok araştırma yapılmış ve özellikle 1980’li yıllarda ekonomide yaşanan dönüşüm sonucu ortaya çıkan olumsuz koşullar sosyal dışlanmanın kapsamını daha da ileri seviyeye taşımıştır. Sosyal dışlanma kavramını bu noktada ilk kez kullanan kişi Rene Lenoir’dır. Kavramın ilk defa Fransa’da kullanılmasının sebebi ise, Hristiyan doktrininde yoksulluğun hakir görülen bir olgu olması ve bireycilik tabanlı sosyalizmin makbul olmamasından kaynaklanmaktadır (Şenkal, 2017: 284).

Sosyal dışlanma kavramı, sosyal politika alanında yeni çıkmış bir kavram olmakla birlikte, anlaşılma noktasında çok boyutlu sosyal açıdan dezavantajlı olma durumunun açığa çıkması ve sosyal politikaların belirlenmesi açısından ciddiyet arz etmektedir (Şahin, 2010: 72). Bu bağlamda sosyal dışlanma riski altında olan kişilerin ihtiyaçlarını belirleme amacıyla, sosyal adalet açısından ya da “en fazla sıkıntıyı hangi insan çekiyor” sorusuna cevap bağlamında merhamet kavramı temelinde bir endişeden bahsedilebilir (Currie, 2011: 28).

Sosyal dışlanma, işgücü piyasası ve refah rejimi gibi unsurların da baskın güç olduğu temelde; bireylerin, ailelerin, toplulukların hatta bütün sosyal grupların toplumun uçlarına olumsuz anlamında ötelenmesine yol açan bir dizi süreci ifade etmektedir. Yalnızca toplumsal açıdan yoksun bırakılmayı değil, aynı zamanda genel olarak sosyal ve özel yaşamda yol alma imkânını da kısıtlama anlamına gelmektedir (Peace, 2001: 26). Kavramın iki temel belirleyici özelliğinden bahseden de Haan (2000: 26), ilk olarak çok boyutluluğu üzerine vurgu yapar. Hayatı maddi anlamda idame ettirme, istihdam, gelir sağlama, mülk edinme, konut sahibi olma, asgari tüketim, eğitim, vatandaşlık sosyal sermaye ve saygı sayılabilen unsurlardır. Lakin yoksulluğun da çok boyutlu olması insanların söz konusu unsurların risklerini eş zamanlı olarak taşımaları sebebiyle, ekonomik, sosyal, siyasi dışlanma gibi olguların yaşanmasına neden olmaktadır. Kavramla alakalı diğer bahis ise, sosyal dışlanmaya neden olan ilişkiler ve süreçler üzerine odaklanmaktadır (de Haan, 2000: 26).

Sosyal dışlanma kavramı, sosyal bütünleşmenin karşıtı olarak ele alındığında, sivil, siyasi, ekonomik ve soyla vatandaşlık haklarına erişememe durumu olarak nitelendirilmektedir. Buna göre sosyal dışlanma toplumla bireyin sosyal anlamda bir bütün parçaları halinde birleşebilmesini sağlayan ekonomik, sosyal, siyasi sistemlerin hepsinden, kısmen ya da tamamen yoksunluk yaşama sürecini ifade etmektedir (Çakır, 2002: 84). Bir diğer görüşe göre sosyal dışlanma kavramı, sosyal bütünleşmenin her zaman tamamen gerçekleşmediğini, toplumsal uyumun bazı gruplara kapalı olabilecek katmanlı bir yapılanma olduğunu savunmaktadır. Bu noktada sosyal dışlanma topluma entegre olmanın yahut topluma olan aidiyetin sağlanmasını ifade eden sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtı olarak tanımlanabilmekte, sosyal bütünleşmenin karşıtı olarak incelendiğinde ise, bireyin topluma entegre olmasını sağlayan ve bireyin kendi istikbalini inşa etmesinde fırsatlara bütünsel bir erişimini engelleyen asgari ihtiyaçlardan yoksunluk hali, toplumla olan ünsiyetinin zayıflaması, siyasal, ekonomik ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrumiyet süreci olarak tanımlanabilmektedir (Sapancalı, 2005: 53).

Kurumsal bir tanım verme noktasında AB Komisyonu sosyal dışlanmanın en önemli özelliği olarak, sosyal uyumun mevcudiyetini kaybetmesi üzerine sosyal ilişkilerde meydana gelen bölünme ve toplumla bütünleşememe olgularının altını çizmektedir. Belirli topluluklara katılan bireyler açısından sosyal dışlanma ekonomik yoksunluğa ve sosyal ve/veya kültürel olumsuzlukların çeşitli biçimlerinin oluşmasına imkân veren bir

marjinalleşme sürecidir. Yine bu noktada sosyal dışlanma ve yoksulluk kavramları, bireylerin topluma siyasi, sosyal veya kültürel sebepler dolayısıyla katılımına engel olunması, yaşam kalitesi ve hayat standardının yetersiz olmasından ileri gelmektedir (Şahin, 2009: 32).

Sosyal dışlanma kavramının içeriğinde bulundurduğu çok boyutlu, belli çağrışımlara imkân veren, elastiki yapısı gibi unsurlardan ötürü, birbirinden kopuk ve farklı anlam ve siyasi amaçlara temel oluşturması da mümkündür. Anlamı itibariyle sosyal dışlanma, orijini ve düşüncesinde farklı olabileceği gibi, yeni yoksulluk, sınıf-altı gibi ifadelerle karıştırılmakta yahut ayrımcılık, sosyal kopuşlar, mülk yoksunluğu gibi terimlerle ifade edilmeye çalışılmaktadır. Birbirinden oldukça farklı politik, ideolojik, teorik, sosyal görüşlerce değişik şekillerde yorumlanan sosyal dışlanma hususunda kavramı açıklamak amacıyla üç paradigma geliştirilmiştir. Bunlar; *dayanışma*, *uzlaşma* ve *tekelci* paradigmalardır ve sırasıyla, cumhuriyetçi, liberal ve sosyal demokrat görüşlerin etki alanında ortaya çıkmışlardır. Bu görüşlerin ilgi alanı sosyal bütünleşme ile ilgili olup, her bir paradigma sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel dezavantajların muhtelif biçimlerine bir aydınlatıcı görevi gördüklerinden; uzun süreli işsizlik, ayrımcılık, yoksulluk ve sosyal haklar hususlarındaki teorileri içermektedir. Söz konusu paradigmlar arasındaki önemli farklardan biri sosyal bütünleşmeye hangi perspektiften baktıkları olup, dayanışma paradigmasında dayanışma ve kültürel ilişkilerle sağlanan sosyal uyum; uzmanlaşma paradigmasında uzmanlaşmış ve farklı alanların birbiriyle etkileşimi; tekelci paradigmada ise sosyal kapalılık kavramı ciddiyet arz etmektedirler ve sosyal dışlanma sorunsalının idrak edilmesinde bu unsurların katkısı büyüktür (Şahin, 2009: 34-35). Bu yaklaşım, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'daki sosyal dışlanma literatürünün araştırılması sonrası ortaya çıkmıştır. Fransız sosyal dışlanma yaklaşımında, cumhuriyetçilik ve sosyal demokrasi tartışmaları arasında yer almasından ötürü dayanışma ve tekelci paradigmlar etkinlik göstermektedir. İngiltere'de demokrasi ve liberalizm arasındaki mücadeleler çerçevesinde ve bundan dolayı uzmanlaşma paradigması, Amerika'da ise liberal düşünce öne çıkmaktadır. Avrupa Birliği'nin sosyal dışlanma yaklaşımına ise, bu üç paradigma ortak bir şekilde etki etmektedir (Taşgın, 2017: 162).

Sosyal dışlanma kavramının uygulanması aşamasında, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında ihtiyaçların giderilmesi noktasında öncelik açısından farklılıklar bulunabilmektedir. Şöyle ki; Hindistan'da sosyal dışlanmışlık sağlık ve eğitim

hizmetlerinden, barınmadan, temiz suya ulaşımdan ve sosyal güvenlik dışlanmışlık olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir gelişmiş olmayan ülke olan Venezuela’da sosyal dışlanmışlık kavramı, sosyal ve siyasi haklara sahip olunmaması anlamına gelmekte, Tanzanya’da ise mutlak yoksulluk halindeki şehirli işçiler ile herhangi bir mülke sahip olmadan kırsalda yaşayanlar için kullanılmaktadır (Kabaş, 2009: 18).

Sosyal dışlanmaya konu olan en önemli unsurlardan birisi de, temel hakların kullanılamaması ve bunlardan yoksun kalma durumudur. Özellikle toplumda ciddiye alınmayan ekonomik ve sosyal fırsatlara katılımı sağlayan ve temel hayat standartlarını belirleyen yurttaşlığa ilişkin haklardan yoksun olmak veya bu haklara erişimde sorun yaşamak, üzerinde ciddiye alınmayan bir husustur. Bu nedenden ötürü sosyal dışlanma eksik yurttaşlık olarak da tanımlanabilmektedir. Yurttaşlık, bireyin devletle kurduğu bağ sonucu haklarının ve ödevlerinin oluşumuyla ifade edilen bir terimdir. Toplumun üyelerine tanınan bir statü olan ve bu statüyü taşıyan herkesin toplumda eşit hak ve ödevlere sahip olduğunu belirten yurttaşlık kavramı, Marshall tarafından üç hakkın bir araya gelmesi olarak açıklanmıştır. Bunlar, medeni haklar, siyasi haklar ve sosyal haklardır.

Medeni Haklar, bireysel özgürlük başta olmak üzere, ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, inanç özgürlüğü, mülk edinme ve sözleşme özgürlüğü ve adalet özgürlüğü gibi hak ve özgürlüklerden oluşmaktadır. Siyasal haklar, siyasal karar alma sürecine seçen ve seçilen olarak katılma hakkıdır. Sosyal haklar ise, yaşanan toplumun standartları çerçevesinde ekonomik refah, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, konut ve sosyal hizmetler gibi haklardan meydana gelmektedir. Burada vurgu yapılan en önemli husus, sosyal haklar alanındadır. Sosyal haklar, medeni ve siyasal hakların gerçek anlamda kullanılmalarına imkân veren ve eşit yurttaşlığın kapılarını açmaya yönelik haklardır. Sosyal haklar ne kadar gerçekleşirse, diğer hak ve özgürlükler de aynı oranda gerçekleşebilecektir. Bu sebeple sosyal yurttaşlık hakların mahrum kalma durumu, sosyal dışlanma sürecinin en önemli unsuru durumundadır (Sapançalı, 2005: 56-57).

Bu bağlamda sosyal dışlanma ile mücadele noktasında asgari gelir desteği uygulaması ciddi önem arz etmekte olup, yine uygulamada en önemli sosyal içerme argümanlarından birisidir.

2.6.2.1. Sosyal Adalet Teorileri

Sosyal adalet, bir ülkedeki bütün vatandaşların asgari bir geçim seviyesine haiz olmasını temin eden bir politik nizam şeklinde tanımlanmaktadır. Bütün bireylerin asgari geçim seviyesine erişimi ise, kazanç ve zenginliğin adaletli bir şekilde paylaştırılması ile olasıdır. Bu minvalde toplumun bütün bireyelerine, özellikle de geçimini yalnızca emeğini arz etmesiyle temin edenlere milli gelirden yeteri oranda bir pay vermek ihtiyacı doğmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında sosyal adalet, bir toplumda üretim sonucu çıktılarının, üretim aşamasına dâhil olanlar ile veya toplumun bütün bireyleri arasında dağıtımının uygulanacağı varsayılan bir değer ölçüsüne tekabül eder. Söz konusu dağıtım ölçüleri ise, layık olma, ihtiyaç ve eşitliktir (Özdemir, 2007: 71).

Sosyal adalet en sade anlatımla, zenginlik ve yükümlülüklerin toplumda adaletli bir şekilde dağıtılması, herkesin hak temeli bir paylaşım hususunda genel bir düşüncesinin bulunmasıdır. Toplumsal hayatın çoğu alanında insanlar adalet kavramıyla yüzleşmektedirler. Bu yüzleşmeyi anlamlı kılan ve adalet duygusunu pekiştiren en önemli olgu, eşitlik kavramıdır. Eşitliğin bir topluma sirayeti ilk adımda siyasal açıdan başlamakta; toplum üyelerinin birikimleri, etnik kökenleri, kültürleri ve inançlarının birbirlerinden farklı olması, karar alma ve siyasal katılım süreçlerinde toplum üyeleri arasındaki eşitliği bozmamalıdır. Siyasal eşitlik kurumunun oluşması için, alınan kararlar vasıtasıyla etkilenen ve bu aşamaya taraf olan herkesin görüşlerini serbestçe ifade edebilme yahut sesini duyurabilme özgürlüğü olması zaruridir.

Adaletli bir toplum düzeninin inşası için, kanunların önünde herkesin eşit muamele görmesi oldukça önemlidir. Bu hususta Aristo'nun eşitlik ve adalet ile ilgili görüşleri öne çıkmaktadır. Aristo, her iki kavramın da aynı öze sahip olduğunu fakat eşitlik kavramının daha evrensel ve doğal olduğunu ifade etmiştir. Kanunlar vasıtasıyla sağlanan adalet ile doğal yollardan ulaşılan adalet arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Kanunlar vasıtasıyla erişilmeye çalışılan adalet olgusu, toplumun bütün üyelerini bağlayan kanunların uygulanması biçiminde gerçekleşmiş olsa da nihayetinde eşitlik ilkesine zarar verecek sonuçlar doğurabilir. Miller ise, sosyal adalet kavramına atıf yaparken dört unsura işaret etmektedir. Bunlar; hak etme, gereksinimler, yasal haklar ve eşitlik kavramlarıdır (Sunal, 2011: 286-287).

Aristo ve Miller’ın sosyal adalet ile ilgili görüşlerinin akabinde, sosyal adalet ile ilgili daha birçok kişiden atıf yapmak ve değerli görüşlerini paylaşmak mümkündür. Lakin çalışmamızın konusu olan asgari gelir desteğinin temelini oluşturan konulara yer vermek daha yerinde olacaktır. Asgari gelir kurumuna olan ihtiyaca teorik anlamda çalışmalarında yer veren düşünürler ise, Thomas Paine, Frederich Hayek ve John Rawls’dır.

Thomas Paine, liberalizm ile asgari gelir düşüncesinin çelişki yaşadığı 18. Yüzyıl sonu ile 19. Yüzyıl başı aralığındaki dönemde, liberalizm ile geçim kaynaklarına sahip olma hakkının uyumlu bir şekilde bütünleşebileceğini ispat etmeye uğraşmakta ve fırsat eşitliğinden bahsetmekteydi. “İnsan Hakları” isimli eserinde Paine, yoksulların, yaşlıların ve dezavantajlıların lehine kömür vergilerinin yoksul kesimlere aktarılmasını önermiştir (Balcı, 2001: 60). Şöyle ki, 1795 yılında İngiltere’de, kırsal alanlarda hayatını idame ettirenlere yönelik ekmek fiyatlarına endeksli bir asgari geçim geliri uygulanmıştır. “Speenhamland Yasası” ile yürürlüğe giren uygulamanın amacı o dönemde artan yoksulluk oranlarını aşağı çekmekti. Bu noktada Thomas Paine, kömür vergileri vasıtasıyla finansmanı sağlanacak bir fondan muhtaç kişilere transfer yapılması fikrini öne sürmüştür. Bu transferi hak temelli bir bakış açısıyla izah eden Paine (Topateş, 2012: 141), 1796 yılında kaleme aldığı “Tarımda Adalet” isimli eserinde mutlak ve şartsız bir gelir hakkını savunmaktadır. Uygulama için önerdiği formül, bir doğum günü hediyesini referans olarak almaktadır. Kişi 21 yaşına geldiğinde, yaşamını idame ettirmesi için ihtiyaç duyduğu oranda kendisine bir miktar gelir bağlanacaktır. Bu yardımın yapılışındaki mantık ise, bu gelirin, doğal kaynaklardan menfaat sağlayanların, bu menfaate mukabil, bu kaynakların sahiplerine ödediği bir tür kira olarak görülmesidir. Bu düşünceleriyle Thomas Paine, evrensel anlamda yardım kavramının ilk mimarı olarak gösterilmektedir (Balcı, 2001: 61-62).

Frederich Hayek, klasik liberalizmin 20. yüzyıldaki en önemli temsilcilerinden biridir. Hayek’e göre piyasa sürecinin doğal düzeninde sosyal veya dağıtıcı adalet yer almaz ve bu politikaları ele alma ihtimali yoktur. Sosyal adalet kavramına ise, tamamen hayal gözüyle bakılır. Adalet kavramı, tüm fertlere özdeş kuralların tatbik edilmesi olarak görülmekte, eşitlikçi muamele normlarından oluşan kurallar bütünü olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda Hayek dağıtıcı adaletin aksine, kural adaletini temel alan piyasa adaleti yönlü bir düşünce çizgisinde yer almaktadır. Bu düşünce doğrultusunda, serbest piyasa; yoksulluk ve işsizlik gibi hoşla gitmeyen bir takım menfi neticelere yol açabilir. Bahsi geçen hususlara istinaden kamunun, ülkenin kaynaklarını, dar gelirlielerin, ihtiyaç sahiplerinin ve yoksulların

fayda göreceği şekilde yeniden dağıtıcı politikaları uygulama yoluna gitmesi adaletli bir yaklaşım değildir.

Öte yandan, Hayek, sosyal devletin riskleri önleyici programlarından birisi olan işsizlik sigortasının veya sağlık ve eğitim gibi çok önemli bir takım sosyal politika adımlarının devlet tarafından sağlanmasında, toplumun özgürleşmesi bakımından bir sakınca görmemektedir. Hayek, devletin çekinik halde hizmet işlevinin önemine vurgu yapmakta, bunu da piyasa mekanizmasının bütün gereksinimleri yeterince sağlayamaması bilincine dayandırmaktadır. Devlet refah seviyesinin imkânları ölçüsünde muhtaç olanlara yardım amacıyla piyasaya müdahale etmelidir. Bu da refahın pay edilmesinde tekelci bir konuma gelinmemesi ve piyasayı adil bir dağıtım gayesini gütmeye zorlamaması yoluyla gerçekleşebilir. Yani bu noktada tek endişesi, refah ve sosyal güvenlik hizmetlerinin sınırsız boyuta ulaşması ve finanse noktasında devletin tek başına bu külfeti katlanma ihtimalidir. Bununla birlikte Hayek, kendilerine yeterli düzeyde gelir sağlayamayan toplumun bütün kesimlerine devletin ekonomik anlamda asgari bir gelir için güvence vermesi konusuna destek vermektedir (Özdemir, 2007: 79-80), (Balcı, 2001: 67).

Hayek’e göre sosyal teriminin ifade edilmesi topluma ait olan anlamını kastediyorsa, sosyal adalet tanımına gerek yoktur. Bunun nedeni ise, adaletin hali hazırda sosyal bir kavram oluşudur. Bu bağlamda Hayek’in sosyal adalet kavramına sıcak bakmamasının nedeni, sosyal adaletin toplumun muhtaç kesimlerine yaptığı atıf ve bu atıfın devlete aktarılması değil, toplumun bütün kesimlerinin belirli bir refah düzeyine çıkarılması gerektiğini ifade ederek anlamını genişletmesidir (Kurt, 2006: 208). İşte bu nedenle Hayek, John Rawls ile görüşlerinin aynı düzlemde olduğunu lakin Rawls’ın sosyal adalet kavramını kullanmasını eleştirmektedir. Bunu nedeni ise, Rawls’ın düşüncesine adaleti öncül olarak koymasıdır. Rawls’a göre, “doğruluk düşünce sistemlerinin ilk erdemiyse, adalet de toplumsal kurumların ilk erdemidir”. (Balcı, 2001: 67).

Çağdaş bir sosyal adalet kuramı geliştirmeye çalışan John Rawls’ın görüşleri günümüzde sosyal politika uygulamalarını değerlendirme, yöneltme ve yorumlama noktasında önemli bir yol göstericidir. Rawls’ın adalet kuramı, sosyal adaleti ve sosyal refahı tanımlarken, bu doğrultuda bireylerin başlangıçta gelecekleri hakkında bilgi sahibi olmamalarının programlandığı “cehalet peçesi veya bilemezlik durumu” kavramı etrafında şekillenir. Bireylerin alacakları kararlar, kendilerini refah merdiveninde, en üst ya da en alt, hangi basamakta bulacaklarını belirler. Rawls, her bireyin temel özgürlükler çerçevesinde

eşit bir biçimde yer almasını, sosyal ve ekonomik ayrımcılığın toplum içinde en muhtaç bulunanların durumlarının idrakiyle düzenlenmesini savunur. Bu sebepten ötürü, toplumun bütün kesimleri için böyle bir riskin geçerli olduğu ortamda, söz konusu merdivenin el alt basamağında bulunanların durumunu iyileştirmeyi amaçlayan sosyal politika uygulamaları, en çok ihtiyaç sahibi olanların refah seviyesini artıracığından, durumu in iyi seciyede olanlara dezavantaj oluşturacak eşitliğe aykırı bir yeniden dağıtım, daha baştan merdivenin hangi basamağında yer alacağını bilemeyenler tarafından makbul görülecektir (Sunal, 2011: 291), (Topateş: 2012: 140), (Özdemir, 2007: 77).

Rawls'ın adalet anlayışının temel ilkeleri, eşit temel özgürlükler ve adil fırsat eşitliğidir. Eşit temel özgürlükler ilkesi, şahısların, toplumun bütününe yönelik olan temel bir özgürlük sistemi uyumlu, en geniş eşit temel hak ve özgürlüklere hakkı vardır. Adil fırsat eşitliği ilkesine göre ise, sosyal ve ekonomik anlamda eşitsizlikler ortadan kaldırılmalıdır. Diğer yandan sosyal ve ekonomik uygulamalar dezavantajlı olanların fayda sağlayacağı biçimde düzenlenmeli, eş zamanlı olarak da fırsat eşitliği imkanı verecek organizasyon ve pozisyonlar toplumun bütün bireylerine açık hale getirilmelidir (Özdemir, 2007: 76).

Gelişmiş ülkelerde, Rawls'ın düşünceleri doğrultusunda “dağıtıcı adalet”in yöneldiği bazı hususlar mevcuttur. Bunlar:

- Yoksulluğun Önlenmesi: Yoksulluk genel anlamda bireylerin benliklerini, toplumdaki durumlarını ve dürüstlüklerini negatif olarak etkilemektedir.
- Eğitim ve Mesleki Eğitim: Eğitim, vatandaşların hayat standartlarını en çok etkileyen husustur.
- İş Piyasasına Katılım: Yurttaşların büyük bir kısmı, gelir, konum ve itibarını iş hayatında edinmektedir.
- Sosyal Güvenlik Standartları: Sosyal güvenlik ve sosyal yardımın organizasyonu ve gelirin yeniden dağıtımının gerçekleştirilmesiyle ilgilidir.

Refah ve Gelirin Yeniden Dağıtımı: Temelinde adalet unsurlarının bulunmadığı piyasa ekonomisi çıktıların düzeltilmesiyle ilgilidir (Özdemir, 2007: 78). John Rawls, asgari bir gelirin gerekliliğini de sıralanan bu hususlar çerçevesinde önermektedir. Rawls'a göre, toplum için fayda sağlamayan bir eşitsizlik son bulacaksa ve bununla birlikte bireyin özgürlüğünü garanti ediyorsa, böyle bir gelirin kabul edilmesinde herhangi bir sakınca

bulunmamaktadır. Bu noktada “fark ilkesi” olarak nitelendirdiği kavramı kullanarak gelir ve servetin toplum içinde eşit biçimde bölüşülmemesini istisnai hallerde meşru kabul etmekte, aynı zamanda bu ilke asgari gelirin temelini teşkil etmektedir (Balcı, 2001: 76), (Topateş, 2012: 140).

2.6.2.2. Sosyal Haklar

Sosyal haklar, bireylerin toplumda sahip olduklarını varsaydıkları ve bu nedenle birbirinden farklı sosyo-ekonomik ihtiyaçların giderilmesi noktasında devlete karşı ileri sürdükleri bir takım kamusal alacak niteliğindeki haklardır. Bu haklar vasıtasıyla devlet tarafından sağlanan desteklerin bütün hak sahiplerine ulaşımı ve sosyal nitelikli hizmetlerin yaygın olarak toplumun bütün kesimlerine uygulanması, bütün vatandaşların insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyine kavuşturulmaları hedeflenmektedir (Seyyar, 2011: 22).

Sosyal haklar eşit siyasi özgürlük kavramlarının merkezini oluşturmaktadır (Şenkal, 2006: 256). Bu bağlamda sınıfların ortadan kaldırılması, sosyal hakların hedefinde olup, yeni bir anlam kazanmıştır. Artık yalnızca toplumun en alt tabakasında mevcut olan yoksulluk cefasını azaltmak temelli bir uğraş değil, tümüyle bir sosyal eşitsizlik örüntüsünü değiştirmeye yönelik bir hareket görünümünü almıştır. Sosyal haklar artık üst tabakaya dokunmayıp sosyal yapının en alt tabakasını yükseltmeye çalışmakla yetinmemektedir. Marshall refah hizmetlerine dayalı modern sistemle erişilebilen eşitlik derecesini dört unsura bağlamıştır. Bu unsurlar; bu hizmetlerin herkese mi yoksa belirli bir tabakaya mı sunulduğu, nakit mi yoksa hizmet şeklinde mi verildiği, asgarinin düşük mü yoksa yüksek mi olduğu ve hizmetinin masraflarının nasıl karşılandığı ile ilgilidir (Marshall, 2015: 30-31).

Sosyal haklar, ekonomik anlamda refah ve güvenliğe katılıma imkân tanınmasına rağmen, devletin sosyal refah yardımlarıyla aynı manaya gelmemektedir. Marshall bu konuda refah hakları ile sosyal vatandaşlığı aynı düzlemde ele almanın sakıncalı olduğundan bahsetmektedir. Bunun nedenini ise, refah haklarının yalnızca korumaya muhtaç bireyler üzerinde anlam kazanması, sosyal vatandaşlık hususunun ise evrensellik ve bir topluma olan aidiyet unsurunun mevcudiyetiyle açıklar (Sarıipek, 2006: 74).

Tablo 2.9. Hakların evrimi

	Medeni Haklar	Politik Haklar	Sosyal Haklar
Başlangıç Dönemi	18. Yüzyıl	19. Yüzyıl	20. Yüzyıl
Temel İlkesi	Bireysel Özgürlük	Politik Özgürlük	Sosyal Refah
Kriterler	Adil yargılanma hakkı, konuşma, düşünme, propaganda, inanç ve sözleşme özgürlüğü	Oy kullanma hakkı, seçilme hakkı, parlamento reformu	Ücretsiz eğitim, sağlık hakkı, emeklilik-işsizlik-hastalık ödenekleri (refah devleti)

Kaynak: (Marangoz, 2001: 20 ve Pierson, 1963: 21’den akt. Özdemir, 2007: 456).

Günümüzde sosyal haklar, Marshall’ın sosyal vatandaşlık tanımı çerçevesinde vatandaşlık boyutunda incelenmektedir. Marshall’ın yaptığı çalışma, vatandaşlık kavramı üzerinden yapılan modern tartışmalara rehberlik etmiştir (Şenkal, 2012: 75). Vatandaşlığın 20. yüzyıldaki tanımında önemli bir unsur olan ve refah, güvenlik ve eğitim gibi haklardan oluşan sosyal haklar, geleneksel hakların aksine derin bir şüphe unsuruyla karşı karşıyadır. Yani, sosyal hakların bireyin haklarının temel bir uzvu şeklinde kabul görüp görmeyeceği, sivil ve siyasal haklarla olan ahengi gibi konularda bazı çekinceler mevcuttur. Genel anlamda sosyal haklar konusunda çekinceleri olan veya kabulüne yanaşmayanlar ise neo-liberallerdir. Neo-liberaller, çekincelerinin sonucunda sosyal haklar konusundaki baskıcı düşüncenin liberal düzenin yıkılmasına neden olacağını savunmaktadırlar (Sarıpek, 2006: 75). Sosyal hakların karşısında duran neo-liberalizm arasındaki iletişimin zorluğu, haklar ve istekler üzerinden şekil almaktadır. Haklar söz konusu olduğunda faydalanmadan söz edilirken, istekler bahsi öne çıktığında ise ödeme gücü unsuru söz konusu olmaktadır ve gidişat noktasında sosyal hakların konusunda “cimrileşme” hususu kaçınılmaz bir durum olarak görülmektedir (Dişbudak ve Bozkulak, 2010: 105).

Sosyal hakların varlığından bahsedebilmek için, onların kullanılmasına imkân tanıyan somut araçların varlığı hususu oldukça önemlidir. Temel haklara erişilebilirlik sosyal politikalarla pekiştirilebileceği gibi, söz konusu politikalar toplum üyelerinin katılım imkânlarını etken güç olarak kullanmalarından etkilenirler. Bu noktada öne çıkan Amartya Sen, bu konuya yaklaşımında asgari gelir hakkı kavramından bahsetmektedir. Önermiş olduğu özgürlük ve seçim unsurları, asgari gelir hakkı kavramına kuramsal anlamda bir temel oluşturur. Asgari gelir hakkı, pozitif nitelikli özgürlüklerin genişletilip, aynı zamanda

toplumun arz ettiği fırsatlardan toplumun bütün üyelerinin faydalanması imkânının asgari şartlarını oluşturmaktadır. Sen'in bahsettiği özgürlük, hem bireysel hem de toplumsal sorumluluktur. Toplumsal anlamda sorumluluk halinde özgürlük, bireylerin toplumdaki yaşamlarının karşılıklı bağımlılıklar meydana getirdiğini dikkate alır. Oluşan bu karşılıklı bağımlılıklar neticesinde ise, karşılıklı yükümlölükler meydana gelir. Bu doğrultuda bir anlayışın ürünü olarak asgari gelir hakkının uygulama olarak benimsenmesi, toplumdaki herkesin bir kurucu ortak sorumluluğunu aldığı noktada bir “yurttaşlık geliri” olarak tanımlanabilir (İnsel, 2000: 19).

2.6.2.3. Yoksullukla Mücadele

Asgari gelir desteği uygulamasının ortaya çıkışında kuşkusuz, artan yoksulluğın ve bunun gereği olarak yoksullukla mücadele anlayışının payı büyüktür. Özellikle günümüzde yoksulluğın çok boyutlu ve karmaşık bir hale bürünmesi ortaya çıkan sorunların temelini arz etmektedir. Bu noktada yoksullukla mücadele politikalarını 4 esas çerçevesinde temellendirmek mümkündür. Bu unsurlar; güçlü ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi, gelirin adil şekilde pay edilmesi, bireyin veya hane halkı gelir düzeyinin ileri ekonomilere sahip gelişmiş ölkelerin ortalama gelir düzeyine yükseltilmesi ve toplumun bütün kesimlerini kapsayan bir sosyal güvenlik şemsiyesinin işler hale getirilmesidir. Lakin yüksek oranlı veya sürdürülebilir ekonomik büyüme, adil gelir dağılımı veya yüksek seviyede gelire sahip olunması gibi unsurlar, yoksullukla mücadelede tek başına yeterli olacak enstrümanlar değillerdir. Bu unsurların hepsinin varlığının yanı sıra çok güçlü, toplumu bütünüyle kucaklayan bir sosyal güvenlik sistemi ile desteklenmesi gerekmektedir (Dumanlı, 2010: 35-36).

Yoksulluk, modern toplumun izdüşümünde sosyal, siyasi ve ekonomik bir sorundur. Ekonomik unsurların öncül olarak görüldüğü yoksullukla mücadele programları, sadece ekonomik unsurların değil, aynı zamanda siyasi ve sivil aktörlerin aktif katılımlarıyla uygulamada başarı sağlayabilecektir. 1980'lere kadar gelir eksikliğine atıf yapan ve üretim ilişkileri noktasında yoksullukla mücadeleyi sürdüren anlayış etkin olmuş, 1980'lerden itibaren ise sorunun ekonomik, sosyal ve kültürel olarak ele almanın süreci daha da güçlendirdiğine şahit olunmuştur. Bu dönemde ekonomik kalkınmayı hedeflerken bir yandan da işsizliğin azaltılmasını önemseyen bir mücadele anlayışı görölmektedir. Yoksullukla mücadele eden aktörler ve yürüttükleri stratejilere bakıldığında, son yıllarda

uluslararası kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin rolü eskiye oranla artmış olsa da, devletin düzenleyici ve denetleyici rolü halen egemen güç konumundadır (Atatanır, 2016, 43-44).

Sosyal yardım uygulamaları, yoksul bireylerin gelirine katkıda bulunarak, beşeri sermayenin geliştirilmesinde etkin bir işlev görmektedir, gelir desteği fonksiyonunu taşıyan sosyal yardımlar ise, sosyal anlamda aidiyet ve yurttaşlık duygularını pekiştirmektedir (Günder, 2013: 93). Asgari gelir desteği, bu anlamda yoksullukla mücadele hususunda oldukça etkin bir sosyal yardım uygulamasıdır.

2.6.2.4. Artan İşsizlik

Çalışma kavramı, bireysel ve sosyal anlamda bir hayatta kalma kapasitesinin esas problemi olarak toplumların merkezinde yer alan; sosyal entegrasyonu sağlayarak, bireyin yaşamına yön veren önemli bir unsurdur. 1970’li yıllar itibariyle tam istihdam düzeyine ulaşan modern toplumlarda bireyin kurumlarla ilişkisi istihdama dayalı bir görünüm arz eder. Bunun yanında 1980’li yıllara gelindiğinde ise, post-modernist süreçle birlikte, işgücünde tasarrufa yol açan olan teknolojik girişim ve yüksek ekonomik büyüme gibi gelişmeler istihdamın azalmasıyla sonuçlanan bir süreçte neden olmuşlardır. Esneklik arayışları, neo-liberal politikalar, özelleştirme, küreselleşme ve kuralsızlaştırma olgularının bir araya gelmesi bu süreci daha da hızlandırmıştır (Uyanık, 2008: 217).

1990’lara gelindiğinde işsizliğin çok boyutlu bir hal alması ve önlenemez artışının yanı sıra, sosyal yardım programlarından yararlanan bireylerin sistemde kalma sürelerinin uzaması ve neticede sosyal yardım sistemine bağımlı olmalarının akabinde, asgari gelir desteği programları bireyleri işgücü piyasasına yönlendirici uygulamalarla beraber yürütülmeye başlanmıştır. Aktif sosyal yardım programları olarak adlandırılan bu uygulamalar, muhtaç kişilere sosyal yardım verilmesini şarta bağlayarak, bu kişilerin işgücü piyasasına girişlerini kolaylaştıran hizmetlerin sunulduğu bir platform halini almıştır (Madenoglu, 2010: 38).

ILO Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm – Eğilimler 2022 Raporu’na göre dünyada 2022 yılında 207 milyon işsiz olacağı öngörülmektedir. Özellikle Covid-19 pandemisi döneminde birçok kişi işgücünden ayrıldığı için küresel iş gücü katılım oranının da 2019 yılına göre yüzde 2 daha az gerçekleşeceği öngörülmektedir. Raporda işsizlik

rakamları ile ilgili uyarılar mevcut olup, dünya çapında gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler açısından işsizlik konusu hala büyük bir problem olarak varlığını sürdürmektedir. Bu problemin temelinde, gelişmekte olan ülkelerin tarım toplumundan sanayi toplumuna, gelişmiş ülkelerin ise sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş aşamasının neticesi olarak dönüşüm esnasında vasıfsız işgücüne olan talebin azalmasının etkisi ciddiyyet arz etmekte, ayrıca işsizliğin yapısal görünümü devam etmektedir (ILO, 2022; Uyanık, 2008: 217).

3. TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMLAR

3.1. Osmanlı Döneminde Sosyal Yardımlar

Osmanlı Devleti’nde sosyal yardım mekanizmasının sistematik anlamda üç unsuru bulunmaktadır. Bunlardan ilki, tarım ekonomisinde başat rol oynayan “aile içi yardım”dır. Bir diğeri, İslâm dininde sosyal yardımlaşmayı sağlayan zekât ve fitre şeklinde, dini kurallara dayalı yardımlardır. En sonuncusu ise vakıflar aracılığıyla yapılan yardımlardır (Hacımahmutoğlu, 2009: 66).

İslâm’ın yoksulluğa karşı önlem olarak ortaya koyduğu zekât kurumu, Kur’an’da 32 yerde geçmekte ve Allah’ın hoşnutluğunu kazanmanın, yoksullara yardımda bulunmak vasıtasıyla mümkün olacağı ifade edilmektedir. Ahlaki bağlamda da yoksullara yardım etmek ve yoksulluk durumundan kurtulmaları için çaba sarf etmek Allah’ın yolunda olmaya işaret etmektedir (Taşcı, 2009: 506).

Osmanlı’da sosyal yardımın en önemli unsurlarından olan vakıflar, devletin bütçesinden ayrı olarak, halkın kendi kendine uyguladığı bir sosyal yardımlaşma kurumu şeklinde, sosyal adaletin sağlanması ve sınıfsal ayrımların ortadan kaldırılması bağlamında etkin bir işlevi yerine getirmişlerdir (Taşcı, 2007: 94-95). Kamusal hizmetlerin sağlanmasında üzerine düşen ciddi görev olan vakıflar, başta sağlık, eğitim ve sosyal yardım olmak üzere birçok alanda faaliyette bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal yardımlar ele alındığında, köprü, yol, cami ve okul gibi unsurların inşası ve muhtaç kimselere yemek hizmeti verilmesi ve onlar için kurban kesiminde bulunulması gibi faaliyetlerde bulunan “hayri” vakıflar ve ekonomik yoksunluk yaşayan mahalle ve köylerde yaşayan bireylere sağlık ve ekonomik yardımlarında bulunan “avarız” vakıfları öne çıkmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 67).

Osmanlı Devleti döneminde vakıf düşüncesinin paralelinde sosyal yardım mekanizmasında önemli bir etkisi olan ahilik kurumu da mevcuttur. “Ahi Sandıkları” vasıtasıyla yürütülen bu kurum, esnaflar arasında ekonomik yoksunluk çekenlere sosyal yardım imkânı sağlamaktadır. Söz konusu bu sandıkların bulunduğu ahi birliklerine mensup esnaflar gün boyu kazandıkları hasılatın bir kısmını, işlerinin bitmesinin akabinde bu sandıklara getirmekte ve burada toplanan paralarla muhtaç kimselere yardımlar

yapılmaktadır. Bu yardımlar, başta günlük zaruri ihtiyaçların yanı sıra sağlık giderleri ve borç para gibi unsurları da bünyesinde bulundurmaktadır (Taşcı, 2007: 96).

Osmanlı'nın son dönemlerine doğru Askeri Tekaüt Sandığı'nın kurulmasıyla birlikte modern sosyal güvenlik sistemi ilk olarak askeri personele uygulanmıştır. (Makal,1999: 97) Ayrıca padişahların tahta çıktıklarında dağıttıkları atıyye-i seniyye'ler (yardımlar) dışında, II. Abdülhamid döneminde hayata geçirilen 'Darülhayr', 'Darülaceze', 'Hamidiye Etfal Hastanesi' ve 'Hilali Ahmer Cemiyeti' gibi kurumlarla modern sosyal devlet olma yolunda ilk adımlar atılmıştır. (Özbek, 2006: 30-31)

3.2. Cumhuriyet Sonrası Sosyal Yardımlar

Sanayileşme sürecinde Türkiye'nin ilerleyişi Batılı ülkelerden farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Avrupa'da sanayileşme olgusu ve bundan doğan hak temelli problemler, eşit vatandaşlık esasına dayanan refah devletlerinin oluşumuna katkı sağlamıştır. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise sosyal demokrat, liberal, mufazakar/korporatist refah devletlerinde önceki yüzyılın da birikimiyle sağlık, engellilik, yoksulluk ve işsizlik durumları karşısında uygulanan sosyal politikalar bir norm halini almıştır. Türkiye bağlamında bu durum ise sanayileşme açısından gecikmesi ve oluşturulan politikaların yetersizliği nedeniyle 2000'li yıllara kadar refah düzleminde sınırlı bir alanın varlığına imkân tanımıştır (Marshall, 2006; Esping-Andersen, 1990).

Türkiye'de yoksulluk meselesinin daha geniş bir alanda ele alınması 1980'li yılların ortasında mümkün olmuştur. Bu tarihe kadar yoksulluk meselesinin çözümü bağlamında devlet tarafından kapsamlı sosyal politikalar geliştirilememiş ve bu süreçte görev yapan hükümetler mesele karşısında geçici ve yeterli olmayan politikaları uygulama yoluna gitmişlerdir. 1940'lı yıllara kadar Kızılay, SHÇEK ve THK gibi yarı kamusal nitelikteki kurumlar üzerinden yürütülen hizmetlere, II. Dünya Savaşı'nın akabinde Batı ülkelerinde uygulanan, çalışan kesiminde içinde olduğu ve prim esasına dayalı bazı hizmetlerin sağlandığı bazı sosyal politika uygulamaları eklenmiştir. 1976'da çıkarılan 222 sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" ise bu süreçteki en önemli düzenlemelerdendir (Demirhan ve Kartal, 2014).

1961 Anayasa'nın 2. maddesinde geçen “sosyal hukuk devleti”, 10. maddesinde geçen “sosyal adalet” ve 48. maddesinde geçen “sosyal yardım” kavramları, sosyal haklar bağlamında önem arz etmektedir. Özellikle sosyal yardımlar hususu söz konusu Anayasa ile yasal bir nitelik kazanmışsa da, 1976 tarihli 2022 sayılı Kanun'un çıkarılmasına kadar aktif bir politika yürütme anlamında zemin bulamamıştır (Aca, 2018: 296).

Bu dönemde 2022 sayılı Kanunun akabinde 1982 yılında, ilk ve ortaöğretimde eğitim gören muhtaç öğrencilere burslu ve parasız yatılı okuma imkânı sağlama faaliyeti MEB tarafından yürütülen 2684 sayılı “İlköğretim Ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı Veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun” çıkarılmıştır. Bu dönemde SHÇEK de sosyal yardım uygulamaları açısından önemli bir basamaktır. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, koruma ve bakım hizmetleri, sosyal yardım ve parasal veya aynı nitelikteki hizmetleri ele almaktadır. Bu noktada korunmaya muhtaç çocuklar için çocuk yuvaları ve gençler için yurtlarda bakım imkanı, gençlik evleri, kreş ve gündüz bakımevleri, yaşlılar için de huzurevleri ve yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri gibi hizmetler kullanıma sunulmuştur. Ayrıca engelliler, kadınlar ve aileler için de hizmetler sunulmuştur. Bunların yanı sıra 227 sayılı KHK ile muhtaç durumdaki öğrenciler için barınma imkânı, görme engelli ve muhtaç durumda olan bireylere aylık nakdi yardım gibi hizmetler sunumu Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir (Zengin vd. 2012: 137-139).

1986 yılında Başbakanlığa bağlı olarak 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümlerine istinaden Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) kurulmuştur. Söz konusu Fon'un amacı, muhtaç durumda olan vatandaşlara yardımda bulunmak ve sosyal adalet çerçevesinde gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleştirilmesini ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir (Aygen, 2016:164).

Sosyal yardım uygulamalarından bir diğeri de Yeşil Kart sistemidir. 1992 yılında faaliyete geçen bu sistem sosyal güvenlik ağına dahil olmayan ve geliri asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlara sağlık hizmeti sağlamayı amaçlamaktadır. 1998 yılında sisteme sokak çocukları da dahil edilmiştir. 2008 yılında faaliyete geçen Genel Sağlık Sigortası sistemi sonrasında 2011 yılı sonu itibarıyla Yeşil Kart uygulaması son bulmuştur (Aygen, 2016: 167-168).

Üniversite öğrencilerine burs ve kredi verilmesini sağlayan düzenleme 2004 yılında 5102 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir. Bu sayede muhtaç durumda olan üniversite öğrencilere Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (YURTKUR) tarafından burs ve kredi verilmektedir (Zengin vd. 2012: 139).

2003 yılında başlatılan Sağlıkta Dönüşüm Programı'na istinaden 2008 yılında 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile düzenlenen Genel Sağlık Sigortası (GSS) sistemi sosyal sigorta modeli çerçevesi etrafında tasarlanmıştır. Türkiye'deki her vatandaş sisteme dâhil edilmekte ve prim ödeyen herkes sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Gelir testi uygulanan sistemde, ödeme imkânı ve geliri olmayan vatandaşların primleri devlet tarafından karşılanmaktadır (Dertli, 2015: 271).

2002 yılında iktidara gelen AK Parti, Parti Programı'nda sosyal devlet anlayışını şu şekilde özetlemiştir: 'Devleti halka hizmet etme aracı olarak gören partimiz, bir sınıf ve kesimin değil bütün vatandaşlarımızın refah ve mutluluğunu sağlayacak sosyal politikalar yürütecektir. Bu bağlamda yoksullar, bakıma muhtaç yaşlılar, çocuklar ve işsizler için özel programlar oluşturulacak, zor durumdaki vatandaşlara, terkedilmiş ve kimsesiz oldukları duygusu yaşatılmayacaktır. İşsizleri, fakirleri, düşkünleri, hastaları, özürlüleri gözeten, onların insan onuruna yakışacak şekilde yaşamalarını sağlayacak bir sosyal devlet anlayışının kaçınılmaz olduğu ortadadır. Partimiz, merkezi devletin yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve özel sektör ile işbirliği yapmasını sağlayarak sosyal devlet hizmetlerinde verimliliği, sürati ve kaynak kapasitesini artıracaktır.' (AK Parti, Parti Programı 2002).

Bu dönemde devlet eliyle birçok yeni sosyal yardım programı devreye sokulmuştur. Bu durum Buğra (2008) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: "Sadece formel sektörde çalışanları değil bütün vatandaşları kapsayan bir sosyal politika anlayışının Türkiye'nin siyasi gündemine girmesi AK Parti iktidarı sırasında oldu." (Buğra, 2008:218).

Türkiye'deki sosyal ve siyasal gelişmeler çerçevesinde, sosyal politikaları belirlemek, geliştirmek ve optimal anlamda bu politikaları tek elden yürütmek amacıyla 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuştur. Nisan 2021'de bakanlığın adı "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir. Sosyal alanda faaliyet gösteren tüm kamu kurum ve kuruluşları bu bakanlık bünyesinde toplanarak,

bakanlık eliyle yapılacak hizmetlerin dışsallıklarının daha etkin bir şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.1. Türkiye’de sosyal yardımlar

AİLE YARDIMLARI	EĞİTİM	SAĞLIK	ÖZEL	ENGELLİ ve YAŞLI	PROJE DESTEKLERİ ve İSTİHDAM DESTEKLERİ
Gıda Yardımları	Eğitim Materyali Yardımları	Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik) (ŞSY)	Aşevleri	Yaşlılık Yardımı-2022	Gelir Getirici Proje Destekleri
Barınma Yardımları	Şartlı Eğitim Yardımları	Engelli İhtiyaç Yardımları	Afet (Acil Durum) Yardımları	Engelli Yardımı-2022	Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
Sosyal Konut Projesi	Öğle Yemeği Yardımı	GSS Gelir tespiti ve Prim Desteği	Yabancı Uyruklulara Yönelik Yardımlar	Engelli Yakını Yardımı-2022	İstihdam Eğitimi Projeleri
Yakacak Yardımları	Ücretsiz Ders Kitabı			Silikozis Yardımı-2022	Sosyal Hizmet Projeleri
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yardım	Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardımı			Evde Bakım Yardımı	İşe Yönlendirme Yardımı
Muhtaç Asker Ailelerine Yardım	Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması				İşe Başlama Yardımı
Doğum Yardımı	Yurt Yapımı				
Öksüz ve Yetim Yardımı					
Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı					

Kaynak : Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2019.

3.3. Türkiye’de Gelir Dağılımı, Yoksulluk, İşsizlik

3.3.1. Türkiye’de Gelir Dağılımı

Türkiye’de gelir dağılımı araştırmaları, 1960’lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) kurulması itibariyle yapılmaya başlanmış; 1980’e kadar yapılan çalışmalarda dağılımın bozuk olduğu saptanmıştır. 24 Ocak 1980 kararlarının ekonomide oluşturduğu gelir bölüşümü eşitsizliğinin özellikle ücretli emek kesimi aleyhine artış göstermesi, bu bozukluğun devamını sağlamıştır. 1990’lı yıllarda borçlanma olgusunun doğal bir kamu geliri olarak kabulüyle birlikte gelir dağılımındaki eşitsizlikler ivme kazanmıştır. Söz konusu bu borçlanma esnasında borç anapara ve faizlerinin katlanarak artması, geçmiş dönemlere ait borç stokunun gelecek kuşaklara transferine neden olmuş ve yaşanan kriz ortamlarının da etkisiyle adil bir gelir dağılımı gerçekleştirilememiştir (Gögöl, 2012: 60).

TÜİK tarafından yapılan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021’e göre aşağıdaki tabloda 2012 ve 2021 yılları arasında Türkiye’de gelir dağılımının istatistikî olarak görülmektedir;

Tablo 3.2. Türkiye’de gelir dağılımı analizi (2012 – 2021)

	En Düşük %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	En Zengin %20
2012	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6
2013	6,1	10,7	15,2	21,4	46,6
2014	6,2	10,9	15,3	21,7	45,9
2015	6,1	10,7	15,2	21,5	46,5
2016	6,2	10,6	15,0	21,1	47,2
2017	6,3	10,7	14,8	20,9	47,4
2018	6,1	10,6	14,8	20,9	47,6
2019	6,2	10,9	15,2	21,4	46,3
2020	5,9	10,6	14,9	21,2	47,5
2021	6,1	10,8	15,1	21,3	46,7

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021.

Türkiye geneli için 2012 ve 2021 yılları gösterge olarak alındığında, hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre en alt %20'lik dilimin, toplam gelirden aldığı pay 2012 yılında %5,9 iken, 2021 yılında %6,1 oranına yükselmiştir. İkinci %20'lik dilimin aldığı pay ise, 2012 yılından 2021 yılına, 0,2 puanlık artış ile %10,6 oranından %10,8 oranına yükselmiştir. Üçüncü %20'lik dilimde ortalama bir seyir izlenmekte olup toplam gelirden alınan pay 2021 yılında %15,1 oranında gerçekleşmiştir. Birinci ve İkinci %20'lik dilimdeki hanehalklarının gelirden aldıklarına payın artmasına paralel olarak, Dördüncü ve Beşinci %20'lik dilimlerde alınan paylarda azalış izlenmiştir. Dördüncü %20'lik dilimin aldığı payda belirgin olmasa da kısmi bir azalış olmuş ve 2021 yılında %21,3 oranında gerçekleşme gözlenmektedir. En üst gelir seviyesini ifade eden Beşinci %20'lik dilimde ise 2012'de %46,6 olan oran, 2021 yılında %46,7 oranına yükselmiştir.

Tablo 3.3. Hanehalkı kullanılabilir gelire göre gini katsayısı, P80/P20 ve P90/P10 oranları 2006-2015

Yıllar	Gini Katsayısı	P80/P20 Oranı	P90/P10 Oranı
2012	0,402	8,0	14,2
2013	0,400	7,7	13,6
2014	0,391	7,4	12,6
2015	0,397	7,6	13,3
2016	0,404	7,7	13,6
2017	0,405	7,5	13,4
2018	0,408	7,8	13,7
2019	0,395	7,4	13,0
2020	0,410	8,0	14,6
2021	0,401	7,6	13,7

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021.

Gelir dağılımındaki adaletsizliği ifade etmek için kullanılan Gini Katsayısına baktığımızda ise, 2012 ve 2021 yılları temel alındığında, on yıllık süreç içerisinde gelirin adil dağılımında kısmî bir düzelme görülmektedir. 2012 yılında 0,402 oranında gerçekleşen katsayı, 2021 yılında 0,401 oranında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla gelir dağılımı adaletsizliğinde kayda değer bir değişim söz konusu değildir.

Son %20'lik dilimin, ilk %20'lik dilime oranı olan P80/P20 oranına bakıldığında ise, 2012 yılında en zengin gelire sahip kesim, en düşük gelire sahip olanlara göre 8 kat daha fazla gelir elde etmiştir. On yıllık periyodun bitiminde 2021 yılına bakıldığında ise, bu oran 7,6 kata gerilemiştir ve bu gelir dağılımında kısmî de olsa, bir iyileşmenin göstergesidir.

3.3.2. Türkiye’de Yoksulluk

Yoksulluk, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de uzun yıllardan beri gündem konusu olan ciddi bir meseledir. Türkiye’de yoksullukla mücadele noktasında, günümüze kadar muhtelif politika ve stratejiler izlenmiş ve 2000 sonrası dönemde bu mücadelede kamusal sosyal yardımlar ağırlık kazanmıştır (Karaaslan, 2016: 133).

Tablo 3.4. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı, 2012-2021

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
%40										
Yoksulluk sınırı (TL)	3 611	4 008	4 443	4 997	5 693	6 355	7 113	8 635	9 915	11 227
Yoksul sayısı (Bin kişi)	7 344	6 788	6 572	6 652	6 482	5 865	6 322	6 710	7 278	7 061
Yoksulluk oranı (%)	10,0	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3	8,9	8,5
Yoksulluk açığı	23,7	22,6	22,3	22,3	20,8	20,0	22,3	21,8	23,1	24,4
%50										
Yoksulluk sınırı (TL)	4 515	5 007	5 554	6 246	7 116	7 944	8 892	10793	12394	14 034
Yoksul sayısı (Bin kişi)	11998	11 137	11 332	11 219	11 026	10 622	11 091	11 641	12 267	11 936
Yoksulluk oranı (%)	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0	14,4
Yoksulluk açığı	26,9	26,0	24,4	25,3	24,3	22,6	23,7	24,1	25,9	25,0
%60										
Yoksulluk sınırı (TL)	5 418	6 012	6 665	7 495	8 539	9 532	10 670	12 952	14 873	16 841

Yoksul sayısı (Bin kişi)	16 741	16 706	16 501	16 706	16 328	15 864	16 888	17 207	17 921	17 636
Yoksulluk oranı (%)	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9	21,3
Yoksulluk açığı	29,2	26,7	27,2	26,8	26,5	25,8	25,4	26,3	26,9	26,9
%70										
Yoksulluk sınırı (TL)	6 320	7 016	7 775	8 744	9 963	11 121	12 448	15 111	17 352	19 648
Yoksul sayısı (Bin kişi)	22 252	21 979	22 223	22 546	22 096	22 171	22 701	23 024	23 704	23 789
Yoksulluk oranı (%)	30,2	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5	29,0	28,7
Yoksulluk açığı⁽¹⁾	31,2	29,0	29,3	28,4	28,5	27,2	28,0	28,9	29,5	28,7

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021.

TÜİK'in Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksul sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı verileri incelendiğinde, son 10 yılda yoksulluk oranları düşerken, yoksulluk sınırının artmasına paralel olarak yoksul kişi sayısı da artmıştır. Bu göstergeler, Türkiye'de yoksulluk alanında yapılan çalışmaların gidişatı noktasında önemli ipuçları vermektedir.

3.3.3. Türkiye'de İşsizlik

Türkiye'de işsizliğin temelinde, özellikle hızlı nüfus artışı ve genç nüfusun oran olarak yüksek olması gibi demografik unsurların yanı sıra, iç göç ve kentleşme ile ortaya çıkan eğitim ve bölgesel dengesizlik eğilimleri yatmaktadır. Geçiş sürecini yaşayan Türkiye ekonomisinde, piyasa ekonomisi anlayışının rekabet kavramı ile desteklenememesi, özel sektör yatırım düzeyinin yeterli olmaması gibi unsurlar işsizliğin yapısal bir sorun görünümü arz etmesine neden olmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2008: 50).

Türkiye'de işsizlik oranı, 2012 yılının akabinde bir artış sürecine girmiştir. 2012 yılında %9,2 olan işsizlik oranı, 2016 yılında %10,9 olarak gerçekleşmiştir. Ekonomik büyümede devamlılık ve üretim artışı açısından pozitif göstergelere sahip olunmasına rağmen işsizlik oranlarının artış göstermesinin temelinde, 2012 yılından sonra Türkiye'de yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelerin etkisi yatmaktadır (UIS).

Tablo 3.5. 2014-2021 yılları Türkiye’de istihdamın görünümü

Yıllar	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücüne dâhil olmayanlar	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)
2020	62 579	31 844	49,1	42,7	13,1
2021	63 704	30 989	51,4	45,2	12,0

Kaynak: TÜİK, 2021 İşgücü İstatistikleri

TÜİK’in 2021 yılı İşgücü İstatistikleri çalışmasına göre, Türkiye 15 ve daha yukarı yaşta olanlarda işsizlik oranı 2020 yılında %13,1 olmuş, 2021 yılında ise %12 olmuştur. 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı 2021 yılında bir önceki yıla göre 2,3 puan azalarak %22,6 oldu. Bu yaş grubunda işsizlik oranı; erkeklerde %19,4, kadınlarda ise %28,7 olarak tahmin edilmiştir (TÜİK, 2021). İstihdam oranı incelendiğinde, Covid-19 pandemisi nedeniyle istihdam oranı %42,7 olarak hesaplanırken 2021 yılında bu oran %45,2 olarak gerçekleşmiştir.

3.4. Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminin Ana Hatları ve Mevcut Durum

Geçinme güçlüğü durumunda ve sosyal dışlanma riskine maruz kalan yoksul ve düşük gelirli bireylerin yaşamlarının güvence altına alınması hususunda kamu sorumluluğu ilkesinin kabulünden doğan ve bu bağlamda gelir ve muhtaçlık kontrolüne bağlı ve karşılıksız olarak kamu tarafından sağlanan yardımları ifade eden sosyal yardımlar, genel devlet bütçesinden yahut spesifik bir amaç için ayrılmış özel vergilerle finanse edilen kamu yardımlarıdır (Metin, 2012: 138-139).

Sosyal yardım alanında mevcut durumun izahı noktasında, Türkiye’de ve dünyada seyreden durumdan hareketle bir sonuca varmak mümkündür. Dünyada refah rejimlerinde genel anlamda uygulanmakta olan kamu kaynaklı sosyal yardımların azalışına mukabil, Türkiye’de kamu yönetiminin sosyal yardım alanında kaynakları ve uygulamaları artış eğilimindedir. Türkiye’de yaşanan bu gelişmeye neden olan faktörler, uygulanan sosyal refah politikalarının niteliği ve çeşitliliği ile ön plana çıkmaktadır. Özellikle Aile ve Sosyal

Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasının akabinde yüklendiği ciddi miktardaki bütçenin yanında, belediyelerin ve il özel idare bütçelerinin miktarı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de söz konusu politikaları uygulama adına, yangın söndürme anlayışından “koruma ve önlem alma” anlayışına geçildiği ve önemli bir aşamanın kaydedilmiş olduğu görülmektedir (Kesgin, 2014: 208).

Tablo 3.6. Türkiye’de kamu kesimi sosyal harcamaları (GSMH İçindeki Pay, Yüzde)

					(Milyon TL)
	2016	2017	2018	2019	2020
Sosyal koruma harcamaları toplamı	336 520	382 665	448 727	542 201	655 599
İdari masraflar ve diğer harcamalar	5 744	7 108	6 700	8 834	9 597
Sosyal koruma yardımları toplamı	330 776	375 557	442 027	533 368	646 002
Hastalık/sağlık bakımı	91 330	103 077	121 755	146 036	170 993
Engelli/malül	11 982	13 317	14 840	18 200	20 906
Emekli/yaşlı	162 139	184 984	219 939	263 079	300 902
Dul/yetim	39 615	44 687	52 262	63 616	73 194
Aile/çocuk	12 319	14 966	16 986	23 177	31 071
İşsizlik	8 172	8 672	10 358	15 732	44 393
Sosyal dışlanma b.y.s	5 218	5 853	5 887	3 529	4 544

Kaynak: TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri 2020

Sosyal koruma harcamalarının gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı 2020 yılında %13,0 oldu. Sosyal koruma yardımlarının GSYH içindeki payı ise %12,8 olarak gerçekleşmiştir. Risk/ihtiyaç grupları bazında bakıldığında, emekli/yaşlılara yapılan harcamaların %6,0 ile en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Bunu, %3,4 ile hastalık/sağlık bakımı harcamaları ve %1,5 ile dul/yetim harcamaları takip etmiştir (TÜİK, 2020).

3.5. Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS)

Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS); mağdur ve yardıma muhtaç şahısların taleplerinin alınması, hane bazlı kayıtlarının tutulması, kişisel verilerinin ve sosyo-ekonomik bilgileri ile servet unsurlarının merkezi veri tabanlarından sorgulanması, hanenin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin mahallinde yapılan sosyal araştırmaya yönelik raporların

kayıt altına alınması, muhtaçlık kararının verilmesi, yardım ödemeleriyle ilgili olarak banka talimatlarının verilmesi ve verilen tüm yardımlara yönelik otomatik muhasebeleştirme işlemlerinin hepsinin elektronik ortamda yapıldığı bir süreç yönetim ve bilişim sistemidir (ASPB, 2014: 109).

Sosyal Yardım Bilgi Sisteminin hizmete sunulmasıyla birlikte;

- Yardım başvurusunda bulunan vatandaşların muhtaçlık durumları merkezi veri tabanları kullanılarak bizzat devlet tarafından yapılmaya başlanmış olduğundan, bireyler muhtaç olup olmadıklarını ispatlama yükünden kurtarılmıştır.
- Yardım başvurusunda bulunan vatandaşların ayrı ayrı konu ile ilgili kamu kurumlarını dolaşmaları suretiyle durumları ile ilgili evrak toplamasının önüne geçilerek, yalnızca nüfus cüzdanı ibrazı ile yardıma hak kazanma/kazanamama durumları belirlenmeye başlanmıştır.
- Yoksul vatandaşların yardımlara erişim süreci kısaltılmıştır.
- Muhtelif kamu kurumlarınca verilen mükerrer yardım konusuna engel olunarak, sosyal yardımların daha geniş bir kitleye ve gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması sağlanmıştır.
- Mükerrer yardımların engellenmesine yönelik yapılan yazışmalar ortadan kaldırılarak, bürokrasi en aza indirilmiş ve kamu kaynaklarının etkin kullanılmasına yönelik bir basamak daha ilerleme kaydedilmiştir.
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nda yaşanan iş yoğunluğu söz konusu sistemin varlığı sayesinde azaltılarak, Vakıf çalışanlarının hane ziyaretleri için harcadıkları emek artırılmıştır.
- Etkin ve verimli sosyal yardım politikaları geliştirilmesi adına geçerli istatistiki veri tabanı alt yapısı oluşturulmuş, bu sayede de e-devlet uygulamalarına sağlıklı bir şekilde entegre olunmuştur.

Yardım için başvuruda bulunmak amacıyla kamu kurumlarını tek tek dolaşarak evrak toplamak için harcanılan en az 3 ilâ 5 günlük zaman ve katlanılan ulaşım masraflarının yanı sıra, işlemlerin sonuçlanması 15 ilâ 20 günlük bir süreye ihtiyaç duyulmaktaydı. Sistemin hayata geçmesi sonucu aylık olarak yaklaşık 1 milyon evrak ortadan kaldırılmış, ulaşım için

harcanan 2 milyon TL yol parası vatandaşın cebinde kalmış ve başvuru için geçen 3 ilâ 15 günden birkaç dakikaya indirilmiştir (ASPB, 2014a)

3.6. Türkiye’de Sosyal Yardım Hizmeti Sağlayan Kamu Kurumları

3.6.1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

8.06.2011 tarih 27958 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 633 nolu KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. 2018 yılında ise 703 nolu KHK ile ASPB ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı birleştirilmiş ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adını almıştır. Daha sonra Nisan 2021’de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak ayrılmıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın görevleri;

- Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncellemek suretiyle geliştirmek,
- Sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin muhafaza edilerek gelecek kuşaklara sağlıklı bir biçimde aktarılmasını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek,
- 633 nolu KHK’de belirtilen diğer görevleri yerine getirmektir (www.turkiye.gov.tr).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından yürütülen hizmetleri aşağıda verilen altı organ çerçevesinde incelemek mümkündür. Bu organlar;

- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM), yoksullukla mücadele ve sosyal yardımlar alanında ulusal düzeyde uygulanacak politika ve stratejileri oluşturma ve uygulama adına gerekli çalışmaları yürütmekte olup, sosyal yardımların tasarlanması ve dağıtılması noktasında Türkiye'deki en stratejik öneme sahip birimdir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, sosyal yardım faaliyetlerini Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü vasıtasıyla, 1986 yılında yürürlüğe giren 3294 sayılı kanunla kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) ile yürütmektedir. Bu fonun amaçları arasında, muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alınması vasıtasıyla gelir dağılımının adaletli bir biçimde dağıtımına katkı sunmak ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek gibi unsurlar bulunur (ASPB, 2016: 25).

SYDTF'nin gelirleri arasında ise,

- Kanun ve Kararnamelerle kurulu bulunan ve kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktarlar,
- Gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının %2,8'i,
- Trafik para cezalarının %50'si,
- RTÜK gelirlerinin %15'i,
- Bütçeye konulacak ödenekler,
- Her nevi bağış ve yardımlar ve diğer gelirler bulunmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nda toplanan kaynak, Fon kurulunda alınan kararlar doğrultusunda, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) transfer edilmekte ve yardımlar SYDV tarafından vatandaşlara ulaştırılmaktadır (www.sosyalyardimlar.aile.gov.tr).

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ATHGM), Türkiye'de aile odaklı çalışmaların temelinde yer almakta; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın aile ve topluma yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütme ve koordine etme hususunda hizmet sunmaktadır. ATHGM, aile

yapısının değerlerinin korunması ve gl kılınması adına çalışmalar yapmakta, aile içi şiddet, istismar, tre cinayetleri ve intihar gibi sorunları, neden-sonuç ilişkisi bakımından araştırmakta ve bu gibi sorunların önüne geçmek için destek ve eğitim programları uygulamaktadır (ASPB, 2016: 23).

ocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (HGM), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın çocuklara yönelik önleyici, koruyucu, geliştirici, eğitici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütme ve koordine etmekte, bu hizmetler ekseninde politika ve stratejiler belirleyerek, uygulamakta ve denetimde bulunmaktadır. 5395 sayılı ocuk Koruma Kanunu ekseninde belirlenen tedbirleri yürüten ve koordinasyonunu sağlayan HGM'nin hizmetleri arasında, koruyucu aile, sosyal ve ekonomik destek, evlat edinme vb. birçok nitelikli hizmet mevcuttur (ASPB, 2016: 23-24).

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYGM), ASHB'nin engellilere ve yaşlılara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordine edilmesinden sorumlu bir birimdir. Engelli ve yaşlılara spesifik hizmetler sunan bu birim, rehabilitasyon merkezleri ve huzurevlerini bünyesinde bulundurmaktadır. Engellilerin ve yaşlıların sorunlarını ve çözüm yollarını araştıran, bu hususta inovatif uygulamalar geliştiren ve uygulayan EYGM, oluşturulan politika ve stratejilerin ışığında bu dezavantajlı kesime hizmet faaliyetlerini sürdürmektedir (ASPB, 2016: 25).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), ASHB'nin kadınlara yönelik koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütülmesi ve koordine edilmesinden sorumludur. Kadına karşı her türlü ayrımcılığı, istismarı, şiddeti önlemeyi ve kadının insani haklarını geliştirmeyi kendine misyon edinmiş olan KSGM, kadın konukevleri ve şiddet nleme ve İzleme Merkezleri (şöNİM) ile kurumsal olarak vatandaşa hizmet vermektedir (ASPB, 2016: 24).

şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı (şYGDB), ASHB'nin şehit yakınları ve gazilere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek; psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan desteklemekle sorumlu olan birimdir (ASPB, 2016: 29).

3.6.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)

Fakir Fukara Fonu olarak bilinen ve 1986 yılında 3294 sayılı kanun hükümlerince kurulan SYDV'ler, kuruluşlarından bugüne kadar sosyal politikaların temel bileşeni olan sosyal yardım mekanizmasının çalışmasında çok önemli roller üstlenmiştir.

3294 Sayılı Kanun kapsamında muhtaç durumdaki kimselere ayni ve nakdi sosyal yardımların büyük çoğunluğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) üzerinden verilmektedir. Türkiye genelinde 81 il ve 957 ilçede toplamda 1003 SYDV bulunmaktadır. SYDVler sahada sosyal yardımlara ihtiyacı olan dezavantajlı kesimlere ulaşan ve yerelde sosyal yardımlar konusunda tartışılmaz biçimde bilgi birikimine ve deneyime sahip binlerce çalışanı olan en önemli kuruluştur. SYDVlerin sorumluluğundaki vatandaşlar SYDTF Kanunu madde 3'te tanımlanmıştır:

‘Fakrî zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişilere yardım etmek ve sosyal adaleti pekiştirici tedbirler almak suretiyle gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir’. (3294 SYDTF Kanunu, 1986: md.1 ve md.3).

Ayrıca 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre “Vakfiyelerde yazılı hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek üzere her seviyeden eğitim öğretim tesisleri, öğrenci yurtları sağlık ve sosyal yardım kurumları, aşevleri gibi tesisler açmak, yönetimini sağlamak, öğrencilere eğitim yardımı yapmak, ihtiyaç sahibi insanlara sosyal yardımlarda bulunmak, muhtaç ve engellilere aylık bağlamak” hükme bağlanmıştır. (Vakıflar Kanunu, 2008: md. 52).

SYDV Mütevelli Heyeti atanmış ve seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. Mülkî idare amirleri Vakfın tabii başkanı olup, illerde Belediye Başkanı, Defterdar, İl Millî Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Müdürü, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürü, İl Müftüsü; ilçelerde Belediye Başkanı, Mal Müdürü, İlçe Millî Eğitim Müdürü, Sağlık Grup Başkanı, İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürü ve İlçe Müftüsü vakfın Mütevelli Heyetini oluşturur. (3294 SYDTF Kanunu: md. 7) Ayrıca çevreyi ve

bölgede yaşayanları tanıyan kanaat önderi hayırsever vatandaşlar muhtarlar, sivil toplum kuruluşu yöneticileri de bulunmaktadır.

Vakıf müteveli heyetleri sosyal yardımların verilisinde ve işleyişinde söz hakkına sahip olan organdır. Bu kapsamda müteveli heyetin sorumluluğundaki işler vakıfların Resmi Senedi'nde açıklanmıştır (SYDV Resmi Senedi, 1986: md.10) Her bir SYDV kararlarını kendi müteveli heyetiyle alır. Ayrıca SYDV'ler özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptirler. (5737 Sayılı Vakıflar Kanunu, 2008:md.4) Vakıflar hiçbir Bakanlığa bağlı olmamakla birlikte, denetimleri Vakıflar Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

SYDTF'nin gelirleri arasında ise,

- Kanun ve Kararnamelerle kurulu bulunan ve kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktarlar,
- Gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının %2,8'i,
- Trafik para cezalarının %50'si,
- RTÜK gelirlerinin %15'i,
- Bütçeye konulacak ödenekler,
- Her nevi bağış ve yardımlar ve diğer gelirler bulunmaktadır.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nda toplanan kaynak, Fon kurulunda alınan kararlar doğrultusunda, Aile Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) transfer edilmekte ve yardımlar SYDV tarafından vatandaşlara ulaştırılmaktadır (www.sosyalyardimlar.aile.gov.tr). Türkiye'de SYDV'ler şu anda gıdadan, barınmaya, yaşlı bakımdan nakdi yardımlara kadar 50 den fazla yardım çeşidinin dağıtılmasında yer almaktadır. Konjonktürel olarak yaşanan durumlara göre devletin yüklendiği sosyal sorumluluklar arttıkça ve yeni sosyal yardımlar hayata geçtikçe bu yardımları da hedef kitleye SYDV'ler ve SYDV çalışanları ulaştırmaktadır.

3.6.3. Vakıflar Genel Müdürlüğü

Kamusal sosyal yardımların diğer bir ayağını, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen sosyal yardım faaliyetleri oluşturmaktadır. 227 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname (KHK) ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verilen sosyal yardım hizmetleri çerçevesinde (Taşcı, 2007: 78), uygulanan birtakım hizmetler mevcuttur. Bunlar, aşevi, burs ve muhtaç aylığı şeklinde kategorize edilmektedir. Bunlardan aşevi, yoksullara yiyecek dağıtılmak üzere kurulmuş olan hayır evidir. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu hükümleri gereğince Genel Müdürlük, gerek gördüğü yerlerde aşevi açma ve işletme iznine sahiptir. Aşevi hizmetinden, sosyal güvencesi bulunmayan ve geliri net asgari ücret miktarından fazla olmayan vatandaşların yanı sıra, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında kanun gereğince aylık alanlar da aşevi hizmetinden yararlanabilirler.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün diğer bir hizmeti, 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu ve 20/08/2013 tarih ve 28741 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü Yükseköğrenim Burs Yönetmeliği gereğince ortaöğrenim ve yükseköğrenim öğrencilerine burs verilmesidir.

Genel Müdürlüğün diğer bir hizmeti ise, vakfiyelerde yer alan hayır şartları gereğince muhtaç kişilere aylık bağlanmasıdır. Ana veya babası olmayan yoksul çocuklar ile %40 ve üzeri engelli olan muhtaçlara bağlanabilen aylık için;

- Sosyal güvenceye sahip olmama,
- Herhangi bir gelir veya aylığa sahip olmama,
- Mahkeme kararı ve kanunla bakım altına alınmamış olma,
- Gelir getirici taşınır ve taşınmaz malın mevcut olmaması veya olup da bunlardan elde edilecek aylık ortalama gelirin Vakıflar Yönetmeliği'nde belirlenen güncel muhtaç aylığı miktarını geçmemesi gerekmektedir (2017 yılı için belirlenen ödeme tutarı 643,05 TL'dir.) (www.vgm.gov.tr).

3.6.4. Gençlik ve Spor Bakanlığı KYK Hizmeti

Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesinde yer alan Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında varlık gösteren önemli kuruluşlardan biridir. Burs, öğrenim kredisi ve beslenme yardımı desteğinde bulunan Yurtkur'un görevleri;

- Yükseköğrenim öğrencilerine barınma hizmeti vermek,
- Yükseköğrenim öğrencilerine burs/öğrenim kredisi şeklinde nakdî destek sağlamak,
- Sağlıklı ve dengeli beslenme adına beslenme desteği sağlamak,
- Bakanlar kurulu tarafından vergi muafiyeti tanınan vakıflar ve kamu yararına faaliyette bulunan derneklere ait yükseköğrenim yurdunda barınmakta olan öğrencilere eğitim, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler vasıtasıyla milli ve manevi gelişimlerine katkıda bulunmaktır (YURTKUR, 2016: 3).

3.6.5. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler, neo-liberal anlayışın gelişmesiyle beraber, sosyal yardım alanında ekonomik olarak aktif bir politika izlemeye başlamışlardır. Bu durum, devletin ekonomik alana müdahale anlayışından kaynaklanmaktadır. Yoksulluk sorunu bu düzlemde, içerisinde yerel yönetimlerin ciddi bir ağılığa sahip olduğu refah karmasına havale edilmiştir (Metin, 2011: 195).

Yerel yönetimler, yoksulluğu asgariye indirmek, akut sorunlara ivedi çözüm bulmak ve temel gıda, barınma, giyecek gibi zaruri ihtiyaçları karşılama noktasında sosyal yardım faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler.

Türkiye'de geçmiş dönemde yerel yönetimlere, sosyal yardımlar alanında bir hizmet sunumu ortaklığından ziyade ikincil önem atfedilmiş ve sahada etkin bir görünüm arz etmelerine imkân tanınmamıştır. Son yıllarda değişen ve gelişen sosyal politikaların da etkisiyle yerel yönetimler, çeşitli nedenlere istinaden daha fazla aktif olabilmektedirler. Her ne kadar Merkezi yönetime ortak olunma noktasında hala yetki kısıtlamaları olsa da, özellikle Büyükşehir Belediyeleri gibi yönetimler geniş kapsamlı ve büyük bütçelerle sosyal nitelikli hizmetleri yerine getirebilmektedir (Kesgin, 2014: 197).

Yerel yönetimlerin yaptığı yardımlara örnek olarak, 4109 sayılı ve 1941 tarihli Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun ile asker ailelerine yapılan yardımlar verilebilir. Bu yardım, askerliğin 45 günden az olmaması şartı ile terhisi takip eden 15. günde sona erer. Askere giden vatandaşın usul veya furuu, karısı veya kardeşi yardımdan faydalanabilir. Bunun yanında, yiyecek ve diğer zorunlu ihtiyaçların askere giden tarafından temin edildiğinin ve askere gitme halinde her iki tarafın geçimini sağlayamama durumunun belgelenmesi istenmektedir (Kesgin, 2014: 194).

3.7. Türkiye’de Asgari Gelir Desteği Odaklı Uygulamalar

3.7.1. 2022 Sayılı Kanun

1 Ocak 1977 tarihinde yürürlüğe giren, “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında 2022 Sayılı Kanun” kamuoyunda genellikle “engelli aylığı” olarak bilinmektedir. Ekonomik yoksunluk içinde bulunan 18 yaşından büyük engelli bireyler ve kanunen bakmakla yükümlü oldukları 18 yaşını tamamlamamış engelli yakını bulunan Türk Vatandaşlarına bağlanan ve üç aylık periyotlarla ödenen bir aylıktır. Aylığın ödenen miktarı kişinin engel oranına göre değişiklik göstermektedir.

65 yaşını doldurmuş ve muhtaç olduğuna karar verilen Türk Vatandaşlarına, engelli kesimde olduğu gibi, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca yerine getirilen 2022 sayılı kanun hükümleri gereğince, ayrıca aylık bağlanmaktadır (www.aile.gov.tr), (2022 sayılı Kanun).

Asgari gelir desteğine en çok benzeyen uygulama olan, çalışamayacak durumda olmayan yaşlılara ve engellilere muhtaçlık durumu devam ettiği süre boyunca verilen yardımlardır.

Tablo 3.7. 2022 Sayılı Kanun kapsamındaki aylıklar

Aylık Türü	Kişi Sayısı	Aktarılan Kaynak (TL)
Yaşlı (65 Yaş Üstü) Aylığı	836.665	7.458.919.533
Engelli (%70 ve Üzeri) Aylığı	279.757	2.800.319.972
Engelli (%40-%69) Aylığı	351.998	2.350.745.049
Engelli Yakını Aylığı (18 Yaş Altı)	98.116	620.266.176
TOPLAM	1.566.536	13.230.250.730

Kaynak: ASHB, 2021 Faaliyet Raporu.

3.7.2. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Sosyal ve Ekonomik Destek hizmeti, yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde idame ettirmede zorluk çeken birey ve ailelere çocuklarının yanında bakımına imkân sağlaması amacıyla kaynakların yeterliliği noktasında yapılan ekonomik destek hizmeti ile ailelere yapılacak psiko-sosyal destek hizmeti olan sosyal hizmet desteğini kapsamaktadır.

Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinin en önemli fonksiyonu; ÇHGM'nin öncelikli hedef grubu olan korunmaya muhtaç çocuk ve gençlerin koruma altına alınmasına esas oluşturacak nedenin ekonomik yoksunluk karakteri göstermesi halinde, bu bireylere ve ailelerine kuruluş bakımı yerine, ekonomik yardım ve diğer destekleyici sosyal hizmet uygulamalarıyla ailenin parçalanmadan bir arada yaşaması için fırsat sağlamaktır. Bununla birlikte, kuruluş bakımından ayrılan ve ekonomik desteğe ihtiyaç duyan gençlerin bir süre desteklenerek toplumda muhtaç duruma düşmeden hayatlarını idame ettirmeleri amaçlanmaktadır.

Nitelik olarak Sosyal ve Ekonomik Destek hizmeti ödemeleri bir maaş ödemesi şeklinde gerçekleşmeyip, ailenin ekonomik koşullarını iyileştirme ve düzeltme çabalarını desteklemesi, çocuklarının bu zaman zarfında zarar görmeden bakımı ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla geçici bir süre için yapılmaktadır. Yardım hizmetinden yararlananların bu hizmet karşısında etik olarak, kendi kendilerine yeterli hale gelebilmeleri,

bir iş ve meslek edinerek ailesini geçindirebilecek pozisyona gelmek için bir uğraş içinde olmaları beklenmektedir.

Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinden;

- Haklarında bakım tedbiri kararı verilerek sosyal hizmet kuruluşlarında bakılan ve desteklendikleri takdirde ailesi veya yakınları yanına verilebilecek çocuklar,
- Maddi yoksunluk nedeniyle, desteklenmemeleri durumunda korunmaya muhtaç duruma düşecek olanlardan haklarında bakım tedbiri kararı alınmaksızın sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlandırılarak ailesi ve yakınları tarafından bakılabilecek çocuklar,
- Hakkında bakım tedbiri kararı verilmiş iken yaş sınırlarını tamamlamalarına istinaden, sosyal hizmet kuruluşlarından veya koruyucu aile yanından ayrılanlardan iş ve meslek sahibi olamayıp desteklenmedikleri takdirde muhtaç duruma düşecek olan gençler,
- Olağanüstü bir felaket, doğal afet, hastalık yahut kaza geçirerek belirli bir süre kendisinin ve geçindirmekle yükümlü bulunduğu aile fertlerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar ile hayati tehlike arz eden ve ameliyat gerektiren durumlarla karşılaşan veya vefat eden kişilerin çocukları yararlandırılabilir (www.aile.gov.tr) 11.06.2017

Aşağıdaki tabloda, ödeme yapılan gruplar ile bu gruplara ödenen tutarlar verilmektedir.

Tablo 3.8. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik çerçevesinde verilecek destek miktarı

SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK HİZMETİ ÖDEME ORANLARI		2022 Ocak-Haziran
Eğitim grupları	Oranlar %	2022 Ocak- Haziran Ekonomik Destek Tutarı
Okul öncesi çocuk	50	1.118,36
İlköğretime devam eden çocuk	75	1.677,55
Orta öğretime devam eden çocuk	80	1.789,38

Orta öğretim seviyesinde olup okula devam etmeyen çocuk için	50	1.118,36
Yükseköğretime devam eden çocuk	90	2.013,05
Kuruluş bakımından ayrılan gençler	40	894,69
Evlenme Yardımı		11.772
Geçici Ekonomik Destek Tutarı		
1 Kat		2.236,73
2 Kat		4.473,46
3 Kat		6.710,18

Kaynak: ASHB, 2021 Faaliyet Raporu.

3.7.3. Şartlı Nakit Transferi (ŞNT)

Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) adı altında, Dünya Bankası ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında 2001 yılında imzalanan protokol çerçevesinde yürürlüğe giren Şartlı Nakit Transferi uygulaması, yoksullukla daha etkin ve hızlı bir biçimde mücadele etmek amacıyla yürürlüğe girmiştir. SRAP'ın genel amaçları arasında; krizlerin ülke insanının en korunmasız kesimi üzerindeki etkilerini azaltmak, uzun vadede yoksulluğun nesiller arası aktarımına engel olmak ve olası krizlere karşı vatandaşların direnme güçlerini artırmalarını hedefleyen programlar uygulamak, yoksul vatandaşlara sosyal yardım ve hizmet sunumunu gerçekleştiren kamu kurum ve kuruluşlarının kurumsal kapasite ve verimliliklerini artırmak, yaşlı, engelli, çocuk, sosyal dışlanmaya maruz kalmış vb. dezavantajlı vatandaşlara sunulan hizmetlerin nitel ve nicel olarak iyileştirilmesine katkıda bulunmak, yoksul vatandaşların eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşabilme kapasitesini artırmanın yanı sıra sürdürülebilir gelir elde etmelerine ve işgücü piyasasına katılmalarına yönelik faaliyetlerde bulunma gibi unsurlar mevcuttur (Ortakaya, 2009: 33).

Türkiye’de Şartlı Nakit Transferi, yoksul hane halklarına nakit olarak sağlanan destek sonucu çocuklarının eğitimini, 0-6 yaş gurubundaki çocuklarının ise sağlık kontrollerini tamamlamalarını, bunun yanında anne adaylarının düzenli bir şekilde kontrollerini yaptırmaları ve doğumlarını hastanede yapmalarını teşvik etmeyi amaçlayan şartlı bir sosyal yardım programıdır. Türkiye’de ŞNT üç ana bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; sağlık, eğitim ve gebelik yardımıdır. Şartlı nakit ödemeleri okula devam etme koşulu ile hedef gurubunda bulunan öğrenciler için, çocukların annelerine verilmektedir. Bu ödemenin devamlılığını sağlamak adına çocukların en az yüzde 80 okula devam mecburiyeti bulunmaktadır. Kız çocuklarının okula gitme oranını artırmak amacıyla, ailelere ödenen yardım miktarı kız çocukları için daha yüksektir (SYDGM, 2012: 7-8).

Tablo 3.9. 2015 ve 2016 yılları şartlı eğitim yardımları fayda sahibi/hane sayısı dağılımı

		Aylık Tutar (TL)
İlköğretim Şartlı Eğitim Yardımı	Erkek Öğrenci	55
	Kız Öğrenci	60
Ortaöğretim Şartlı Eğitim Yardımı	Erkek Öğrenci	70
	Kız Öğrenci	90
Sağlık		
Gebelik döneminde aylık 100 TL		100
Doğumun hastanede yapılması halinde bir seferlik		150
Şartlı lohusalık için doğumu takip eden ilk 2 ay süresince		150

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021 Yılı Faaliyet Raporundan derlenmiştir.

Tablo 3.10. 2021 Yılı için şartlı nakit transferlerine aktarılan kaynak tutarı

Yıl	Yararlanan Kişi Sayısı	Aktarılan kaynak (Milyon TL)
Şartlı Eğitim Yardımları	2.128.750	898,61
Şartlı Sağlık Yardımları	1.230.012	494,08

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021 Yılı Faaliyet Raporundan derlenmiştir.

3.7.3.1. Mikro Kredi

Mikro kredi, muhtelif nedenlere istinaden belirli bir gelir düzeyinin altında bulunan kesime yapılması muhtemel yardımlar ve bağışlar yerine; bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer mali kuruluşlar aracılığı ile yardıma ihtiyaç duyanların ihtiyaçlarını karşılama adına üretim alanına kaydırılmaları amacıyla ve bu meyanda bir teşvik unsuru olarak düşük tutarlardaki kredilerin kullandırılması, bundan dolayı bir yandan bu kesimin refah seviyelerinin yukarı seviyeye çekilmesi, diğer yandan ise dolaylı yoldan küçük değerlerin üretim döngüsüne sokularak milli gelire ve büyüme oranına bir ivme kazandırması amaçlarını yerine getirmeye çalışan bir mekanizmadır. Günümüzde, söz konusu bu mekanizma makro düzeyde birçok ülke tarafından hem yoksullukla mücadelede hem de bölgeler ve cinsiyetler arası gelir adaletsizliğinin giderilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır (İTO, 2004: 17).

Gelişimi açısından bakıldığında, gelişmekte olan ve az gelişmiş birçok ülkede hükümetler, finansal anlamda güçlük çeken vatandaşlarının refah seviyelerini artırmak amacıyla Tarım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Kurumu, Kamu Bankaları ve diğer kamu kurumları aracılığıyla sübvansé edilmiş olan fonlarla yürütölen mikro finansman programlarını yürürlüğe koymuşlardır. Ekonomik kalkınma açısından sorumluluğu birincil derecede üstlenen sözkonusu hükümetler, çalışma alanlarında hedef kitle olarak öncelikle kırsal hane halklarını ele almışlardır. Bu noktadaki öncelik ise, kırsal hane halklarının borçlanma noktasında ticari faiz oranlarına katlanmalarının meydana getirdiğı sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Yaygın kredi programları, bu hedef kitleye yönelik olarak, faiz oranlarının sübvansé edilmesiyle uygulamaya konmuştur (Güneş, 2009: 46).

Dr. Muhammed Yunus'un önderliğinde ortaya konan ve Nobel ödölü almasına vesile olan mikrokredi uygulaması, Bangladeş'te ortaya çıkmış ve kısa sürede dünyaya yayılmıştır. Uygulamanın öne çıkan yanı ise, muhtaç bireyleri ekonomik açının yanı sıra, sosyal ve kültürel açılardan da güçlendirmeyi amaçlamasıdır.

1976 yılı itibariyle yürütölen çalışmaların yoksullukla mücadelede son derece olumlu gelişmelere yol açtığı belirlenmekle birlikte, özellikle kadın istihdamının artışında önemli bir rolü mevcuttur. Dünya çapında yapılan araştırmaların neticesinde bakıldığında ise, mikro kredi gerek ücretli gerekse de kendi namına çalışma imkânlarını artırarak istihdama pozitif bir katkı sunmakta ve dolayısıyla ölké ekonomilerinin canlanmasına vesile olarak istikrar hususunda ön plana çıkmaktadır (Özmen, 2012: 114).

3.7.3.2. Evde Bakım Hizmeti

Evde Bakım, teşhis ve tedavi sonrası bakım süreçlerinin yanı sıra, kronik hastalık takibi veya herhangi bir hastalığa sahip olmaksızın koruyucu sağlık ve tetkik hizmetlerinin verilmesi süreçlerinde, ihtiyaç sahiplerine kendi ortamlarında sağlık bakımı hizmetlerinin sunulmasıdır. Bu hizmette amaç, gündelik yaşam koşullarını fazla değıştirmeden en doğru tedaviye ulaşma vasıtasıyla hastalığın ve yetersizliğin etkilerini asgariye indirmek ve eş zamanlı olarak hastanın yaşam kalitesini artırmaktır. Evde bakım hizmetinin hedef kitlesini ise, evde kalmayı tercih eden ve tedavisi ve bakımı devam etmekte olan; ancak yakın aile çevresi ve arkadaşları tarafından bakımı gerçekleştirilemeyenler oluşturmaktadır (www.ailehekimligi.gov.tr/ana-cocuk-sal/146-evde-bakim-hizmetleri-nedir.html)

Dünyanın birçok ülkesinde uygulanmakta olan evde bakım hizmeti, sağlığı koruma ve yaşam kalitesini artırmanın yanı sıra, bireyin ve ailenin psikolojik ve sosyal anlamda sağlığının korunması ve iyileştirilmesi adına en uygun yöntemlerden biridir. Sosyal politika üretme ve uygulama noktasında sağlık ve sosyal yardımlar alanında, son yıllarda uygulamaya giren en iyi hizmetlerden biri olan evde bakım hizmeti, uygulandığı ülkelerde hızla kurumsal bakım hizmetlerinin yerini almaya başlamıştır (Özer ve Şantaş, 2012: 102).

3.8. Türkiye'nin Refah Rejimi Özellikleri

Türkiye, küreselleşme çerçevesine oluşan dünyadaki yeni ekonomik düzene uyum sağlama, Avrupa Birliği üyeliği adına şart koşulan kriterleri yerine getirme ve ekonomik istikrarı yakalama isteği neticesinde liberal ekonomik sistemi benimsemiştir (Özdemir, 2009: 69)

Gini katsayısı gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmede kullanılmakta; değeri 0 ile 1 arasında değişmektedir. Gini katsayısının 1'e yaklaşması gelir eşitsizliğinin artmasını, 0'a yaklaşması ise azalmasını ifade etmektedir (Çalışkan, 2010: 99). Bununla birlikte gelir dağılımında adaletin sağlanması noktasında, sosyal dışlanmanın azalması, sosyal refahın artması ve sosyal barışın tesis edilmesi de oldukça önem arz etmektedir (Tiyek ve Yertüm, 2016: 45). Türkiye'nin 2021 yılı itibarıyla Gini katsayısı 0,401 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK).

İstihdam yapısı ve işgücü piyasalarının benzerliğinin yanı sıra sanayileşme anlamında gecikmesi ve prim esaslı sosyal koruma anlayışı sebebiyle Türkiye, Güney Avrupa ülkeleri ile benzerlik göstermektedir. Bunların yanı sıra kadın istihdamının görece daha az oranda gerçekleşmesi, kısmi süreli istihdam, işsizlik oranları ve aile yapısı açısından da Türkiye, yaşanan benzerlikler açısından Güney Avrupa Refah rejimine dahil edilebilmektedir (Tiyek ve Yertüm, 2016: 45). Bununla birlikte sağlık, eğitim ve konut gibi sosyal politika unsurları açısından da yine benzerlikler mevcuttur.

Sağlık hizmetleri bakımından yeşil kart uygulamasının yürürlükten kaldırılmasının akabinde daha evrensel bir nitelik taşıyan Genel Sağlık Sigortası (GSS) uygulamasına geçiş yapılmıştır. Bununla birlikte sağlık hizmetlerinin daha etkin sunulabilmesi adına Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) başlatılmıştır. Türkiye'nin eğitim hizmetleri ele alındığında ise özellikle 2002 yılında AK Parti'nin iktidara gelmesi ile eğitim hizmetlerinin sunumunda

Anayasa'nın 42.Maddesinde 'Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi' altında düzenlenen "Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" ve "...kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur..." şeklinde güvence altına alınmış eğitim hakkı ile ilgili maddeler ışığında hak temelli bir anlayış içerisinde uygulanmaya başlamış, bununla birlikte piyasalaşmaya destek artarak ve örneğin özel okul oranı %2,5'tan %10 seviyelerine yükselmiştir. Bunların yanı sıra konut politikaları irdelendiğinde ise karşımıza en önemli unsur olan Toplu Konut İdaresi (TOKİ) çıkmaktadır. Özellikle 2007 yılında yürürlüğe giren ve Mortgage Kanunu olarak da ifade edilen 5582 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinin akabinde, uzun vadede taksitlerle ve uygun şartlarla kredi kullanma ve bu sayede konut sahibi olma imkânı artmıştır (Kaymaz, 2002: 72-73).

Türkiye'nin refah rejiminin Güney Akdeniz refah rejimi dışında belli unsurlar açısından diğer modellere dâhil olduğunu ifade eden görüşler de mevcuttur. Şöyle ki, Türkiye'nin Kıta Avrupası rejimine dâhil olduğunu iddia edenler, bunun Bismarkçı sigorta anlayışı, eğitim ve sağlık hizmetleri haricindeki faaliyetlerde kalıntı yaklaşımın tercih edilmesi ve aile yapısından kaynaklandığını ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra Türkiye'nin sahip olduğu eğitim ve sağlık sistemi Sosyal Demokrat rejim ile benzerlik arz ederken, piyasalaşma açısından uygulanan faaliyetler ve piyasanın devlet ve piyasa şeklinde desteklenmesi Liberal rejimin özellikleriyle bağdaşmaktadır (Kaymaz, 2022: 74).

3.9. Literatür Taraması

Çalışmamızda literatür tarama sürecinde çalışmanın konusu ile ilgili olarak detaylı bir araştırma yapılmış; bu sahada ortaya konan kitaplar, yüksek lisans ve doktora tezleri ve makaleler incelenmiş ve çalışmanın literatüre sunacağı katkılar doğrultusunda nasıl şekilleneceği hususuna karar verilmiştir.

Literatürde, belirli bir seviyenin altındaki gelire sahip vatandaşlara düzenli olarak kamu kaynaklarından aktarılan nakit transferler olarak tanımlanan "asgari gelir desteği" ile ilgili olarak yer alan çalışmalar incelendiğinde, kısıtlı bir alanın varlığı dikkati çekmektedir. YÖK (Yükseköğretim Kurulu) bünyesinde bulunan ulusal tez merkezine bakıldığında, asgari gelir desteği konusunu ele alan 6 adet, konuyla benzerlik ihtiva eden "temel gelir" konusunda ise 3 adet yüksek lisans ve doktora düzeyinde tez çalışmasının mevcut olduğu görülmektedir. Uluslararası literatürdeki saygın dergilerde yayınlanmış makaleler de taranmış olup söz konusu çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Balcı (2001), “Güvenli Asgari Gelir” başlıklı doktora tezinde öncelikle “asgari ücret” ve “asgari gelir” kavramlarının birbirine karıştırılmaması için her iki kavramın farkına değinerek asgari gelir sisteminin öznesinin asgari ücretteki gibi “işçiler” değil “yoksullar” olduğunu vurgulamaktadır. Kamu Hukuku ve Sosyal Koruma Hukuku açısından güvenli asgari gelir konusunu ele aldığı çalışmada Balcı, AB ülkeleri ve Fransa’nın güvenceli asgari gelir yasalarını irdeleyerek Fransa örneğinin AB ülkelerinden farkının “sosyal dışlanmayla mücadele ederek” toplumdan dışlanmış kişilerin yeniden topluma kazandırılması tedbirleri de içermesi olduğunu ortaya koymuştur. Güvenceli asgari gelirin hukuk düzeni içerisinde yer almasına dair ortaya çıkan görüşün sosyal devlet ve sosyal güvenlik sistemlerinin içine düştüğü kriz olarak tanımlayan Balcı, geleneksel sosyal devlet anlayışındaki sosyal sigorta sisteminin sağlıklı işleminin temel koşulunun tam istihdam olduğunu savunmaktadır.

Diğer bir “Yoksulluk ve Asgari Gelir Desteği Uygulamaları: Türkiye Örneği” başlıklı çalışmada Güner (2015), refah devleti modelleri üzerinden sosyal politika kavramını tanımlayarak, liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat gibi farklı devlet modelleri tarafından uygulanan asgari gelir desteği politikalarını ele almış ve Fransa, İspanya, İtalya ve Portekiz’den oluşan seçilmiş ülke örneklerinin asgari gelir sistemlerini incelemiştir. Bununla birlikte Türkiye’deki yoksullukla mücadele meselesindeki kamusal uygulamaları sosyal yardımlar ve primsiz ödemeler olarak inceleyen Güner, Türkiye için asgari gelir desteği uygulaması önerilerinde bulunarak vatandaşlık ve/veya ikamet, yaş, çalışmaya uygunluk ve gelir düzeyi gibi birtakım kıstaslar için yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu tespit etmiştir.

Asgari Gelir sistemi ile ilgili başka bir çalışmada Kalkan (2020)’ın “Yoksullukla Mücadelede Vatandaşlık Geliri (Asgari Gelir)” başlıklı yüksek lisans tezidir. Türkiye’de asgari gelirin yoksullukla mücadele kullanılmasının hangi şartlarda olabileceğini tartıştığı çalışmada Kalkan, asgari gelir sisteminin yoksullukla mücadele için etkin bir yöntem olarak kullanılabileceğini ve bunun tek çatı altında toplanacak yönetsel yapının oluşturularak kaynakların yeniden gözden geçirilmesiyle mümkün olacağını savunmaktadır.

“Asgari Gelir Hakkının Bölüşüm Teorisi Çerçevesinde Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında ise Değirmenci (2005), asgari geliri bir hak olarak tanımlamış ve devletlerin her bir üyesine doğuştan garanti edilmiş temel bir hak olduğunu savunmuştur. Gelirin eşit bölüşümünün henüz yeterli düzeyde

olmadığını vurgulayan Değirmenci, oluşturulacak kaynakların altın ya da döviz esasına göre dağıtılmasını önermektedir.

Karaaslan (2014) tarafından yapılan “Avrupa Birliği’nde İstihdam Odaklı Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’nin Uyumu” başlıklı doktora tez çalışmasına bakıldığında AB ülkelerindeki istihdam odaklı asgari gelir desteği programlarının Türkiye için uygulanabilirliğinin ele alındığı görülmektedir. Marksist, Liberal ve Feminist gibi farklı ideolojik çevrelerin ve sendikaların asgari gelir desteğine bakış açılarını incelediği çalışmada Karaaslan, AB ülkelerinde asgari gelir uygulamasının temel özellikleri, sorumlu kurumlar, kimlerin hak sahibi olduğu, miktarı ve bunun tespitinde kullanılan standartlar ile süresi gibi konuları ayrıntılı olarak ele almıştır. Türkiye’de asgari gelir desteğine benzer sosyal yardım uygulamaları ile istihdam politikalarını incelediği çalışmada Karaaslan, sosyal yardım konusu ve alanının son yıllarda gelişmeler gösterdiğini fakat Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde konu olacak asgari gelir desteği uygulamasında başarılı olabilmenin en önemli adımının kamu kuruluşlarının öngörülerde bulunarak uygulamaya yönelik adımların atılması gerektiğini vurgulamıştır.

Farklı bir bakış açısı olarak çocuk yoksulluğuna gelir temelli bir çözüm önerisi getiren Berkman (2022), “Çocuk Yoksulluğu İle Mücadelede Bir Sosyal Politika Önerisi: Asgari Gelir Garantisi Modeli” başlıklı doktora tez çalışmada asgari gelir desteğinin ekonomik/sosyal geçiş dönemlerinde bireyler ve özellikle çocukları yoksunluktan korumadaki etkisi ve önemine vurgu yapmaktadır. Türkiye’de çocuk yoksulluğu ile mücadelede asgari gelir garantisi modelleri ve temel finansman kaynaklarına dair önerilerde bulunduğu tezinde Berkman, çocuk yoksullara dönük sosyal politika aracı olarak asgari gelir desteğinde iki temel kategoride 45 model oluşturduğunu belirterek etkinlik sağlayan modellerin tümünün çocuk yoksulluğunu azalttığını ve hatta ortadan kaldırdığını savunmaktadır.

“Temel Gelir” konusunda ise daha kısıtlı olan literatürde yer alan çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Kardaş (2020), “Yoksulluğun Azaltılmasında Refah Devleti Aracı Olarak Temel Gelir Kavramı” başlıklı yüksek lisans tez çalışmada refah devleti ve yoksulluk kavramına değinerek Avrupa ülkelerinde ve diğer ülkelerde temel gelir uygulama örneklerini irdelemiştir. Çalışmada Türkiye’de yoksullukla mücadelede sosyal güvenlik sisteminin

sosyal yardım ayağına da değinen Kardaş’a göre, ülkenin durumunun doğru analizi ve refah politikalarının vatandaş davranışlarına etkisinin doğru tahminleri refah politikası reformunun değerlendirilmesinde önemli bir etkidir. Hiçbir ülkenin henüz tam bir temel gelir desteği sağlamadığını vurgulayan Kardaş; özellikle yoksullukla mücadeleye dönük temel gelir uygulamalarının ülkelerdeki sosyal güvenlik ve sosyal koruma sistemleri ile bağlantılı olduğuna değinmiştir. Ayrıca araştırmacı birçok ülkede temel gelir desteğinin sosyal yardımın bir türü şeklinde uygulandığını ve en son başvuru olan bir yöntem olarak işlev gördüğünü belirtmektedir.

Diğer bir çalışma ise Kahvecioğlu (2021)’nin “Evrensel Temel Gelir Modeli ve Türkiye’de Uygulanabilirliği” başlıklı doktora tezidir. Kahvecioğlu “Evrensel Temel Gelir” fikrinin tarihsel bağlamda kavramsal çerçevesini ortaya koyarak savunucuları ve karşıtlarının ileri sürdüğü ekonomik argümanları incelediği çalışmasında, hayata geçirilmiş temel gelir modeline yakın uygulamaları ve bu uygulamalara ilişkin yapılan çalışmaları değerlendirmiştir. Kahvecioğlu, temel gelir modelinin asıl amacının yoksulluğu önlemek ve bireyler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğinin düşürülmesini sağlamak olduğunu belirtirken, temel gelir modelinin uygulanması sonucu ortaya çıkacak etkileri net olarak tahmin etmenin oldukça güç olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle ekonomik koşullarla ilişkili sosyal değişkenlerin uzun dönemli süreçte nasıl bir etkileşim içinde olacağının belirsizlik içerdiğini vurgulayan Kahvecioğlu, temel gelir modelinin uygulanmasında en büyük engelin finansman sorunu olduğunu ortaya koyarken, sosyal sigorta ve sağlık sigortasının tamamlayıcısı olarak uygulamaya konulacak temel gelir desteğinin başarılı olabileceğini savunmaktadır.

Kakwani (2008), Avustralya’daki gelir desteği uygulamasının yoksulluğu azaltmadaki etkisini ölçmek için bir metodoloji geliştirmektedir. Bu, bireysel gelir bileşenlerine göre yoksulluk esneklikleri hesaplanarak gerçekleştirilir. Hükümetin toplam yoksulluğu en aza indirmek üzere uyguladığı transfer programlarında marjinal reform yapabilmesi için bir yoksulluk reform endeksi geliştirilmiştir. Makalede geliştirilmiş metodolojinin Avustralya datasına uygulanmasıyla 1989-1994 ve 1994-1999 yıllarındaki yoksulluk oranlarını azaltmada birçok yararlı çıkarım yapılabilmektedir.

Coşkun, Güneş ve Ortakaya (2011), Türkiye ekonomisi özelinde sosyal yardım kaynaklarını referans alarak asgari gelir desteği modeli ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu çerçevede bütünsel sosyal yardım hizmetleri bilgi sistemi veritabanından elde edilen

50.260 hane üzerinde araştırma yapılmıştır. Yazarlar, hak temelli insan onurunu önceleyen ve yüksek etkinliği esas almak suretiyle mevcut kaynakların kullanılabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Figari, Matsaganis ve Sutherland (2013), Avrupa Birliği'nde çalışma yaşındaki kişiler için asgari gelir planlarının etkinliğini incelemiş ve karşılaştırma yapmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre minimum gelir planlarının AB üzerinde farklılık gösterdiğini ve kümelenmelerin oldukça karmaşık bir görüntü sergilediğini ortaya koymuştur.

Karaca (2014), AB ülkelerinden örnekler seçerek asgari ücret uygulamalarının karşılaştırmalı bir değerlendirmesini yapmıştır. Diğer bir ifadeyle asgari gelir uygulamalarının refah sistemleri türlerine göre farklı olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede asgari gelir uygulamalarının karşılaştırmalı bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Karaaslan (2015), AB uygulamaları çerçevesinde Türkiye için asgari gelir desteği üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Yazar Avrupa Birliği'ne benzer şekilde Türkiye'de de sosyal transferlerin ve asgari gelir desteğinin yoksullukla mücadelede güçlü bir politika olarak kullanılabileceğini dile getirmiştir.

Iacono (2017), literatüre 2 katkı sunmaktadır. Birinci olarak makro düzeyde kurumsal bir veri seti kullanarak 1990-2013 yılları arasında 22 AB ülkesinde sosyal yardım ve asgari gelir desteğinin düşük gelirli ve işsiz yararlanıcılara etkisi incelendiğinde bu desteklerin etkisinin 1994'ten beri azalma trendinde olduğu görülmüştür. İkincisi ise iş dışı desteklerin yeterliliği ile aktif işgücü piyasası politikalarına yapılan kamu harcamalarını karşılaştırmaktadır. Sonuç olarak işgücü piyasasına geleneksel birtakım kontrol mekanizmaları getirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Van Vliet ve Wang (2017) Sosyal yardım destek programları, özel bir refah devleti programı türüdür. Seçim maliyetleri nispeten düşük olduğundan, bu program kemer sıkma zamanlarında tercihe şayandır. Bu çalışmanın amacı, sosyal yardım desteklerindeki gelişmelerin ana etkenlerini incelemektir. İlk olarak, bu makale, ekonomik, politik ve kurumsal etkenlerin sosyal yardım desteklerinin değişimindeki rolüne ilişkin bir fikir vermektedir. İkincisi, çeşitli refah devleti programlarına dair sosyal harcama ve gelir ikame oranlarına ilişkin bulunan uluslararası veriler, sosyal yardım destekleri için mevcut değildir. Asgari gelir yardımı ikame oranlarını sunan bu çalışma, son yirmi yılda 26 OECD ülkesinde

sosyal yardım desteklerindeki gelişmeleri analiz etmektedir. Analiz, uluslararası ticarete açılmanın olumsuz etkilerinden ve yükselen işsizlik seviyelerinden kaynaklanan bütçe baskılarının sosyal yardım kesintileriyle ilişkili olduğu sonucuna varmaktadır.

Natili vd. (2019), karşılaştırmalı refah devleti literatüründe henüz yeterince araştırılmamış bir konu olan son çare güvenlik ağlarının reformunda sağ partilerin rolünü inceliyor. Üç Avrupa ülkesindeki (İtalya, Portekiz ve Letonya) merkez sağ hükümetler tarafından Büyük Durgunluk (2008-2013) sırasında icra edilen asgari gelir planı reformlarını araştırıyor. Ortak siyasi yönelimlerine ve artan sorun baskısına rağmen, bu ülkeler sosyal güvenlik ağlarında genişleme (Letonya), daraltma (Portekiz) ve süreklilik (İtalya) olarak adlandırılabilir farklı reform süreçlerinden geçtiler. Bu arka plana karşı, makale, sağ partilerin önemli ölçüde farklı pozisyonlar sergilediğini ve yoksullukla mücadele politikalarında farklı reform stratejileri izlediklerini öne sürüyor. Bu farklılıklar, üç ülkedeki farklı sağ parti türleri ve değişen rekabet ve koalisyon dinamikleri ile açıklanabilir.

De la Rica ve Gorjon (2019), İspanya'nın 17 özerk bölgesinden biri olan Bask Bölgesi'nde asgari gelir desteği planının etkilerini incelemiştir. Yardımların özellikle yararlanıcıların istihdama katılımını etkileyip etkilemediği araştırılmış ve ortalamada asgari gelir desteğinin çalışmaya başlamayı etkilemediği ancak etkilerin yaş gruplarına göre değiştiği ortaya konmuştur. Ayrıca eğitimin yardım yararlanıcılarının iş bulmasına çok olumlu bir etkisi olduğu belirtilmiştir.

Dalli (2019), Fransa, İspanya, İrlanda ve Finlandiya'nın kendi vatandaşları, AB üyesi ülke vatandaşları ve bu ülkelerde yaşayan üçüncü ülke vatandaşlarının asgari gelir desteğine başvurma ve faydalanma kriterlerini incelemiştir. Yardıma erişimde özellikle ikamete haiz olma koşulunun etkisi araştırılmış, Fransa ve İspanya'da ise katı yaş sınırlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda, Avrupa sosyal şartında ortaya konan yardıma muhtaç kişilerin milliyetine bakılmadan ulusüstü bir muameleye tabii tutulması şartının uygulanmadığı, incelenen dört ülkede yardımların muhtaçlık şartlarını sağlaması durumunda sadece AB vatandaşı ve Avrupa Ekonomik Bölge üyesi ülkelerin vatandaşlarına verildiği ortaya çıkmaktadır.

Ayala vd. (2020), İspanyol asgari gelir yardımı sisteminin en ayırdedici özelliği olarak karmaşık organizasyon yapısını vurgulamışlardır. Bu çalışmada cari refah yardımlarının yoksulluğu azaltmadaki etkinliği üzerinde yoğunlaşarak sahip olduğu

imkânlarının ve sınırlarının çerçevesi ortaya konmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar açıkça göstermiştir ki sosyal yardımların çoğu yoksulluk riskini azaltmada yetersiz bir görüntü sergilemektedir.

Asfaw (2021), Gelir Desteği programlarının iş arama çabası, işyeri hareketliliği, covid 19 vakaları ve ölüm artış oranları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre işyeri hareketliliğinde %4.4–% 8.29 düzeyinde bir azalma meydana gelmiştir. Benzer şekilde iş arama çabasında da %6.6-%11.6 düzeyinde bir gerileme müşahade edilmiştir.

Tervola, Messiaislehto ve Ollonqvist (2022), sosyal yardımdan faydalananların sayısı dikkate alındığında refah devletleri arasında kaydadeğer farklılıkların olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmada iki İskandinav ülkesi olan Finlandiya ve İsveç üzerinde durulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, İsveç ile mukayese edildiğinde Finlandiya’da sosyal yardımlara erişimin daha güçlü olduğu ortaya konmuştur.

Ortigueira ve Siassi (2022), aile güvenlik yasasını değerlendirmiştir. Elde edilen sonuçlara göre bu plan, evlilik oranlarının artışında ve çocuk ölüm oranlarının düşüşünde etkili olmuştur. Buna karşın tek anneli ailelerdeki yoksulluğu arttırmıştır.

“Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Evrensel Temel Gelir Düşüncesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği” başlıklı başka bir çalışmada Gençgöl (2022), sosyal politikaya bir alternatif olarak Türkiye’de Evrensel Temel Gelir sisteminin nasıl uygulamaya konulabileceği sorusuna yanıt aramıştır. Evrensel temel gelir düşüncesini mevcut sosyal yardım politikalarına alternatif olarak kısmi temel gelir şeklinde ve nakit gelir desteği türü olarak ele alan Gençgöl, uygulanacak temel gelirin taban miktarla başlatılması, kademeli olarak artırılması ve ideal bir miktarın kontrollü olarak ayarlanmasını önermektedir. Yapılacak bu kademeli artışla ekonominin hareketleneceğini ve ekonomik büyümenin tetiklenerek mali külfetin hafifletilebileceğini savunan Gençgöl, günümüz piyasa sistemlerinin yeniden dağıtım ve koruma mekanizmasına ihtiyaç duyduğunu da vurgulamaktadır.

4. METODOLOJİ

4.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmanın problemi konuya ilişkin uygulayıcıların görüşlerinin belirlenmesi olduğu ve Türkiye genelini kapsayan bir nitelik taşıdığı için araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket yöntemi tercih edilmiştir. Nicel araştırma olgu ve olayların nesnelleştirilerek gözlemlenebilir aynı zamanda sayısal olarak ifade edilebilir olmasına fayda sağlayan bir araştırma türüdür. Tarama araştırması türlerinden olan anket yöntemi ile geniş kitleye sahip olan evrenin özelliklerinin ve görüşlerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir.

4.2. Evren ve Örneklem

Çalışmada araştırmanın evrenini Türkiye'deki 1003 adet SYDV vakfında çalışan 3985 sosyal yardım ve inceleme görevlisi oluşturmaktadır. Bu kapsamda kartopu örnekleme metodu ile 70 SYDV çalışanlarına çevrimiçi olarak uygulanan anket sonucunda 379 katılımcının verdiği geçerli yanıtlar değerlendirmeye alınmıştır.

4.3. Veri Toplama Aracının Oluşturulması

Veri toplama aracı konuyla ilgili literatür taraması yapılarak ve konu ile ilgili uzmanların görüşleri alınarak hazırlanmıştır. 42 maddeden meydana gelen anket uzman görüşleri sonrasında 34 madde olarak belirlenmiş, 6 maddenin ifadeleri değiştirilmiştir. Oluşturulan anket 40 kişilik bir grup ile pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonrasında 2 madde anketten çıkarılmıştır. Böylece anket son halini alarak katılımcılara gönderilmiştir.

4.4. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Anket Survey Monkey uygulaması ile çevrimiçi olarak katılımcılara gönderilmiştir. Anketle ilgili olarak vakıflar telefon ve e-posta ile bilgilendirilerek çalışmada gönüllülük esası gözetilmiştir. Katılımcıların kişisel ya da kurumsal bilgileri çalışmada belirsiz olarak yer almıştır. Verilerin değerlendirilmesi SPSS 25 paket program ve Survey Monkey programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Anket sorularından bir madde güvenilirliği düşürdüğü gerekçesiyle analiz dışında bırakılmıştır. Tüm sorular güvenilirlik analizi ile test edilmiştir.

Cronbach alfa aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$0 < R^2 < 0.40$ ise güvenilir değil

$0.40 < R^2 < 0.60$ ise düşük güvenilirlikte

$0.60 < R^2 < 0.80$ ise oldukça güvenilir

$0.80 < R^2 < 1.00$ ise yüksek güvenilirlikte

Güvenirlilik İstatistikleri	
Cronbach's Alpha	N of Items
,963	32

4.6. Hipotez Testleri

Bu çalışmada katılımcıların AGD'ye yönelik algılarının cinsiyet, vakıfta görev yaptıkları süre veya kişinin aldığı eğitime göre değişip değişmediği test edilecektir. Bu amaçla aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

Hipotezler

H₀: Katılımcıların AGD'ye yönelik görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

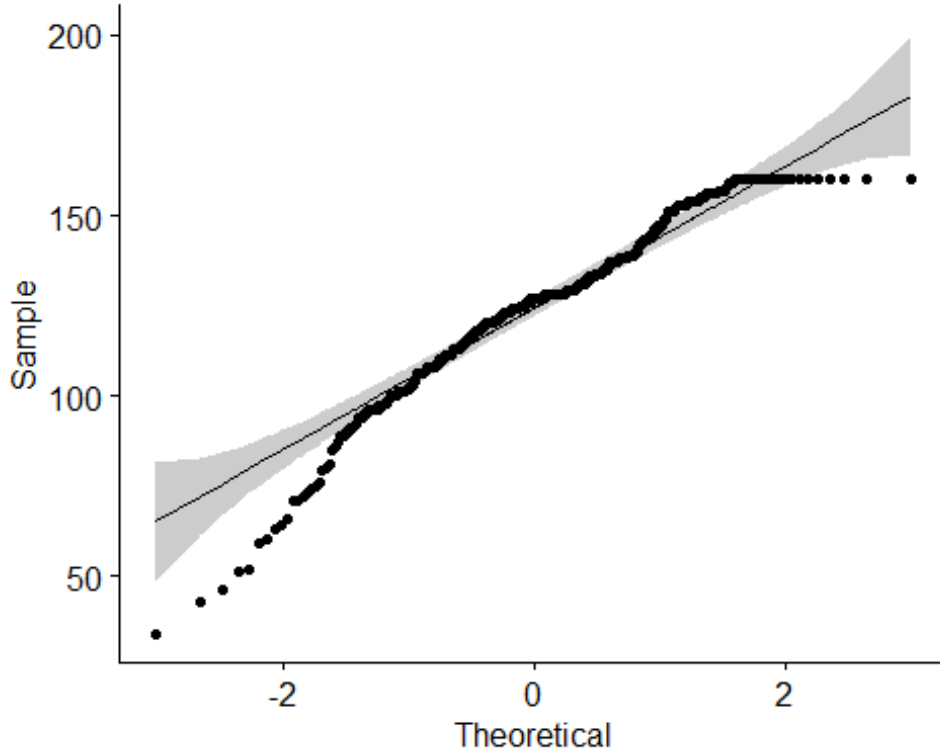
H₁: Katılımcıların AGD'ye yönelik görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₀: Katılımcıların AGD'ye yönelik görüşleri ile çalışma süreleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H₁: Katılımcıların AGD'ye yönelik görüşleri ile çalışma süreleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H₀: Katılımcıların AGD'ye yönelik görüşleri ile katılımcının eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H₁: Katılımcıların AGD'ye yönelik görüşleri ile katılımcının eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Şekil 4.1. Q-Q grafiği

Tüm likert ölçekli değişken puanları toplanarak TOTAL_SCORE değişkeni kullanılmıştır. Yukarıdaki Q-Q grafiğine göre TOTAL_SCORE değişkeninin normal dağılıma uygun olmadığı tespit edilmiştir.

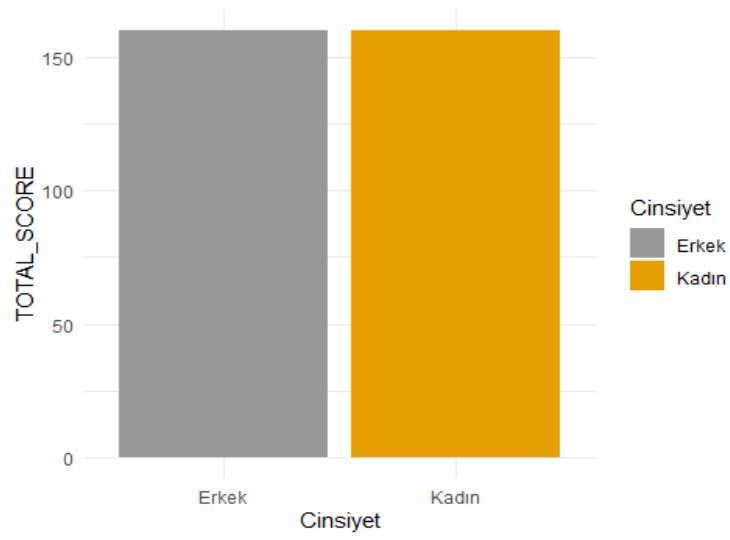
H0: Veri normal dağılıma uyum sağlamaktadır. H1: Veri normal dağılıma uyum sağlamamaktadır.

P değeri anlamlılık değeri 0.05'ten küçük olması sebebiyle normallik testi için kurgulanan H0 hipotezi reddedilmelidir.

Sonuç olarak, katılımcıların AGD'ye yönelik görüşlerini oluşturan "TOTAL_SCORE" değişkeni normal dağılıma uygun değildir.

Bu sebeple, yukarıdaki araştırma hipotezleri non-parametrik testlerle test edilecektir.

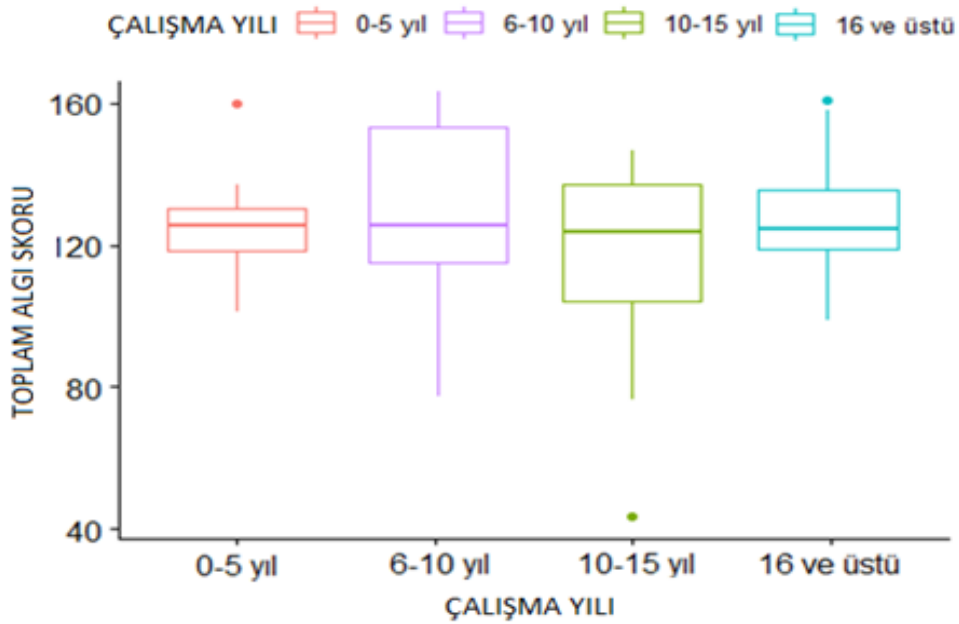
HİPOTEZ 1 (H₁): Katılımcıların AGD'ye yönelik görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Şekil 4.2. H11 Wilcoxon Testi Sonucu

- Yukarıdaki “Katılımcıların AGD’ye yönelik görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık vardır.” hipotezi non-parametrik test olan Wilcoxon Testi ile test edilmiştir.
- Sonuç olarak, katılımcıların AGD’ye yönelik görüşleri ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. (P val =0.7654> 0.05)

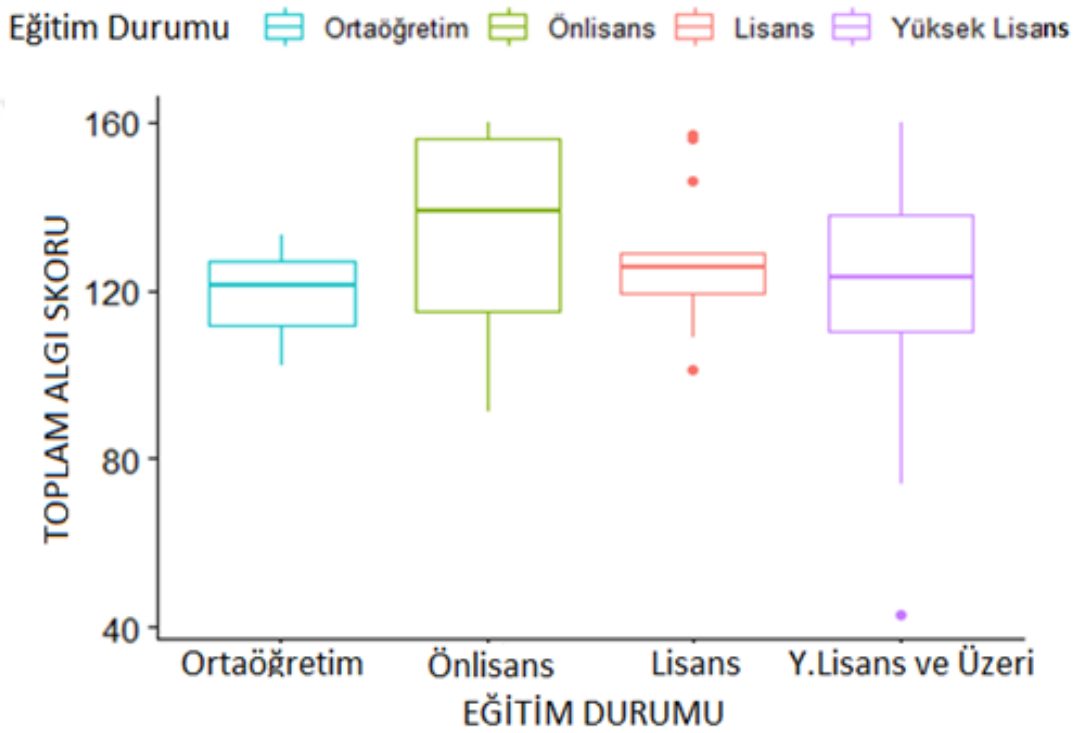
HİPOTEZ 2 (H₂₁): Katılımcıların AGD’ye yönelik görüşleri ile çalışma süreleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Şekil 4.3. H21 Kruskal-Wallis Testi Sonucu

- Yukarıdaki “Katılımcıların AGD’ye yönelik görüşleri ile çalışma süresi arasında anlamlı bir farklılık vardır.” hipotezi non-parametrik test olan Kruskal-Wallis Testi ile test edilmiş.
- Sonuç olarak, katılımcıların AGD’ye yönelik görüşleri ve çalışma süreleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. (P val =0.9814> 0.05)

HİPOTEZ 3 (H₃₁): Katılımcıların AGD’ye yönelik görüşleri ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Şekil 4.4. H31 Kruskal-Wallis Testi Sonucu

- Yukarıdaki “Katılımcıların AGD’ye yönelik görüşleri ile çalışma süresi arasında anlamlı bir farklılık vardır.” hipotezi non-parametrik test olan Kruskal-Wallis Testi ile test edilmiştir.
- Sonuç olarak, katılımcıların AGD’ye yönelik görüşleri ve eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. (P val =0.4946> 0.05)

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
q0009_0001	119,8915	490,500	,674	,962
q0010_0001	119,8519	488,859	,684	,962
q0011_0001	120,0238	484,639	,748	,961
q0012_0001	120,1402	484,657	,648	,962
q0013_0001	120,2434	483,803	,676	,962
q0014_0001	119,7434	487,666	,756	,961
q0015_0001	119,9127	496,892	,543	,963
q0016_0001	119,8995	487,115	,780	,961
q0017_0001	120,0423	486,449	,731	,962
q0018_0001	120,0185	484,379	,786	,961
q0019_0001	120,1720	481,453	,781	,961
q0020_0001	119,9286	484,974	,820	,961
q0021_0001	119,8730	486,398	,800	,961
q0022_0001	119,7460	486,614	,757	,961
q0023_0001	119,7222	487,214	,804	,961
q0024_0001	119,8862	495,502	,473	,964
q0025_0001	119,6825	488,589	,701	,962
q0026_0001	119,7593	487,197	,786	,961
q0027_0001	119,6799	488,865	,729	,962
q0028_0001	119,7090	487,623	,726	,962
q0029_0001	119,7937	487,342	,769	,961
q0030_0001	119,5952	494,708	,625	,962
q0031_0001	119,6878	487,807	,786	,961
q0032_0001	119,7725	488,001	,732	,962
q0033_0001	119,8466	486,693	,774	,961
q0034_0001	119,7487	490,666	,715	,962
q0035_0001	119,9497	486,244	,603	,963
q0036_0001	119,2116	507,568	,417	,963
q0037_0001	120,3386	502,904	,299	,965
q0038_0001	119,9550	505,168	,314	,964
q0039_0001	119,9630	498,932	,506	,963
q0040_0001	119,5185	505,837	,361	,964

37. sorunun güvenilirlik düşürdüğü tespit edilmiştir.

37. soru atıldığında cronbach alpha değeri **0.965 (%96.5)** olarak bulunmuştur.

Yapılan güvenilirlik testi sonucunda anketin genel güvenilirliği oldukça yüksek ve kabul edilebilir bir seviyede bulunmuştur.

4.7. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken normal dağılım göstermeyen grupların analizde kullanılan parametrik olmayan Kruskal-Wallis ve Wilcoxon testleri uygulanmıştır.

4.7.1. Kruskal-Wallis Testi

Kruskal ve Wallis tarafından 1952 yılında önerilen Kruskal-Wallis testi, örneklerin aynı dağılımdan kaynaklanıp kaynaklanmadığını test etmek için kullanılan parametrik olmayan bir yöntemdir.

Kruskal-Wallis testi adımları aşağıdaki gibidir:

1. Tüm gruplar/örnekler için verileri birleştirilmiş tek bir kümede artan düzende sıralanır.
2. Sıralanan veri noktalarına dereceler atanır. Bağlı değerlere ortalama sıralamayı verilir.
3. Her grup/örnek için farklı sıraları toplanır.
4. H istatistiğini hesaplanır:

$$H = \left[\frac{12}{n(n+1)} \sum_{j=1}^c \frac{T_j^2}{n_j} \right] - 3(n+1)$$

n = tüm numuneler için numune boyutlarının toplamı,

c = numune sayısı,

T_j = j. örnekteki sıraların toplamı,

n_j = j. örneğin boyutu.

5. $c-1$ serbestlik dereceli kritik ki-kare değerini bulunur.
6. Adım 4'teki H değeri Adım 5'teki kritik ki-kare değeriyle karşılaştırılır.
7. Kritik ki-kare değeri H istatistiğinden küçükse, medyanların eşit olduğu H_0 hipotezi reddedilir.
8. Ki-kare değeri H istatistiğinden küçük değilse, medyanların eşit olmadığını gösteren yeterli kanıt yoktur.

4.7.2. Wilcoxon Testi

Amerikalı istatistikçi Frank Wilcoxon tarafından 1945'te yayınlanan çığır açan bir araştırma makalesinde önerilen Wilcoxon testi, iki eşleştirilmiş grubu karşılaştıran parametrik olmayan istatistiksel bir testtir. Test, esas olarak eşleştirilmiş kümeler arasındaki farkı hesaplar ve birbirlerinden istatistiksel olarak önemli ölçüde farklı olup olmadıklarını belirlemek için bu farklılıkları analiz eder. Wilcoxon testinin Sıra Toplamı Testi ve İşaretli Sıra Testi olmak üzere iki sürümü bulunmaktadır. Testin her iki sürümü de verideki çiftlerin bağımlı popülasyonlardan geldiğini varsayar. Testler, sıralanabilen ancak müşteri memnuniyeti veya ürün incelemeleri gibi sayısal değerleri olmayan popülasyon verileri için kullanılan parametrik olmayan istatistiklerin hipotez testinin temelini oluşturur. Parametrik olmayan dağılımların parametreleri yoktur ve parametrik dağılımların yapabildiği gibi bir denklemle tanımlanamazlar.

Wilcoxon işaretli sıra testi adımları aşağıdaki gibidir:

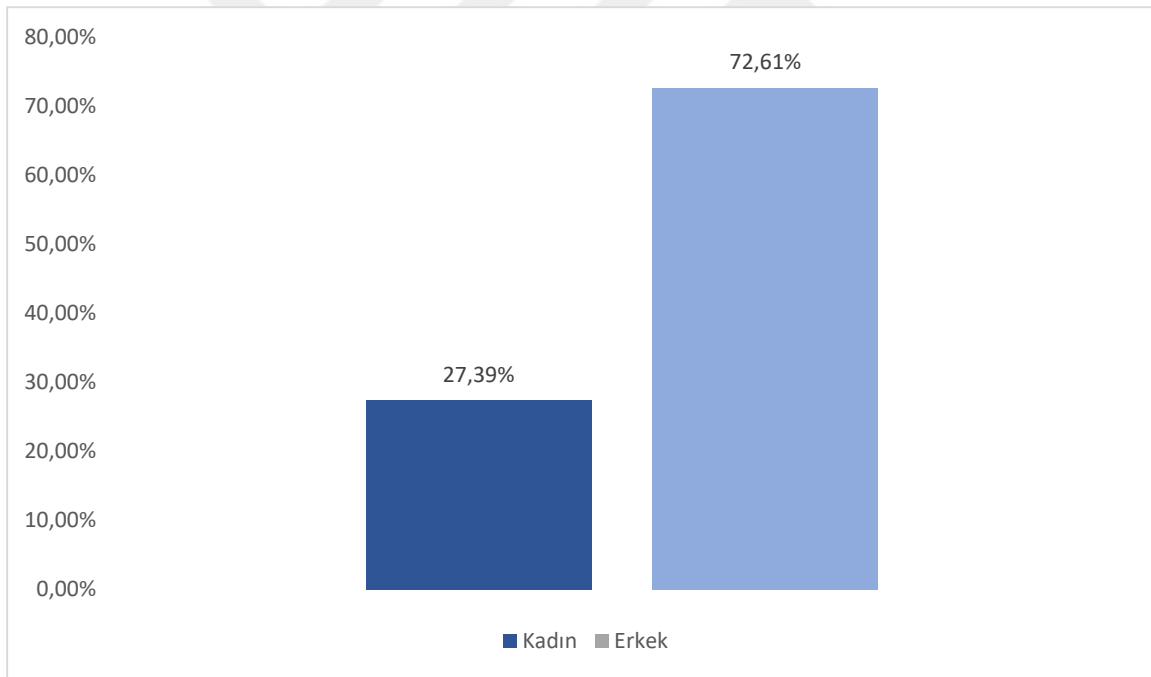
- N maddelik bir örneklemden her bir madde için, iki ölçüm arasında bir fark puanı, D_i elde edilir (birini diğ erinden çıkarılır).
- Pozitif veya negatif işaretler ihmal edilir ve n adet mutlak fark $|D_i|$ elde edilir.
- Sıfır fark puanları atlanır, n' adet sıfır olmayan mutlak fark puanı elde edilir. Burada $n' \leq n$ ve n' gerçek örnek boyutu olur.
- Ardından, $|D_i|$ 'nin her birine en küçük mutlak fark puanı 1. sırayı, en büyüğü n. sırayı alacak şekilde 1'den n'ye kadar R_i dereceleri atanır. Eğer iki veya daha fazla $|D_i|$ eşit ise, her birine, verilerde bağ oluşmamış olsaydı, ayrı ayrı atanacakları sıraların ortalama sırası atanır.
- Daha sonra D_i 'nin başlangıçta pozitif veya negatif olmasına bağ lı olarak "+" veya "-" işaretler, n tane R_i sırasının her birine yeniden atanır.
- Wilcoxon test istatistiği W daha sonra pozitif sıraların toplamı olarak elde edilir.
- Pratikte bu test, istatistiksel analiz yazılımı veya bir elektronik tablo kullanılarak gerçekleştirilir.

5. BULGULAR ve TARTIŞMA

Anket sonucunda elde edilen bulgular demografik, asgari gelir desteğinin önemi, asgari gelir desteğinin gerekliliği ve Türkiye’de yapılabilecek bir asgari gelir desteği uygulamasının nasıl olması gerektiği olmak üzere dört ayrı başlık altında analiz edilmiştir. Elde edilen bulguların literatür ile uyumu bu bölümde tartışılmıştır.

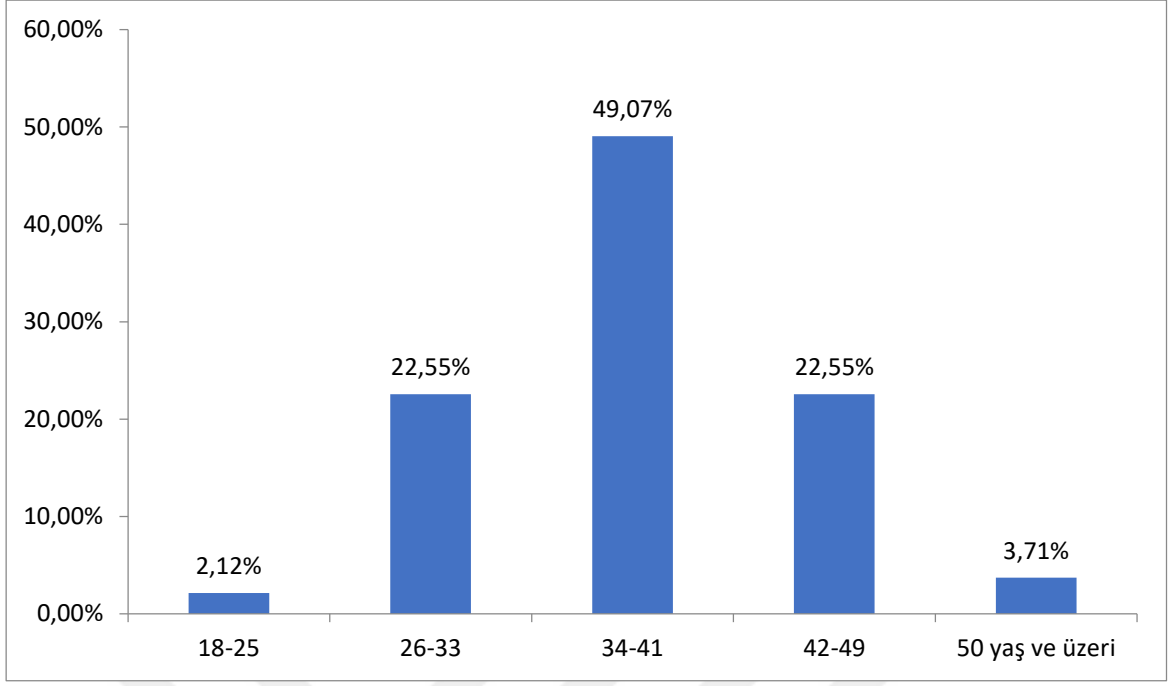
5.1. Demografik Verilere İlişkin Bulgular

Ankette demografik bilgilere ilişkin soruların ilki cinsiyet sorusu olmuştur, buna göre araştırmaya katılan sosyal yardım ve inceleme görevlilerinin %27,3’ünün kadın, %72,6’sının erkek olduğu görülmektedir (Şekil 5.1). Dolayısıyla araştırmaya katılanların önemli bir kısmının ve sosyal yardım inceleme görevlilerinin çoğunun erkek çalışanlardan oluştuğu görülmektedir.

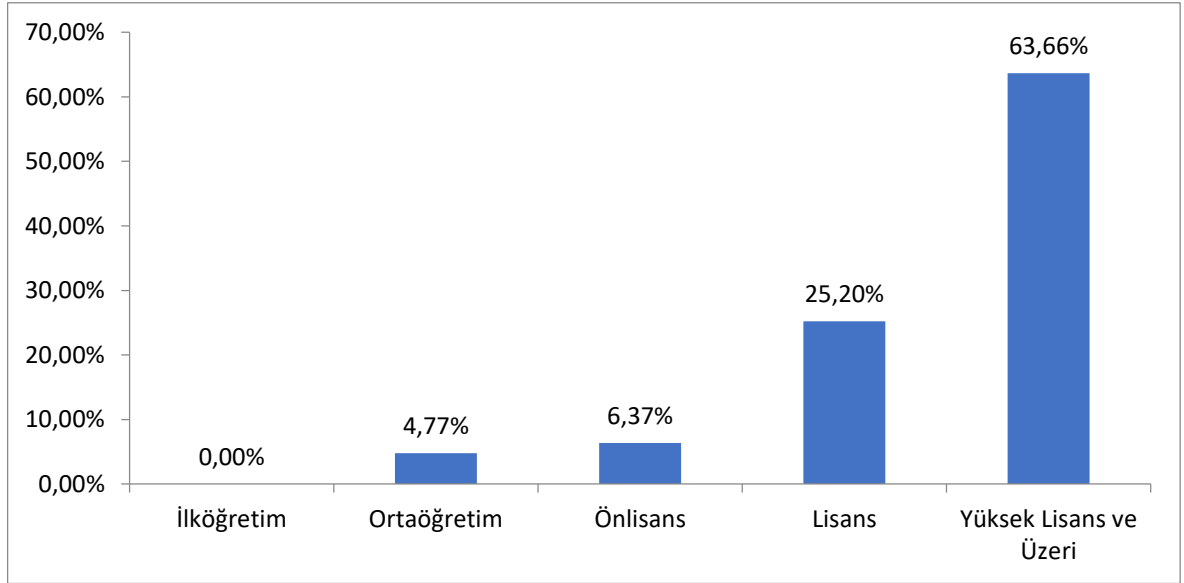
Şekil 5.1. Katılımcıların cinsiyet dağılımı

Araştırmaya katılan SYDV çalışanlarının yaş aralıklarına bakıldığında yarısına yakınının 34-41 yaş grubu aralığında olduğu görülmektedir. %75’inden fazlası ise 34 yaş üzeri çalışanlardan oluşmaktadır (Şekil 5.2).

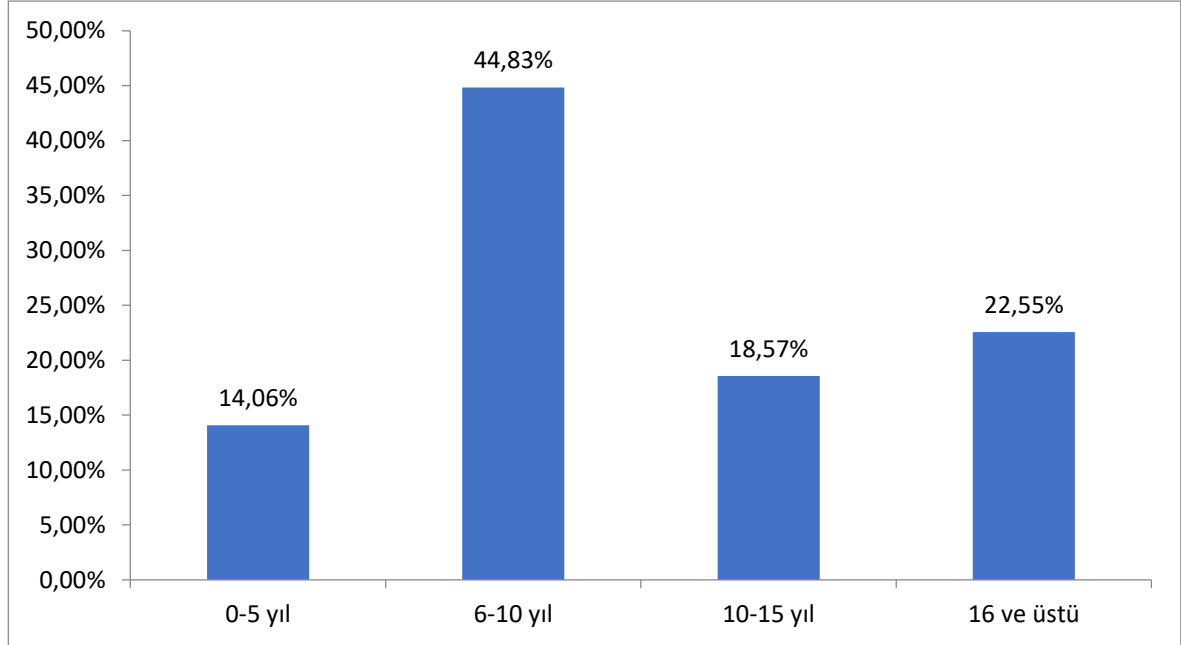
Şekil 5.2. Katılımcıların yaş grubuna göre dağılımı

Eğitim düzeylerine göre dağılıma bakıldığında sosyal yardım ve inceleme görevlilerinin büyük bir çoğunluğunun yüksek lisans seviyesinde eğitim düzeyinde olduğu görülmektedir. Fakat katılımcıların okudukları bölümler itibariyle yalnızca %4'ü sosyal hizmet mezunu olduğu görülmektedir (Şekil 5.3). Ağırlıklı olarak sosyal bilimlerden mezun olmakla birlikte alanla ilgili bölümden mezuniyet oranı düşüktür.

Şekil 5.3. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımı

Katılımcıların vakıfta çalıştıkları sürelerle bakıldığında %85’inden fazlasının 6 yıldan daha uzun bir süredir vakıf çalışanı olduğunu göstermektedir (Şekil 5.4). Dolayısıyla çalışmaya katılanların önemli bir çoğunluğunun sürece oldukça hâkim oldukları ve tecrübeye sahip oldukları çıkarımını yapmak mümkündür.

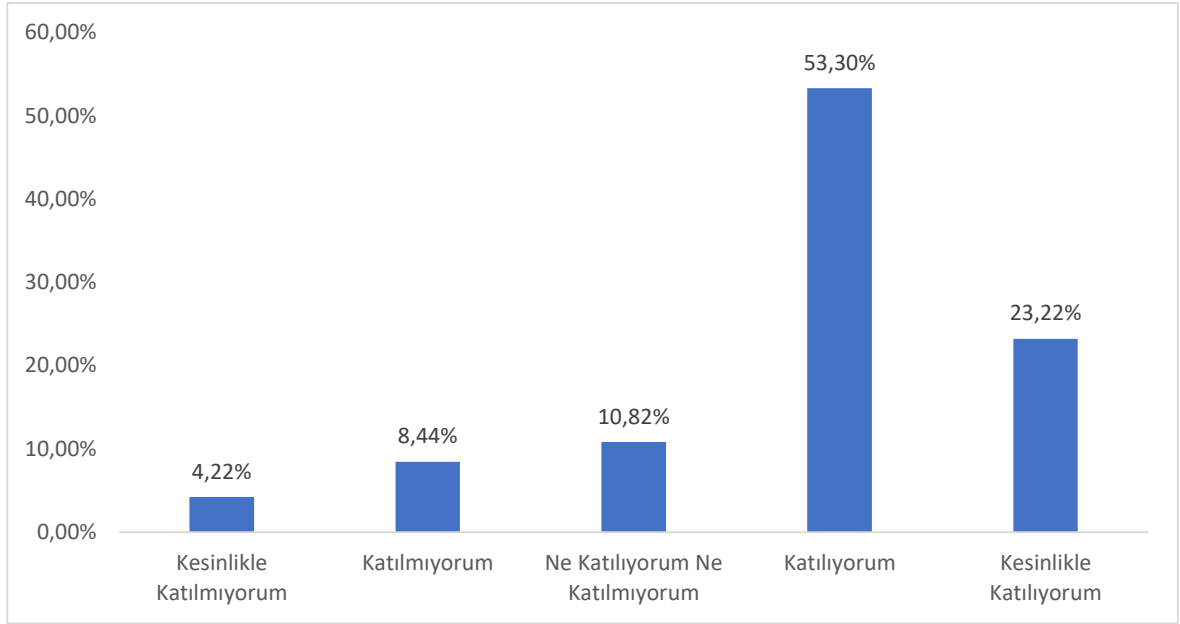
Şekil 5.4. Katılımcıların Vakıfta Çalışma Süreleri

5.2. Asgari Gelir Desteğinin Öneme Dair Bulgular

Anketin ikinci bölümünün asgari gelir desteğinin önemine yönelik olarak katılımcı görüşleri alınmak istenmiştir. Bu doğrultuda hem daha etkin ve verimli bir sosyal yardım sisteminin varlığı hem de sosyal refah düzeyinin artışı açısından önemine dair sorular yöneltilmiştir. Her ne kadar dolaysız olarak Türkiye’de asgari gelir desteği uygulaması adı altında bir uygulama olmasa da, bu uygulamayla birebir paralellik gösteren sosyal yardım uygulamalarını görmek mümkündür. Bu bağlamda asgari gelir desteğine en yakın uygulama, 2022 sayılı “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna istinaden verilen sosyal yardım programıdır. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED), Şartlı Nakit Transferi (ŞNT), Evde bakım Hizmeti ve Mikro Kredi gibi uygulamalar, asgari gelir desteği odaklı programlara örnek olarak verilebilmektedir.

Bu yöntemler yerine asgari gelir desteğinin tek bir yardım kalemi olarak verilmesine yönelik görüşleri tespit etmek amacıyla yöneltilen “Asgari Gelir Desteği İhtiyaç Sahiplerine Ulaşmada Daha Etkili Bir Yöntemdir.” ifadesine katılımcıların % 4,22’si kesinlikle

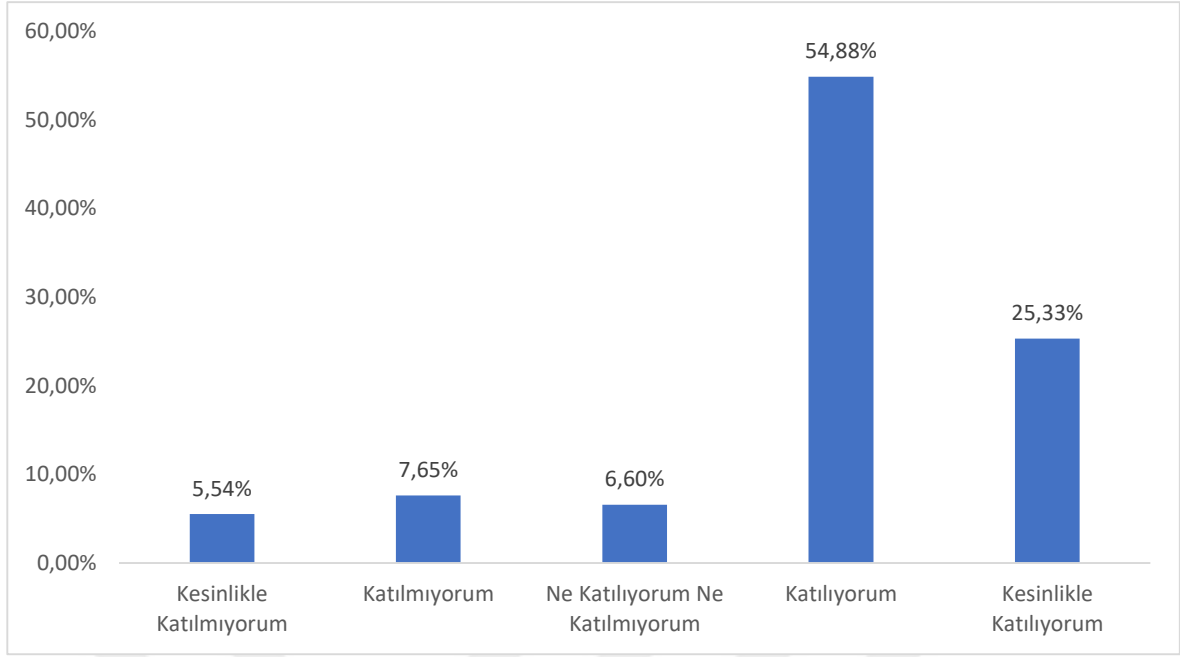
katılmıyorum, %8,44'ü katılmıyorum, %10,82'si ne katılıyorum ne katılmıyorum, %53,30'u katılıyorum, %23,22'si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.5).

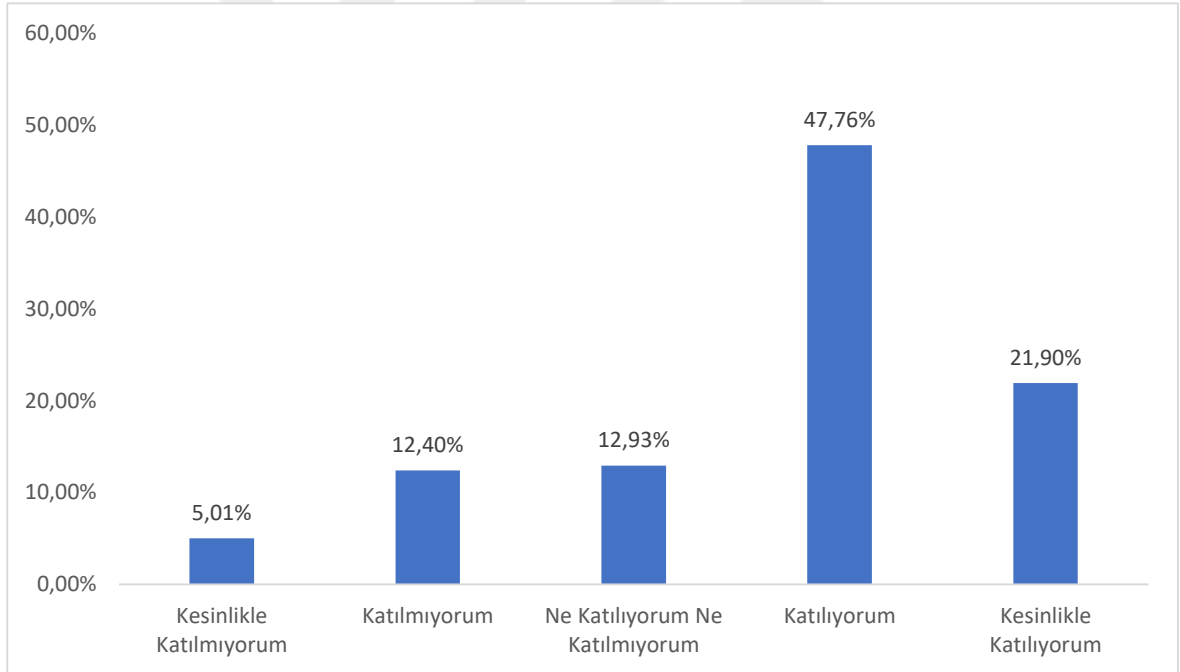
Şekil 5.5. Asgari gelir desteği ihtiyaç sahiplerine ulaşmada daha etkili bir yöntemdir

Sosyal yardım sisteminin işleyişi ile ilgili birçok araştırma (Ceren, 2017; Ögülmüş 2011) göstermektedir ki SYDV çalışanları sistemin daha verimli bir yapıya gelebileceği görüşündedir. Buna yönelik olarak katılımcılara yöneltilen “Asgari Gelir Desteği Uygulaması İle Sosyal Yardım Sistemi Daha Verimli Bir Hale Gelecektir.” ifadesine katılımcıların yüzde 5,54’ü kesinlikle katılmıyorum, %7,65’i katılmıyorum, %6,60’ı ne katılıyorum ne katılmıyorum, %54,88’i katılıyorum, %25,33’ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.6).

Yoksullukla mücadelede güvenceli bir yaşam koşulu sağlamada başvurulacak yöntemlerden biri de asgari gelir desteği uygulamasıdır. Uygulamaların çoğunun yoksul vatandaşları hedef alan uygulama örneklerinde görüldüğü üzere sosyal yardım ve hizmetlerin koruyucu önleyici bir işlev görmesinde önemli bir yere sahiptir (Metin, 2012). “Asgari Gelir Desteği Uygulaması Vatandaşlara Güvenceli Bir Yaşam Statüsü Sağlamaktadır.” görüşüne katılımcıların % 5,01’i kesinlikle katılmıyorum, %12,40’ı katılmıyorum, %12,93’ü ne katılıyorum ne katılmıyorum, %47,76’sı katılıyorum, %21,90’ı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.7).

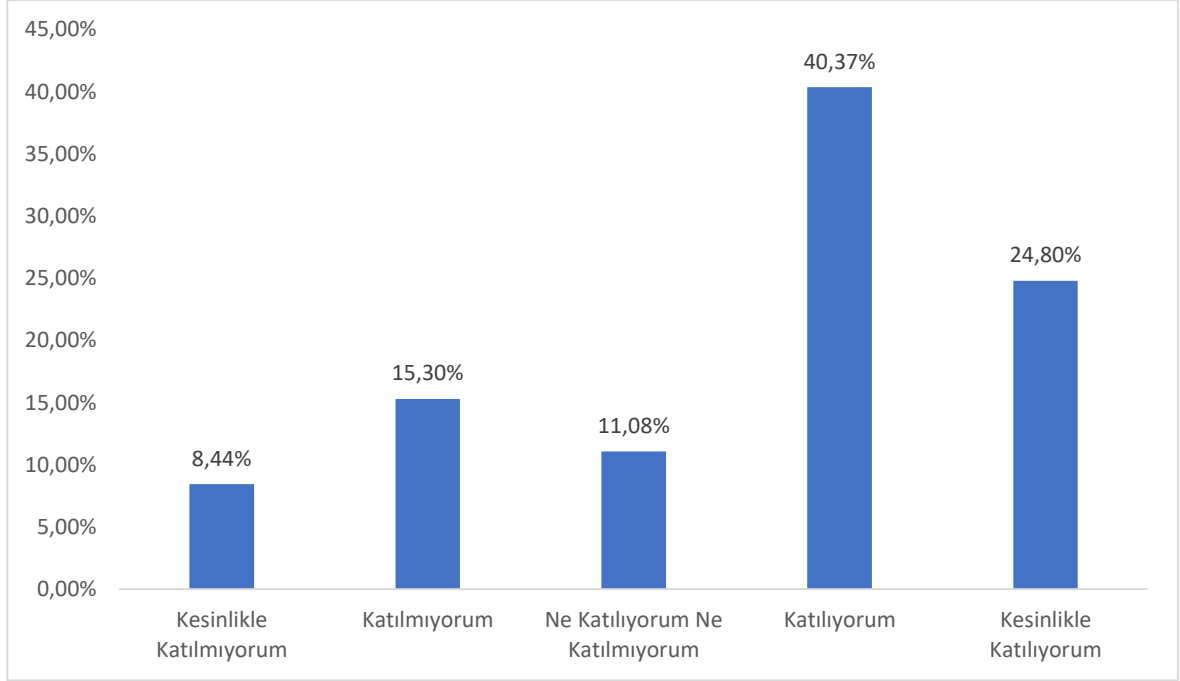
Şekil 5.6. Asgari gelir desteği uygulaması ile sosyal yardım sistemi daha verimli bir hale gelecektir

Şekil 5.7. Asgari gelir desteği uygulaması vatandaşlara güvenceli bir yaşam statüsü sağlamaktadır

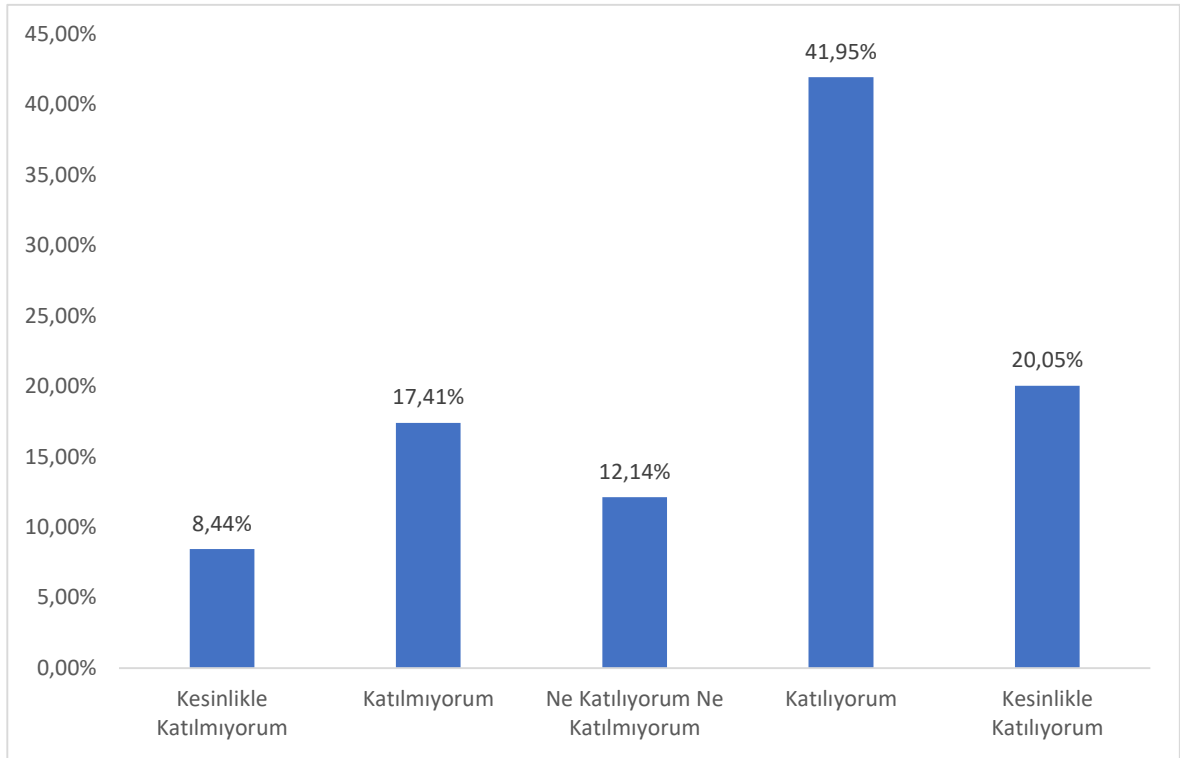
Sosyal yardımların yoksulluğu önlemek yerine artırdığı bunun en önemli sebeplerinden birinin de yardım isteme kültürünü oluşturmaları olarak görülmektedir. (Daşlı, 2015). Bu nedenle sosyal yardımların mevcut sistemde ihtiyaç sahibinin talebi esas alınarak veriliyor olması yardım isteme kültürünü meydana getirmektedir. Asgari gelir desteğinin bu durumu önlemede etkili olabileceğine ilişkin olarak katılımcılara yöneltilen “Asgari Gelir

Desteği Uygulaması Yardım İsteme Kültürünün Azalmasına Katkı Sağlamaktadır.” ifadesine katılımcıların %8,44’ü kesinlikle katılmıyorum, %15,30’u katılmıyorum, %11,08’i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %40,37’si katılıyorum, %24,80’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.8).

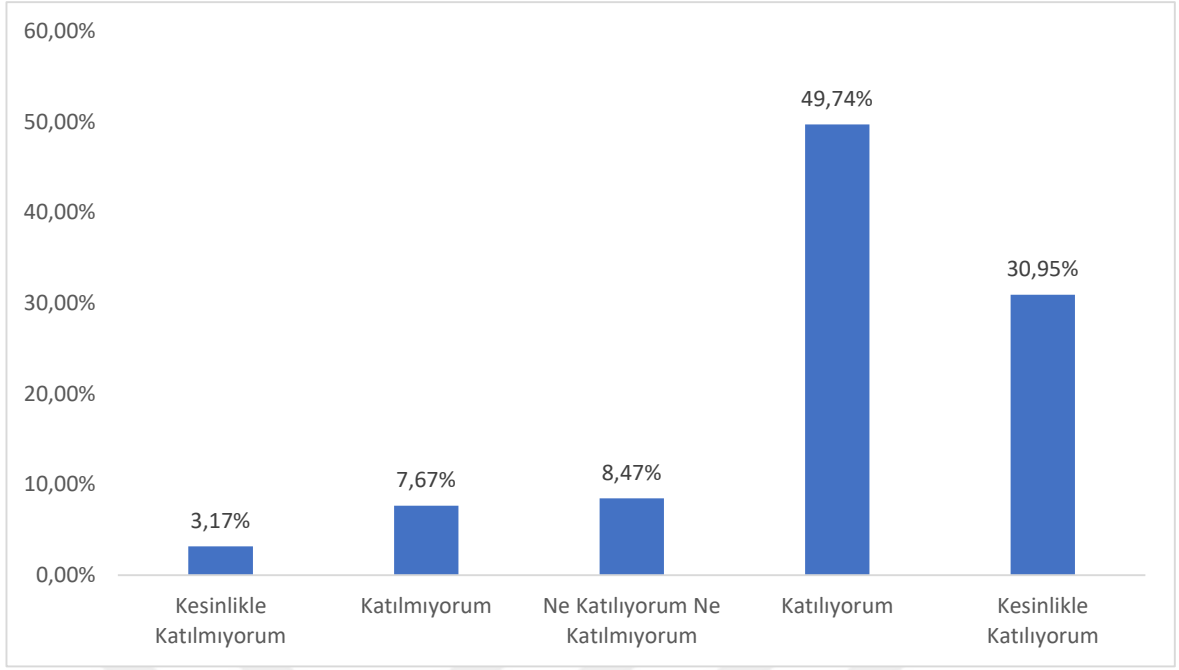
Şekil 5.8. Asgari gelir desteği uygulaması yardım isteme kültürünün azalmasına katkı sağlamaktadır

Türkiye’deki sosyal yardım sisteminin önemli bir tartışma konusu haline gelen bağımlılık yaratma konusu, sosyal yardımların amaç ve hedefleri düşünüldüğünde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok araştırma (Özgenç, 2016; Ünver, 2019; Aslan, 2015; İpek, 2016; Apaydın, 2011) göstermektedir ki Türkiye’deki haliyle sosyal yardımlar bağımlılık yaratmaktadır. Başta istihdam odaklı asgari gelir desteği uygulamaları olmak üzere bu tür yardımlar kişileri daha kendilerine yeter bir hale kavuşturmakta, bu nedenle bağımlılığı azaltıcı bir etkiye sahiptir. Buna yönelik olarak katılımcılara yöneltilen “Asgari Gelir Desteği Sosyal Yardımlara Bağımlılığı Azaltıcı Bir Etkiye Sahiptir.” görüşüne katılımcıların % 8,44’ü kesinlikle katılmıyorum, % 17,41’i katılmıyorum, %12,14’ü ne katılıyorum ne katılmıyorum, %41,95’i katılıyorum, %20,5’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.9).

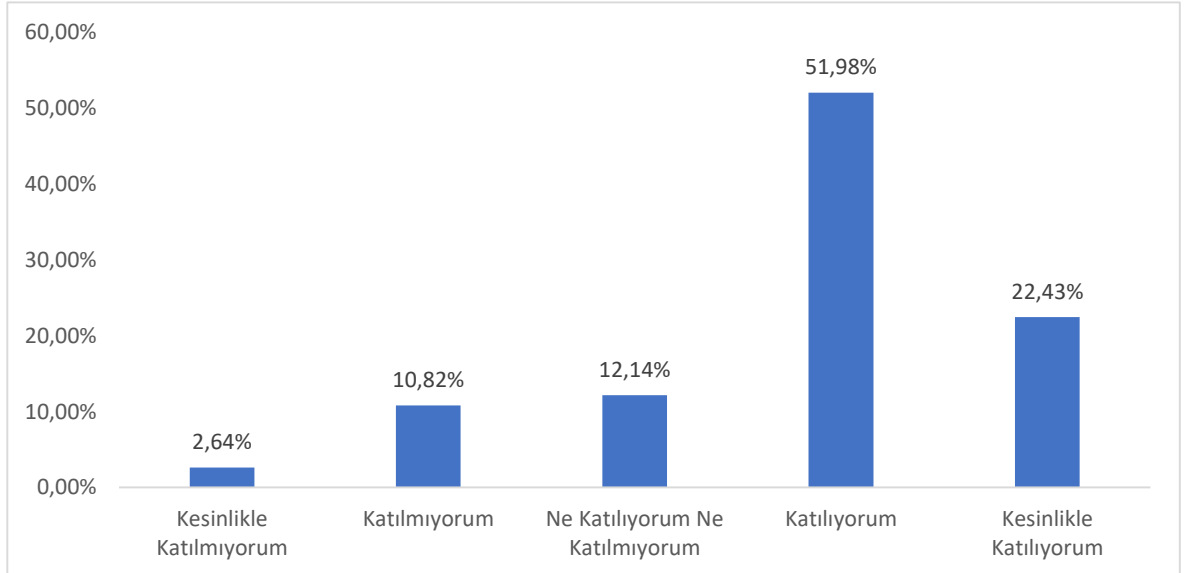
Şekil 5.9. Asgari gelir desteği sosyal yardımlara bağımlılığı azaltıcı bir etkiye sahiptir

Asgari gelir desteğinin objektif ve hak temelli yapılmasının toplumda oluşturduğu algı neticesinde, sosyal yardım almayan ve sosyal yardım sistemini ödedikleri vergilerle finanse eden bireylerde, sosyal yardım programını destekler nitelikte davranışlar sergiledikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca sosyal yardımlar kişilerde mahcubiyet ve üzüntü gibi duyguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Ceren, 2017). Böylece sosyal yardım sisteminin olumsuz bir çıktısı olan “damgalanma” süreci, sistemin sahip olduğu dinamik itibarıyla ortadan kalkmaktadır. Bu doğrultuda katılımcılara yöneltilen “Asgari Gelir Desteği, Yoksul Vatandaşların İnsan Onuruna Yaraşır Bir Hayatı İdame Ettirmeleri Açısından Çok Önemlidir” görüşüne katılımcıların %3,17’si kesinlikle katılmıyorum, %7,67’si katılmıyorum, %8,47’si ne katılıyorum ne katılmıyorum, %49,74’ü katılıyorum, %30,95’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.10).

şekil 5.10. Asgari Gelir Desteği, yoksul vatandaşların insan onuruna yaraşır bir hayatı idame ettirmeleri açısından çok önemlidir

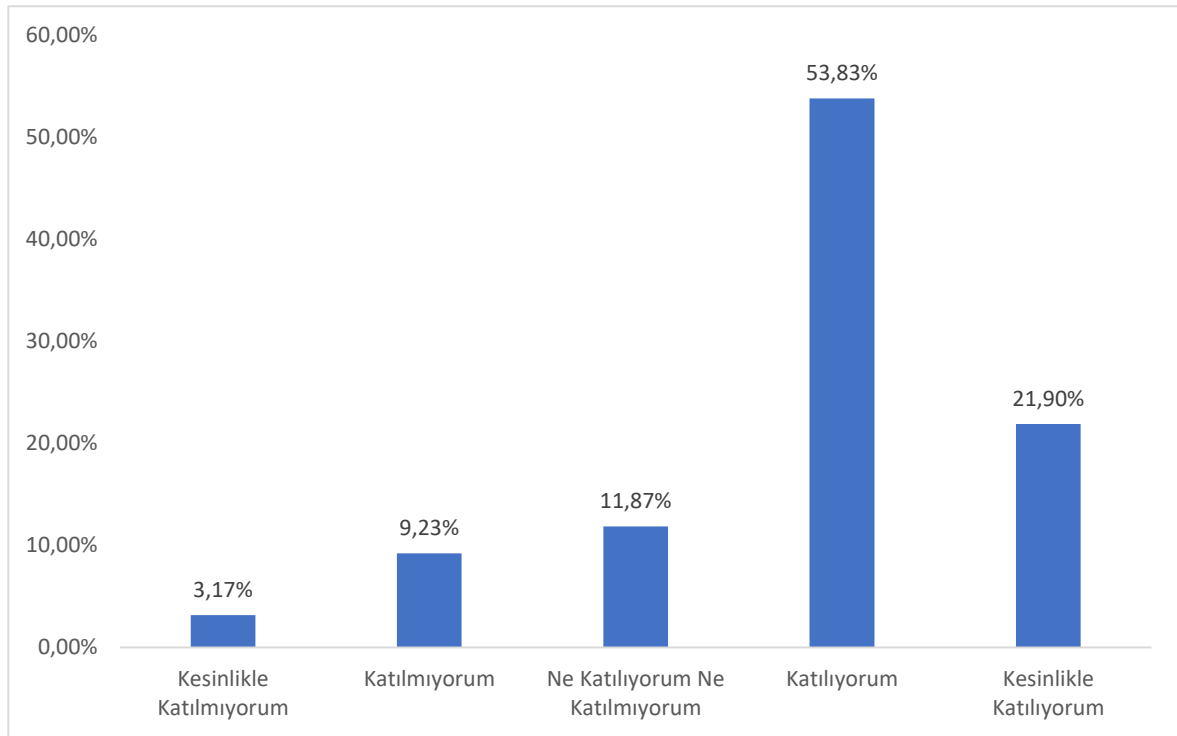
“Asgari Gelir Desteği Uygulaması Kayıt Altında alışan Kimselere Kayıt Dışı alışanlara Görece Avantaj Sağlamaktadır.” görüşüne katılımcıların %2,64’ kesinlikle katılmıyorum, %10,82’si katılmıyorum, %12,14’ ne katılıyorum ne katılmıyorum, %51,98’i katılıyorum, %22,43’ kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (şekil 5.11).

şekil 5.11. Asgari Gelir Desteği Uygulaması kayıt altında çalışan kimselere kayıt dışı çalışanlara görece avantaj sağlamaktadır

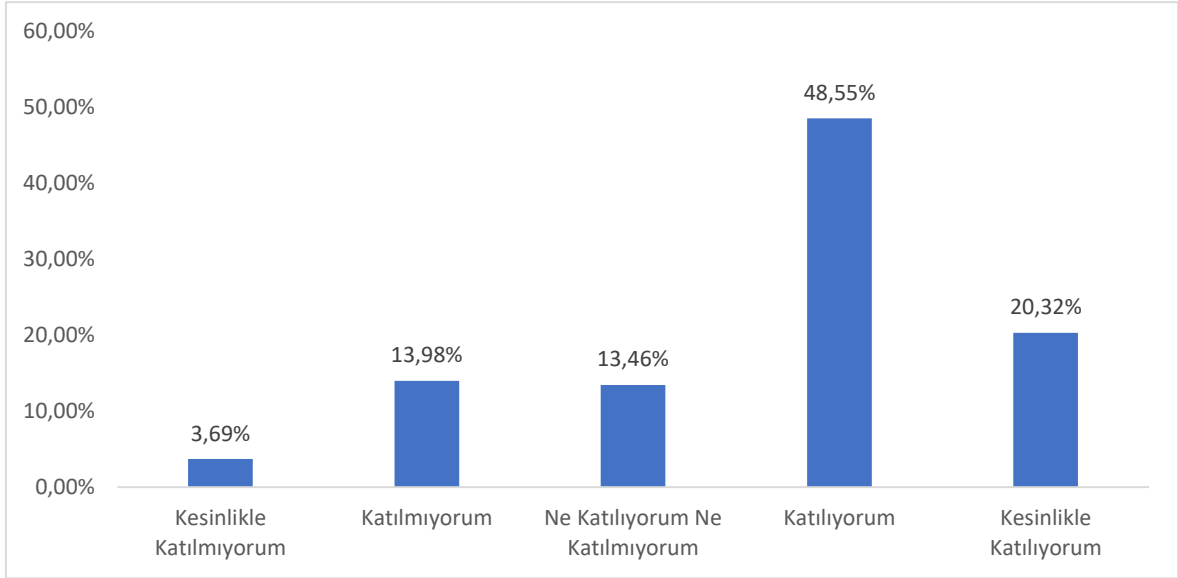
5.3. Asgari Gelir Desteğinin Gerekliliğine Dair Bulgular

Araştırmada elde edilmek istenen bir diğer bulgu da asgari gelir desteğinin gerekliliğine yönelik bulgulardır. Bu kapsamda katılımcılara yöneltilen “Asgari Gelir Desteği Sosyal Yardımların Etkinliğinin Tespitini Yapılabilir Kılacaktır.” görüşüne katılımcıların yüzde 3,17’si kesinlikle katılmıyorum, %9,23’ü katılmıyorum, %11,87’si ne katılıyorum ne katılmıyorum, %53,83’ü katılıyorum, %21,90’ı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.12).

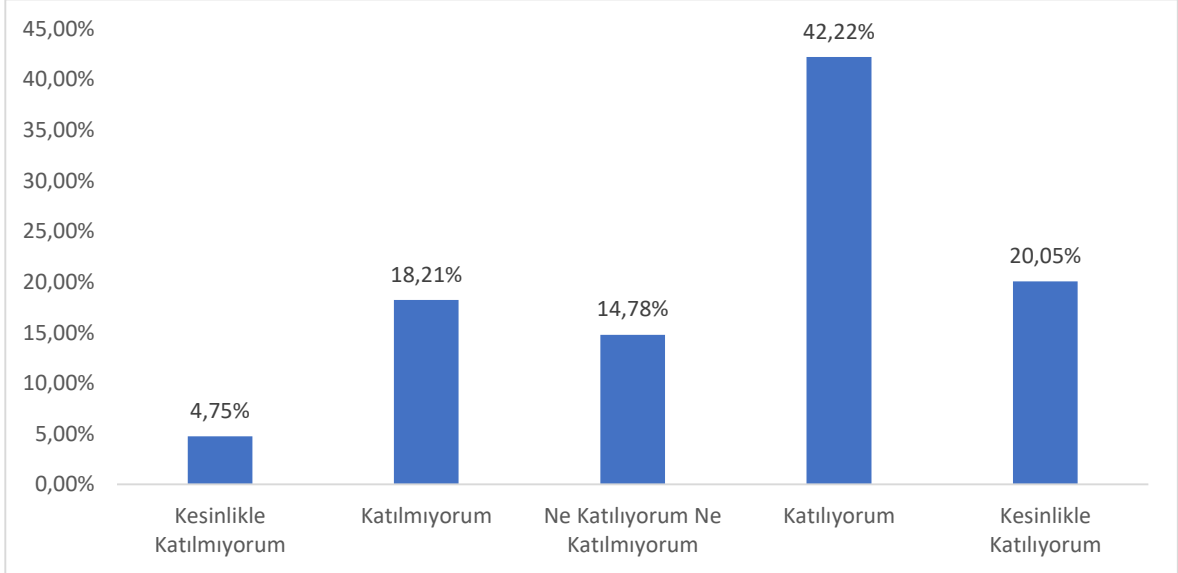
Şekil 5.12. Asgari Gelir Desteği sosyal yardımların etkinliğinin tespitini yapılabilir kılacaktır

Tartanoğlu (2011)’e göre sosyal dışlanma olgusunu “ortaya çıkaran nedensel bağlar düşünüldüğünde, ekonomik yetersizlik, sosyal ilişkilerin bozulması, sosyal korumadan yoksunluk ve kurumsal ilişkilerden dışlanma” gibi sorunlar sosyal dışlanmayı meydana getirmektedir. Özellikle yoksulluk sosyal dışlanmanın önemli bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilerin sosyal gereksinimlerini karşılayabilmeleri durumuna bir katkı olarak verilecek bir asgari gelir desteğinin sosyal dışlanmayı azaltacağı beklenmektedir. Katılımcıların buna yönelik görüşleri ise asgari gelir desteği sosyal dışlanmanın azalmasına katkı sağlamaktadır %3,69’u kesinlikle katılmıyorum, %13,98’i katılmıyorum, %13,46’sı ne katılıyorum ne katılmıyorum, %48,55’i katılıyorum, %20,32’si kesinlikle katılıyorum şeklinde olmuştur (Şekil 5.13).

Şekil 5.13. Asgari Gelir Desteği sosyal dışlanmanın azalmasına katkı sağlamaktadır

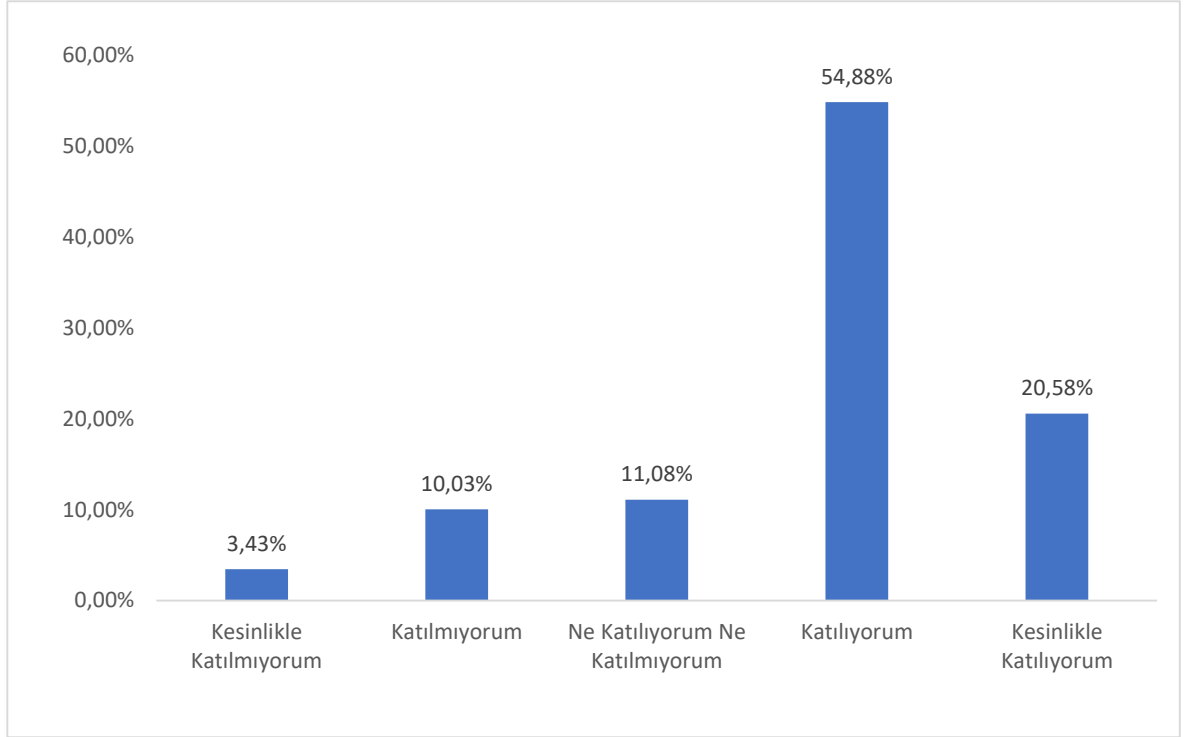
“Asgari Gelir Desteği Uygulaması Yoksullukla Mücadelede Kalıcı Bir Etkiye Sahiptir.” görüşüne katılımcıların %4,75’i kesinlikle katılmıyorum, %18,21’i katılmıyorum, %14,78’i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %42,22’si katılıyorum, %20,05’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.14).

Şekil 5.14. Asgari Gelir Desteği Uygulaması yoksullukla mücadelede kalıcı bir etkiye sahiptir

Kaynak israfı ve dağınık sosyal yardım yapılanmasının önüne geçilmesi ve sosyal devletin etkinliğinin artırılması için (Çetinkaya, 2012). Bu doğrultuda katılımcılara yöneltilen “Asgari Gelir Desteği Sosyal Yardım Sistemini Daha Kapsayıcı Bir Yapıya Kavuşmasında Etkilidir.” görüşüne katılımcıların %3,43’ü kesinlikle katılmıyorum,

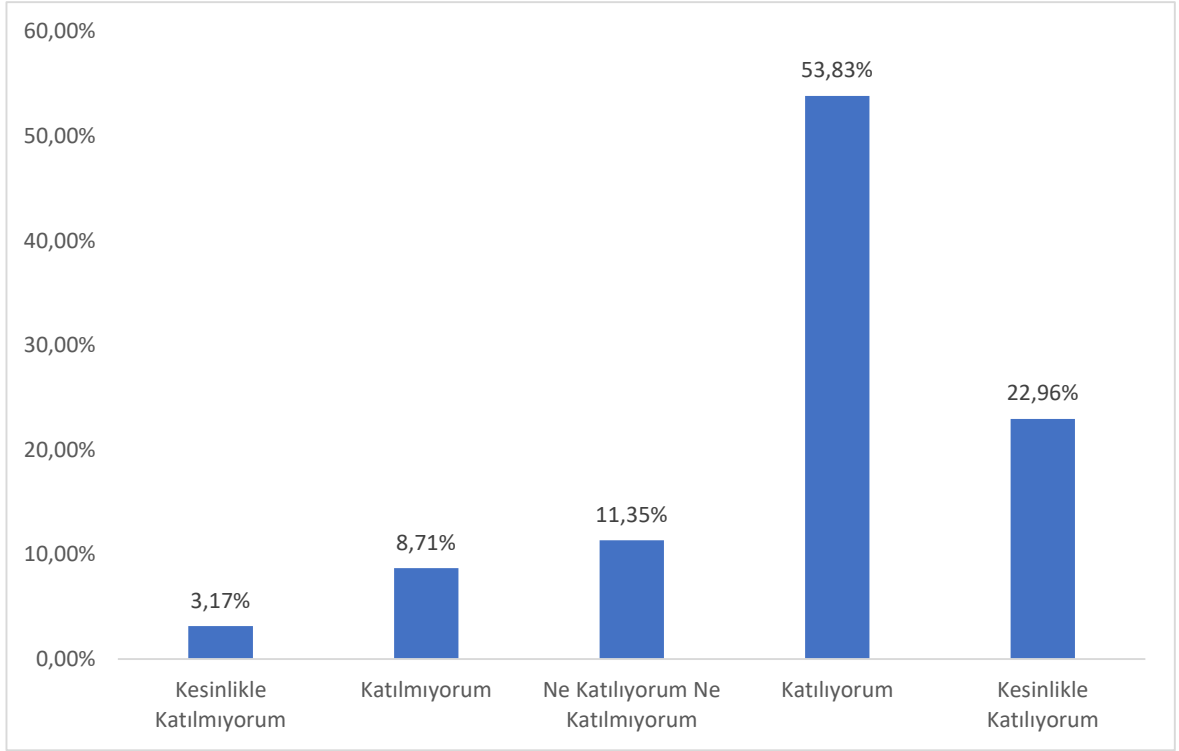
%10,03'ü katılmıyorum, %11,08'i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %54,88'i katılıyorum, %20,58'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.15).

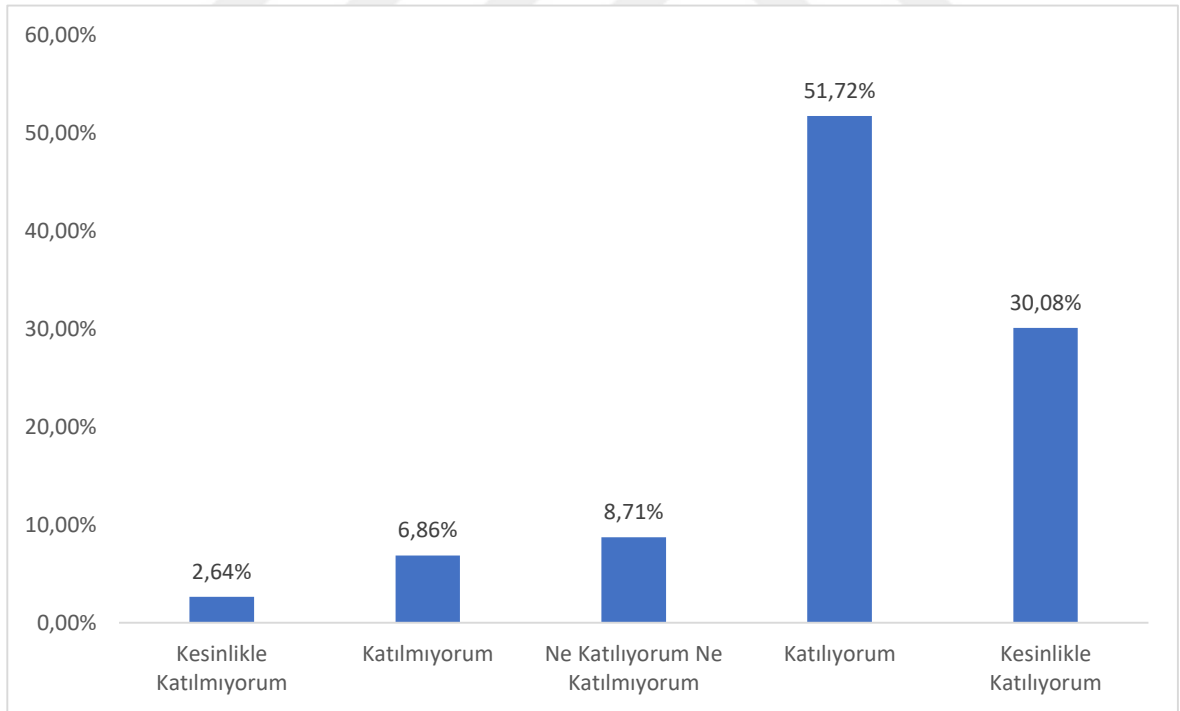
Şekil 5.15. Asgari Gelir Desteği Sosyal Yardım Sistemini daha kapsayıcı bir yapıya kavuşmasında etkilidir

“Asgari gelir desteği uygulaması sosyal politika yönetimi açısından bir fırsattır.” görüşüne katılımcıların %3,17’si kesinlikle katılmıyorum, %8,71’i katılmıyorum, %11,35’i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %53,83’ü katılıyorum, %22,96’sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.16).

Çetin (2014) tarafından tarama yöntemi ile sosyal yardım ve sosyal hizmet görevlileri ile yapılan araştırma sonucunda yetersiz işbirliği ve koordinasyon nedeniyle sosyal yardımların yalnızca merkezi yönetim koordinasyonunda gerçekleşmesi gerektiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada da sosyal yardımların daha izlenebilir ve koordinasyon bütünlüğü içerisinde yapılması için asgari gelir desteğinin önemini vurgulayan “Daha İzlenebilir Bir Sosyal Yardım Mekanizması için Asgari Gelir Desteği Uygulaması Gereklidir.” ifadesi yöneltilmiştir. Bu görüşe katılımcıların %2,64’ü kesinlikle katılmıyorum, %6,86’sı katılmıyorum, %8,71’i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %51,72’si katılıyorum, %30,08’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.17).

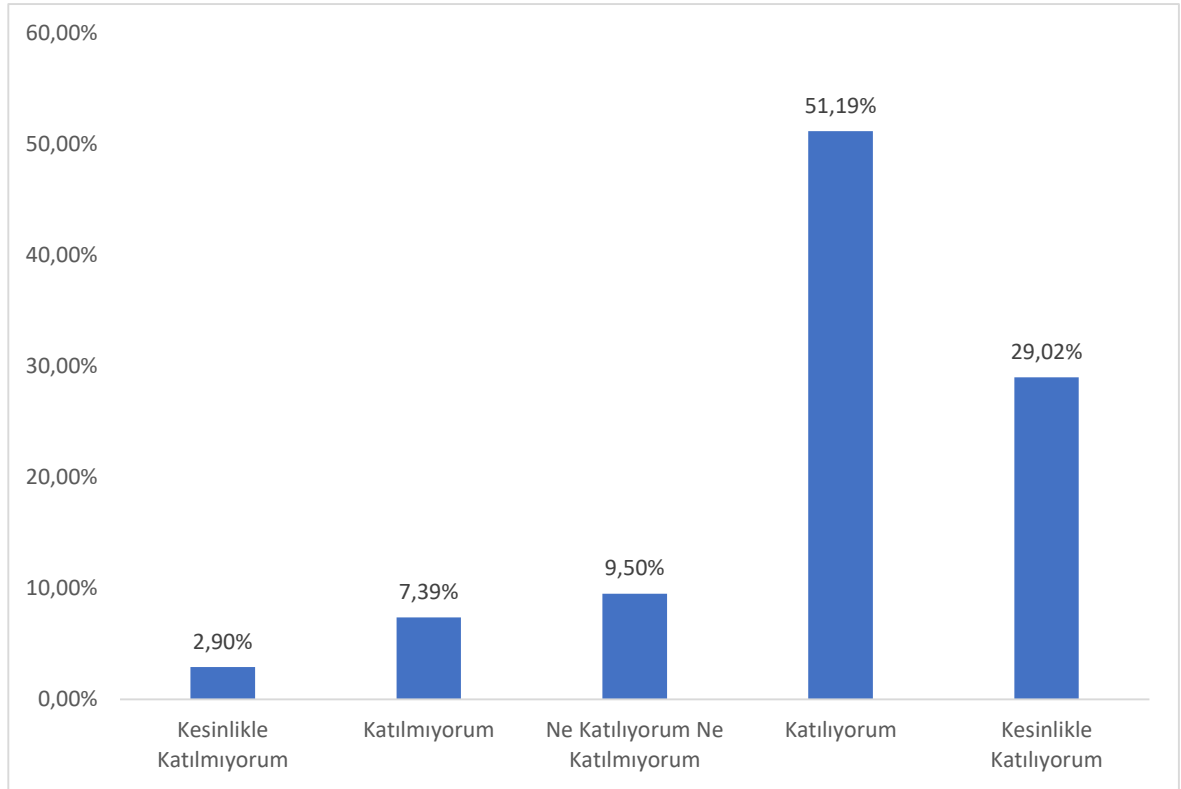

Şekil 5.16. Asgari Gelir Desteği Uygulaması sosyal politika yönetimi açısından bir fırsattır

Şekil 5.17. Daha izlenebilir bir sosyal yardım mekanizması için asgari gelir desteği uygulaması gereklidir

Sosyal Yardımların Arz Odaklı (Kişi Başvuru Yapmadan Muhtaçlığın Devlet Tarafından Tespit Edilerek) Yapılması Hak Temelli Sosyal Yardım Sistemi Açısından önemlidir. Hak temelli bir sosyal yardım anlayışı tartışması literatürde önemli bir yere sahiptir. “Asgari Gelir Desteği Gereklidir.” görüşüne katılımcıların %2,9’u kesinlikle katılmıyorum, %7,39’u katılmıyorum, %9,50’si ne katılıyorum ne katılmıyorum, %51,19’u katılıyorum, %29,02’si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.18). Atatanır (2016) araştırması neticesinde sosyal yardımların hak temelli yaklaşımdan uzak bir şekilde yürütüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Topuz (2015) araştırmasında SYDV’de görevli kişilerle anket yapmış ve çalışmanın bulgularından birinin sosyal yardımların hak temelli yapılması gerekliliği sonucuna ulaşmıştır.

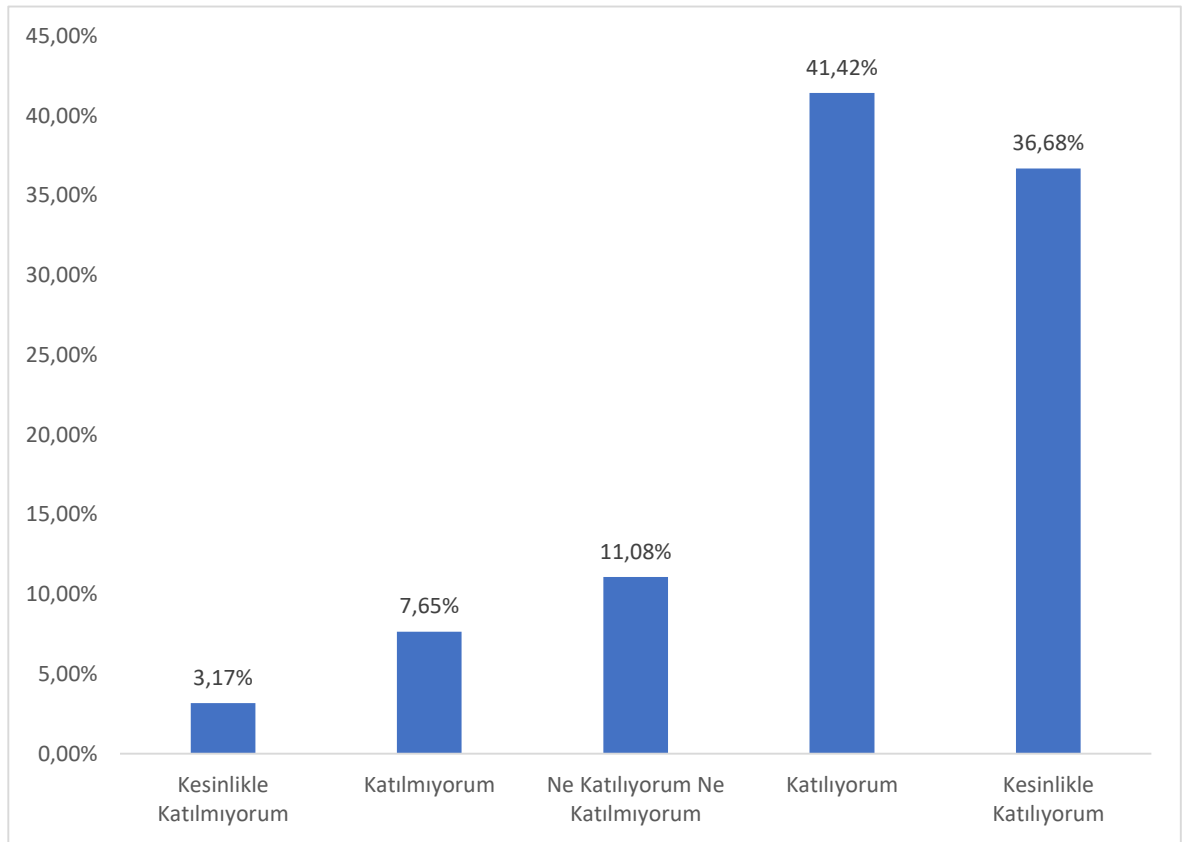

Şekil 5.18. Hak temelli sosyal yardım sistemi açısından Asgari Gelir Desteği gereklidir

Doğru (2016) ve Ortakaya (2021) ve Yiğit (2016) tarafından yapılan çalışmaların bulgularına göre sosyal yardımlar kişileri çalışmaktan vazgeçirmektedir. Bu nedenle sosyal yardımların asgari gelir desteği gibi bir uygulama ile tek kalemde verilmesi sistemin etkinliğine katkı sağlayacaktır görüşü katılımcılara “Yardımların Çok Çeşitli Olması İnsanları Çalışmamaya İtiyor Bu nedenle Tek Çeşit Nakdi Yardım Uygulaması Olan Asgari Gelir Desteği Gereklidir.” ifadesi ile yöneltilmiştir. Bu ifadeye katılımcıların %3,17’si

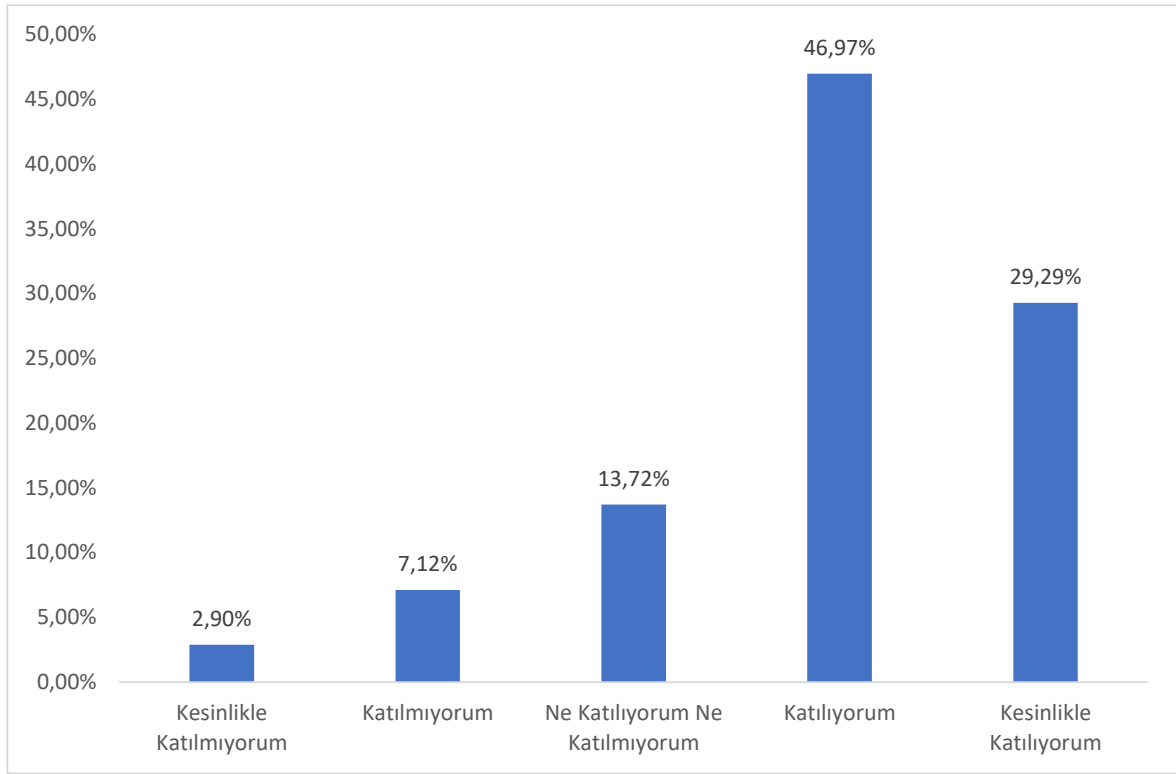
kesinlikle katılmıyorum, %7,65'i katılmıyorum, %11,08'i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %41,42'si katılıyorum, %36,68'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.19).

Eroğlu vd 2017 ile Korkat (2013) tarafından yapılan araştırmalar göstermektedir ki gelir dağılımını düzeltmede sosyal yardımlar istenilen düzeyde değildir. Bu çalışmanın bulgularına göre ise asgari gelir desteği uygulaması ile hayat a geçecek olan bir sosyal yardım sistemi gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltıcı bir etkiye sahip olacaktır. Bunun başlıca nedeni gelir dağılımının herkese ulaşarak ayırım gözetmeden verilmesi ile ilişkilendirilmektedir.

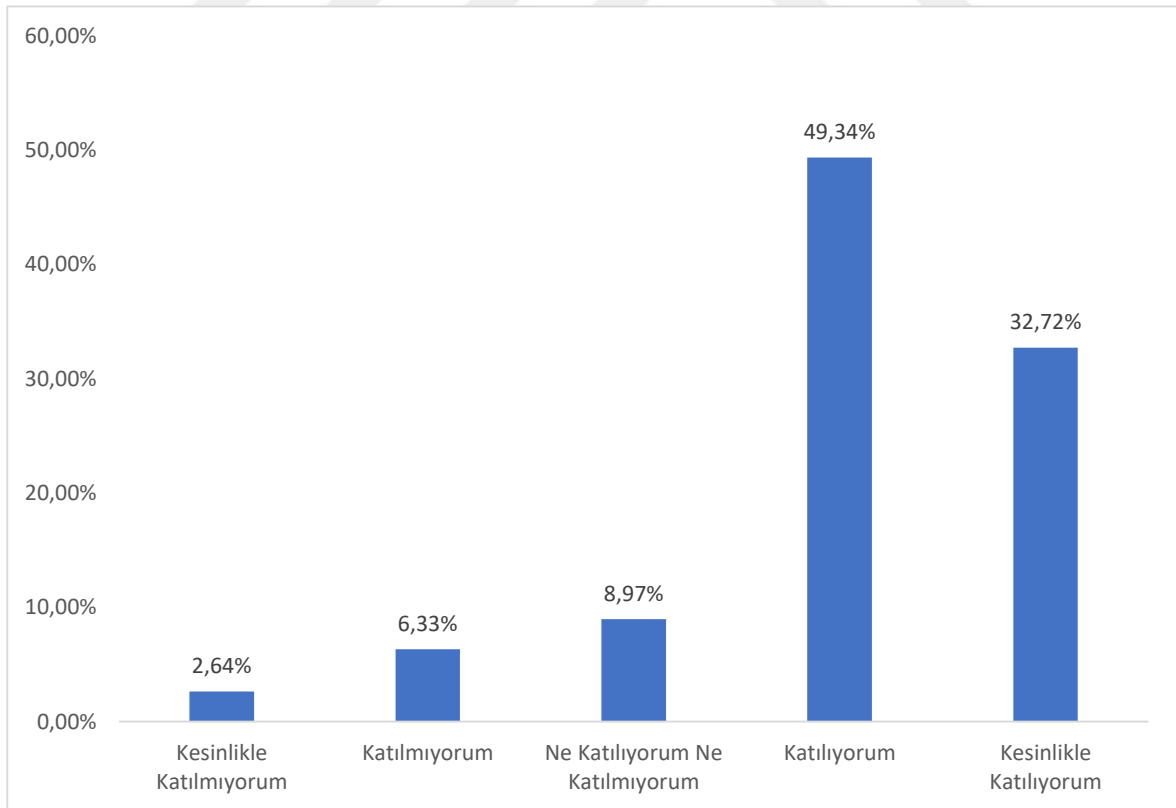

Şekil 5.19. Yardımların çok çeşitli olması insanları çalışmamaya itiyor bu nedenle tek çeşit nakdi yardım uygulaması olan Asgari Gelir Desteği gereklidir

“Gelirin Adil Dağılımı Probleminin Çözümü İçin Asgari Gelir Desteği Gereklidir.” görüşüne katılımcıların %2,9'u kesinlikle katılmıyorum, %7,12'si katılmıyorum, %13,72'si ne katılıyorum ne katılmıyorum, %46,97'si katılıyorum, %29,29'u kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.20).

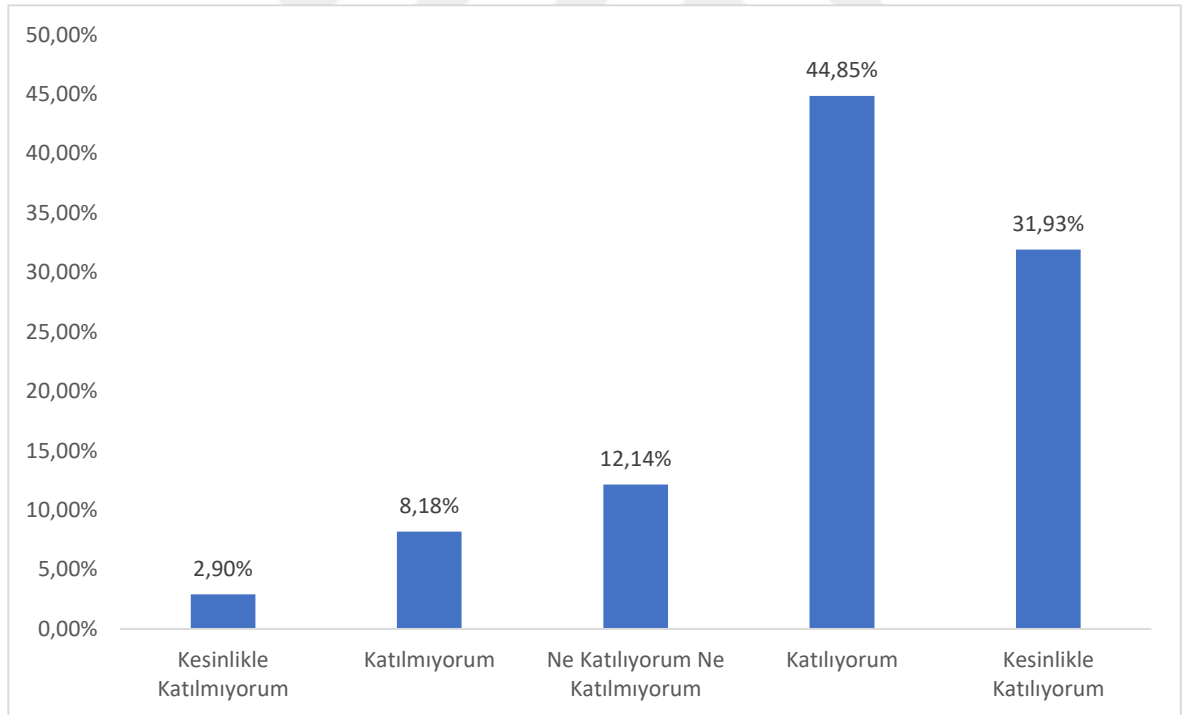
Şekil 5.20. Gelirin adil dağılımı probleminin çözümü için Asgari Gelir Desteği gereklidir

Şekil 5.21. Sosyal yardımların dağıtımının daha kolay bir hale gelmesi için Asgari Gelir Desteği gereklidir

Yoksulluk ve işsizlik üzerine yapılan değerlendirme kurumlar arası koordinasyonun ve tek bir kalemden yardımın önemi vurgulanmıştır (Üstün 2013). “Sosyal Yardımların Dağıtımının Daha Kolay Bir Hale Gelmesi için Asgari Gelir Desteği Gereklidir.” görüşüne katılımcıların %2,64’ü kesinlikle katılmıyorum, %6,33’ü katılmıyorum, %8,97’si ne katılıyorum ne katılmıyorum, %49,34’ü katılıyorum, %32,72’si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.21).

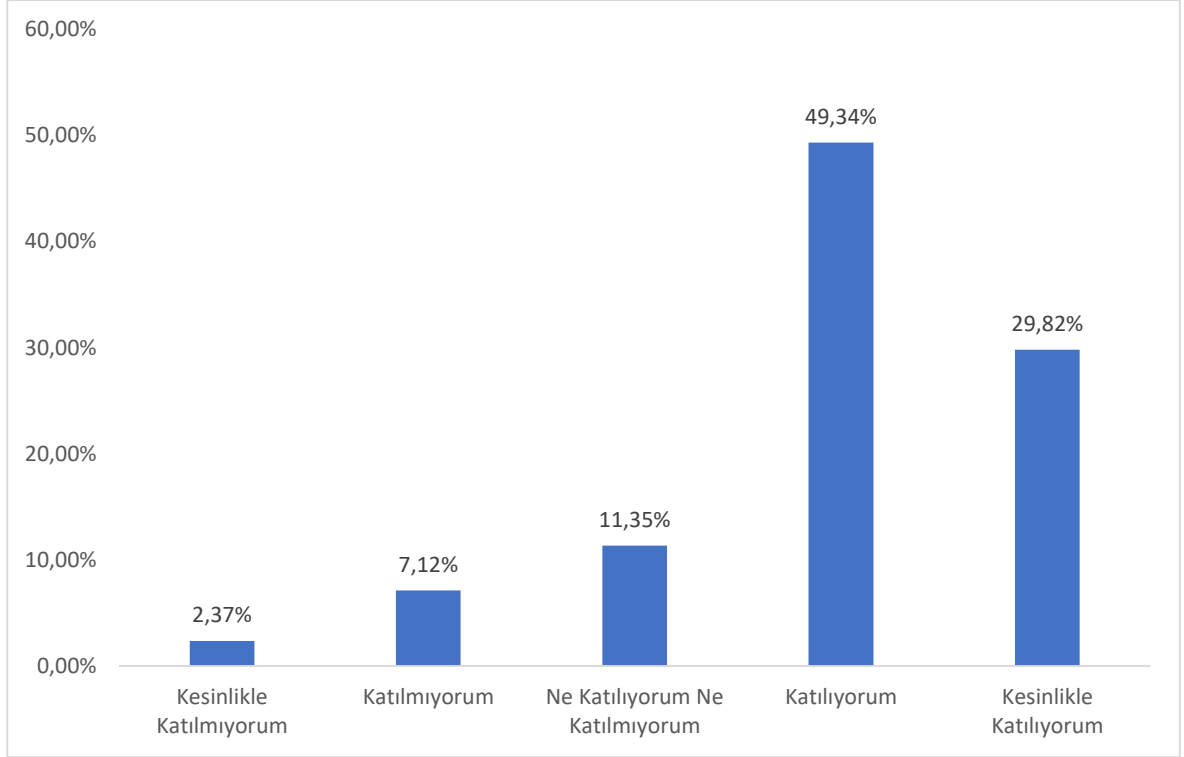
Sosyal yardım alan kişiler kayıtdışı işlerde çalışmaya devam etmektedirler (Şahin 2012; Ortakaya, 2021). Asgari gelir desteği uygulamasının kişilerin çalışıp çalışmaması durumundan bağımsız, yalnızca muhtaçlık durumları göz önünde bulundurularak verildiği durumlarda kişiler sosyal yardım haklarını kaybetmemek için kayıtdışı çalışmayı cazip bulmayacaklardır. “Kayıt dışı istihdamın azaltılması için asgari gelir desteği gereklidir.” görüşüne katılımcıların %2,9’u kesinlikle katılmıyorum, %8,18’i katılmıyorum, %12,14’ü ne katılıyorum ne katılmıyorum, %44,85’i katılıyorum, %31,93’ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.22).

Şekil 5.22. Kayıt dışı istihdamın azaltılması için Asgari Gelir Desteği gereklidir

Aynı şekilde “Asgari Gelir Desteği Uygulaması İle Çalışma Hayatına İlk Kez Girecek Olan Kişiler Sosyal Yardımdan Önce Çalışmaya Teşvik Edilmiş Olacaktır.” görüşüne katılımcıların %2,37’si kesinlikle katılmıyorum, %7,12’si katılmıyorum, %11,35’i

ne katılıyorum ne katılmıyorum, %49,34'ü katılıyorum, %29,82'si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.23).

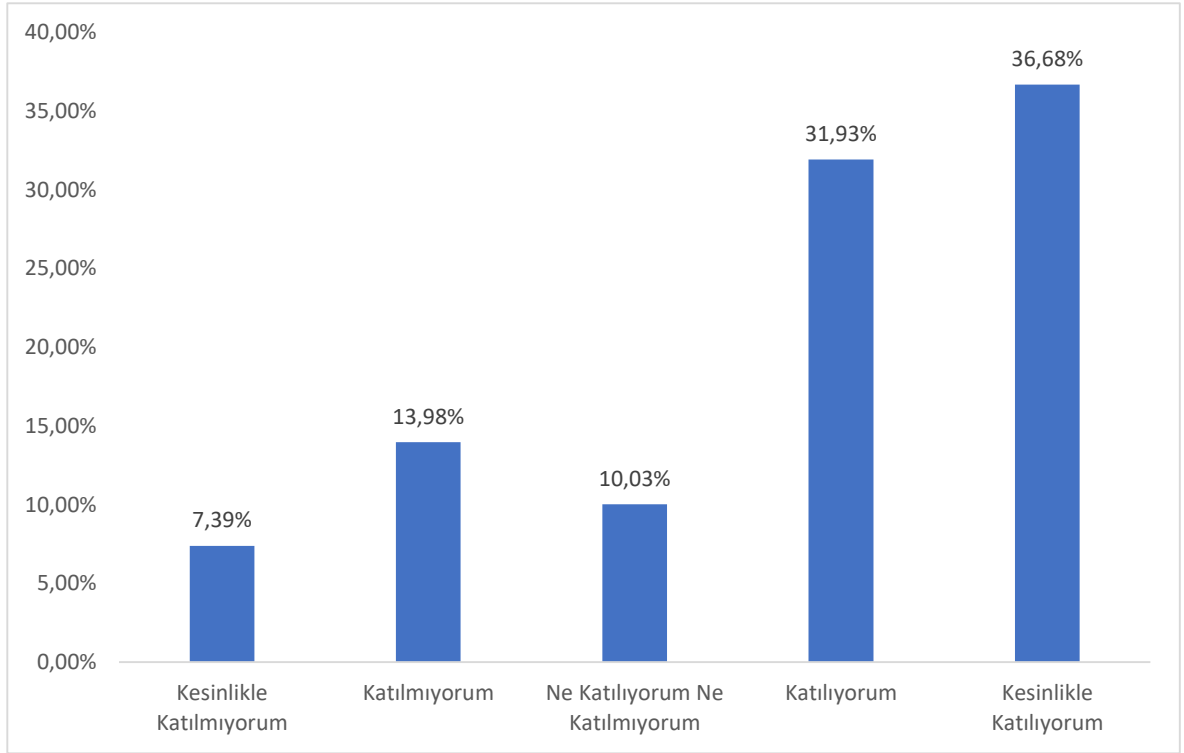
Şekil 5.23. Asgari Gelir Desteği Uygulaması ile çalışma hayatına ilk kez girecek olan kişiler sosyal yardımdan önce çalışmaya teşvik edilmiş olacaktır

5.4. Asgari Gelir Desteğinin Uygulanma Şekline Dair Bulgular

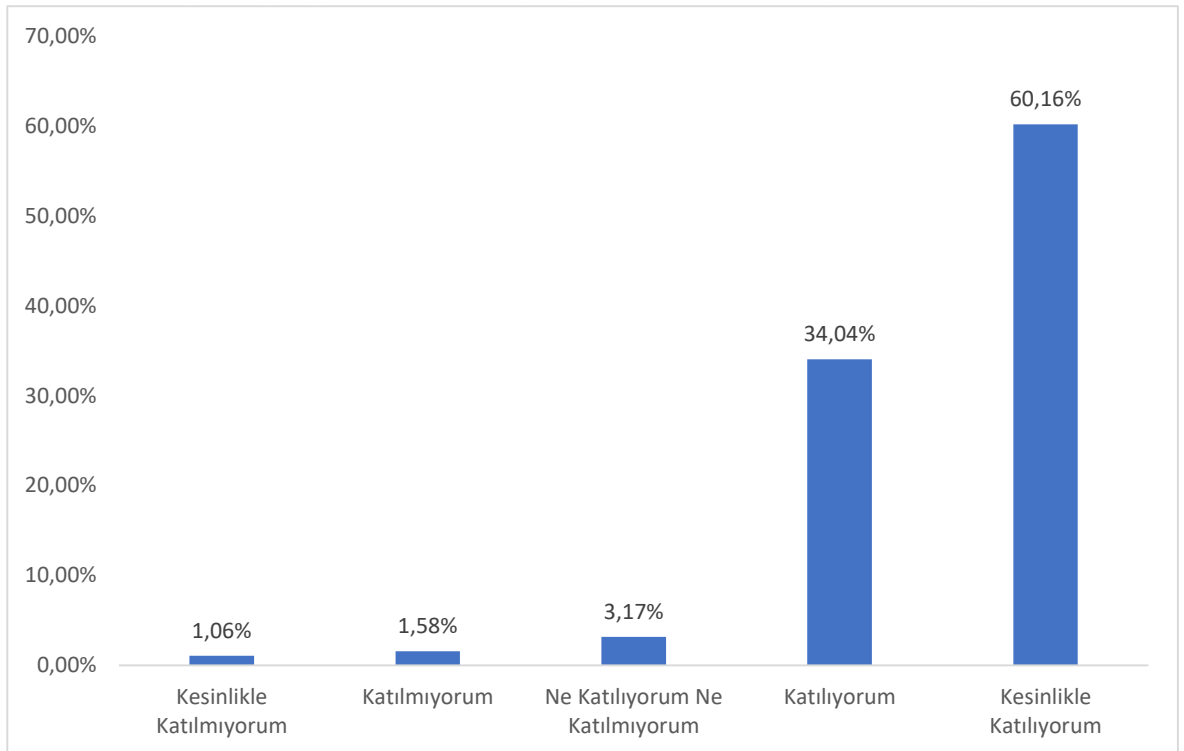
İncelenen ülke uygulamaları örnekleri düşünüldüğünde Türkiye için yapılacak olan uygulamada, istihdam odaklı bir sistem temel alınması önemlidir. Diğer yandan literatürde rastlanan bulgulardan yola çıkılarak asgari gelir desteğinin bir sosyal yardım kalemi olarak verilmesi buna paralel olarak bu çalışmada da asgari gelir desteğine yönelik uygulama kapsamında sosyal yardımların yalnızca merkezi yönetim tarafından yapılması, sosyal yardıma ilişkin dağıtık mevzuatın tek bir kanun altında toplanması gibi unsurlar katılımcılara yöneltilmiştir. Diğer yandan asgari gelir desteği verilirken karşılıklı/karşılıksız olması ve miktarın belirlenmesinde bölgesel şartların göz önünde bulundurulmasına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Verilen yanıtlar doğrultusunda SYDV çalışanlarınca asgari gelir desteğinin uygulama şekline ilişkin görüşleri tespit edilmiştir.

Sosyal yardımların veriliş şekline ilişkin görüşlerden sosyal yardımların merkezi yönetim tarafından verilmesi görüşüne katılımcıların yüzde 7,39'u kesinlikle katılmıyorum,

%13,98'i katılmıyorum, %10,03'ü ne katılıyorum ne katılmıyorum, %31,93'ü katılıyorum, %36,68'i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.24).

Şekil 5.24. Sosyal yardımlar yalnızca merkezi yönetim tarafından yapılmalıdır

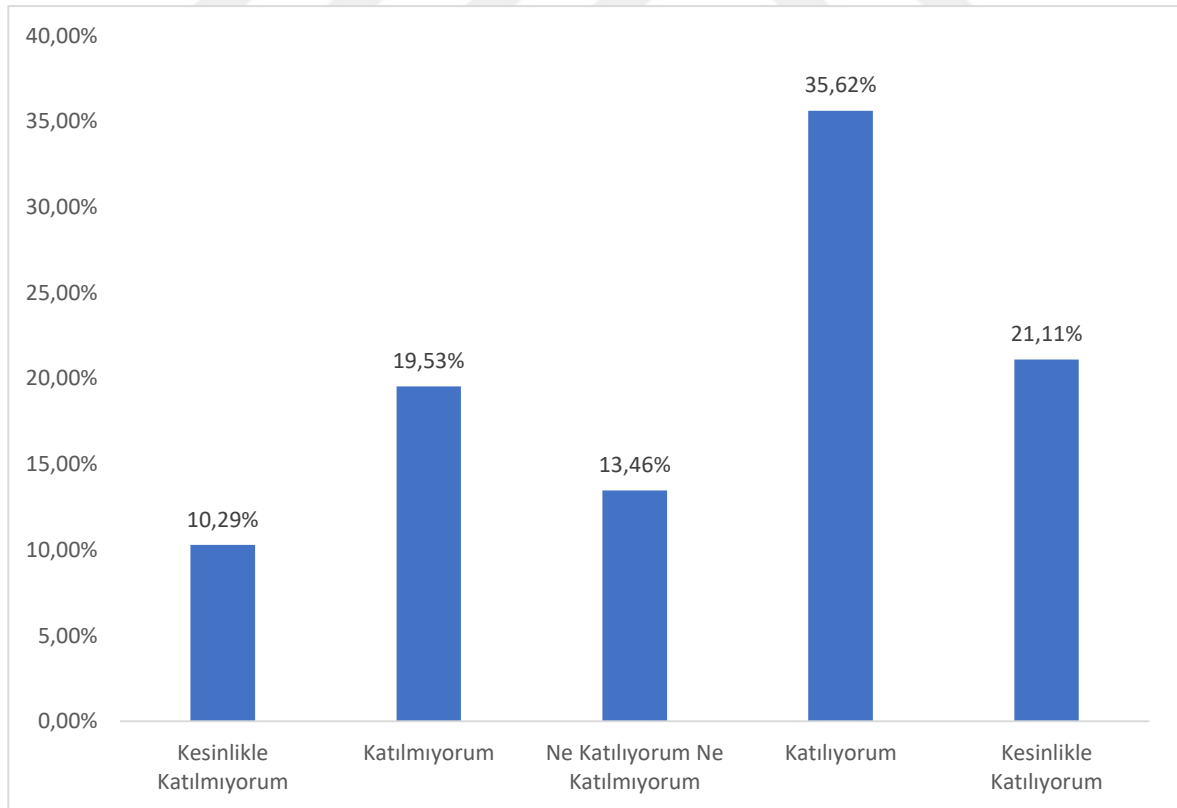

Şekil 5.25. Sosyal Yardım Kanunu'nun dağınık mevzuat yapısı nedeniyle güncellenmelidir

Sosyal yardımların tek çatı altında toplanması gerekliliği birçok araştırmada vurgulandığı gibi (Altındağ 2007, Topuz 2015, Taffa 2020, Ustabaşı 2013, Kan, 2011) bu araştırmada da ‘Sosyal Yardım Kanunu’nun dağınık mevzuat yapısı nedeniyle güncellenmelidir.’ görüşüne katılımcıların %1,06’sı kesinlikle katılmıyorum, %1,58’i katılmıyorum, %3,17’si ne katılıyorum ne katılmıyorum, %34,04’ü katılıyorum, %60,16’sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.25).

Asgari gelir desteği farklı refah rejimlerinde farklı uygulama şekillerinde karşımıza çıkmaktadır. Karşılıksız/şartsız modelde önem arz eden iki özellikten biri, bireyin aldığı yardım karşısında çalışmak zorunda olmayışıdır. Diğer ise, bireyin asgari gelir desteğine hak kazanma noktasında herhangi bir gelir testine tabi tutulmak zorunda olmayışıdır (Karaca, 2014: 10).

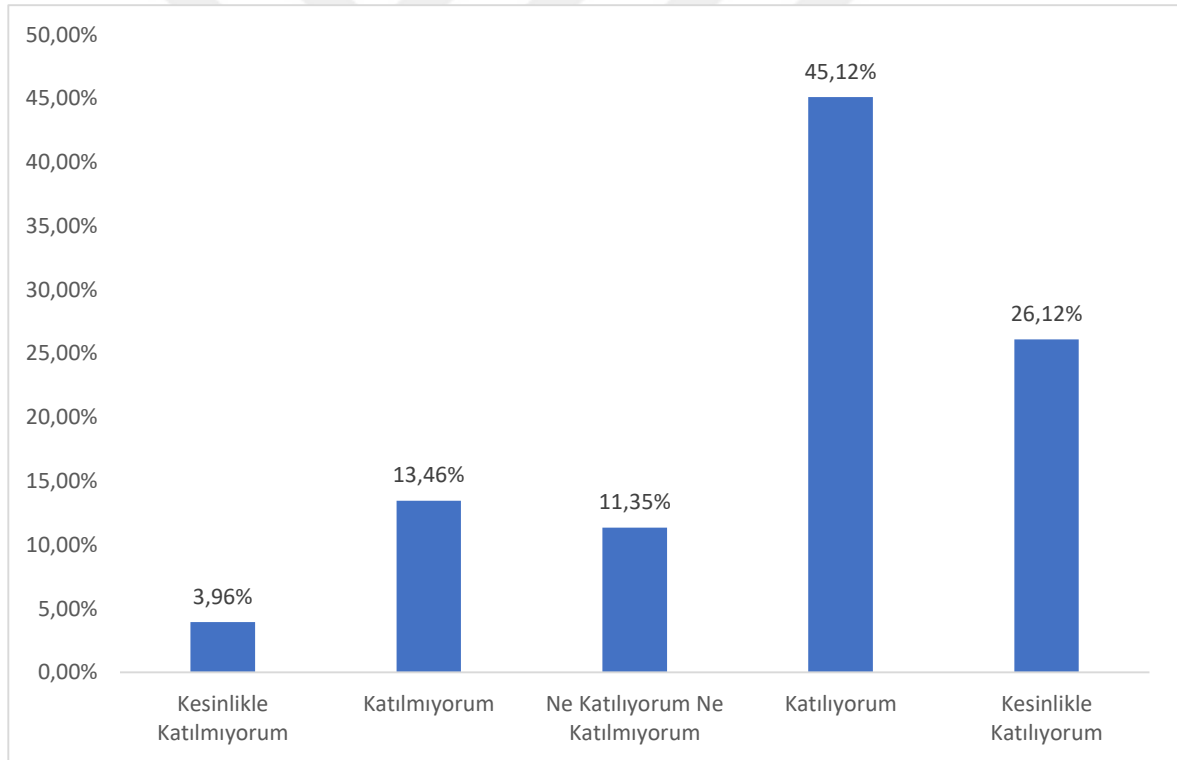
“Asgari Gelir Desteği Uygulamasının Belirlenmesinde Karşılıksız/Şartsız Yöntem Benimsenmelidir.” görüşüne katılımcıların %10,29’u kesinlikle katılmıyorum, %19,53’ü katılmıyorum, %13,46’sı ne katılıyorum ne katılmıyorum, %35,62’si katılıyorum, %21,11’i kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.26).

Şekil 5.26. Asgari Gelir Desteği Uygulamasının belirlenmesinde karşılıksız/şartsız yöntem benimsenmelidir

Şartlı asgari gelir desteği, şartlılık esasına dayanmakla birlikte, genel anlamda asgari gelirin yalnızca yeterli gelir kaynaklarından yoksun kalmış olan bireylere ödenmesini amaçlayan bir türüdür. Bu noktada amaçlanan gaye, bireylerin asgari geçim düzeyini temin edecek bir geliri garantilemek ve bireylere toplumsal ve mesleki ayrışma noktasında destekte bulunmaktır. Amacın olumlu sonuçlanması neticesinde asgari gelir desteği alan birey, topluma adapte olmada ve mesleki eğitim alarak emek piyasasına girişte kolaylık yaşayacaktır (Karaaslan, 2014: 21-22).

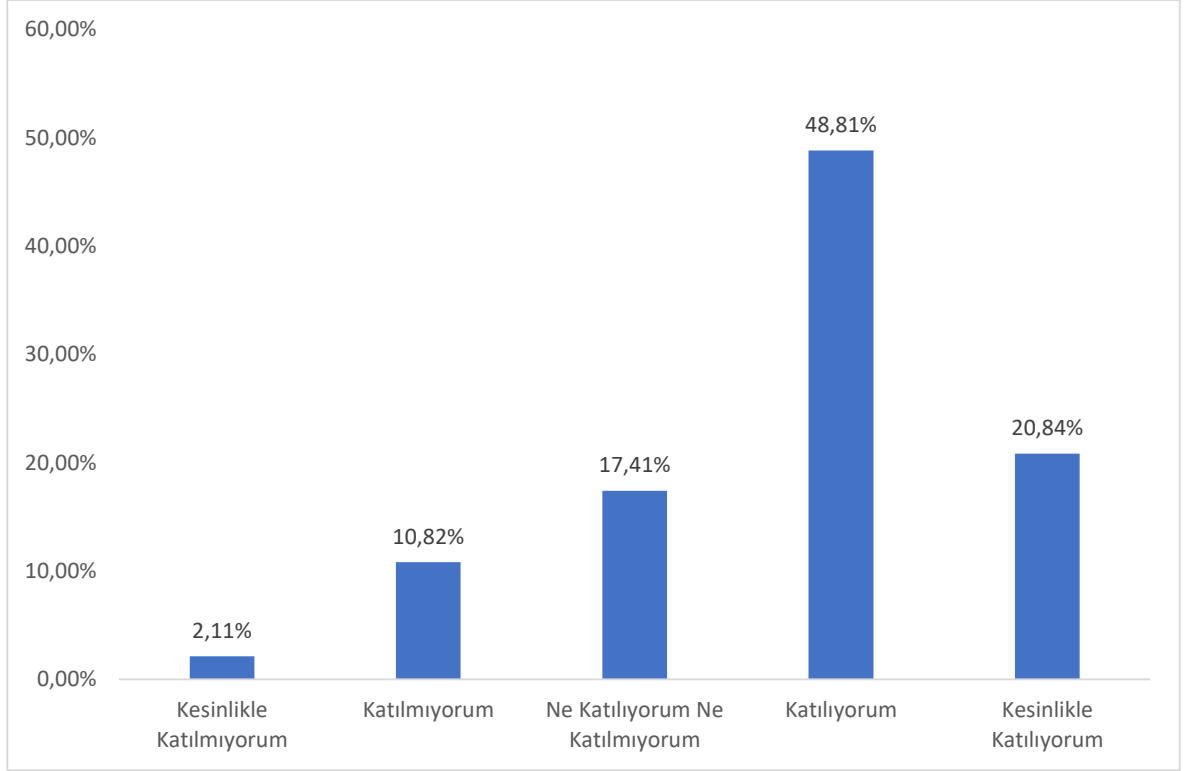
“Asgari Gelir Desteği Uygulamasının Belirlenmesinde Karşılıklı/Şartlı Yöntem Benimsenmelidir.” görüşüne katılımcıların % 3,96’sı kesinlikle katılmıyorum, %13,46’sı katılmıyorum, %11,35’i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %45,12’si katılıyorum, %26,12’si kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.27). Sosyal yardım istihdam bağlantısının kurulması için asgari gelir desteği önemlidir (Güner, 2015).

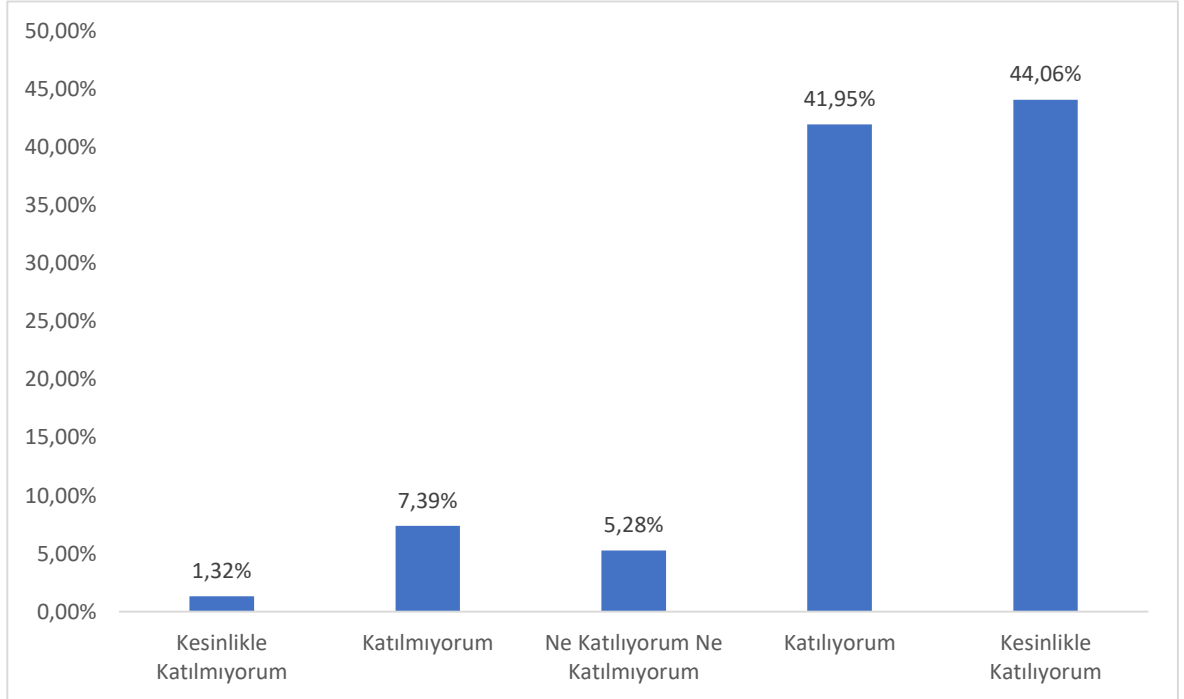
Şekil 5.27. Asgari Gelir Desteği Uygulamasının belirlenmesinde karşılıklı/şartlı yöntem benimsenmelidir

Aslaner (2008) Araştırmasında yardımların yararlanıcı özelinde verilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. “Asgari Gelir Desteği Uygulamasında İhtiyaç Durumlarına Göre Şartlı Ve Şartsız Karma Yöntem Benimsenmelidir.” görüşüne katılımcıların %2,11’i kesinlikle katılmıyorum, %10,82’si katılmıyorum, %17,41’i ne katılıyorum ne

katılmıyorum, %48,81'i katılıyorum, %20,84'ü kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.28).

Şekil 5.28. Asgari Gelir Desteği Uygulamasında ihtiyaç durumlarına göre şartlı ve şartsız karma yöntem benimsenmelidir

Şekil 5.29. Asgari Gelir Desteği miktarının belirlenmesinde bölgesel şartlar dikkate alınmalıdır

“Asgari Gelir Desteği Miktarının Belirlenmesinde Bölgesel Şartlar Dikkate Alınmalıdır.” görüşüne ise katılımcıların %1,32’si kesinlikle katılmıyorum, %7,39’u katılmıyorum, %5,28’i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %41,95’i katılıyorum, %44,06’sı kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir (Şekil 5.29).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada asgari gelir desteği uygulamalarının kavramsal çerçevesi çizilmiş, Dünya’da ve Türkiye’de asgari gelir desteği odaklı uygulamaların mevcut durumuna yer verilmiş, sonrasında ise Türkiye’deki SYDV çalışanlarının asgari gelir desteği uygulamasına yönelik algıları tespit edilmiştir.

Yoksulluğun ve gelirin adil dağılımı probleminin çözümünde etkili olan Asgari Gelir Desteği Uygulaması, Türkiye’de de başarılı vergi ve sosyal güvenlik politikalarının uygulanması halinde amacına ulaşması mümkündür.

Bu amaca doğru yola çıkarken, Türkiye’nin sosyal refah politikaları temelinde, yoksullukla mücadele eylem planlarının işlerliği ve Türkiye’de yoksulluğun çok boyutlu dinamikler üzerinden devam etmesi, ilgi alanı oluşması noktasında etkili olmuştur.

2000’li yıllardan bugüne, Türkiye’de sosyal politikalar alanında hayli olumlu gelişmeler yaşanmış, özellikle sosyal yardımlar konusunda temel amaç olan yoksulluğu ve gelir dağılımındaki adaletsizliği asgariye indirme noktasında ciddi anlamda yol kat edilmiştir. Bununla birlikte, günümüzde Türkiye’nin sosyal koruma harcamalarına bütçesinden ayırdığı miktar ile elde edilen çıktı arasında verimlilik ve etkinlik noktasında ortaya çıkan uyumsuzluk, sosyal yardım sisteminde bir dönüşüm ihtiyacını ortaya koymaktadır. 11. Kalkınma Planı’nda sosyal yardım artı dönem olarak tanımlanan süreçte bu ihtiyaç neticesinde de asgari gelir desteği uygulaması Türkiye’nin önünde bir fırsat olarak durmaktadır.

Özellikle sosyal yardım – istihdam bağlantısının başarılı bir şekilde kurulmasıyla, asgari gelir desteği uygulaması, Türkiye’nin sosyal ve ekonomik dinamiklerine uygulanabilecek optimum çıktılarına sahip, sağlam bir yapı üzerine inşa edildiği takdirde, yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı aşağı seviyelere çekerek, gelirin adil paylaşımına katkı sunacaktır.

Sosyal yardım-istihdam bağlantısının gerçekleştirilmesi konusunda Türkiye’de, ideal sosyal politika hedefleri doğrultusunda, sosyal yardım sisteminin yararlanıcıları en kısa sürede çalışma hayatına kazandıracak şekilde yapılandırılması ve çalışabilecek durumdaki muhtaçlara ödenen nakit desteklerinin, insanları çalışmaya yöneltecek şekilde tasarlanması çalışmaları devam etmektedir.

Çalışmayı teşvik etme noktasında ortaya “Yardım Tuzağı” sorunu çıkmaktadır. Uzun yıllardan beri yapılan çalışmalar çerçevesinde, tüm dünyada kabul gören bu endişe, sosyal yardım-istihdam bağlantısının gerçekleşme olasılığı açısından bir tehdit olarak görülmektedir. “Yardım Tuzağı” endişesi, vergi politikası ve sosyal yardım sisteminden kaynaklanan nedenlerle, yoksulluk sınırı altındaki bir insanın, ücretli bir işte çalışmaya başlaması durumunda sosyal yardımların kesilmesi ve çalışmanın ulaşım, kreş gibi ek mali yükler getirmesi sonucunda, toplam gelirin mevcut durumundakinden daha aşağı seviyeye düşecek olması nedeniyle çalışmamayı tercih etmesidir. Bu noktada asgari gelir desteği uygulamasında yapılacak sağlam teknik altyapı çalışması ile bu tuzağın bertaraf edilmesi amaçlanmaktadır. AGD İstihdam ilişkisi bağlamında istihdam edilmesi mümkün olan kişiyi çalışmaya teşvik edecek hem de çalışan kişilerin de ihtiyacı olması halinde AGD’den yararlanması sağlanacaktır.

Asgari gelir desteğinin Türkiye’de uygulanması durumunda sosyal yardım mekanizmasının nasıl işleyeceği ve bu mekanizmanın yararlanıcısı olan vatandaşlara ne gibi katkılar sunacağı açıklanmıştır. Aynı zamanda asgari gelir desteği ve farklı refah rejimlerindeki uygulamalarına yer verilmiştir. Akabinde, tezimizin temel sorusu olan Türkiye’de sosyal yardım verenlerin asgari gelir desteğine yönelik algıları irdelenmiştir.

Asgari gelir desteğinin Türkiye’de uygulanmasına yönelik bir çerçeve çizilebilmesi için asgari gelir desteğinin tanım ve kapsamı ele alınmış, aynı zamanda temel gelir, negatif gelir vergisi gibi benzer uygulamalara dair açıklamalara yer verilmiştir. Türleri bakımından taşıdıkları çeşitli prensipler de konu edinilmiş, asgari gelir desteğinin ortaya çıkmasında basat rol oynayan teorik temellere yer verilmiştir. Asgari gelir desteği sistemini bir dönüşüm aracı olarak değerlendirmek adına Türkiye’de sosyal yardımların mevcut durumuna değinilmesinin yanı sıra, özellikle Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulama örneklerinden söz edilmiştir.

Sosyal yardım sisteminde ciddi anlamda bir dönüşüme de yol açabilecek önemli argümanlardan olan asgari gelir desteği uygulaması, bireylerin vatandaşlık bilincini kazanması ve topluma duydukları aidiyet eşliğinin artmasında aktif rol oynamaktadır. Bu noktada gelirin orijini, üretime katılım ve çalışma hayatının bir aktörü olma gibi temel unsurlar gözetilmemekte, birey toplumun bir hücresi, bir yapı taşı olarak yalnızca insan olması hasebiyle bu yardımdan yararlanmaya hak kazanmaktadır.

Sosyal yardımları etkili bir sosyal politika aracı olarak kullanma adına etkin bir uygulama olan Asgari Gelir Desteği, yoksul vatandaşların insan onuruna yaraşır bir hayatı idame ettirmeleri açısından çok önemli getirileri olan bir uygulamadır.

Sahadaki SYDV çalışanlarının büyük çoğunluğunun belirttiği üzere AGD yalnızca merkezi yönetim tarafından verilmelidir. Bütünleşik sosyal yardım bilgi sistemine belediyeler ve STKlar da eklendiği takdirde sosyal yardım yararlanıcılarına verilecek yardımlarda mükerrerliğin sona erdirilmesi kolaylıkla sağlanabilir.

Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi, ihtiyacı olan kişilere ve ailelere sosyal yardımın gitmesini sağladığı için sosyal yardımların adil dağıtımını gerçekleştiriyor.

AGD ile yardımların tek merkezden hak temelli verilmesi ile bütünleşik sosyal yardım bilgi sistemine bazen tek bir haneden gelen onlarca başvuruya gerek kalmayacaktır. (Bütünleşik sosyal yardım bilgi sistemi vatandaşın başvuru yapmasını kolaylaştırmış olsa da bazen aynı haneden e devlet üzerinden çok sayıda başvuru yapılıyor, bu da vakıfların işyükünü 5 kat arttırmış ve işlemleri yavaşlatmıştır.)

Küresel ölçekte yaşanan farklı sınamalar toplumun en riskli kesimindeki insanları daha zor durumda bırakmakta ve sosyal yardımlar her ülkenin en önemli gündemi haline gelmektedir.

Ülkemizde de çok sayıda yardımın getirdiği bürokrasi ve her tematik yardımın farklı şartları gerektirmesi nedeniyle sosyal yardımların yönetilmesinin zorlaştığı SYDV çalışanları tarafından da teyit edilmiştir.

Bu nedenle yeni dönemde sosyal yardımların çeşitliliğinin artırılmasından ziyade tek yardım şeklinde ve yardımların tek elden toplanılmasına imkân sağlayacak kurumsal bir yeniden yapılanmaya ihtiyaç olduğu aşıkardır. AGD uygulaması Türkiye'nin sosyal devlet olma hususunu güçlendireceği gibi sosyal yardımların tam kurumsallaşması için de önemli bir adım olacaktır.

Ülkemize en uygun olan AGD Uygulamasında ihtiyaç durumuna göre şartlı ve şartsız karma yöntem belirlenmelidir.

AGD miktarının belirlenmesinde bölgesel şartlar dikkate alınmalıdır.

AGD'nin Türkiye için gerekliliği birçok çalışmada belirtiliyor. Bu çalışmanın önemi; sahada birebir çalışan ve mevzuata hakim olan %85'i meslekte 5 yıldan fazla tecrübesi olan SYDV alışanları ile yapılmış olması ve AGD'nin gerekliliğini çok net ortaya koymasıdır.

Sonuç olarak bu alışma; Türkiye'deki SYDV alışanları gözüyle AGD Uygulması, Türkiye ekonomisinde uygulanabilecek olduğunun kanıtlanması ve bunun yanında siyasi iktidarın bu dönüşümü gerçekleştirmesi halinde, mevcut haliyle bütün vatandaşları kapsamı altına alamayan sosyal yardım sisteminin, bu açıdan mağdur olmuş vatandaşları kapsayarak, sosyal yardımlarda hak temelli ve insan onuruna yakışan bir uygulama modeline geçişi sağlayacak sosyal yardım artı dönemi için önemli bir politika modeli nerisi sunmaktadır.

7. KAYNAKLAR

- Aca, Z. (2018). Türkiye'de kamusal sosyal yardımların yapabilirlik yaklaşımı çerçevesinde etkinliği analizi: Bursa örneği. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 506255)
- AK Parti (2002), AK Parti Programı 10.09.2022 <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>
- Aktan, C. C. (Ed.) (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, 1. Baskı, Ankara, Hak İş Konfederasyonu Yayını.
- Aktaş, A. (2014). Sosyal Dışlanma Bağlamında Sosyal Yardımlar Ve Karşılaştırmalı Politika Önerileri, Uzmanlık Tezi, Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Alper, Y. ve Arabacı R. Y. (2010). Yoksullukla mücadele, vatandaşlık geliri ve aile ödenekleri sigortası. *Türk-İş Dergisi*, 0 (389):44-51.
- Altan, Ö. Z. (2007). *Sosyal Politika*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Altındağ, Ö. (2007). *Sosyal yardım sisteminin çalışanların gözüyle değerlendirilmesi (Ankara örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 229051)
- Apaydın, A. (2011). *Social assistance as a poverty alleviation strategy: Case of Altındağ Social Assistance and Solidarity Foundation*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 306403)
- ASAGEM: İrlanda Cumhuriyeti Aile ve Sosyal İşler Bakanlığı Çalışma Ziyareti Raporu, Aralık 2006, Ankara, www.aile.gov.tr
- Asfaw, A. A. (2021). The effect of income support programs on job search, workplace mobility and Covid-19: international evidence. *Economics and Human Biology*. 0 (41):1-11.
- Aslan, M.Ş. (2015). *Hak temelli sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları ve değerlendirmesi: Çekmeköy Belediyesi modeli*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 522340)

Aslaner, A. (2008). *Sosyal yardımlaşmanın modern şekilleri (Bursa Yıldırım Belediyesi örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 228613)

ASHB. (2021). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.

ASHB, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. Sosyal Yardım Programlarımız. 10.09.2019
<https://www.aile.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/>

ASPB. (2014a). SOYBİS. 06.07.2017.
<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/uygulamalar/soybis>

ASPB. (2014b). Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi. 07.07.2017.
<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/projeler/butunlesik-sosyal-yardim-bilgi-sistemi>

ASPB. (2015). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.

ASPB. (2016). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.

ASPB. (2017). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara.

Atatanır, H. (2016). *Türkiye'de yoksulluk, sosyal yardım ve sivil toplum: Hak temelli yaklaşım açısından bir değerlendirme*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 434310)

Atatanır, H. (2016). *Türkiye'de Yoksulluk, Sosyal Yardım ve Sivil Toplum (Hak Temelli Yaklaşım Açısından Bir Değerlendirme)*, Ankara, Dorlion Yayınları.

Ayala, L., Arranz. J. M. vd. (2021). The effectiveness of minimum income benefits in poverty reduction in Spain. *International Journal of Social Welfare*. 0 (30):152-169.

Aydemir, C. ve Kaya, M. (2007). Küreselleşme kavramı ve ekonomik yönü, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 0 (20):260-282.

Aydın, S. (2013). OECD ülkelerinde çalışanların sosyal güvenlik kesintileri ve vergisel yükümlülükleri, *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1 (1):80-93.

Aygen, M. (2016). Türkiye'de yoksulluk ve sosyal yardım yaklaşımı üzerine: Elazığ örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 4 (8):150-179.

Balcı, Ş.G. (2010). Yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelede Fransız hukukundan bir örnek: tutunma geliri. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0 (42):33-52.

Balcı, Ş. G. (2001). Güvenli asgari gelir. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 112777)

Balseven, H. (2009). İngiltere'de refah reformlarının ekonomi politiği, *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 9 (18):1-29.

Benassi, D. ve Mingione, E. (2016). İtalyan Refah Sisteminde Sosyal İçerme Amaçlı Asgari Gelir Desteğini Denemek. İçinde: Buğra A. ve Keyder Ç. (Editör). Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 125-188.

Berkman K. (2022). *Çocuk yoksulluğu ile mücadelede bir sosyal politika önerisi: asgari gelir garantisi modeli*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 736738)

Bozdağlıoğlu, Y.U. (2008). Türkiye'de işsizliğin özellikleri ve işsizlikle mücadele politikaları, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 0 (20):45-65.

Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye'de sosyal politika* (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yay.

Buğra, A. ve Sınmazdemir N. T. (2016). Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği. İçinde: Buğra A. ve Keyder Ç. (Editör). Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 85-114.

Buğra, A., Keyder, Ç. ve Erdem, I. (2006). Sosyal Yardım Uygulamaları ve Topluma Yararlı Faaliyet Karşılığında Asgari Gelir Desteği Uygulaması, UNDP, Ankara. 12.03.2017. www.spf.boun.edu.tr/img/1439796077_undp_2007_sonhali.pdf

Casas, RP. (2005). Minimum Income Standards in Enlarged EU: Guaranteed Minimum Income Schemes", Working Paper II: Setting Minimum Social Standards Across Europe, Ireland, EAPN. 06.05.2017.

https://www.researchgate.net/publication/238733340_Minimum_income_standards_in_enlarged_EU_Guaranteed_Minimum_Income_Schemes 1-58.

Ceren, A. (2017). *Sosyal yardımların yönetilmesi: Kahramanmaraş örneği*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 501429)

Coşkun, S. ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye*, 1. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Coşkun, S., Güneş, S. ve Ortaya, F. (2011). Asgari gelir desteği ve Türkiye'de uygulanabilirliği: bir model denemesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (3):129-158.

Currie, G. (2011). *New Perspectives and Methods in Transport and Social Exclusion Research*, Bingley, Emerald Group Publishing Limited.

Çakır, Ö. (2002). Sosyal dışlanma. *D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (3):83-104.

Çetin, H. (2014). *Türkiye'de sosyal hizmetler ve sosyal yardımların yeniden yapılanması üzerine bir değerlendirme*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 354728)

Çetinkaya, Ş. (2012). *Türkiye'de sosyal yardımlaşma müessesesi: Durum analizi, sorunlar ve çözüm önerileri*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 313227)

Çımrın, F.K. (2009). *Küreselleşme sürecinde sosyal bir hareket olarak karşı küreselleşme hareketleri/Türkiye sosyal forumu örneği*, (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 241365)

ÇSGB. Ulusal İstihdam Stratejisi 2017-2019. 16.05.2017.

https://www.csgeb.gov.tr/media/56913/eylem_planlari02.pdf

Dalli, M. (2019). Comparing the Access conditions for minimum income support in four EU member states for national, EU and non-EU citizens. *Journal of Social Welfare and Family Law*. 41 (2):233-251.

Daşlı, Y. (2015). *Yoksulluğun bir nedeni olarak kamusal sosyal yardımlar: Sivas Merkez ilçe örneği*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 385421)

De Haan, A. (2000). Social exclusion: enriching the understanding of deprivation. *Studies in Social and Political Thought*, 0 (2):22-40.

De La Rica, S. ve Gorjon, L. (2019). Assessing the impact of a minimum income scheme: the Basque Country case. *Series*. 0 (10):251-280.

Değirmenci M. A. (2005). *Asgari gelir hakkının bölüşüm teorisi çerçevesinde tarihsel gelişimi ve Türkiye'de uygulanabilirliği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 162728)

Demirhan Y. Ve Kartal N. (2014). 1980 sonrası yoksullukla mücadelenin başlıca aracı olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonu'nun kuruluş ve varlık nedenlerine ilişkin bazı tespitler, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 0 (42):257-268.

Dertli N. (2015). Genel sağlık sigortası ve gelir testi: statü eşitsizliğinden gelir eşitsizliğine. *Mülkiye Dergisi*. 39 (3): 271-304.

Dişbudak, C. ve Bozkulak, S. (2010). Sosyal ve ekonomik haklar: sözler ve sınırlar, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 0 (42):83-110.

Doğru, E.S. (2016). *Eskişehir'de sosyal yardım sisteminin yoksulların ve SYDV çalışanlarının gözüyle değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 423593)

Erdem, I. (2006). Avrupa'da Asgari Gelir Uygulamaları. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu. İstanbul.

Eroğlu, N., Altaş, D., Ün, T. ve Ulu, M.İ. (2017). OECD ülkelerinde sosyal yardım harcamalarının gelir dağılımına etkisi: panel veri analizi. *Uluslararası ekonomik araştırmalar dergisi*. 3 (3). 335-354.

Ersöz, H.Y. (2001). Sosyal politika – refah devleti – yerel yönetimler ilişkisi. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55 (1):759-775.

Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. First published, UK, Polity Press.

Figari, F., Matsaganis. M. ve Sutherland, H. (2013). Are European social safety nets tight enough? Coverage and adequacy of minimum income schemes in 14 EU countries. *International Journal of Social Welfare*. 0 (22):3-14.

Gelekci, C. (2005). Küreselleşme-yerelleşme ilişkisi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 0 (31):263-277.

Gençgöl G. (2022). *Bir sosyal politika aracı olarak evrensel temel gelir düşüncesi ve Türkiye’de uygulanabilirliği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No: 711006)

Gough, I. (2015). Güney Avrupa’da sosyal yardım. İçinde: Buğra A. ve Keyder Ç. (Editör). Sosyal Politika Yazıları, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 231-260.

Gğl, P.K. (2012). *Düşük gelirli bireylerin gelir dağılımı ve yoksulluk sorununa yönelik kamu politikası algısı: Diyarbakır rneği*, (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No: 317772)

Gökbunar, R. vd. (2008). Küreselleşme kısılcındaki refah devletinde sosyal refah harcamaları, *Doğu Üniversitesi Dergisi*, 9 (2):158-173.

Granger, C.W. ve Newbold, P. (1974), Spurious regressions in econometrics. *Journal of Econometrics*, 2 (2):111-120.

Guillen A.M. ve Tatsaganis M. (2015). Sosyal Damping Hipotezini Güney Avrupa’da Sınamak: Son Yirmi Yılda Yunanistan ve İspanya’daki Refah Politikaları. İçinde: Buğra A. ve Keyder Ç. (Editör). Sosyal Politika Yazıları, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 287-332.

Gnal, P. (2010). Avrupa Birliği’nin Güney Avrupa sosyal devlet modeline etkisi: İspanya rneği. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1 (1):81-95.

Gnder, Z. (2013). Avrupa Birliği’ne ye ülkelerde uygulanan asgari gelir desteği programlarının genel hak kazanım koşulları, *Sosyal Güvence Dergisi*, 0 (3):96-103.

Günder, Z. (2013/II). Türkiye için asgari gelir desteği programı önerisi ve yoksullukla mücadelede verimliliği, *Tisk Akademi*, 8 (16):92-118.

Güner, F. C. (2015). *Yoksulluk ve asgari gelir desteği uygulamaları: Türkiye örneği*. (Yüksek Lisans Tezi) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 405586)

Güner, H. (2010). *1980 sonrasında Dünyada ve Türkiye’de küreselleşme ve sosyal devletten uzaklaşma*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 263967)

Güneş, S. (2009). *Yoksullukla mücadelede mikro kredi uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü proje destekleri*, SYDGM Uzmanlık Tezi.

Gürses, D. (2007). Türkiye’de yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17 (1):60-61.

Hacımahmutoğlu, H. (2009). *Türkiye’deki sosyal yardım sisteminin değerlendirilmesi*. DPT Uzmanlık Tezi.

Iacono, R. (2017). Minimum income schemes in Europe: is there a trade-off with activation policies. *IZA Journal of European Labor Studies*. 6 (1):2-15.

ILO. (2016). *Global Employment Trends*. 04.04.2017.

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_443480.pdf

ILO. *Social protection floor*. 01.04.2017.

www.ilo.org/secsoc/areas-of-work/legal-advice/wcms_205341/lang--en/index.htm

ILO. *Social security convention*. 01.04.2017.

www.ilo.org/secsoc/areas-of-work/legal-advice/wcms_205340/lang--en/index.htm

İnsel, A. (2016). İktisat Aklına Sokulan Siyasal Çomak: Vatandaşlık Geliri. , Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, İçinde: Buğra A. ve Keyder Ç. (Editör). Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, 3. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 37-50.

İnsel, A. (2000). Özgürlük etiği karşısında iktisat kuramı: Amartya Sen'in etik iktisat önerisi. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 0 (86):7-21.

Dublin Ticaret Müşavirliği. İrlanda Cumhuriyeti Müteahhitlik Hizmetleri Ülke Profili Raporu. 30/06/2017. www.ekonomi.gov.tr

İTO. (2004). *Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği*, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2004-32.

Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun nedenleri ve yoksullukla mücadele yolları*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 228906)

Kağnıcıoğlu, D. (2013). Refah devleti modellerine göre Avrupa Birliği'nde iş-yaşam çatışması ve iş-yaşam dengesi politikaları. *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi*, 27 (1):22-39.

Kahvecioğlu F. (2021). *Evrensel temel gelir modeli ve Türkiye'de uygulanabilirliği*, (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 705923)

Kakwani, N. (2000). Economic growth, poverty and income support programmes in Australia. *Journal of the Asia Pasific Economy*. 5 (1-2):14-37.

Kalkan F. (2020). *Yoksullukla mücadelede vatandaşlık geliri (Asgari Gelir)*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 658206)

Kalkınma Bakanlığı. Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri. 10.08.2017 <https://goo.gl/5bHYhQ>

Kan, P. (2011). *Fakirlikle mücadelede kamu politikaları ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları üzerine bir inceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 289518)

Karaaslan, İ. (2014). *Avrupa Birliği'nde istihdam odaklı asgari gelir desteği ve Türkiye'nin uyumu*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 377539)

Karaaslan, İ. (2015). Avrupa Birliği uygulamaları çerçevesinde Türkiye için istihdam odaklı asgari gelir desteği arayışları. *İnsan&İnsan Dergisi*, 0 (3):18-36.

Karaca, N.G. (2014). AB ülkelerinden örneklerle refah sistemlerine göre asgari gelir uygulamalarının karşılaştırmalı bir değerlendirmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4 (2):9-42.

Kardaş, Ö. (2020). *Yoksulluğun azaltılmasında refah devleti aracı olarak temel gelir kavramı*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 608327)

Kaya, E. (2009). Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli. SYDGM Uzmanlık Tezi.

Kaymaz, Y.S. (2022). Türkiye'nin refah rejiminin dönüşümü. *Sakarya İktisat Dergisi*, 11 (1):66-76.

Kesgin, B. (2014). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*. 2. Baskı, İstanbul, Açılım Kitap.

Koray, M. (2001). Küreselleşen dünyada Avrupa modeli'nin sınırları ve sorunları: refah devleti nereye?. *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 9 (2):9-43.

Koray, M. (2012). *Sosyal Politika*, 4. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi.

Korkat, M. (2013). *Gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksullukla mücadelede sosyal yardımların önemi (Kars ili örneğinde bir inceleme)*. (Yüksek Lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 344548)

Kurşun, A. ve Rakıcı, C. (2016). Sosyal refah devletinin tarihi süreci ve günümüz bazı refah devletlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 0 (2):135-156.

Kurt, S. (2006). Hayek'in özgürlük ve adalet teorisi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3):199-213.

Lee, J. ve Strazicich, M.C. (2003). Minimum lagrange multiplier unit root test with two structural breaks. *Review of Economics and Statistics*, 85 (4):1082-1089.

Madenoglu, K. (2010). Yoksullukla mücadelede asgari gelir desteği: Türkiye'deki uygulama. *Türk-İş Dergisi*, 0 (389):37-40.

Makal, A. (1999). *Türkiye’de tek partili dönemde çalışma ilişkileri: 1920-1946*. 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi.

Marangoz, Ş. (2001). *Refah devleti: gelişimi, oluşumu, modelleri ve güncel değişimler*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No: 135220).

Marshall, T.H. (2006), *Citizenship and Social Class*. In: Christopher Pierson ve Francis G. Castels (Eds). *The Welfare Reader*, Second Edition, Polity Press, 32-41.

Marshall, T.H. (2015). Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf. İçinde: Buğra A. ve Keyder Ç. (Editör). *Sosyal Politika Yazıları*, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 19-32.

Metin, B. (2012). Yoksullukla mücadelede asgari gelir güvencesi: Türkiye’de sosyal yardım ve hizmet sisteminde mevcut durum asgari gelir güvencesi ihtiyacı, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2 (1):117-151.

Metin, O. (2011). Sosyal politika açısından AKP dönemi: sosyal yardım alanında yaşananlar, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 28 (1):179-200.

Natili, M., Jessoula, M. vd. (2019). The right(s) and minimum income in hard times: Southern and Eastern Europe compared. *European Societies*. 21 (1):33-51.

Ortakaya, A.F. (2009). ŞNT Programı İçin Yapılan Başvuruların Zaman Serileri İle Modellenmesi. SYDGM Uzmanlık Tezi.

Ortakaya, Ü.İ. (2021). Türkiye'deki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) çalışanlarının sosyal yardım algısı: Bir karma yöntem araştırması. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No: 693894)

Ortigueira, S. ve Siassi, N. (2022). Income assistance, marriage, and child poverty: an assessment of the family security act. *Economic Modelling*. 0 (111):

Öğülmüş, S. (2011). Sosyal yardım algısı ve yoksulluk kültürü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26 (26). 83-96.

Önsal, N. (2017). *Endüstri İlişkileri Sözlüğü*, Ankara, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları.

Özbek, N. (2006). *Cumhuriyet Türkiye'si'nde sosyal güvenlik ve sosyal politikalar*. İstanbul, Tarih Vakfı Yayını.

Özdamar, Ö. (2007). *Sosyal politikaların refah etkilerinin ampirik ölçümü: Türkiye'de temel eğitimle ilgili politikaların ve sosyal yardımların refah etkilerinin değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 210999).

Özdek, Y. (2002). Küresel Yoksulluk ve Küresel Şiddet Kıskaçında İnsan Hakları", İçinde: Yasemin Özdek (Editör). Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları. Ankara, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, 1-44.

Özdemir, S. Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme. 01.05.2017. http://www.sosyalsiyaset.net/documents/refah_devleti_ustlendigi_gorvrlr.htm#_ftn78

Özdemir, S. (2005). Sosyal gelişim düzeyleri farklı refah devletlerinin sınıflandırılması üzerine bir inceleme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0 (49):231-266.

Özdemir, S. (2009). Küreselleşme ve refah devleti üzerindeki etkileri. *Journal of Social Policy Conferences*. 0 (57):55-86.

Özer, Ö. ve Şantaş, F. (2012). Kamunun sunduğu evde bakım hizmetleri ve finansmanı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3 (2):96-103.

Özgenç, M.B. (2016). *Türkiye'de sosyal yardımların belediyeler üzerinden yerelleşmesi süreci: Ankara örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 423131)

Özmen, F. (2012). Türkiye'de kadın istihdamı ve mikro kredi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (6):109-130.

Öztürk, İ. (2006). Dünya Bankası politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1):36-55.

Parijs, P.V. (2000). Basic income: guaranteed minimum income for the 21st century? 08.07.2017. www.fcampalans.cat/archivos/papers/paper_basicincome.pdf. 1-34.

Peace, R. (2001). Social exclusion: a concept in need of definition", *Social Policy Journal of New Zeland*, 0 (16):17-36.

Resmî Gazete (Sayı: 19167). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) Resmi Senedi (1986, 17 Temmuz). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19167.pdf>

Resmî Gazete (Sayı: 19134). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (1986, 29 Mayıs). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf>

Resmî Gazete (Sayı: 26800). Vakıflar Kanunu. (2008, 20 Şubat). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5737.pdf>

Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*. 1. Baskı, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.

Sapancalı, F. (2005). AB’nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 0 (3):51-106.

Sarıipek, D.B. (2006). Sosyal vatandaşlık ve günümüzde yaşadığı dönüşüm: aktif vatandaşlık, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 9 (2):67-95.

Seyyar, A. (2010). Yoksullukla mücadelede vatandaşlık geliri modelleri tartışmaları: tarihi perspektiften günümüze bir yolculuk. *Türk-İş Dergisi*. 0 (389):52-60.

Seyyar, A. (2011). *Sosyal Politika Bilimine Giriş (Ders Notları)*. Sakarya, Sakarya Yayıncılık.

SGK. (2011). Avrupa Birliği’nde Asgari Gelir Programları Raporu, Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması İçin Teknik Destek Projesi, (EuropeAid/126747/D/SV/TR). 04.06.2017. www.sgk.gov.tr

Sincer, E. (2009). *Dünya Bankasının kuruluşu, gelişimi ve kalkınma düşüncesine yaklaşımı*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No: 257536)

Sunal, O. (2011). Sosyal politika: sosyal adalet açısından kuramsal bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66 (3):283-305.

SYDGM. (2012). Türkiye’de Uygulanan Şartlı Nakit Transferi Programının Fayda Sahipleri Üzerindeki Etkisinin Nitel ve Nicel Olarak Ölçülmesi Projesi Final Raporu, Ankara.

Şahin, A. (2012). *Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından yardım alanların işgücüne katılımlarının ölçülmesi: Gebze örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 311881)

Şahin, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. T.C. Başbakanlık SYDV Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.

Şahin, T. (2010). Sosyal dışlanma ve yoksulluk ilişkisi. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1 (2):71-81.

Şenkal, A. ve Sarıpek, D.B. (2007). Avrupa Birliği'nin karşılaştırmalı refah modelleri ve sosyal politikada devletin değişen rolü, *Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi*, 0 (14):146-175.

Şenkal, A. (2012). Sosyal politika ve sosyal haklar; vatandaşlık haklarının yeniden kavramsallaştırılması arayışı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi*, 9 (17):63-80.

Şenkal, A. (2006). Sosyal politika ve sosyal vatandaşlık: kölelikten sosyal vatandaşlığa (Avrupa Birliği sosyal vatandaşlık örneği). *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0 (50):225-258.

Şenkal, A. (2017). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. Kocaeli, Umuttepe Yayınları.

Şenses, F. (2004). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi? ERC Working Paper in Economic.

<https://erc.metu.edu.tr/en/system/files/menu/series04/0409.pdf>

T. Albayrak, E. ve Birinci, M. (2017). Sosyal devlet modelleri: sosyal demokrat model, İsveç – Norveç örneği. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1 (1):64-100.

Taffa, H. A. (2020). *Sosyal yardım politikası uygulama sisteminin, hanehalkı yararlanma düzeylerinin ve etkileyen faktörlerin araştırılması: Antalya ili kırsal alanı örneği*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 633306)

Tartanoğlu, A. G. Ş. (2011). Sosyal dışlanma: küreselleşme perspektifinden bir kavramsallaştırma çabası. *Istanbul Journal of Sociological Studies*. 0 (42):1-13.

Taşcı, F. (2009). Yoksulluğa ve yoksullara dönük ahlak yaklaşımları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 0 (57):481-514.

Taşcı, F. (2011). *Sosyal politika - ahlak ilişkisi*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 290551)

Taşkın, N. Ş. (2017). *Yoksulluk, İnsan Hakları ve Sosyal Hizmetler*, 1. Baskı, Ankara, Nika Yayınevi.

Tervola, J., Messiaislehto M. ve Ollonqvist J. (2022). Smaller net or just fewer to catch? Disentangling the causes for the varying sizes of minimum income schemes. *International Journal of Social Welfare*. 0 (1):1-16.

Tireli, M. (2009). Küreselleşme ve yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası göstergeleri ışığında bir analiz. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.

Tiyek, R. ve Yertüm, U. (2016). Güney Avrupa refah rejimi bağlamında Türkiye: bir değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 5 (1):26-51

Topateş, H. (2012). Çalışma ve yurttaşlık ilişkisi bağlamında temel gelir. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3 (2):131-153.

Topuz, S. (2015). *Sosyal yardım ve inceleme görevlilerinin sosyal yardım alanına ilişkin görüşleri ve kanıta dayalı uygulama ile ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 409486)

TÜİK. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (2021) 10.09.2022

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581>

TÜİK. İşgücü İstatistikleri (2021) 10.09.2022

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC-%C4%B0statistikleri-2021-45645&dil=1#:~:text=%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%202021%20y%C4%B1l%C4%B1nda%20bir%20%C3%B6nceki,ise%20%32%2C8%20oldu.>

TÜİK Sosyal Koruma İstatistikleri (2020) 10.09.2022

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2020-37193#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Sosyal%20koruma%20harcamas%C4%B1%202020%20y%C4%B1%C4%B1nda,emekli%2Fya%C5%9F%C4%B1lara%20yap%C4%B1lan%20harcamalar%20oldu.>

Tsong, C. C., Lee, C. F., Tsai, L. J. and Hu, T. C. (2016). The fourier approximation and testing for the null of cointegration. *Empirical Economics*. 51 (3):1085-1113.

Tuz, A.N. (2010). *Küreselleşme sürecinde refah devletinin dönüşümü ve sivil toplum kuruluşlarının rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 273843)

UNDP: Yeni Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi. 01.04.2017

www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview.html

Ustabaşı, D. (2013). *Kamu ve kamu dışı sosyal yardım uygulamalarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma: Konya örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 357792)

Uyanık, Y. (2008). Neoliberal küreselleşme sürecinde işgücü piyasaları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10 (2):209-224.

Uzun, A.M. (2003). Yoksulluk olgusu ve Dünya Bankası, C.Ü. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (2):155-173.

Ünver, Ü. (2019). *Yerel yönetimlerin sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları Uşak Belediyesi örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 591969)

Üstün, H. (2013). *Türkiye'de sosyal güvenliğin geçirdiği aşamalar, sosyal yardımlar, yoksulluk ve işsizlik ilişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 454231)

Van Vliet, O. ve Wang, J. (2019). The political economy of social assistance and minimum income benefits: a comparative analysis across 26 OECD countries. *Comparative European Politics*. 17 (1):49-71.

Yiğit, M. (2016). *Vatandaşın sosyal yardım hizmet algısı ve yönetimi: Diyarbakır örneği*. (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No: 440808)

Yurdabakan, İ. (2002). Küreselleşme konusundaki yaklaşımlar ve eğitim. *Eurasian Journal of Educational Research*, 0 (6):61-66.

YURTKUR. (2017). 2016 Yılı Faaliyet Raporu. 01.07.2017.

<https://kygm.gsb.gov.tr/Sayfalar/2428/2422/faaliyet-raporlari.aspx>

Zabcı, FÇ. (2003). Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini yoksuldan Korumak mı?. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1 (58):215-239.

Zararsız, M. (2010). Vatandaşlık ücreti. *Türk-İş Dergisi*, 0 (389):41-42.

Zengin, E., Şahin A. ve Özcan S. (2012). Türkiye’de sosyal yardım uygulamaları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 19 (2):133-142.

8. EKLER

EK -1 Anket Soru Formu

Katılımcıya İlişkin Genel Bilgiler

Cinsiyetiniz Nedir?
a. Kadın
b. Erkek
Kaç Yaşındasınız?
.....
Eğitim Durumunuz?
a. Önlisans ve Öncesi
b. Lisans
c.Yüksek Lisans ve Üzeri
Lisans Düzeyinde (Önlisans ve Öncesi De Dahil) Eğitim Gördüğünüz Üniversite ve Bölüm?
(Üniversite) / (Bölüm)
Hangi Vakıfta Çalışıyorsunuz?
.....
Vakıfta Kaç Yıldır Çalışıyorsunuz?
.....

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Sosyal Yardım Kanunu Oluşturulmalıdır					
3294 Sayılı Kanun Yardımların sürekliliği, yardım şartları vb. konularda güncellenmelidir					
Sosyal Yardımlar yalnızca Merkezi Yönetim Tarafından yapılmalıdır					
Asgari Gelir Desteği Uygulaması Yardımların Tek Yerden Yapılmasını Kolaylaştırmaktadır					
Sosyal Yardımlar Arz Odaklı (Kişi Başvuru Yapmadan Muhtaçlığın Devlet Tarafından Tespit Edilerek) Yapılmalıdır					
Asgari Gelir Desteği Uygulamasına Geçilmelidir					
Asgari Gelir Desteği Uygulaması Yardım İsteme Kültürünün Azalmasına Katkı Sağlayacaktır					
Sosyal Yardımlar Talep Odaklı Yapılmalıdır					
Çok Çeşitli Yardım Kalemleri Yerine Tek Çeşit Nakdi Yardım Verilmelidir					
Asgari Gelir Desteği Hak Temelli Sosyal Yardım Sistemi Açısından Zaruridir.					

Asgari Gelir Desteği Uygulaması Kayıt Altında Çalışan Kimselere Kayıt Dışı Çalışanlara Görece Avantaj Sağlayacaktır					
Yardımların Çok Çeşitli Olması Yararlanıcıları Kayıt dışı Çalışmaya Sevk Ediyor					
Yardımların Çok Çeşitli Olması İnsanları Çalışmamaya İtıyor					
Asgari Gelir Desteği İhtiyaç Sahiplerine Ulaşmada Daha Etkili Bir Yöntemdir					
Asgari Gelir Desteği İhtiyaç Sahiplerine Ulaşmada Daha Kolay Bir Yöntemdir					
Asgari Gelir Desteği Uygulaması Vatandaşlara Güvenceli Bir Yaşam Statüsü Sağlamaktadır					
Asgari Gelir Desteği İle Daha İzlenebilir bir Sosyal Yardım Mekanizması Sağlanacaktır					
Asgari Gelir Desteği Uygulaması Yoksullukla Mücadelede Kalıcı Bir Etki Sağlayacaktır					
Asgari Gelir Desteği Yoksulluk Kültürünün Ortadan Kalkmasında Etkili Bir Sistem Olacaktır. *Yoksulluk Kültürü: Aileden gelen yoksulluğun sonraki nesillere de aktarılması.					
Asgari gelir desteği gelirin adil dağılımı probleminin çözümünde etkili bir uygulamadır					
Asgari Gelir Desteği İle Hak Temelli Bir Sosyal Yardım Anlayışına Geçilecektir					
Asgari Gelir Desteği Uygulaması Sosyal Politika Yönetimi Açısından Bir Fırsattır					

Asgari Gelir Desteği Uygulaması Sosyal Yardımların Dağıtımını Kolaylaştıracaktır					
Asgari Gelir Desteği Uygulaması İle Sosyal Yardım Sistemi Daha Verimli Bir Hale Gelecektir					
Asgari Gelir Desteği Sosyal Yardımların Etkinliğinin Tespitini Yapılabilir Kılacaktır					
Yoksullukla Kalıcı Bir Mücadele İçin Hak Temelli Sosyal Yardım Anlayışı Benimsenmelidir					
Hak Temelli Sosyal Yardım Anlayışı Kişilerin Güvenceli Yaşam Statüsüne Sahip Olmaları İçin Zorunludur					
Asgari Gelir Desteği Uygulaması istihdam artışına katkı sağlayacaktır					
Asgari Gelir Desteği Kayıt Dışı İstihdamı azaltacaktır					
Asgari Gelir Desteği Kişilerin zorunlu ihtiyaçları yanı sıra sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamalarına katkı sağlayacaktır					
Asgari Gelir Desteği Uygulamasının Belirlenmesinde Karşılıksız/Şartsız Yöntem Benimsenmelidir					
Asgari Gelir Desteği Uygulamasının Belirlenmesinde Karşılıklı/Şartlı Yöntem Benimsenmelidir					
Asgari Gelir Desteği Uygulamasında İhtiyaç Durumlarına Göre şartlı ve Şartsız Katma Yöntem Benimsenmelidir					
Asgari Gelir Desteği Uygulaması İle Çalışma Hayatına ilk kez girecek olan kişiler sosyal yardımdan önce çalışmaya teşvik edilmiş olacaktır					

Asgari Gelir Desteği Miktarının Belirlenmesinde Bölgesel Şartlar Dikkate Alınmalıdır					
Asgari Gelir Desteği Sosyal Dışlanmanın Azalmasına Katkı Sağlayacaktır (*Sosyal Dışlanma: Kişilerin sivil, politik, ekonomik ve sosyal vatandaşlık haklarından mahrum olma durumu)					
Asgari Gelir Desteği Gelir Eşitsizliğinin Azalmasına Katkı Sağlayacaktır					
Asgari Gelir Desteği Kişi Başı Gelirin Artışına Katkı Sağlayacaktır					
Asgari Gelir Desteği Sosyal Yardım Sistemini Daha Kapsayıcı Bir Yapıya Kavuşturacaktır					
Asgari Gelir Desteği Sosyal Yardımlara Bağımlılığı Azaltıcı Bir Etkiye Sahiptir					

